

Eötvös Loránd Tudományegyetem

Pedagógiai és Pszichológiai Kar

Neveléstudományi Doktori Iskola

Neveléstudományi Program

Németh Tibor

Kulturális gyarmatosítás és iskola

**Bennszülött gyermekek számára Kanadában
létrehozott bentlakásos iskolák példája**

Doktori (PhD) disszertáció

Témavezető:

M. dr. Nádasi Mária professzor emerita

Budapest

2011.

Tartalomjegyzék

Bevezetés.....	2
Az őslakosokkal kapcsolatos oktatáspolitikai változásai Kanadában – történeti áttekintés	14
Jegyzetek az első fejezethez.....	36
Az őslakosokkal kapcsolatos oktatáspolitikai változásai Kanadán kívül – Ausztrália és az Egyesült Államok példája.....	54
Jegyzetek a második fejezethez	77
Élet (és halál) a kanadai Indián Bentlakásos Iskolákban	92
Jegyzetek a harmadik fejezethez.....	117
A kanadai Indián Bentlakásos Iskolák – intézmény a népiítés szolgálatában.....	130
Jegyzetek a negyedik fejezethez	152
A kanadai Indián Bentlakásos Iskolák diákjainak sorsa az iskolából való távozásuk után.....	164
Jegyzetek az ötödik fejezethez	178
A kanadai őslakosok gyógyulni akarnak – saját hagyományaikra alapozva.....	183
Jegyzetek a hatodik fejezethez	205
A gyarmatosítás lebontása – gyógyulás és kiengesztelődés társadalmi szinten Kanadában	219
Jegyzetek a hetedik fejezethez	240
Összefoglalás.....	253
Appendix 1.....	256
Appendix 2.....	263
Appendix 3.....	266
Appendix 4.....	269
Appendix 5.....	276
Appendix 6.....	278
Bibliográfia	281
Felhasznált könyvek és tudományos folyóiratok.....	281
Felhasznált internetes honlapok	295

Bevezetés

Az értekezés témája

Az észak-amerikai földrészre az 1840-es évektől kezdve mind nagyobb számban érkező bevándorlók áradat-szerű tömege az őslakók kultúrájától teljességgel különböző életmód fensőbbiségének imperatívuszával – és haditechnikai fölényével – félresöpörte, rezervátumba kényszerítette és szinte teljesen kiirtotta az őslakosságot.

Az egyenlőtlen élethalálharc sajátos területe volt az az ideológiai háború, mely a fehér politikai és államigazgatási hatalom és indián gyerekek közt folyt *bentlakásos iskolákban*, melyek kontinensszerte az erőltetett asszimiláció munkatelepei lettek több mint száz éven keresztül.

Dolgozatom az őslakosok kárára elkövetett népiirtó politika megvalósulási formáit vizsgálja, azok (napjainkban egyre inkább érvényesített) jogi következményeivel együtt. A Neveléstudományi Doktori Iskola ösztöndíjaival kétszer is segített kutatás a mai kanadai társadalom kihívásainak és lehetőségeinek homlokterében igyekszik felhívni a figyelmet, az iskolát *pallósként* használó oktatáspolitikai veszélyeire.

A kanadai miniszterelnök 2008-ban, a Parlamentben, ceremóniális körülmények között bocsánatot kért az őslakosoktól azért a tengernyi szenvedésért, melyet a kormány egyházi segítséggel rájuk rótt. A gesztusértékű cselekedet katalizátorként hatott, új horizontba helyezte a bennszülött-kérdést és felgyorsította annak megoldását szerte a világban. Az Indián Bentlakásos Iskolák (Indian Residential Schools) – a hozzájuk rendelt hatalmi pedagógiai-ideológiai tartalom egyfelől, a túlélni akarás és a gyermeki törekenység másfelől – Magyarországon még nem jelent meg a nevelélméleti-történeti kutatás számára.

A dolgozat felépítése

A *Kulturális gyarmatosítás és iskola* tematikát a kanadai őslakos népek számára felállított bentlakásos iskolák példáján keresztül feldolgozó disszertáció – a bennszülött kanadaiak epiztemológiáját tiszteletben tartva és segítségül hívva – hét fejezetből áll, melyek koncentrikus pályákon mozogva járják körül a kanadai bennszülött népek számára létrehozott iskolák témakörét.

Az első fejezet célja, hogy a dolgozat számára a következőkben tárgyalásra kerülő témák értelmezési horizontját megteremtse. A második fejezetben bemutatni szándékozom, hogy az őslakosok kulturális gyarmatosításának Kanadában kibontakoztatott módszere nem helyi sajátosság – Ausztráliában és az Egyesült Államokban ez hasonlóképpen történt. A harmadik fejezetben az Indián Bentlakásos Iskolákat belülről szeretném bemutatni, a negyedik fejezetben az Indián Bentlakásos Iskolát, mint a népirtás megvalósítására felhasznált intézményt fogom értelmezni. Az ötödik fejezet azt szeretném föltárni, hogy mi történt a diákokkal az iskolákból való távozásuk után; a hatodik fejezetben azzal foglalkozom, hogy az iskolák szomorú örökségéből ma a bennszülöttek hogyan akarnak gyógyulni; a hetedik fejezetben pedig megkísérlem felvázolni, hogy az iskolákban szerzett sebektől való gyógyulás és a társadalmi segítséggel megvalósuló és új viszonyrendszert kereső kiengesztelődés hogyan folyik ma az országban.

Az *első fejezetben* a kanadai őslakosokra vonatkozó oktatáspolitikai változásait mutatom be a fehér embernek a mai Kanada területén való megjelenésétől 2011-ig.

A bennszülött népeknek, még mielőtt a fehérek az ő földjükre megérkeztek, már évszázadok óta működő oktatási gyakorlata volt – a tanítás hagyományosan az egész ember, az egész közösség, az egész élhető környezet fejlesztését célozta. A tizenhatodik század elejétől az új kontinensre érkező telepesek és kormányok támogatták az Európából rövid időn belül megérkező keresztény vallási csoportokat iskolaalapítási szándékaik megvalósításában, még hozzá főképpen azért, mert az oktatás kiváló lehetőségét kínálta annak, hogy a „pogány” (tehát nem

krisztushívő) őslakosokat kereszténnyé, tehát jó alattvalóvá neveljék. Az őslakosok a tizenhetedik század végéig az egymással tusakodó nagyhatalmak fontos politikai és katonai szövetségesei maradtak, de a tizenkilencedik század második évtizedében elvesztették jelentőségüket a politikai hadszíntéren – azon túl pedig csupán a fehérek terjeszkedésének élő gátjai maradtak az éppen formálódó ország szélében-hosszában. A szövetségi kormány által anyagilag támogatott iskolahálózat létrehozásától (1883) kezdve az utolsó iskola bezárásáig (1996) az egyre-másra megtelepített iskolákban a misszionáriusi buzgalom jellemzően előbbre való volt, mint bármely pedagógiai céltételezés, a zaklatás inkább jellemző, mint a fejlesztés. 2008-ban a kanadai miniszterelnök országvilág előtt bocsánatot kért az Indián Bentlakásos Iskolák (Indian Residential School) volt tanulóitól: „ahogy a gyermekekkel bántak ezekben az iskolákban, az a történelmünkről írott könyv egy nagyon szomorú fejezetének lapjaira való”, mondta az alsóházban.

A *második fejezet*ben két, a Brit Birodalom utódállamaként megjelent hatalmas területű országban – Ausztráliában és az Egyesült Államokban – alkalmazott, bennszülött népeiségeik kezelésére a kanadaihoz rendkívül hasonló oktatáspolitikai irányelveket térképezem föl.

A kanadai társadalmat alapszinten érintő Indián Bentlakásos Iskolák témakörét perspektívába helyeztem, lehetővé téve így a hasonlóságok és különbségek bemutatását, összevetését és értelmezését, illetve segítve, hogy az egyedi és az általános határai biztonsággal legyenek kijelölhetők. Az USA és Ausztrália példái igazolják, hogy ami Kanadában történt, egyáltalában nem volt egyedi – mindhárom országban hittérítők, tanítók és szociális munkások – mint a hatalom (establishment) mindenkori kiszolgálói, a gyarmati uralom képviselői – voltak a közvetítők az állam és az őslakosok között. Mind az Egyesült Államok, mind Ausztrália, mind Kanada bennszülött politikája a Bennszülött Jelentés (Aborigine Report – 1837) alapján, tehát közös forrásból, de a helyi adottságok által befolyásolva bontakozott ki – ezért mindenütt valamelyest különböző eredményre vezetett. Az oktatás hangsúlyozott céljai mindenütt ugyanazok voltak: megmenteni a gyerekeket elődeik szörnyűséges életmódjától, előkészíteni

őket arra a társadalmi szerepre, melyre szántak és elhozni számukra a kereszténység és a civilizáció áldásait – erőszakkal.

A *harmadik fejezet*ben bemutatom, hogy az őslakos gyermekkel hogyan bántak Kanadában az állami sürgésre létrehozott és fenntartott, de egyházi segítséggel üzemeltetett bentlakásos iskolákban.

Visszaemlékezésekre támaszkodva ismertetem az iskolák belső világát – megmutatva a végtelen szenvedést, melyet a hatalommal való visszaélés különböző formájaképpen az iskolai személyzetek a gyermekekre róttak, feltárva a túlélési akarás és a szeretetvágyás, a cinkosság és a megtört lelkesedés mögött húzódó emberi tényezőket.

A *negyedik fejezet*ben kísérletet teszek arra, hogy bizonyítsam, az Indián Bentlakásos Iskolák megalapításához nem valamiféle emberbaráti szándék által vezérelt, de elhibázott politika vezetett – ahogy azt gyakran ábrázolják, hanem azok a kanadai őslakos népek ellenére megvalósított genocídium terepei voltak.

A bentlakásos iskola-politikát gyakran „tragédiának” nevezik, de nem tragédia volt ez, hanem politika. Népirtási szándékból fogant az iskolák alapításának ötlete, és ugyanaz a célzat jellemezte működtetését is. A Genocídium Egyezmény második (b.) („a csoport tagjainak súlyos testi vagy lelki sérelem okozása”) és harmadik (c.) pontja („a csoportra megfontolva oly életfeltételek ráerőszakolása, melyeknek célja a csoport teljes vagy részleges fizikai elpusztulásának előidézése”) olyan eseteket ír le, melyek a kanadai bennszülöttek számára fenntartott bentlakásos iskolákban megtörténtek – és amelyekért a kanadai kormány messzemenően felelős. A kanadai kormánynak megbízotti felelőssége és kötelessége van arra – melyet, ha a nemzetközi porondon magáról alkotott jó képet meg akarja őrizni, kénytelen lesz felvállalni –, hogy esélyt adjon a bennszülötteknek arra, hogy jogaikkal éljenek. Az őslakosok felelőssége pedig az, hogy ne a sebzettségéből, kínzásból, kiszípolozásból, megnyomorítottágból eredező düh vezérelje döntéseiket, hanem ősük tanítása szerint, a teljesség keresése.

Az *ötödik fejezet*ben az iskolákból kikerült gyermekek és fiatal felnőttek sorsát követem figyelemmel visszaemlékezésekre alapozva.

Megmutatom, hogy ahogy a tóba dobott kő egyre nagyobb köröket ír a víz tük-rén, úgy van hatással az egyes ember szenvedése a többi ember sorsára annak a közösségnek az életében, amelybe az egyén tartozik. A volt diákok összes le-származottai, minden szülő, rokon és a közösségek, mint egységek, mindnyájan érintettek az iskolarendszer hatása által. A gyermekkorban tanult magatartási minták felnőttkori, spontán módon történő megisméltése miatt, a valaha iskolás diákok gyermekei jellemzően kiegyensúlyozatlan, diszfunkcionális családi kör-nyezetben nőttek fel, kitéve a szexuális és fizikai bántalmazás fokozott veszé-lyének, szegényes kommunikációs készség, alacsony önértékelés, fejletlen szociabilitás, bizonytalan közösségi kapcsolatok közepette. A kanadai bentlaká-sos iskolák öröksége végtelen nyomor.

A *hatodik fejezet* a gyógyulás kereséséről szól.

A kanadai öslakosok – egyénileg és közösségi szinten is – nagy árat fizettek (és fizetnek ma is) a kormány öslakos kultúrákat ellehetetlenítő és a fehérek kultu-rális fensőbbtségét erőnek-erejével érvényesítő tizenkilencedik és huszadik szá-zadi politikája következtében. A százharminchárom Indián Bentlakásos Iskolában tanult százötvenezer gyereknek és leszármazottaiknak egészségügyi és gazdasági mutatói a bennszülöttek harmadik világbeli helyzetéről vallanak. Bár az utolsó kanadai bentlakásos indián iskola bezárása (1996) óta eltelt másfél évtized alatt a „kiirtás”, „bekebelezés” és „kisajátítás”, mint politikai jelszavak teljességgel kívül rekedtek az elfogadhatóság határain, egy a bennszülöttek egészségére igen érzékeny, azt felügyelni kész, fehérek által menedzselt egész-ségipar fejlődött ki az utóbbi két évtizedben egyfajta poszt-kolonizációs értel-mezési keretben – kultúra-köziség, hatalomgyakorlás és közösségépítési szándékok metszéspontjában. Sokan úgy tartják, hogy a hittérítő, a katona és az antropológus után, most a blancofil pszichológustól kell igazán félni, aki terápi-ás diskurzusával és bizonyítványaival legújabb kori feladat teljesítésére jelent meg az öslakosok között. Az öslakosok szerint viszont a négy világértelmező dimenziót nem célszerű széjjelmarni, mint az a felvilágosodás óta a nyugati tí-pusú gondolkodásban az intellektus primátusát hangsúlyozva hétköznapi gya-korlat (volt), hanem a gyógyítás az egészségesség visszaállítását kell, hogy

megcélozza. Ezért egészségük visszaszerzése érdekében gyógyítóik ősi tudásához fordulnak.

A *hetedik fejezet*ben az iskolákból szerzett sebekből való gyógyulással foglalkozunk, a kérdést szélesebb horizontba – a gyarmatosítás lebontásának problémakörébe – emelve.

A bentlakásos iskola-politika háromfázisú gyakorlata – elválasztani a bennszülött gyermeket szüleinek és közösségének hatásaitól; a gyarmati társadalom értékei, hit- és szokásrendszere mentén reszocializálni; majd mikor az új értékrendre szoktatás véget ért, beolvasztani őt az új világba – nyolcvanhat esztendeig (1883-1969) kormányprogram volt Kanadában. Az anyagi kárpótlás, a bennszülöttekre vonatkozó törvények újrafogalmazása, a földterületeik visszaszolgáltatása formájában megvalósuló jóvátétel és a társadalmi kiengesztelődést célzó, kormányzatról vezérelt gyógyító folyamat Kanadában ma arra tesz kísérletet, hogy a bennszülött népek gyarmatosításának elemeit fölszámolja és annak szomorú hagyatékát orvosolja. Hogy a társadalmi kiengesztel(öd)ést előkészítő bizottság képes lesz-e majd a kanadai társadalom nem-bennszülött tagjait is megérteni, annak esélyét szolgáltatja majd, vagy lehetetleníti el, hogy a kibékülés elkezdődhessen Kanadában – és annak példájára alapozva egybűt a világban. A jelenkori és a jövőendő hét nemzedék javára.

A disszertáció elkészítése során használt kutatási menet és módszerek jellemzése

A kulturális gyarmatosítás és iskola, mint téma Kanadában manapság napirenden van. Mivel az Indián Bentlakásos Iskolák történetének pontos feltérképezésére és örökségének tudományos feldolgozására a kormány kutatóintézetet hozott létre, mely szakértői tudományos munkáit az interneten hozzáférhető formában közli, illetve mert több egyetem pedagógiai és pszichológiai karain írt MA és PhD dolgozatok összessége, valamint a témához kapcsolódó könyv formában megjelent irodalom döntően nagy része szintén megtalálhatóak (voltak) a világhálón, még mielőtt elutaztam volna Kanadába, rengeteg információ a rendelkezésemre állt itthon is.

A disszertáció elkészítésének magyarországi fázisában további segítségeket igénybe vettem. A kanadai Gyermek- és Ifjúságügyi Minisztériumban bennszülött gyermekek nagyrészt éppen a bentlakásos iskolákból eredő betegségeinek gyógyításával foglalkozó Magdalena Munk Tornyai olyan tudományos anyagokat küldött nekem olvasásra, melyekhez ő szakmai megbeszéléseken, továbbképzéseken és tanácskozáson jutott hozzá. Volt szíves továbbá elolvasni és véleményezni a dolgozatomat, melyet fejezetenként küldtem neki szakmai bírálatra.

A Harmincegyedik Nemzetközi Indián Workshopon megjelent, munkám iránt érdeklődést mutató nemzetközi hírű előadók publikációit is figyelemmel kísértem. (A tudományos konferencián Prágában, 2010 márciusában a Neveléstudományi Doktori Iskola nagyra becsült anyagi közreműködése segítségével én is részt vehettem.)

Levelezésben állok a témámhoz kapcsolódó tudományos területek elfogadott szaktekintélyeivel – például Matthew Lippman harvardi professzorral, Michael C. Coleman ír származású Finnországban tanító professzorral – akik kutatásaimat segítették olyan módon, hogy itthonról nehezen megszerezhető könyvüket adták fel nekem postán, doktori dolgozatukhoz hozzáférést biztosítottak számomra, digitalizált részleteket küldtek át nekem írásaikból. Konzultációt foly-

tattam Borsányi Lászlóval, a Miskolci Egyetem nyugalmazott docensével, kulturális antropológussal. Több ízben fordultam segítségért politikusokhoz is – amerikai szenátorhoz, kanadai miniszterhez vagy államtitkárhoz –, akik közül többen szintén megszólíthatóak voltak és vagy segítettek, vagy további kutatásra bátorítottak.

A kapcsolódó hazai és nemzetközi (angol, francia és spanyol nyelvű) szakirodalom feldolgozása és a témában neves szakemberekkel való tanácskozás után 2011. március harmadikától hatodikáig a Vancouverben tartott, az Őslakos Gyermek Egészsége tárgyában összehívott Negyedik Nemzetközi Konferencián (4th International Meeting on Indigenous Child Health) voltam jelen, ahol szakmai beszélgetéseket folytattam kanadai őslakos, a témában érdekelt szakmabeliekkel.

A konferencia után, 2011. március hatodikától huszonharmadikáig a Vancouver-től kétszázhetven kilométernyire található Merritt városában folytattam kutatásokat. Az előző nemzedékek tagjai által az Indián Bentlakásos Iskolákban szerzett és továbbhagyományozott generációs traumából szenvedő őslakosok sebeinek gyógyítását magára vállaló, az 1980-as években törzsek közötti összefogással szervezett iskolában (Nicola Valley Institute of Technology – NVIT), annak az én témában igen gazdag irodalmat feldolgozó könyvtárában, a városban, valamint a környéken élő bennszülöttek segítésére Merritt-ben létrehozott szociális intézményben (Conayt Friendship Society) végeztem terepmunkát. A Merritt-ben töltött hetek alatt az empirikus kutatási módok közül a kikérdezést alkalmaztam. A gyógyulás útján járó egykori alkoholistákkal, drogfüggőkkel, tiszteletreméltó öregekkel, gyermekkorukban Indián Bentlakásos Iskolákban nevelt, ma középkorú, idős és agg bennszülöttekkel, továbbá ezek leszármazottaival, szociális munkásokkal félig strukturált interjút csináltam. (Az interjúk szövegét hangszalagra rögzítettem, közlésükhöz, felhasználásukhoz engedéllyel rendelkezem – lásd ezzel kapcsolatban a dolgozat negyedik appendixét). E kikérdezések alapján elemeztem és értékeltem újra a szakirodalom feldolgozása illetve a szakmai kapcsolatok, valamint a prágai és vancouveri tudományos tanácskozások során kialakított és ezeken alapuló véleményemet. Szembeállítottam az elméletem a valóságban megtapasztalt helyzettel – az isko-

lákban szerzett sebekkel, az abból való gyógyulás menetével és a bennszülöttek számára nyújtott állami támogatás mibenlétével, eddigi és mostantól várható hasznával kapcsolatosan, arról, hogy miben különbözik az őslakosok egészségről alkotott elképzelése a fehér-kanadaiakétól, illetve, hogy az egészség visszaszerzését kereső bennszülöttek milyen módját választják ma annak, hogy felépüljenek a gyarmatosítás által rájuk rótt sebekből.

A Nicola Valley Institute of Technology-ban töltött terepmunka ideje alatt több tanár óráit rendszeresen látogattam, valamint ezen alkalmakkor – felkérésre – több ízben elő is adtam. Minden esetben meg kellett védenem álláspontomat az Indián Bentlakásos Iskolák hagyatéka által érintett személyek és euro-kanadai hallgatók előtt (a diákok között nem volt ritka az őslakos gyökerekkel egyáltalán nem rendelkező) – ez bizonyos kérdések újragondolásához és ártértékeléséhez vezetett.

A Conayt Friendship Society-ben és az NVIT-ben tiszteletreméltó öregeknek (Elder) hosszasan beszéltem a munkámról – közülük többekkel az előadások után is tartottam a kapcsolatot (kettejükkel interjút is készítettem). Az iskola tanárai közül egyet kikérdeztem, hármukkal az iskolán kívül is találkoztam.

A Merritt-i tartózkodás alatt ellátogattam az onnan mintegy kilencven kilométerre lévő, 1893 és 1977 között működött Kamloops-i Bentlakásos Iskolába (Kamloops Industrial School). Az iskolához tartozó épületben berendezett Secwepemc kulturális központ múzeumpedagógusával egész délelőttön át tartó szakmai eszmecserét folytattam a dolgozatom témájában.

A kutatás során mindvégig igyekeztem szem előtt tartani, hogy akkor tudok és fogok elfogulatlan és valós képet festeni a **Kulturális gyarmatosítás és iskola** tematikát a kanadai őslakos népek számára felállított bentlakásos iskolák példáján keresztül feldolgozó disszertációban, ha az őslakosokon kívül a fehér betelepülők véleményét is számba veszem és meghallom. Ezt az elvet szem előtt tartva a szakirodalom feldolgozása és a terepmunka során is minden lehetőséget megragadtam arra, hogy az euro-kanadaiak a témával kapcsolatos nézeteit a dolgozatba építsem. Az iskolában, az utcán, a könyvtárban, összejöveteleken vagy társaságban megszólított diákokkal, tanárokkal, iskolavezetőkkel és

Merritt-ben élő, Kanadában született és oda betelepült, az őslakosokkal együtt élő fehér személyekkel ütköztettem álláspontomat. A beszélgetések és interjúk valamint a szakirodalom alapján megrajzolt kép egy másik szegmense elevevett meg így – új színeket, hangsúlyokat fedeztem fel az élő beszéd alapján.

Az interjúk (az olvasottak élménnyel való ellenőrzése és pontosítása) sokkal jobban sikerültek, mint azt várni lehetett. A helyi körülményeket nagyszerűen ismerő Magdalena Tornyai Munk óva intett attól, hogy vérmes reményeket tápláljak az iránt, hogy az őslakosok, mint fehér kutatót közel engednek magukhoz. A féltésből és gondoskodásból megfogalmazott intelem azonban váratlan módon ezúttal nem vált be – a tizenhat elkészített interjú alanyai, a szociális munkások, a tiszteletreméltó öregek, az iskolavezetők és a témámmal kapcsolatban, rajtuk keresztül megismert többi kanadai – őslakosok és nem őslakosok – mindvégig nagy szeretettel gondoskodtak rólam, fogadtak el, segítettek készséggel és gondolkodtak együtt velem. Hittek nekem, nagyra becsültek, tanítottak, meghallgattak és a továbbiakban is számítanak rám – mint erről egy szociális munka – hangszalagra rögzített – szavai is árulkodnak:

„Hatalmas öröm volt, hogy eljöttél ide... Szeretném elmondani azoknak, akiket ismersz és az egyetemi tanuló társaidnak, stb., hogy micsoda élmény volt veled találkozni. Igen megérintett és nagy megtiszteltetés nekem, hogy ezt választottad disszertációd témájaként. Igazi megtiszteltetés és nagyon várom, hogy halljak felőled...

A tiszteletreméltó öregekkel épp azt beszéltek... ebből könyv kell, hogy legyen, muszáj, hogy könyv legyen belőle (angolul).

Kedves emlék számunkra, Brit Kolumbiában élő őslakosok és kanadaiak számára, hogy találkoztunk veled, és hogy te ezt a mi szörnyűséges, szívszorongató és lehangoló történetünket választottad kutatásra. Jó arra gondolni, hogy volt benned annyi előrelátás, hogy felismerted, hogy mennyi fájdalom van itt jelen, még mielőtt elkezdted volna megírni. Tiszta szívünkben köszönjük.”

Az értekezés megírása során segítségemre volt a témához kapcsolódó legfontosabb irodalmak eredeti nyelveinek (és kulturális referenciáinak) ismerete. Az idézetek magyar nyelvre ültetéséhez fordítói tapasztalataimat is fölhasználtam.

A kutatás célja

Kutatásom célja annak a feltárása volt, hogy:

- Miért és hogyan történt Kanadában az őslakos gyermekek számára létrehozott iskolák (Indian Residential Schools) megalapítása és fenntartása?
- A Brit Birodalom utódállamaiként létrejött egyéb országokban élő bennszülött kisebbségek oktatására létrehozott létesítmények és a kanadai iskolák között milyen hasonlóságok és különbségek vannak?
- Milyen volt a diákok élete Kanadában az állam által fenntartott és az egyházak által működtetett létesítményekben?
- Fajirtás volt-e az Indián Bentlakásos Iskolákban megvalósított oktatáspolitikája?
- Mi történt a hajdani diákokkal az iskolákból való távozásuk után?
- Miben különbözik az őslakosok egészségről alkotott elképzelése a fehér-kanadaiakétól?
- A gyógyulást kereső bennszülöttek milyen módját választják ma annak, hogy egyéni és közösségi szinten felépüljenek a gyarmatosítás által rájuk rótt sebekből?

Az értekezés várt eredménye

A disszertáció az erőszakos akkulturációs nevelés/nevelődés folyamatára és eredményeire reflektálva, hipotéziseit terepkutatással alátámasztva igyekszik kimutatni, hogy Kanadában az őslakosok számára létrehozott iskolákban az oktatás ideológiai fegyver volt, mely hatalmas pusztítást okozott.

A múltban elkövetett károkozás nemzedékeken átívelő hatásának következményeként a helyi őslakos népekhez tartozók egyéni, családi és közösségi szinten, az ország társadalmi szinten érintett. Az iskolák hagyatéka a mai napig feldolgozatlan, gyászos örökségének lebontása társadalmi összefogással mindössze két és fél éve folyik Kanadában. A dolgozatban bemutatásra kerül, hogy a folyamat hol tart 2011-ben, a kiengesztelődés és megbékélés milyen eredményeket mutat ma.

Az Indián Bentlakásos Iskolákat túlélő nemzedékek és az ő leszármazottaik ma gyógyulásukat segítő, jelentős állami támogatásban részesülnek Kanadában. A Bennszülötteket Gyógyító Alapítvány által megvalósított gyakorlatokban a hagyományos értékekhez és kultúrához való visszafordulás az újjáépítő folyamat elfogadott kiindulási pontja lett – szándékom feltárni, hogy miért.

A gyógyítási-gyógyulási folyamatba illeszkedően, a bentlakásos iskolákban megélt tapasztalatok feltárása nem pusztán a múlt szörnyűségeit takargató fázis meghaladása, de az egyéneknek az egészségesség visszaszerzése folyamatában, a társadalomnak pedig a kiengesztelődés és megbékélés felé vezető irányban való elköteleződésének katalizátora is. Az iskolák, melyek valaha a pusztulás terepei voltak, ma a gyógyulást segítik. Kutatásom célja megmutatni, hogy hogyan.

Az őslakosokkal kapcsolatos oktatáspolitikai változásai Kanadában – történeti áttekintés

Amerikát, melyet Európától széles óceán választ el, másféle népek lakták; ezek különálló államokba szerveződve, egymástól és a világ többi részétől függetlenül léteztek; saját intézményeik voltak és saját törvényeik által szabályozott életet éltek. Nehéz megérteni... hogy az, hogy az egyik földrész lakói felfedezték a másik földrész lakóit, a felfedezőnek olyan jogokat adott a felfedezett országban, melyek megsemmisítették az előző politikai elthez tartozók addigi jogait.¹

Az időszámításunk utáni tizenöt századon keresztül mind az európaiak, mind a mai Kanada területén élő bennszülöttek² saját módon szervezett társadalomban éltek, természethez viszonylag közeli állapotban; azzal azonban, hogy Európában a feudális gazdasági és társadalmi rend leépülése megteremtette a világ szétfeszítésének szándékát (és aktusát), a bennszülöttek világa is megváltozott.

Az őslakosoknak – még mielőtt a fehérek az ő földjükre megérkeztek – már évszázadok óta működő oktatási gyakorlata volt. A fiatalokkal való foglalkozásnak ebben a formájában a közösség a tanterem, a közösség tagjai a tanárok: minden egyes felnőtt felelőssége, hogy biztosítsa minden egyes gyermeknek, hogy felnőtt korában jó életet élhessen. A siker mértéke minden felnőtt számára annak a mutatója, hogy mennyi szolgálatot tett ő a közösségnek. A tanítás hagyományosan az egész ember, az egész közösség, az egész elérhető környezet fejlesztését célozta.³

Mindössze tizenkét évvel az után, hogy Kolumbusz megtalálta⁴ Amerikát, breton halászok érték el a mai Kanada partjait. Franciaország azonnal érdeklődni kezdett a tengerentúli északi területek és azok lakói iránt – Jacques Cartier I. Ferencnek írott levelében (1512) már megemlíti a „vadak” keresztény hitre térítésének szükségét, hiszen „vademberek élnek (ott) istenismeret és az eszköz használatának képessége nélkül”.⁵

Európában ekkor még javában tartott a vita arról, vajon ezeknek a földeknek a lakói halhatatlan lélekkel bíró emberi lények-e; a több évtizedes vitát III. Pál zárta le – pápai bullájában (Sublimus Dei⁶ – 1537) megállapította, hogy igen, azok; mivel azonban az

emberiesség foka nem volt egyértelmű az európaiak számára, a népirtással egybekötött földszerzés egyre nagyobb mértéket öltött Káin földjén.⁷

Állandó telepet Franciaország csak 1604/5-ben hozott létre.⁸

Az új földrésre érkező korai francia telepesek – szemben az őslakosokkal már egy évszázada kapcsolatban álló spanyolokkal – olyan országból jöttek, ahol a tizenhetedik századra a nacionalizmus már jelenlévő politikai erő lett, és az ellenreformáció hatása is érezhető volt.⁹

Megújuló lelkesedésük eredményeképp támogatták a rövid időn belül megérkező keresztény vallási csoportokat iskolaalapítási szándékaik megvalósításában – Új-Franciaország¹⁰ első indián iskoláját a ferencesek már 1620-ban megszervezték¹¹ majd hamarosan követték őket a jezsuiták és az orsolyarendiek. A két kultúra találkozásáról így írt az orsolyiták előljárónője.¹²

„Sok vademberrel (savages) találkoztunk, közvetlenül azután hogy partot értünk, és ez nagy örömünkre szolgált. Ezek a szegény emberek soha azelőtt nem láttak embereket a mieinkhez hasonló ruhákban, úgyhogy csodálkozással telt meg a szemük. Amikor azt mondtuk nekik, hogy mi az irántuk való szeretetből hagytuk el családjainkat, rokonainkat és kényelmünket, igencsak meghökkenetek... Még jobban elcsodálkoztak azonban akkor, mikor azt mondtuk nekik, hogy mi azért jöttünk, hogy a gyerekeiket tanítsuk.”

A tizennyolcadik század elejére, a francia és brit birodalom gyarmati érdekei növekedésével a mai Kanada területe egyre nagyobb geopolitikai jelentőséget élvezett mindkét ország számára, mely pusztán kereskedelmi értékét messze felülmúló módon helyezte el a gyarmatosításra szabad területet a versailles-i és londoni állami tisztségviselők érdektérképén.

Miután a Francia és Indián Háborút (hétéves háborút)¹³ elvesztette, a francia kormány összes a mai Kanadára vonatkozó területi igényéről lemondott Anglia javára.¹⁴

A harcokat lezáró 1763-as Királyi Nyilatkozat¹⁵ (Royal Proclamation) meghatározó jelentőségű alapdokumentuma a bennszülöttek és a nem bennszülöttek közötti kapcsolatoknak, azon a földön, mely később Kanada lett (Appendix 1.).¹⁶ A király (III. György) nevében kiadott okmány már a Bevezetőben leszögezi, hogy a bennszülött népeket senki nem „háborgathatja vagy zaklathatja” földjeiken; kimondja, hogy őket autonóm politikai egységeknek tekinti, melyek a Korona védelmét élvezik.¹⁷ A Nyilat-

kozat egyértelműen megtiltja a tizenhárom gyarmat lakói számára, hogy az Appalache hegységtől nyugatra eső területeken földet akár foglalással, akár vásárlással – a bennszülöttek rovására – szerezzenek.

1787-től protestáns felekezetek – elsősorban anglikánok, metodisták és presbiteriánusok¹⁸ – is megjelentek iskolaalapító szándékkal a mai Kanadában, ahol 1755-ben a bennszülött alattvalók ügyeinek intézésére a brit kormány a Hadügyminisztérium irányítása alá vonva már létrehozta az Indiánügyi Minisztériumot (Department of Indian Affairs).¹⁹

A térítő vallási csoportokat a kormány, főképpen azért támogatta céljaik elérésében, mert az oktatás kiváló lehetőségét kínálta annak, hogy a „pogány” (tehát nem krisztus-hívő) őslakosokat kereszténnyé, tehát jó alattvalóvá neveljék.²⁰

Ezekben az iskolákban, melyek a bennszülött diákok számára az egyetlen lehetőséget szolgáltatottak az intézményes keretek között való tanulásra, nem volt tilos az anyanyelv használata – ezért a diákok a francia illetve angol nyelven kívül gyakran a sajátjuktól különböző őshonos idiómát is megtanultak.²¹ (Ez az iskolai gyakorlat még a tizenkilencedik század első felében is általános gyakorlat maradt a mai Kanada-szerte az összes nagyobb gyülekezet iskoláiban – sokszor nagy formátumú és tettere kész emberek és bennszülött közösségek közös erőfeszítéseinek szép emlékei.²²)

Az őslakosok a tizenharmadik század folyamán mindvégig az egymással tusakodó nagyhatalmak (főképpen Anglia, az Egyesült Államok és Kanada) fontos politikai és katonai szövetségei maradtak. Az 1812-es (indián segítséggel, kanadai győzelemmel végződő, az Egyesült Államok ellen vívott, a mai kanadai legendáriumban *honvédőnek* aposztrofált) háború²³ befejezése után egyszerre elveszítették azonban jelentőségüket a politikai hadszíntéren – azon túl pedig csupán a fehérek terjeszkedésének élő gátjai maradtak az éppen formálódó ország szélében-hosszában; „az európai terjeszkedés és fensőbbiség akadályai, melyeket, mint fenyőerdőket, ki kell irtani”.²⁴ A bennszülöttek és fehérek közti kapcsolatok első fázisa – az indiánok segítségnyújtását követően kibontakozó és önérdeken alapuló kereskedelmi és katonai szövetségek kora – ezennel véget ért, és elkezdődött az őslakosok kitelepítésének és beolvasztásának időszaka.

A keresztények számának ugrásszerű növekedése miatt; abból a társadalmi igényből fakadóan, hogy a földterületeket haszonszerző – legjellemzőbb módon földművelő, fakitermelő vagy bányász – tevékenységre használják; és azért, hogy olcsó munkaerőt,

illetve magas nemzeti önbecsülést biztosítsanak²⁵ Kanada Domínium lakói számára, a kormány igyekezett a lehető leggyorsabban megoldást találni az „indiai problémára.”²⁶ A minisztériumi tisztségviselők értelmezésében a bennszülöttek új helyzetét jelezte az is, hogy az (1755-ben létesített) Indiánügyi Minisztérium (Department of Indian Affairs) 1830-ban a Gyarmatügyi Biztos (George Murray) kezdeményezésére kikerült a hadügyi tárca hatásköréből.²⁷

Brit telepesek bennszülöttek sérelmére elkövetett cselekedeteiről szóló egyre nagyobb számban érkező, az emberbaráti gyülekezetek és hittérítők megütközését kiváltó beszámolók arra késztették a londoni alsóházi képviselőket, hogy szakértői bizottságot hívnak össze, hogy az a brit alattvalóknak bennszülöttekkel való kapcsolataira vonatkozóan kutatásokat végezzen a Brit Birodalomban (mely a föld lakosságának körülbelül egy hatodát alattvalójának tudta, és ahol mindössze négy évvel korábban szüntették meg a rabszolgaságot).²⁸

A Bennszülött Jelentés²⁹ (Aborigenes Report, 1837) megvizsgálta a „birodalom kapcsolatait civilizálatlan népekkel”, megkülönböztetett figyelemmel a „törvény nélküli határvidékre” (lawless frontiere). A Jelentés, melyből kiderül, hogy a fehér telepesek közül többen „dicséretre méltó” és „vallásos cselekedetnek” tartják az indiánok legyilkolását, beszámol New Brunswick és Nova Scotia államokban élő törzsek siralmas életkörülményeiről, az irokézek életminőségének nagymérvű romlásáról, a cree törzsek élő lakossága számának az előző harminc-negyven évben történt nyolcezer fős csökkenéséről, az állatállomány jelentős csökkenéséről, járványok pusztításairól a fehérek által behurcolt betegségek és az alkohol pusztításainak eredményeképp. A Jelentés megállapítja azonban, hogy „bármely földterület bennszülöttjeinek elidegeníthetetlen joguk van a saját földjéhez: egyértelmű és szent joga, melyet, úgy tűnik, nem vett senki figyelembe. Az európaiak az ő földjeik határait hivatlanul lépték át.”³⁰ A Jelentés a „Méltányos elbánásról és a bennszülöttek keresztény oktatásának hatásairól” (Effects of Fair Dealing, combined with Christian Instruction on Aborigenes) szóló részben megállapítja, hogy a hitetlen vadember (savage heathen) oktatása szükséges annak ellensúlyozására, hogy a civilek (non missionaries) bennszülöttekre kényszerített igazságtalanságait ellensúlyozzák. A Jelentés készítőinek értelmezése szerint a hittérítők „sikeres közvetítők a bennszülöttek és az őket kisemmizők között” és hasznos meseterségek tanítói.³¹ A Jelentés a bevándorlókval kapcsolatban megállapítja, hogy ők a

bennszülöttekkel kapcsolatban egységesen gondolkoznak: magasan fejlett társadalomból valónak értelmezik önnön magukat, a bennszülötteknél kulturálisan és erkölcsileg feljebbalónak, akik gyarmatosító buzgalmuk magyarázatát abban találják, hogy feljávítsák a földek termelőképességét és fölvilágosítsák (enlighten) az őslakókat.³²

Mivel az 1840-es években (hungry forties) hatalmas számban érkező bevándorló és áttelepülő népesség – mely embertömeg főleg nem ideológiai és nem vallási, hanem gazdasági érdekei mentén szabályozta a bennszülöttekkel kapcsolatos viszonyrendszerét – tolta egyre nyugatabbra a civilizáció határvonalát³³ (frontière), a kormány, hogy gyarmatosító terveit megvalósítsa, hamarosan asszimilációs programot kezdeményezett az őslakók kényszerű rovására.

Miután a bennszülöttek oktatását kormányzati felkérésre vizsgáló Bagot Bizottság azt prognosztizálta (1844), hogy „az olyan iskolákban, ahol a szülők közvetlen befolyásától mentesítik a gyerekeket, a diákok észrevétlenül elsajátítják majd azokat az erkölcsi útmutatásokat és szokásokat, melyek a civilizált életre képesítik őket”,³⁴ az egyházak kormány által támogatott civilizáló-fölvilágosító erőfeszítése már az 1840-es évek közepére a hivatalos állami indiánpolitika sarokköve lett. A cél az volt, hogy a bennszülöttek evangelizációját az őshonos gyermekek oktatásán-nevelésén keresztül kíséreljék meg.

A Bizottság jelentése abban erősítette meg a minisztériumi döntéshozókat, hogy mivel a bennszülött felnőttek csak „bizonyos fejlődésre képesek”, a még viszonylag könnyen formálható gyermekekre kell összpontosítani az asszimilációs stratégiát, annak céljából, hogy az őslakosoknak a társadalomba való beolvasztását a legnagyobb hatékonysággal mozdítsák elő – hiszen a hamarosan tovatűnő indián faj³⁵ (vanishing race) bennszülött életformájának kicsiny értéke van, helye pedig egyre kevesebb az éppen újjáformálódó társadalomban.³⁶

Felső-Kanada oktatási főbiztosa, a későbbiekben az őslakosokat érintő állami oktatáspolitikára igen nagy hatást gyakorló, a Törvényhozói Képviselőtestület számára elkészített Jelentésében³⁷ (Ryerson Report), a bennszülöttek oktatására vonatkozólag a Bagot Bizottság megállapításaihoz hasonló szándékot fogalmazott meg (1847). Ryerson szerint az őslakosok gyerekeit³⁸ önálló gazdálkodásra felkészítő felekezeti bentlakásos iskolákban, az oktatásból az angolon kívül az összes nyelvet kizárva kell

oktatni, olyan intézményekben, melyek „okos vezetés-igazgatás mellett, néhány év alatt eljuthatnak az önellátásra.”³⁹

Ryerson külön kiemelte, hogy „az oktatásnak nem pusztán az elme pallérozása a feladata, hanem az is, hogy elszakasszon az ősök szokásaitól és érzésvilágától, és hogy az angol nyelv, a művészetek és a civilizált életvitel elsajátítására vezessen.”⁴⁰

Az őslakosok számára biztosított szuverenitás megszüntetésének – a „vadak” kereszténnyé szelídítésének – megvalósítására szabott jogi processzus első lépéseként 1850-ben a kormány indián rezervátumok felállítását rendelte el.⁴¹ A következő lépésként 1850-ben a Parlament a „Földek jobb megóvásáról és az indiánok javairól Alsó-Kanadában” című törvényt,⁴² 1857-ben „A kanadai indián törzsek fokozatos kulturálódását segítő”,⁴³ majd pedig (1869-ben) „Az indiánok fokozatos beemeléséről a kanadai társadalomba” címet viselő törvényt fogadott el.⁴⁴

Mindeközben a „Brit észak-amerikai törvény”⁴⁵ (British North American Act, 1867) az indián gyermekek oktatásának megszervezését és felügyeletét teljességgel szövetségi jogkörbe utalta⁴⁶ és hagyományos, délelőtti-délutáni oktatási gyakorlatot alkalmazó iskolák (Indian Day School) megszervezését kezdeményezte az országban⁴⁷ az indián népekkel kötött szerződéseknek megfelelően⁴⁸ – az Első Népek⁴⁹ gyermekeinek oktatása semmiképpen sem ingyenes szolgáltatás tehát, hanem szerződésben rögzített kötelemeit teljesítette velük szemben a kormány.

A szövetségi kormány azért, hogy az országba hatalmas számban érkező bevándorlókat megsűrje – 1869 és 1895 között másfélmillió immigráns érkezett Kanadába⁵⁰ – 1869-ban kiadta az első „Bevándorlási törvény”-t (Immigration Act). Az egyre inkább faji alapon szelektáló kanadai bevándorlási politikai döntéshozók⁵¹ – annak alapján, hogy a brit kultúrához mennyire könnyen tudnak alkalmazkodni, a további bevándorlási törvényekben, *támogatott/ eltűrt, de nem támogatott/ nem szándékol*t és *beolvasd*ni nem hajlandó törzsfogalmakba sorolták az országba bevándorolni igyekvőket.⁵²

Felső- és Alsó-Kanada bennszülött lakói a tizenkilencedik század második harmadára már kivétel nélkül megismerkedtek a gyarmatosítás – számukra pusztító – hatásaival, de a nyugati területek népe csak a tizenkilencedik század negyvenes éveiben – a nagymértékű bevándorlás következtében⁵³ – találkozott először fehér telepesekkel. Jellemzően az ez évtizedtől kezdve kibontakozó földfoglalásra, Brit Kolumbia lakossága az

elhanyagolhatóan kicsiről (negligible) harminc esztendő alatt (1870-re) hetvenezerre nőtt.⁵⁴

A nyugati területek kapui a bevándorlók előtt azonban csak 1872-ben nyíltak meg igazán, a „Domíniumi földekről szóló törvény”⁵⁵ (Dominion Lands Act) elfogadása után. A kormány azonmód kifejezte szándékát három, a földrészt átszelő vasútvonal megépítésére és megalapította az Északnyugati Lovasrendőrséget (North-West Mounted Police) az újonnan megnyitott területek fölötti hatalom biztosítására.

A törvény hatvanöt hektárnyi földterület (százhatvan acre) ingyenes megszerzését tette lehetővé bármely nagykorú férfi számára tízdollárnyi jelképes regisztrációs költség befizetése után, azzal a feltétellel, ha megígéri, hogy földje legalább negyed részét megműveli és három éven belül állandó épületet húz fel ott.⁵⁶

Az özönvízszerű emberáradat Első Népekre (First Nations) tett pusztító hatását tovább súlyosbította az a tény, hogy 1872 és 1874 között harminc millió bőlényt mészároltak le országszerte, mely teljességgel szétzúzta a síksági indián törzsek gazdasági létalapját és nagy éhínséget szabadított az indiánokra országszerte.⁵⁷

1876-ban a kormány bevezette az „Indián törvény”-t⁵⁸ (Indian Act) mely teljességgel újraszabályozta az őslakosok társadalmi és jogi szervezetét, így az iskolaügyet is. A kormányzás innentől kezdve az újonnan megszabott⁵⁹ törzsi csoportokon (band) keresztül valósult meg,⁶⁰ a kormány megbízottjának indiánügynökei (Indian Agent) beleegyezésével és szándékára megválasztott (és nem kinevezett) vezetők asszisztálása mellett.⁶¹ A törvény azon kívül, hogy a rezervátumokon Indiánügyi Hivatalok azonnali fölállításával, teljes jogkörrel megszabta az indián törzsek életét – így például a hivatal ügynökei rendelkezhetek arról, mely gyereket kell eltávolítani otthonából és bentlakásos iskolába küldeni –, arról is rendelkezett, hogy ki tekinthető indiánnak.⁶² A törvény ezzel mindennemű függetlenségüktől megfosztotta az indiánokat és a szövetségi kormány gyámoltjaivá (wards of the Government) rendelte őket.

Az „Indián törvény”-hez a következő években fűzött többszöri törvénymódosítások sebesen reagáltak azokra a társadalmi változásokra, amelyeket főleg a bevándorlók számának további növekedése idézett elő az országban. Ezek a módosítások kikezdték a rezervátumi földterületekhez kapcsolt jogokat, a törzsi tanácsokat igen nagy vagy teljes mértékben állami felügyeletnek rendelték alá, illetve egyéb módon tovább korlátozták a rezervátumokon élő bennszülöttek jogait⁶³ – törvénybe ütköző cselekedet lett

például ügyvédnek indiánokat képviselnie, indián személynek a kormánnyal szemben követeléssel fellépnie, továbbá indiánnak földterülettel kapcsolatos igényét bejelentenie.⁶⁴

1879-ben a szövetségi kormány Nicolas Flood Davint bízta meg, hogy készítsen jelentést az indiánok célszerűnek gondolt oktatását és társadalmi felemelését illetően.⁶⁵

Davin úgy érvelt, hogy „bentlakásos iskolák (residential schools) alapítása a leghatékonyabb eszköze annak, hogy az indián népességet civilizáljuk”,⁶⁶ hiszen a felnőtt bennszülött „jelenlegi tudatlansága-műveletlensége, babonás volta és lustasága – fizikai, szellemi és morális értelemben egyaránt – lehetetlenné tesz számára egy teljes megtisztulást (metamorphosis).”⁶⁷

Hector Langevin tartományügyi miniszter támogatta Davin felvetését, mondván, „ha tanítani akarjuk a gyereket, el kell távolítanunk őt szüleitől mindvégig azon időszakra, amíg tanul. Ha családja körében hagyjuk, lehet, hogy írni-olvasni fog tudni, de vadember (savage) marad, míg ha ekképp különválasztjuk, modort és jó ízlést tanul... hogy civilizált ember lehessen.”⁶⁸

Az őslakos gyermekek oktatása mind az egyházak oldaláról nézve (a gyermekek keresztény hitre térítése), mind az állam részéről tekintve (a többségi társadalomba való beillesztésük) eredménytelen maradt – a végzett diákok, akikről a kormánytisztviselők és az oktatásszervezők úgy gondolták, hogy már, mint újra-szocializált felnőttek elhagyták őseik útjait, közösségeikbe visszatérve nem vállaltak vezető szerepet azok fölvirágoztatásában. A kulturális visszacsúszás (backsliding) okát a döntéshozók nem az iskolákban alkalmazott módszerek elégtelenségében, hanem az otthoni indián környezet visszatartó erejében látták: „(az indián gyerekek) könnyen visszaeshetnek a rezervátum szintjére, mielőtt kapcsolatba lépnek szüleikkel.”⁶⁹

A Davin és a Langevin Jelentés mellett az 1879-től kibontakozó kanadai bentlakásos iskola-politika közvetlen előzményének az a hét írásbeli szerződés tekinthető, melyek a kanadai kormány és az első nemzetek között kötöttek 1871 és 1877 közötti.⁷⁰ Mivel e szerződések mindegyike a kormány feladatául szabta, hogy megszervezze és biztosítsa a bennszülöttek számára az oktatást.⁷¹ Ottawa egyre inkább sürgető feladatának érezte egy működő oktatási modell kidolgozását számukra.⁷²

1883-ban a kanadai Indiánügyi Minisztérium – az egyesült államokbeli (pennsylvaniai) Carlisle-ban működő, Richard Pratt kapitány által irányított iskola mintájára – létrehoz-

ta az első kanadai ipari iskolákat⁷³ (Industrial School) Alberta és Saskatchewan államokban – három évvel később a gyorsan terebélyesedő rendszer Brit Kolumbiára is áttért.⁷⁴

A Carlisle-i modellt a New York állambeli Mohonk-tavi, évenként – első ízben 1883-ban – megtartott tanácskozásokon dolgozták ki, ahol az iskola feladataival kapcsolatban három fő irányelvet fogalmaztak meg.⁷⁵

Először is, alapvetően szükséges megtörni a mi-tudatot az indiánok között (egy indiánügyi főbiztos szavaival: „hogy a beolvasztás megvalósuljon, szükséges, hogy az indiánok megtanulják, azt mondani, hogy *én*, ahelyett, hogy *mi*; *engem*, ahelyett, hogy *minket* és hogy az *enyém*, és nem a *miénk*.”⁷⁶ Ez természetesen pontosan a szöges ellentéte volt annak, amely modell alapján minden észak-amerikai indián társadalom felépült. Ezért (második irányelvként) minden indián gyereket iskoláztatni kell; illetve (harmadikként) minden asszimilált indiánt állampolgárrá kell tenni (Appendix 2.). A szövetségi kormány által anyagilag támogatott iskolahálózat létrehozása (1883) után a kormánytisztviselők erőteljes hatást gyakoroltak az iskolákra abban a tekintetben, hogy az ott használható egyetlen megengedett nyelv az angol (illetve Quebec tartományban bizonyos helyeken a francia)⁷⁷ legyen. Az Indiánügyi Hivatal 1894-es éves jelentése szerint „minden lehetséges erőfeszítést meg kell tenni annak érdekében, hogy a diákokat rávegyék, angolul beszéljenek, és hogy megértsék a nyelvet. Ennek híján a tanár minden munkája kárba vész.”⁷⁸ Bár az egyháziak a nyelvhasználat szempontjából sokkal kevésbé radikális álláspontot képviseltek, mint az állami tisztviselők, erőteljes állami nyomásra már 1870-re nagyjából⁷⁹ feladták előző politikájukat – annál is inkább, mivel több felekezet, különösen Nyugat-Kanadában, egyre nagyobb számú Európából és Kelet-Kanadából származó bevándorlóra irányította térítő erőfeszítéseit, illetve mert bizonyos államokban olyan sok bennszülött nyelvet beszéltek a diákok, hogy közöttük a „lingua franca” az angol volt.⁸⁰

A különböző felekezethez tartozó iskolák egymással is versengtek a diákokért és a lelkekért; ez a harc több ízben – akár oktatásukat, akár ellátásukat illetően – segítségére volt a gyerekeknek, akiket a különböző vallásos csoportok igyekeztek megnyerni.⁸¹ A felekezetek egymással való küzdelmét az indiánok, ha tudták, természetesen saját javukra ki is használták.⁸²

A bennszülöttekkel egyre inkább türelmetlen kormány 1884-ben betiltotta a bennszülött kultúra legnagyobb közösségmegtartó erejével vádolt népnépnepélyeket (a „potlach” és a „tamanawas” táncünnepeket), ugyanis, ahogy a miniszterelnök (John A. Macdonald) fogalmazott: „ennek a rögeszmének a további hatása alatt nem lehetséges, hogy az indiánok tulajdonszerzésre képesekké legyenek, vagy, hogy szorgalmasakká váljanak.”⁸³ 1887-ben még inkább egyértelmű tónusban bejelentette, hogy a kormány célja „leszámolni (do away) a törzsi rendszerrel és minden tekintetben hasonlóvá tenni a kanadai bennszülötteket az ország többi lakosaihoz, amennyire gyorsan csak lehetséges.”⁸⁴

A megvalósításhoz a kormány keresztény egyházak (a metodisták, a presbiteriánusok, az anglikánok és a római katolikusok) segítségét vette igénybe. A szövetségi kormány volt hivatott biztosítani a pénzügyi alapot, az egyházak feladata volt az iskolai szelvényzet kiválasztása és az oktatás-nevelés. A kormány számára ez a modell előnyösnek látszott, hiszen az egyházakkal kötött szövetség költségkímélőnek tekintett módszert kínált politikai céljaik megvalósításához. A miniszterelnök szerint:⁸⁵

„Hittérítő tanárok alkalmazása kulcsfontosságú. Az, hogy a vallást segítségül hívjuk, lehetőséget ad arra, hogy lelkes embert találjunk a posztra, olyat, aki-nek, azon kívül, hogy pénzt akar keresni, egyéb indítéka is van.”

MacDonald azt sem felejtette ki nyilvánvalóan a számításból, hogy mivel a katolikus papoknak és szerzeteseknek nincsenek anyagi kötelezettségei családjaik felé, az egyháziak alkalmazása gazdasági szempontból sem előnytelen az államnak.

Mivel a kormány a lehető legkevesebbet akart költeni az iskolák fenntartására, lelkesen támogatta a félnapos iskola gyakorlatát (az iskolákban a gyerekek csak délelőtt foglalkoztak tanulmányaikkal, délután már dolgoztak), hiszen mindaz a pénz megmaradt az államkasszában, melyet a diákok (maguk és iskoláik fenntartására) megtermeltek. Ezért is volt, hogy a kanadai kormány – az egyháziak igen nagy rosszallására – 1892-ben úgy rendelkezett,⁸⁶ hogy az iskolákban átállnak a szabott összegű támogatás rendszeréről a fejenkénti elszámolási rendszerre, mely magától értetődő módon hozta magával az iskolák számára a súlyosbodó anyagi nehézségeket, a diákok (további) többletmunkáját, a szegényesebb iskolaépületeket és az oktatók táborának további felhígulását. Nem meglepő ezek alapján, hogy a szűkösebb időszakokban (például a két világháború alatt,

vagy a nagy gazdasági világválság idején) rendszeresen, de egyéb periódusokban is gyakran elmaradó vagy késlekedő ellátmányok tényét azzal magyarázzuk, hogy ha valahol megszorításokat kellett tenni, nyilván a kanadai társadalom mostohagyerekei, a bennszülöttek látták ennek kárát.

1894-ben az „Indián törvény”-hez fűzött éppen esedékes jogszabály-módosítás a bennszülött gyermekek számára kötelezővé tette az ipari vagy bentlakásos iskolákban való képzést⁸⁷ és jogosítványt adott a karhatalomnak, hogy föltartóztassák, őrizetbe vegyék, és az iskolákba visszazárlítsák az onnan elkóborolt-megszökött gyerekeket, és hogy pénzbírsággal sújtsák és/vagy börtönbe vessék az állammal együtt nem működő szülőket.⁸⁸

Tizenhárom évvel az első ipari iskola alapítása után (1896-ban) a szinte százezer főre csökkent indián népesség gyermekeinek számára⁸⁹ fenntartott negyvenöt indián iskola közül huszonnégy helyszínen ipari iskola (industrial school) üzemelt, melyeket tizenégy-tizennyolc éves őslakos gyermekek számára közösségeiktől távol eső helyeken létesítettek. Ezekben a létesítményekben a diákok a nap felét tudományok (igen alapszintű) elsajátítására fordították, másik felében hittant és szakmát tanultak⁹⁰ – a fiúk gazdálkodást, cipőkészítést, kovácsolást, a bádogos- és ácsmunkák alapjait; a lányok szövést, fonást, ingkészítést, főzést, mosást, vasalást.⁹¹ A huszonegy bentlakásos iskola fiatalabb gyerekek számára nyújtott képzést kisebb létesítményekben, melyek közelebb voltak az őslakosok településeihez.⁹²

A hittérítői buzgalom, mely sokhelyütt szinte kizárólagosan arra irányult, hogy keresztény hitre térítsék a gyerekeket, az ipari és bentlakásos iskolában is sokkal fontosabb volt, mint bármely pedagógiai céltételezés – a gyakran képesítetlen és képzetlen tanárok⁹³ sokszor nemigen törődtek a gyermekek tanulmányi előmenetelével mindaddig, amíg azok jót és jókor válaszoltak istentisztelet közben⁹⁴ – a gyermekek iskolai oktatása főleg unalomig ismételt rutinszerű feladatból állt, melyeknek igen kevés gyakorlati értéke volt számukra.⁹⁵

Az 1907-ben megjelent Bryce Jelentés⁹⁶ döbbenetes képet festett az Indián Bentlakásos Iskolákban uralkodó körülményekről. Peter Bryce, a Belügyi és Indiánügyi Minisztérium tisztí főorvosa által két államban lévő harmincöt Indián Bentlakásos Iskolában gyűjtött statisztikából kiderült, hogy ezen oktatási létesítményekben tanított gyermekek

huszonnégy százaléka tüdőbajban halt meg vagy még az iskolában, vagy röviddel onnan való távozása után.⁹⁷

Kimutatta azt is, hogy a bennszülöttek esélye a tüdőbajból eredő halálózásra a nem-bennszülött kanadaiakhoz képest majdnem hússzoros,⁹⁸ hogy az egyetlen iskolában (File Hills Boarding School) amelyik adatokat közölt Bryce számára, a diákok hatvan-kilenc százaléka így vagy úgy, de életét veszítette.⁹⁹

Bryce elemzésében nem pusztán az iskolai személyzet mulasztásául rótta föl a hihetetlenül magas halálózási arányszámokat, hanem átfogó állami egészségügyi politika hiánya, az iskolai oktatók egészségügyi alapismereteinek elégtelen volta, az iskolákba érkező gyerekek tesztzűrésének elmulasztása, továbbá megfelelő állami támogatás elégtelensége erdőjékképp értelmezte az iskolai körülményeket.¹⁰⁰

A múlt század első negyedében a kanadai indiánokkal szemben alkalmazott politikai gyakorlat azon a feltételezésen alapult, hogy ők hamarosan beolvadnak a fehér népek tengerébe¹⁰¹ – az, hogy nem így lett, nem a kormány oktatásügyért felelős alkalmazottainak szorgalmán múltott. 1920-ban az indiánügyi főfelügyelő-helyettes úgy nyilatkozott, hogy az Oktatási Minisztérium kifejezett célja folytatni megkezdett indiánpolitikáját, „ameddig egyetlen olyan indián is marad Kanadában, aki nem lett még a nemzettest alkotórésze, ameddig az indiánkérdés meg nem szűnik, ameddig szükségtelessé nem válik az (Indián) Oktatásügyi Minisztérium fenntartása.”¹⁰²

Amiben a gyászos kimenetelű bentlakásos iskolakisérlet mindhárom szereplője, az állam, az egyházak és az indiánok is egyetértettek, az volt, hogy az őslakóknak szükségük van oktatásra, olyan gyakorlati hasznot hozó képzésre, mely mindazokkal a készségekkel ellátja őket, melyek segítenek majd számukra megtalálni új helyüket a gyorsan változó országban.¹⁰³

Az indiánokkal szemben alkalmazott agresszív politika az 1920-as években tovább folytatódott: 1927-ben Kanadában törvénybe ütköző cselekedet lett megalakítani vagy anyagilag támogatni indián politikai szervezeteket,¹⁰⁴ Alberta államban 1928-ban, Brit Kolumbia államban 1933-ban sterilizációs törvényt vezettek be, melynek alapján Albertában összesen kettőezer-nyolcszáz személyt (köztük több száz indián nőt)¹⁰⁵ sterilizáltak,¹⁰⁶ Brit Kolumbiában összesen körülbelül négyszáz személyt¹⁰⁷ (a törvény Albertában 1972-ig volt életben,¹⁰⁸ Brit Kolumbiában 1973-ig).

1931-re a hét-tizenöt éves indián gyermekek háromnegyede az országban¹⁰⁹ üzemeltetett nyolcvan bentlakásos iskola diákja lett.¹¹⁰ 1939-re ezen iskolákban való képzés kötelező jellege az eszkimó gyerekekre is kiterjedt (bár az első számukra felállított iskola csak 1951-ben kezdte meg működését)¹¹¹ – a Legfelsőbb Bíróság elrendelte, hogy az eszkimók is kanadai bennszülöttnek tekintendők, tehát a velük kapcsolatos ügyekben a szövetségi kormány illetékes.¹¹²

Az oktatás színvonala mindeközben semmit nem javult: 1945-ben az iskolákba terelt közel kilencezer diák közül „alig több mint száz volt nyolcadik osztályos szinten, azon felül egyetlen egy sem.”¹¹³ Ez a szomorú tény nyilván azzal is összefüggésben áll, hogy Kanadában az egy diákra juttatott állami támogatás mértéke százyolcvan dollár volt, míg az Egyesült Államokban (ahol pedig szintén töménytelen szenvedést voltak kénytelenek elviselni az iskolákba kényszerített gyermeknemzedékek)¹¹⁴ kétszázkilencvennégy-hatszáznegyvenkét dollár.

Kanadában az egyház és az állam hasonló eréllyel látszott megvalósítani az indiánokkal szemben alkalmazott asszimilatív kurzust, céljaik tekintetében azonban jelentős különbség érzékelhető a két intézmény felől. Az állam szempontjából a vadak (savages) asszimilációja legelsőül azt a célt szolgálta, hogy a kormány – melynek alkotmányos kötelessége volt gyámoltjaival szemben – gazdaságilag önállótá tegye az őslakosokat. Az iskoláztatásuk az *enfranchisement*jük¹¹⁵ (arra méltónak ítélt indián személy választójoggal való felruházása és ezzel párhuzamosan indián státuszából való kimosdatása – ami azt is jelentette, hogy az indián személy a fehérek jogaira emelve elvesztette a rezervátumból rá eső földdarabkához való jogát) felé vezető úton hatalmas léptekkel vezeti őket.¹¹⁶ Az egyháziak célja a térítés volt.

Az első iskolák megalakulásától kezdve (1620) legalábbis a huszadik század hatvanas éveinek végéig, az iskolákat üzemeltetők és fenntartók mindenkor közös szándéka volt előmozdítani az őslakosok animisztikus világképének széttorzulását. Egyrészt a bibliai parancs alapján: „És monda nékik: Elmentvén e széles világra, hirdessétek az evangéliumot minden teremtnesnek/ A ki hiszen és megkeresztelkedik, idvezül; a ki pedig nem hiszen, elkárhozik”¹¹⁷, másrészt pedig az euro-amerikai erkölcsiség és életvezetés kialakítását (a fehér fensőbbiségtudat alapján).

Mind a kormány, mind az egyház vezetői osztották azt a nézetet, miszerint az Első Nép oktatásának igazi gátja nem az, hogy ők – legalábbis szellemi képességeiket tekint-

ve – alábbvalóak a fehéreknél, hanem sokkal inkább az bizonyosság, hogy az indián morálisan gyenge.¹¹⁸

A második világháború idejére az asszimilációs politika, mely az Első Népeket a kanadai nemzettest élő szöveteibe igyekezett beleoltani, az indiánok rezervátumokon való elkülönítése, faji és nyelvi különállásuk illetve egységesen alacsony szintű munkaerőpiaci helyzetük miatt csődöt mondott.¹¹⁹ Az őslakosok integrációját szorgalmazó politikai lobby nyomása egyre jelentősebb lett Kanada-szerte is¹²⁰ – 1944-ben minden a háborúban harcolt és rezervátumon élő honi őslakos és felesége szavazati jogot kapott; 1960-ban ez a jog minden korlátozás nélkül kiterjedt minden őslakos, 1967-ben pedig minden kanadai állampolgárságú bennszülött személyre.¹²¹ Fehérek és őslakosok kapcsolatrendszerében ezzel a harmadik fázis is megkezdődött – az asszimilációs kurzust társadalompolitikai szinten az integrációs modell váltotta fel¹²² – melynek első szervezeti elemeként az indiánoknak oly fontos „potlach”-ünnepen való részvételt újra engedélyezték az országban.¹²³

Kanadában a pán-indiánpolitikai mozgalmak fejlődését a tömegközlekedés általánossá válásán és a tömegkommunikáció térnyerésén kívül paradox módon elsősorban a rezervátumokon kívüli Indián Bentlakásos Iskolák elterjedése segítette – pedig ezen intézmények oktatásfilozófiai alapprincipiuma pontosan az volt, hogy az indiánok törzsi hovartartozását gyengítse, tördelje, és minél inkább szétzilálja.¹²⁴ A kormány indiánpolitikája arra irányult, hogy az indiánok betagozódjanak a társadalomba – az nem akart belőlük, ők viszont egymásra találtak.

A fekete bőrű amerikaiak mozgalmaihoz képest másfél évtizedes késéssel született, de hamar megizmosodó, öntudatára az 1960-as években ébredt politikai front alakította meg – csakúgy, mint az Egyesült Államokban – 1969-ben Kanadában is dekolonizációs cselekedetként,¹²⁵ az első Indiántanulmányi Tanszéket (Trent University).¹²⁶

A kanadai kormány által 1966-ban kezdeményezett Hawthorne Jelentés¹²⁷ (Hawthorne Report, 1967) igen fontos javaslatokat tett az indián gyerekek iskolai bánásmódját illetően. Hawthorne kiemelte egyrészt, hogy a diák az iskolai környezet értékes tagjának kell, hogy érezze magát – ezért azok a tankönyvek, melyekből az indián gyerekek tanulnak (a társadalomtudományi, művészeti, dráma és irodalmi tananyagba illeszkedően) több, a saját kultúrájukkal kapcsolatos anyagot kell, hogy tartalmazzanak,¹²⁸ illetve kiemelte, hogy az indián közösség nagyobb részvételét kell biztosítani az iskolai élet-

ben. A Jelentés hangsúlyozta, hogy az indiánokat a kanadai közösség szerződéses tagja-inak (charter members of the Canadian community) kell tekinteni, akiket, mivelhogy sokszor megfosztottak az állampolgári jogon járó alapvető juttatásoktól, mostantól kiegészítő kedvezményben (plus component) kell részesíteni.

A kormány visszautasította a különleges elbánás elvét (citizens plus) és az 1969-ben megjelent Fehér Tanulmány¹²⁹ (White Paper) című hivatalos útmutatóban megjelent politika mentén a bennszülött gyermekek teljes integrációja mellett kötelezte el magát¹³⁰ – az összes őslakosra vonatkozó szolgáltatást tartományi szintre utalták, a rezervátumok a bennszülött törzsi csoportok kizárólagos tulajdonába kerültek, a bennszülöttek az ország teljes jogú állampolgáraivá lettek. A szövetségi kormány még abban az évben felbontotta az egyházakkal kötött oktatásra vonatkozó együttműködést, és az iskolák üzemeltetése közvetlen állami irányításának jogát vindikálta és tartotta fenn 1973-ig, amikor (második lépésként) az oktatási ügyeket a törzsi tanácsok felügyeletére bízta.

Az integrációs politika örve alatt, a hatvanas évektől kezdődően mintegy húsz éven keresztül – a bennszülött családok újabb próbatétele keretében – megint több ezer gyereket mozdítottak el¹³¹ családjaikból „védelemképpen” (legtöbbször rokonaik tudomása nélkül). A gyermekeket állami felügyeletű gyermek- és ifjúságvédelmi szolgálatok gondozásába adták, ahonnan aztán szinte kizárólag fehér, sokszor külföldi családokhoz kerültek örökbefogadás útján.¹³² A „sixties scoop” (hatvanas merítés) néven emlegetett nemzedékkel pontosan ugyanazt tette az állam – ezúttal a gyermekjóléti szervezetek mögé bújva – mint tette a bentlakásos iskolákban, amelyekben évtizedekig: igyekezett őket „kifehéríteni.”¹³³

1970-ben azelőtt elképzelhetetlen indián áttörés történt az iskola-fronton: a Blue Quills Indián Bentlakásos Iskola (Alberta) épületét a helyi indián közösség aktivistái huszonegy napon keresztül megszállva tartották, így mintegy kikényszerítették Jean Chretien indiánügyi miniszter beleegyezését, hogy az országban elsőként, saját kezükbe vegyék és megszervezzék annak működtetését és irányítását.¹³⁴

1971-ben az alsóház Indiánügyi Állandó Bizottsága (House of Commons Standing Committee on Indian Affairs) az előző évtized indián aktivistáinak felvetéseire válaszképpen felmérést készítettett¹³⁵ az indiánok oktatását illetően. Ebből kiderült, hogy az iskolákból kimaradó bennszülött tanulók aránya négyszerese az országos átlagnak, a

tankönyvekben pontatlanságok és kihagyások (inaccuracies and omissions) vannak az indián kultúrára vonatkozólag, hogy a tanároknak nem egész tizenöt százaléka rendelkezik valamiféle képzettséggel a kultúra-közi oktatásról, és hogy a szülők nagyobbik részét nem értesítették gyermekük rezervátumi iskolából tartományi iskolába helyezéséről.¹³⁶

1972-ben a Kanadai Nemzeti Indián Testvéri Szövetség (National Indian Brotherhood of Canada – ma Assembly of First Nations) kutatócsoportot hozott létre, melynek javaslatára a szövetség felhívást tett közzé, melyben indián fennhatóság alá tartozónak követelik a bennszülött gyermekek oktatását. Indián Ellenőrzést az Oktatásba!¹³⁷ (Indian Control of Indian Education) című tanulmányuk két oktatási alapelve: szülői felelősség – az indián szülők ugyanolyan döntési jogokat kell, hogy élvezzenek gyerekeik oktatására vonatkozólag, mint a nem-indián gyerekek szülei – és helyi ellenőrzés.¹³⁸ Bár a deklaráció nyomán igen lassan, mégis egyértelműen kibontakozó indián felelősségvállalás tagadhatatlan tény, az évtized végén (1979) még mindig ezernyolcszázkilencvenkilenc indián diákot oktattak a fennmaradó tucatnyi Indián Bentlakásos Iskolában.¹³⁹

Az 1980-as évek a lassan új alapokra helyeződő bennszülött-nem bennszülött kapcsolatok igen fontos szakasza volt, mely során alapvetően fontos és egyre inkább széles spektrumú jogi védelemben részesültek – egymásra épülő bírósági döntések nyomán – a kanadai őshonos népek.

Az 1982-ben megfogalmazott új Alkotmány¹⁴⁰ (Constitution Act) harmincötödik cikke újra lefektette és összefoglalta a bennszülöttekre vonatkozó jogokat,¹⁴¹ 1985-ben a Legfelsőbb Bíróság megállapította (Guerin v. Canada),¹⁴² hogy a korona és az Első Népek között megbízotti-bizalmi alapállás (fiduciary duty) értelmében a kormány szerződésbeli kötelessége, hogy az Első Népek érdekében cselekedjék.

A szintén 1985-ben kiadott „Harmincegyes törvény”¹⁴³ (Bill C-31) pedig – mely az 1876-os „Indián törvény”-hez kiadott módosítás – véget vetett minden, az indiánok kárára alkalmazható hátrányos megkülönböztetés lehetőségének, rendezte az indián-státuszhoz kapcsolt jogokat és kiszélesítette a törzsek saját ügyeik fölötti felügyeleti jogát.

1986-ban a United Church of Canada, 1991-ben a Szeplőtelen Szűz Missziós Oblátusai (OMI) szerzetesrend, 1993-ban a Kanadai Anglikán Egyház (Anglican Church of

Canada), 1994-ben a Presbiteriánus Egyház nyilvánosan bocsánatot kért¹⁴⁴ a kanadai bennszülöttektől az Indián Bentlakásos Iskolákban az őket ért sérelmek miatt.

1989-ben egy újfundlandi árvaház volt bentlakó diákjai szexuális zaklatás vádjával feljelentést tettek a házat igazgató Keresztény Testvérek ellen¹⁴⁵ – az eset a következő évtizedekben példaként szolgál az egyre nagyobb számban jogorvoslathoz forduló sértettnék.

1990 szeptemberében, mikor a Montreal közelében lévő Oka település mellett a kétezzer-ötszáz bevetett állig felfegyverzett katona összes tűzerejét felmérve, a barikádok mögül előbújt a néhány utolsó mohikán harcos is,¹⁴⁶ a Kanadában mindenhol hatalmas médiafigyelmet követelő esemény hatására sokan feltették a kérdést: mit akarhatnak még az indiánok? Pedig a csetepaté csak nyitánya volt annak a döbbenethullámnak, mely a következő évtizedben söpört végig az országon.

Még ugyanebben az évben (1990. november elején), kormánydöntésre vizsgálóbizottság alakult felmérni az országban a közhangulatot.¹⁴⁷ A vizsgálat eredményeképpen megállapították, hogy:¹⁴⁸

„Harag, sőt az elkeseredett düh jelenléte mutatható ki a bennszülött közösségekben, melyek nem tűrik tovább az évszázadok óta fennálló paternalizmust, a bürokrata kibúvást és sérelmeik tudatosításának további elodázását. Ha most elmulasztjuk, hogy a bennszülött népek szükségleteivel és törekvéseivel (társadalmi szinten) foglalkozzunk, az további vizályt szít, mely megosztja a közvéleményt és megnehezíti, hogy a jövőben megoldásra jussunk.”

Néhány hónappal később (1991 augusztusában) Bennszülöttek Ügyeivel Foglalkozó Királyi Bizottság (Royal Commission on Aboriginal Peoples) alakult kormánydöntésre¹⁴⁹ azzal a megbízással, hogy az országban élő bennszülöttek társadalmi, gazdasági és kulturális helyzetét újból föltárja, értékeli és bemutatssa.¹⁵⁰

Az óriási körületekintéssel eljáró négy férfi és három női tagból álló Bizottság (mely kétszázhetven személyt alkalmazott, az előirányzott nyolc helyett ötvennyolc millió dollárt költött a vizsgálatra, kilencvenhat településen százhetvennyolc napi, börtönökben, iskolákban, külföldön történt meghallgatás során hetvenötezer oldalnyi vallomást elemzett¹⁵¹ és százötven kanadai tudóssal egyeztetett,¹⁵² és öt vaskos kötetben (háromezer-négyszázötvenhat oldalban) foglalta össze kutatásai eredményeit.¹⁵³

A Jelentés (1996) a következő évek feladatául szabta, hogy: tájékoztassák a kanadaiakat állampolgársági szinten az iskolák pusztító hatásáról; hogy feltárják, hogy mi történt és miért; hogy vizsgálják azoknak a gyermekeknek a sorsát, akiket eltávolítottak közösségeikből; hogy tudományosan feldolgozzák az Indián Bentlakásos Iskolák történetét és örökségét; hogy a kormány kérjen bocsánatot nyilvánosan a bennszülöttektől és anyagilag kárpótolja a még élőket.¹⁵⁴

A Jelentés alapján megállapítást nyert, hogy mivel az iskolákban az őslakos gyermekek eredeti kultúrájának tudatos és hatékony megsemmisítése elsőrendű cél volt,¹⁵⁵ a növényeknek családtagjaikkal való kapcsolattartását a lehető legteljesebben korlátozták, anyanyelvük használatát tiltották és ősi kultúrájuktól igyekeztek őket minél inkább elidegeníteni.¹⁵⁶

Fény derült arra is, hogy a szexuális abúzus hétköznapi dolognak számított a legtöbb oktatási intézményben¹⁵⁷ illetve a vizsgálat egyértelmű következtetéseként azt is leszögezte, hogy a kormány erőltetett asszimilációs politikájának egyik cél-eleme az volt, hogy „elpusztítsa az indiánt a gyermekben.”¹⁵⁸

Abban az évben, amikor az utolsó állami fenntartású Indián Bentlakásos Iskola is bezárta kapuit¹⁵⁹ (1996), az egyik volt iskola diákjainak nevében beadott keresetben a felperesek első ízben kértek kárpótlást a kanadai kormánytól az őket gyermekkorukban ért nyelvi és kulturális veszteségek miatt.¹⁶⁰ A következő években ezek követték őket.

1998-ban a Jelentésre kormányzatról való válaszképpen a Gyűjtsünk erőt: Kanada Bennszülöttekre Vonatkozó Akcióterve (Gathering Strength: Canada's Aboriginal Action Plan) a bennszülött népek életminőségének javítására tett kezdeményezés volt. Az akcióterv megvalósításának részelemeként Bennszülötteket Gyógyító Alapítvány¹⁶¹ (Aboriginal Healing Foundation) alapításáról intézkedtek, abból a célból kifolyólag, hogy „felmérjük a Bentlakásos Iskolákban az Első Népek által elszenvedett fizikai és szexuális abúzus örökségeiként felmerülő gyógyulási szükségleteket.”¹⁶²

Miután több mint ezer feljelentés indult Kanada állam ellen, 1998-ban – az évek óta egyre erőteljesebb országos döbbenet- és értetlenség-hullámra válaszképp – a kanadai kormány kibocsátotta Társadalmi Megbékélést Célzó Nyilatkozatát¹⁶³ (Statement of Reconciliation). A Nyilatkozatban azon túl, hogy elismerte kulcsszerepét a Bentlakásos Indián Iskolák létesítését és fenntartását illetőleg és bocsánatot kért az iskolák „tragédi-

ája” miatt, háromszázötven millió dolláros közösségben való gyógyulást elősegítő segélycsomag felállítását rendelte el az iskolák megnyomorítottjai számára.¹⁶⁴

2002-ben a Bennszülötteket Gyógyító Alapítvány a Remény Öröksége Alapítvánnyal¹⁶⁵ (Hope Legacy Foundation) és a Nemzeti Levéltárral együttműködve egyrészt virtuális¹⁶⁶ kiállítást hozott létre – melynek havonta, azóta is körülbelül húszezer új látogatója van Kanadából¹⁶⁷ –, másrészt azt mozgó formában útjára is indította az országban.

2004-re a kanadai bíróságokon a bentlakásos iskolák volt diákjai által benyújtott feljelentések és kárpótlási igények száma meghaladta a tizenkétezeret.¹⁶⁸

2005-ben a kanadai kormány az indián származású Frank Iacobucci bírót választotta ki arra a feladatra, hogy „tartós megoldást” találjon az Indián Bentlakásos Iskolák örökségként számon tartott társadalmi minak ítélt problémára.

2006 májusára országszerte nyilvánvalóvá vált, hogy a Gyűjtünk erőt: Kanada Bennszülöttekre Vonatkozó Akcióterve nem váltotta be a hozzá fűzött reményeket. Mivel már tizenkétezer feljelentés érkezett a volt diákoktól, a kormány létrehozta az Indián Bentlakásos Iskolákról szóló Megállapodási Szerződést¹⁶⁹ (Indian Residential Schools Settlement Agreement), mely a kanadai kormány, az Első Népek Képviselőtestülete (Assembly of First Nations), a bentlakásos iskolák volt diákjainak jogi képviselői és az iskolákkal kapcsolatban érintett egyházak ügyvédei között kötött.

A szerződés szerint a kormány 1,9 milliárd kanadai dollár értékű azonnali hozzáférésű segélyalapot létesített, valamint rendelkezett további három milliárd dollárra becsült, a követelések kifizetésére alkalmas pénzforrás létrehozásáról a majdan felmerülő követelések fedezésére – 2008 áprilisáig több mint nyolcvanezer volt diák kapcsolódott a programba.¹⁷⁰

A szerződés alapján a kanadai kormány minden olyan igénylőnek, aki bizonyítottan valamely Indián Bentlakásos Iskola diákja volt, kárpótlásképpen fizet (Common Experience Payment) tízezer dollárt az első, hármezer dollárt minden további tanévre. A hatvanöt évnél idősebb volt diákok számára további nyolcezer dollár járt (Advance Payment Program).¹⁷¹

„Hogy továbbra is elősegítse a gyógyulást és a tanulást, és hogy minden kanadai számára érthetővé váljék az Indián Bentlakásos Iskolák öröksége”,¹⁷² 2006 májusában az Indián Bentlakásos Iskolákról szóló Megállapodási Szerződés szellemében a kormány, különböző pénzüsszegek mozgósításáról határozott.

Fontosnak ítélt feladatok elvégzésére hatvanmillió kanadai dollárt tettek hozzáférhetővé a Társadalmi Kiengesztelődést Elősegítő Bizottság (Truth and Reconciliation Commission) megalapítására és egy a Bentlakásos Indián Iskolák múltját feldolgozó tudományos kutatóintézet létrehozására. Húsz milliót különítettek el megemlékezések és szervezett programok lebonyolítására – a programcsomagot a kormány a Társadalmi Kiengesztelődést Elősegítő Bizottságával közösen állítja össze és szervezi. Százhuszonöt milliót adtak a Bennszülötteket Gyógyító Alapítvány (Aboriginal Healing Foundation) további munkájának finanszírozására – melynek feladata egészségmegőrző és javító célú programok és kezdeményezések létrehozása, valamint tanfolyamok szervezése a következő öt esztendőben (azaz 2011-ig) – kilencvennégy és fél millió dollárt Indián Bentlakásos Iskolák volt diákjai és családtagjainak számára szervezett egészségprogramok, mentálhigiénés tanfolyamok és lelki tehermentesítő kúrák fedezésére. Százmilliót kapott az érintett egyházakkal egyetértésben megfogalmazott gyógyulást célzó kezdeményezések támogatása.¹⁷³

2007 szeptemberében az Egyesült Nemzetek Szervezete Általános Közgyűlése elfogadta a Nyilatkozat a Bennszülött Népek Jogairól¹⁷⁴ (Declaration on the Rights of Indigenous Peoples) című kinyilatkoztatást. A száznegyvenhárom igen és tizenegy tartózkodós mellett négy ország – az Egyesült Államok, Ausztrália, Új-Zéland és Kanada – a nyilatkozat elfogadása ellen szavazott.

2008-ban a kanadai kormány létrehozta a Társadalmi Kiengesztelődést Elősegítő Bizottságot¹⁷⁵ (Truth and Reconciliation Commission), melynek feladata felkutatni az Indián Bentlakásos Iskolák történetét és a társadalmi kiengesztel(ö)dést a feltárt és közzétett igazság alapján előmozdítani.

A kiengesztelést elősegítő bizottságokkal¹⁷⁶ szemben állami szinten megfogalmazott célok általában a következők: feltárni, értelmezni és nyilvánosan beismerni bizonyos múltbeli visszaéléseket; a még élő áldozatok (victims) különleges szükségleteire figyelmesnek lenni; az igazságszolgáltatást és az elszámoltatást segíteni; az intézményi felelősség határait megszabni és reformokat javasolni; továbbá elősegíteni a kiengesztelődést és a múltbeli események viszonylag egyöntetű értelmezéséhez hozzásegíteni a társadalom tagjait.

Kanadában helyi sajátosságok teszik még bonyolultabbá a bizottság munkáját. A gyarmati félmúlt öröksége, mely befolyásolja a bennszülöttek politikai, társadalmi és gaz-

dasági helyzetét – a bennszülöttek az egyetlen olyan csoport az országban, melynek tagjaira olyan törvénykezés vonatkozik, mely más csoportok tagjaira nem –; a köztudatban élő toposzok, melyek helyeslően értékelik az államnak az Első Népek felé megvalósított politikai gyakorlatát; illetve a gyarmatosítás/bentlakásos iskolák hatása a bennszülöttek egészségére.¹⁷⁷

A Társadalmi Kiengesztelődést Elősegítő Bizottság (az Indián Bentlakásos Iskolák múltját feldolgozó tudományos kutatóintézettel együtt) 2008 júniusában valóságosan is megkezdte működését.

2008. június 11-én a kanadai miniszterelnök bocsánatot kért az Indián Bentlakásos Iskolák volt tanulóitól. „Ahogy a gyermekekkel bántak ezekben az iskolákban, az a történelmünkről írott könyv egy nagyon szomorú fejezetének lapjaira való” mondta a miniszterelnök a Parlamentben.¹⁷⁸

2009 áprilisában Phil Fontaine, az Első Népek Képviselőtestületének (Assembly of First Nations) feje a Vatikánban találkozott a pápával, ahol XVI. Benedek „szomorúságának adott hangot, azt a gyötrődést látva, melyet az Egyház néhány tagjának alantas magatartása okozott” ("expressed his sorrow at the anguish caused by the deplorable conduct of some members of the Church").¹⁷⁹

2009-ben az Igazság és Megbékélés Tanácsának részeként az Indiánügyi Minisztérium létrehozta az Indián Bentlakásos Iskolákban Tanult Még Élők Bizottságát (Indian Residential School Survivor Committee), mely tíz tagból: hét indián, két eszkimó és egy métis személyből áll.¹⁸⁰ A Bizottság feladata a Tanács munkáját abban segíteni, hogy összegyűjtse a még élő régi diákok iskolákra vonatkozó emlékeit.

2010 áprilisában az ENSZ Indiánügyi Állandó Fóruma előtt Kanada képviselője bejelentette, hogy országa a következő két évben nemzetközi kerekasztal megszervezését vállalja társadalmi igazságosság és kiengesztelődés témakörében. „Tudjuk, hogy legalább ötven olyan ország van a Földön, ahol működik ilyen bizottság, vagy éppen felállítását tervezik. Úgy gondoljuk, eljött az idő, hogy ezekről a kérdésekről nemzetközi szintű megbeszélést kezdeményezzünk”¹⁸¹ – jelentette be a kanadai küldött.

2010 júliusában az egyre erősebb őslakos felelősségvállalás újabb jelentős lépéseként bejelentették „Az Első Népek Felügyelete az Első Népek Oktatására 2010” (First Nation Control of First Nation Education 2010) című akcióttervet.¹⁸²

A program-vázlat legfontosabb elemei közül is első helyen áll annak az igénynek a megfogalmazása, hogy az őslakosok saját nyelveiken, a bennszülött értékrendbe és hagyományrendszerbe ágyazva legyenek képesek biztosítani az élethosszig való tanulás lehetőségét – gyermekeik oktatását többé nem akarják kiadni a kezükből.

Kanadában, úgy fest, az emberek szembe akarnak – és reméljük, szembe is tudnak – nézni a múlttal. A több mint százötvenezer gyermeket kezelt százharminchárom Indián Bentlakásos Iskola¹⁸³ számukra fontos öröksége lehet ez: esély arra, hogy az ország népe – elsőként a Földön kormányzatról irányított társadalmi lelkiismert-vizsgálat részeként – a múlt tükrében tudatosan elhatárolja magát az alacsonnyá nevelés minden jövőbeli formájától – iskolában és iskolán kívül.

Jegyzetek az első fejezethez

1 John Marshall bíró, Egyesült Államok Legfelsőbb Bírósága, 1832.

A dolgozatban az összes idézetet – ha ez másképpen nincs jelölve – fordította Németh Tibor.

In: Commission royale sur les peuples autochtones: Points saillants du rapport de la Commission royale sur les peuples autochtones (1994).

Az elemzés olvasható online: <http://www.ainc-inac.gc.ca/ap/pubs/rpt/rpt-fra.asp> (letöltve az internetről 2010 szeptemberében)

2 Az 1982-es kanadai Alkotmány a „bennszülöttek” (aboriginal) három csoportját különíti el: „indian/Első Nép”, „métis”, „eszkimó”. Az „aboriginal” (őslakos/bennszülött) az 1990-es évektől napjainkig kibontakozó, az őslakosokra vonatkozó, kormányzatról hangoztatott, tényfeltáró-program hivatalos terminusa.

A dolgozat során a „bennszülött” és az „őslakos” szavakat, Kanadára alkalmazva, az indian, a métis és az eszkimó népesség összefoglaló megjelölésére használom, összhangban a témára vonatkozó kanadai Oktatásügyi és Egészségügyi Minisztérium gyakorlatával.

Ezzel kapcsolatban lásd: <http://www.autochtonesauCanada.gc.ca/acp/site.nsf/fra/index.html> (letöltve az internetről 2010 szeptemberében)

Fontos hangsúlyozni, hogy az eszkimó gyermekek körében bentlakásos iskolákat a szövetségi kormány csak 1951-től kezdődően üzemeltetett.

Ezzel kapcsolatban lásd például: King, David: A Brief Report of The Federal Government of Canada's Residential School System for Inuit, Aboriginal Healing Foundation, 2006.

A métis-k történetéről lásd például: Tricia Logan: A Métis Perspective on Truth and Reconciliation, pp. 71-88. In: Castellano, Marlene Brant; Archibald, Linda és DeGagné, Mike: From Truth to Reconciliation – Transforming the Legacy of Residential Schools, Aboriginal Healing Foundation Research Series, 2008.

A 2006-os népszámlálás adatai szerint majdnem 1,2 millió kanadai bennszülött (Aboriginal) közül hatvankét százalék indiánnak, harmincnégy százalék métis-nek és négy százalék eszkimónak mondta magát.

http://www.nccahnsa.ca/docs/fact%20sheets/setting%20the%20context/NCCAH_fs_context_EN.pdf (letöltve az internetről 2010 szeptemberében)

3 Kirkness, Verna J.: Aboriginal Education in Canada: A Retrospective and a Prospective, Journal of American Education, Volume 39, number 1, 1999. Fall, Special Issue 2. p. 2.

4 És nem „felfedezte”, mint ahogy arra egy irokéz főnök bölcsen rámutatott: „Lakott földet az ember nem fölfedez. Ilyen alapon, ha átmennék az Atlanti óceánon, én is felfedezhetném Angliát.” Idézi: Wright, Ronald: *Stolen Generations*, Viking, Toronto, 1992. p. 5.

5 Jaenen, Cornelius: *The Frenchification and Evangelization of the Amerindians in the Seventeenth Century New France*, CCHA Study Sessions, 35, 1968, pp. 57-71.

6 <http://www.papalencyclicals.net/Paul03/p3subli.htm> (letöltve az internetről 2010 szeptemberében)

7 Jacques Cartier, mikor Új-Foundland partjainál megérkezett az észak-amerikai kontinensre, azt Káin földjének írta le. Híres szavai: „Erősen kezdem úgy gondolni, ez az a föld, melyet Isten Káinnak adott.”

Ezzel kapcsolatban lásd: Aughton, Peter: *Voyages that Changed the World*, Quercus Publishing Plc, London, 2007. p. 78.

A mai Kanadát, Káin földjének látni és láttatni, azóta is jelenlévő toposz.

Mai feldolgozásáról lásd: <http://sniff.numachi.com/pages/tiGAVECAIN.html>. (letöltve az internetről 2010 szeptemberében).

Lásd ezzel kapcsolatban: Gastélum, Carlos: *Las Escuelas residenciales para aborígenes desde una perspectiva sociológica*, Revista mexicana de estudios canadienses, número 011, p. 87.

8 Jaenen, Cornelius: *French Expansion in North America*, The History Teacher, Vol. 34. 2. szám, p. 155.

9 XIV. Lajos 1681-ben egy királyoknak szóló üzenetében annak a meggyőződésének adott hangot, hogy a katolikus vallás a „legfenségesebb, legnemesebb, legszentebb, és főleg a legmegfelelőbb arra, hogy a királyok abszolút módon kormányozzák népeiket.” Idézi Jaenen, Cornelius: *Church-State Relations in Canada (1604-1685)*, CCHA Study Sessions, 34, 1967, p. 9.

10 Nouvelle France, 1534/1608 és 1763 között létezett a mai Kanada és az Egyesült Államok területén.

Ezzel kapcsolatban lásd: http://www.medarus.org/NM/NMTextes/nm_01_01_ta.htm (letöltve az internetről 2010 szeptemberében) és

http://www1.canadiana.org/citm/themes/pioneers/pioneers3_e.html (letöltve az internetről 2010 szeptemberében).

11 Kilenc évvel később kénytelenek voltak be is zární, mert nem tudtak diákokat találni. In: Claes, Rhonda és Clifton, Deborah: *Needs and Expectations for Redress of Victims of Abuse at Residential Schools*, 1998. p. 11.

12 A Megtestesülésről nevezett Mária, az első Új Franciaországba érkező orsolyarendi nővérek előjárója, röviddel Quebec-be érkezésük előtt (1639). In: Marie of the Incarnation, The Autobiography of Venerable Marie of the Incarnation, O.S.U., Mystic and Missionary, Loyola University Press, 1964. p. 124. Idézi: Carney, Robert: Aboriginal Residential Schools Before Confederation: The Early Experience, CCHA, Historical Studies, 61, 1995. p. 13.

13 Lásd erről bővebben: Cave, Alfred A.: The French and Indian war, Westport, Connecticut, USA, Greenwood Press, 2004.

14 <http://www.ubcic.bc.ca/files/PDF/RILQ2005/Stolen%20Lands,%20Broken%20Promises.pdf> (letöltve az internetről 2010 szeptemberében)

15 A Nyilatkozat a Yale Egyetem Jogi Karának honlapján megtalálható: http://avalon.law.yale.edu/18th_century/proc1763.asp (letöltve az internetről 2010 szeptemberében)

16 A bennszülöttek és az állam közötti szerződésekkel kapcsolatban lásd például: <http://www.canadianencyclopedia.ca/index.cfm?PgNm=TCE&Params=A1ARTA0003983> (letöltve az internetről 2010 szeptemberében)

17 Ezzel kapcsolatban lásd az Early Condition for the Indians című részt a következő honlapon: <http://faculty.marianopolis.edu/c.belanger/quebechistory/encyclopedia/HistoryofCanadianIndians-1763-1840.htm> honlapon (letöltve az internetről 2010 szeptemberében)

18 http://clfn.com/images/people/documents/history_of_indian_residential_schools.pdf (letöltve az internetről 2010 májusában)

19 Ezzel kapcsolatban röviden lásd: <http://www.trentu.ca/admin/library/archives/78-005.htm> (letöltve az internetről 2010 szeptemberében)

20 Jaenen, Cornelius: The Frenchification and Evangelization of the Amerindians in the Seventeenth Century New France, CCHA Study Sessions, 35, 1968, pp. 57-71 és

Jaenen, Cornelius: Church-State Relations in Canada (1604-1685), CCHA Study Sessions, 34, 1967, pp. 9-28.

21 Carney, Robert: Aboriginal Residential Schools Before Confederation: The Early Experience, CCHA, Historical Studies, 61, 1995. p. 35.

22 Ezzel kapcsolatban lásd például: MacLean, Hope: Ojibwa Participation in Methodist Residential Schools in Upper Canada, 1828-1860., Canadian Journal of Native Studies XXV, 1 2005. pp. 93-137. és

MacLean, Hope: A Positive Experiment in Aboriginal Education: The Methodist Ojibwa Day Schools in Upper Canada, 1824-33., Canadian Journal of Native Studies XXII, 1, 2002. pp. 23-63.

-
- 23 <http://www.thecanadianencyclopedia.com/index.cfm?PgNm=TCE&Params=a1ARTA00084>
42 (letöltve az internetről 2010 szeptemberében)
- 24 Miller, J. Rodger: *Skyscrapers Hide the Heavens: A History of Indian-White Relations in Canada*, Revised Edition, University of Toronto Press, Toronto, 1994. p. 273.
- 25 Thira, Darien: *Beyond the Four Waves of Colonization*, <http://edocs.lib.sfu.ca/projects/chodarr/documents/chodarr0255.pdf> (letöltve az internetről 2010 szeptemberében)
- 26 Ormiston, Alice: *Educating "Indians": Practices of Becoming Canadian*, *The Canadian Journal of Native Studies*, XXII, 1, 2002. p. 3.
- 27 Claes, Rhonda és Clifton, Deborah: *Needs and Expectations for Redress of Victims of Abuse at Residential Schools*, 1998. p. 11.
- 28 Blackstock, Michael D.: *The Aborigenes Report (1837): A Case Study in the Slow Change of Colonial Social Relations*, *The Canadian Journal of Native Studies* XX, 1, 2000. pp. 67-94.
- 29 Lásd: <http://www.archive.org/stream/reportparliamen00britgoog#page/n6/mode/2up> (letöltve az internetről 2010 szeptemberében)
- 30 <http://www.archive.org/stream/reportparliamen00britgoog#page/n6/mode/2up> p. 22. (letöltve az internetről 2010 szeptemberében)
- 31 Blackstock, Michael D.: *The Aborigenes Report (1837): A Case Study in the Slow Change of Colonial Social Relations*, *The Canadian Journal of Native Studies* XX, 1, 2000. p. 75.
- 32 Ibid. 78.
- 33 Ezzel kapcsolatban lásd: <http://www.canadiana.org/view/91942/0268> (letöltve az internetről 2010 szeptemberében)
- 34 <http://www.turtleisland.org/news/news-residential2.htm> (letöltve az internetről 2010 májusában)
- 35 A letűnő indián életformának talán Edward S. Curtis fényképész (1868-1952) volt a leghíresebb megjelenítője.
Ezzel kapcsolatban lásd: <http://memory.loc.gov/ammem/award98/ienhtml/special.html> (letöltve az internetről 2010 szeptemberében) és
<http://memory.loc.gov/ammem/award98/ienhtml/essay1.html> (letöltve az internetről 2010 szeptemberében)
- 36 <http://www40.statcan.gc.ca/l01/cst01/demo03-eng.htm?sd=immigration> (letöltve az internetről 2010 szeptemberében)
- 37 <http://books.google.hu/books?id=a9JLAAAYAAJ&printsec=frontcover&dq=ryerson+report++1847&source=bl&ots=AsKbbBeokR&sig=LnFhzOiK19ZtF5ncpRcKbvyI3N4&hl=hu&ei>

=rLi\$TKKbMs2RswblqDCBA&sa=X&oi=book_result&ct=result&resnum=6&ved=0CCwQ6AEwBQ#v=onepage&q&f=false (letöltve az internetről 2010 szeptemberében)

38 Fehér fiúgyermekek számára a magas presztízsű (és igen magas tandíjú) gimnáziumokban (grammar school) biztosítottak képzést – az első gimnázium 1807-ben nyílt meg Felső-Kanadában, az 1850-es évek közepére tizennégy ilyen intézmény működött.

Ezzel kapcsolatban lásd: Carney, Robert: Aboriginal Residential Schools Before Confederation: The Early Experience, CCHA, Historical Studies, 61, 1995, p. 17.

39 Miller, J. R.: The State, the Church, and Residential Schools in Canada. Miller előadása a Vallás és Közélet: Történelmi és Összehasonlító Témák Konferencián, Queen University, Ontario, Kanada, 1999. május 13-15.

Az előadás elérhető online: <http://www.anglican.ca/rs/history/news/miller.htm> (letöltve az internetről 2010 szeptemberében)

40 Lásd: <http://www.anglicanjournal.com/canada/residential-schools/004/article/the-indian-problem/?cHash=651e7cdc35> (letöltve az internetről 2010 májusában) és http://citizenshift.org/egerton-ryerson-and-residential-schools?dossier_nid=28633 (letöltve az internetről 2010 májusában)

41 A Robinson Treaties (1850), az 1637 óta tartó, indiánok számára elkerített földterületeket kijelölő kormánypolitika jelentős állomása, mert bár az 1763-as Royal Proclamation is rendelkezik rezervátumok létrehozásáról, Kanada Domíniumban a rezervátumok nagy számban történő kialakításának gyakorlata eddig nem volt jellemző, ekkortól azonban jelentősen felgyorsult.

Ezzel kapcsolatban lásd: <http://www.ainc-inac.gc.ca/al/hts/tgu/pubs/Trob/trerob-eng.asp> (letöltve az internetről 2010 szeptemberében) és

<http://www.erudit.org/revue/haf/1950/v4/n2/801634ar.pdf> (letöltve az internetről 2010 szeptemberében) és

<http://www.thecanadianencyclopedia.com/index.cfm?PgNm=TCE&Params=A1ARTA0007394> (letöltve az internetről 2010 szeptemberében) és

<http://www.thecanadianencyclopedia.com/PrinterFriendly.cfm?Params=J1ARTJ0003980> (letöltve az internetről 2010 szeptemberében)

42 'An Act for the Better Protection of Lands and Property of Indians in Lower Canada' <http://signatoryindian.tripod.com/routingusedtoenslavethesovereignindigenouspeoples/id16.html> (letöltve az internetről 2010 szeptemberében)

43 'Act to Encourage the Gradual Civilization of the Indian Tribes of the Canadas' <http://signatoryindian.tripod.com/routingusedtoenslavethesovereignindigenouspeoples/id10>.

html (letöltve az internetről 2010 szeptemberében)

A törvény ötven acre (körülbelül kétszáz ezer négyzetméter) földterületet kínál minden indián férfinak, aki „megfelelő szintű tanulmányi előmeneteléről” számot ad.

Ezzel kapcsolatban lásd: <http://www.essayexperts.com/essays/Education/Canadian-Residential-Schools.html> (letöltve az internetről 2010 szeptemberében)

44 'Gradual Enfranchisement Act'. <http://www.ainc-inac.gc.ca/ai/arp/lis/pubs/a69c6/a69c6-eng.pdf> (letöltve az internetről 2010 szeptemberében)

45 <http://laws.justice.gc.ca/en/Const/1.html> (letöltve az internetről 2010 szeptemberében)

46 <http://thecanadianencyclopedia.com/index.cfm?PgNm=TCE&Params=A1ARTA0010015> (letöltve az internetről 2010 szeptemberében)

47 Ormiston, Alice: Educating "Indians": Practices of Becoming Canadian, *The Canadian Journal of Native Studies*, XXII, 1, 2002. p. 4.

48 Claes, Rhonda és Clifton, Deborah: Needs and Expectations for Redress of Victims of Abuse, SAGE, 1977. p. 11.

49 First Nations – a bennszülött népekre (az indiánokra) vonatkozó ma politikailag megfelelő (politically correct) kifejezés.

Ezzel kapcsolatban lásd: http://www.ucalgary.ca/applied_history/tutor/firstnations/ (letöltve az internetről 2011 márciusában) és

<http://www.fotw.net/flags/ca-fnat.html#First> (letöltve az internetről 2011 márciusában)

50 Kubat, Daniel: Canada: Immigration's Humanitarian Challenge. In: Kubat, D. (szerk.): *The Politics of Migration Policies: the Settlement and Integration-the First World Into the 1990's*. 2nd edition, Staten Island, NY: Center for Migration Studies, 1993. p. 25.

51 Ezzel kapcsolatban lásd röviden: <http://www.jrank.org/history/pages/7415/immigration-policy.html> (letöltve az internetről 2010 szeptemberében)

52 Ing, Rosalyn: Dealing with Shame and Unresolved Trauma: Residential School and its Impact on the 2nd and 3rd generation adults, The University of British Columbia, 2000. p. 18.

53 <http://www.canadaimmigrants.com/statistics.asp> (letöltve az internetről 2010 szeptemberében)

54 Blackstock, Michael D.: The Aborigenes Report (1837): A Case Study in the Slow Change of Colonial Social Relations, *The Canadian Journal of Native Studies* XX, 1, 2000. p. 71.

55 http://www.collectionscanada.gc.ca/immigrants/021017119.01e.php?&document_code=02101726&page=1&referer=0210172210.01e.html§ion_code=npland&page_nbr=165&&&P_HPSESSID=nt9od50c0kj8d2m434198jl9fl. (letöltve az internetről 2010 szeptemberében) és

<http://www.thecanadianencyclopedia.com/index.cfm?PgNm=TCE&Params=A1ARTA0002347>
(letöltve az internetről 2010 szeptemberében)

56 Magyar bevándorlókkal kapcsolatban lásd a következő honlapot:
<http://www.multiculturalcanada.ca/Encyclopedia/A-Z/h3> (letöltve az internetről 2010 szeptemberében)

57 Nies, Judith: Native American History: A Chronology of a Culture's Vast Achievements and their Links to World Events, New York, Ballantine Books, 1996. p. 279. In: Ing, Rosalyn: Dealing with Shame and Unresolved Trauma: Residential School and its Impact on the 2nd and 3rd generation adults, The University of British Columbia, 2000. p. 25.

58 <http://www.collectionscanada.gc.ca/aboriginal/020008-3000.3-e.html> (letöltve az internetről 2010 szeptemberében)

59 Azok az indián nők például, akik nem indián férfihoz mentek feleségül, elvesztették indián státuszukat.

Ezzel kapcsolatban lásd.: Voyageur, Cora J.: Various Shades of Red: Diversity within Canada's Indigenous Community, London Journal of Canadian Studies, 16: 2000-2001. pp. 113-114.

60 <http://www.newcastle.edu.au/centre/cispr/conferences/land/butipaper.pdf>. p. 6.
(letöltve az internetről 2010 májusában)

61 <http://www.newcastle.edu.au/centre/cispr/conferences/land/butipaper.pdf>. p. 3. (letöltve az internetről 2010 májusában)

62 Woolford, Andrew és Ratner, R.S.: A Measured Sovereignty: The Politics in Nation Making in British Columbia, The Canadian Journal of Native Studies, 24,2, 2004. p. 284.

63 Royal Commission on Aboriginal Peoples, 1996. 2. kötet, 9. fejezet, 9. cikkely

64 Kelly, Fred: Confession of a Born Again Pagan, p. 20. In: Castellano, Marlene Brant; Archibald, Linda és DeGagné, Mike: From Truth to Reconciliation – Transforming the Legacy of Residential Schools, Aboriginal Healing Foundation Research Series, 2008.

65 http://www.archive.org/details/cihm_03651 (letöltve az internetről 2010 májusában)

66 http://www.uoguelph.ca/shakespeare/multimedia/pdf/davin_report.pdf (letöltve az internetről 2010 májusában)

67 Fournier, Suzanne és Cray, Ernie: Stolen From Our Embrace. The Abduction of First Nations Children and the Restoration of Aboriginal Communities, Douglas & McIntyre, 1997. pp. 55-56.

68 Grant, Agnes: No End of Grief: Indian Residential Schools in Canada, Winnipeg, Pemmican Publ. Inc, 1996. p. 64.

69 Nock, David A.: A Victorian missionary and Canadian Indian Policy: Cultural Synthesis versus Cultural Replacement, Waterloo: Wilfred Laurier University Press for the Canadian Corporation for Studies in Religion. Idézi: Ing, Rosalyn: Dealing with Shame and Unresolved Trauma: Residential School and its Impact on the 2nd and 3rd generation adults, The University of British Columbia, 2000. p. 32.

70 http://www1.canadiana.org/citm/specifique/numtreatyoverview_e.html (letöltve az internetről 2010 szeptemberében)

71 Az oktatás számukra egyre növekvő fontosságát a törzsek egymás után felismerték az évtizedre, tekintve hogy gazdasági létalapjuktól fosztattak meg a bölénycsordák kipusztításával.

72 <http://www.anglican.ca/rs/history/news/miller.htm> (letöltve az internetről 2010 szeptemberében)

73 Az egyesült államokbeli és kanadai iskolák különbségeiről és hasonlatosságairól lásd: Churchill, Ward: Kill the Indian, Save the Man, City Lights, San Francisco, 2005.

74 Ez a modell innentől kezdve együtt létezett a bentlakásos iskolákból álló intézményhálózattal, mely elemeit a római katolikus, anglikán, metodista és presbiteriánus egyházak, illetve az Új Anglia Társaság üzemeltette. A következő negyven esztendőben az Indiánügyi Minisztérium támogatta anyagilag az „ipari” és „bentlakásos” iskolahálózatot is, 1923-ban az összes iskolát „bentlakásos iskola”-ként (residential school) kezdték nevezni.

Ezzel kapcsolatban lásd: <http://www.anglican.ca/rs/history/news/miller.htm> (letöltve az internetről 2010 szeptemberében)

75 <http://www.maquah.net/Historical/Mohonk.html> (letöltve az internetről 2010 szeptemberében)

76 Manypenny indiánügyi főbiztos mondása: 'For assimilation to occur, it is necessary that Indians learn to say 'I' instead of 'we', 'me' instead of 'us', 'mine' instead of 'ours'. Idézi Tinker, George: Tracing a Contour of Colonialism, In: Churchill, Ward: Kill the Indian, Save the Man, City Lights, San Francisco, 2005. p.xvii.

77 A Franciaországban felnőtt és kiképzett hittérítők közül néhányan bizonyára megtartottak valamit a korai francia telepesek lelkületéből, hiszen egyikük 1940-ben egy oblatások számára tartott konferencián azt találta mondani, hogy „(mivel) a mennyországban franciául beszélnek, mindannyiunknak meg kell hát tanulnunk ezt a nyelvet.”

Idézi Miller, lásd: <http://www.anglican.ca/rs/history/news/miller.htm> (letöltve az internetről 2010 szeptemberében)

78 <http://www.anglican.ca/rs/history/news/miller.htm> (letöltve az internetről 2010 szeptemberében) és

<http://www.viu.ca/homeroom/content/topics/programs/Curriclm/dial1896.htm> (letöltve az internetről 2010 szeptemberében)

79 A Szeplőtelen Szűz Missziós Oblátusai (OMI) apostoli helytartója még 1938-ban is így írt a Blue Quills iskola hírlevelében: „Gyönyörű cree nyelvek az anyanyelvek, semmilyen más nyelv ne vegye át annak helyét ajkaitokon és szívetekben. Legyetek büszkék rá. Amikor az Atyaistenhez beszéltek imáitokban és egyházi énekeitekben Neki énekeltek, vagy amikor drága szüleitekhez beszéltek, vagy nekik írtok, azt a nyelvet használtátok, melyet az Úr őseiteknek adott gondolataitok és érzéseitek legmegfelelőbb kifejezőmódjául.” Ez a hozzáállás bizonyos katolikus és protestáns iskolákban is előfordult – alkalmanként még az 1960-as években is. Általánosságban szólva azonban ez a helyzet az 1870-es évektől kezdve semmiképpen nem volt jellemző.

Lásd ezzel kapcsolatban: <http://www.anglican.ca/rs/history/news/miller.htm> (letöltve az internetről 2010 szeptemberében)

80 Miller szójátéka. Lásd: <http://www.anglican.ca/rs/history/news/miller.htm> (letöltve az internetről 2010 szeptemberében)

81 Egy iskolaigazgató szavaival: „Az iskolát nem úgy kell vonzóvá tennünk, hogy megkísértjük (pandering) a gyerekeket és a szülőket, hanem úgy, hogy megfelelő okot adunk arra, hogy ideküldjék gyerekeiket. Ezért szeretnék én jó ácsmühelyt és géptermet, jól felkészült ácsot és szerelőt, hogy a fiúk megtanulhassák, hogyan kell házat építeni, hogy értsenek az asztalos- és ácsmunkához, hogy megtanulják, hogyan kell megszerelni a gépeket.” A szerzetes hozzátette még: „Ezek és egyebek segítenek minket harcunkban a (helyi) presbiteriánus iskolával.”

Lásd: <http://www.anglican.ca/rs/history/news/miller.htm> (letöltve az internetről 2010 szeptemberében)

82 Red Sky főnök 1902-ben szerződést kötött a presbiteriánusokkal, akik – félvén a katolikus riválisoktól – megígérték, hogy nem próbálkoznak térítéssel gyermekeik körében, nem akadályozzák azokat, hogy hagyományos rítusaikban részt vegyenek, és nem értesítik a rendőrséget, ha gyerek megszökik az iskolából.

Lásd: <http://www.anglican.ca/rs/history/news/miller.htm> (letöltve az internetről 2010 szeptemberében)

83 Cairns, Alan: The Potlatch Papers: A Colonial Case History, *Journal of Interdisciplinary History*, Volume 30, Number 2, Autumn 1999. pp. 357-360.

Lásd továbbá röviden: <http://www.collectionscanada.gc.ca/executive-decree/023004-3062-e.html> (letöltve az internetről 2010 szeptemberében), és

Royal Commission on Aboriginal Peoples (1996), Volume 1: Looking forward, looking back, Section 2., Chapter 9.5. és

<http://www.cmp-cpm.forces.gc.ca/pub/rc/rel/ns-sa-fra.asp> (letöltve az internetről 2010 szeptemberében)

84 Miller, J. Rodger: *Skyscrapers Hide the Heavens: A History of Indian-White Relations in Canada*, Revised Edition, University of Toronto Press, Toronto, 1994. p. 189.

85 <http://www.anglican.ca/rs/history/news/miller.htm> (letöltve az internetről 2010 szeptemberében)

86 Ekkorra a számvevő jelentéséből kiderült, hogy a bentlakásos és ipari iskolák fenntartása majdnem kétszer annyi, mint a préríken működő összes iskola fenntartási költsége összességében. Idézi: Canada, Sessional Papers: Report of the Auditor General for the Year Ended 31, December 1892. In: Sproule-Jones, Megan: *Crusading for the Forgotten: Dr. Peter Bryce, Public Health, and Prairie Native Residential Schools*, CBMH/BCHM, Volume 13: 1996. p. 209.

87 <http://www2.parl.gc.ca/sites/lop/infoparl/english/issue.asp?param=83&art=255> (letöltve az internetről 2010 májusában)

88 Ezzel kapcsolatban lásd: <http://www.essaysexperts.com/essays/Education/Canadian-Residential-Schools.html> (letöltve az internetről 2010 májusában)

89 1891 és 1896 között Kanada bennszülött lakosságának száma 120 638-ról 100 027-re csökkent. (Canada, Dominion Bureau of Statistics: *Census Records, Estimates of registered Indian Population*, In: Sproule-Jones, Megan: *Crusading for the Forgotten: Dr. Peter Bryce, Public Health, and Prairie Native Residential Schools*, CBMH/BCHM, Volume 13: 1996. p. 212.

90 <http://thecanadianencyclopedia.com/index.cfm?PgNm=TCE&Params=A1ARTA0011547> (letöltve az internetről 2010 májusában)

91 <http://www.enotes.com/genocide-encyclopedia/residential-schools> (letöltve az internetről 2010 májusában)

92 <http://www.anglican.ca/rs/history/news/miller.htm> (letöltve az internetről 2010 szeptemberében)

93 Egy 1968-ban az Indián Bentlakásos Iskolák múltját feltáró szakértői jelentés megállapította, hogy a tanári személyzet több mint negyven százaléka még 1950-ben sem vett részt tanári gyakorlati felkészítő kurzuson. Néhányuk még érettségi vizsgát sem tett. („over 40 per cent of the teaching staff had no professional training. Indeed, some had not even graduated from high school”), INAC file 601/25-2, volume 2, Davey, R.F.: *Residential Schools Past and Future*, 8

March 1968. Idézi: <http://www.turtleisland.org/resources/rezskool.pdf> (letöltve az internetről 2010 szeptemberében)

94 <http://www.newcastle.edu.au/centre/cispr/conferences/land/butipaper.pdf>. p. 33. (letöltve az internetről 2010 szeptemberében)

95 Royal Commission on Aboriginal Peoples (RCAP): Looking Forward, Looking Back, Canada Communication Group, Ottawa, 1996. pp. 334-335.

96 Bryce Report on the Indian Schools of Manitoba and the North West Territories.

Lásd: http://canadiangenocide.nativeweb.org/mort_rate_index.html (letöltve az internetről 2010 szeptemberében) és

www.cbmh.ca/index.php/cbmh/article/view/365/364 (letöltve az internetről 2010 szeptemberében)

97 Canada, Sessional Papers: Report of the Department of Indian Affairs for the Year Ended 30 June 1906, p. 275. Idézi: Sproule-Jones, Megan: Crusading for the Forgotten: Dr. Peter Bryce, Public Health, and Prairie Native Residential Schools, CBMH/BCHM, Volume 13: 1996. p. 210.

98 34,7 ezrelék szemben 1,8 ezrelékkel. Idézi: Ibid. 206.

99 Ibid. 210.

100 Ibid. 211.

Peter Bryce 1913-ban történt áthelyezése után hat évvel az újonnan alakult Egészségügyi Minisztérium nem hozott létre tisztí főorvosi posztot. A megkeseredett Bryce 1922-ben megírta és kiadta „Egy nemzeti büntett története” (The Story of a National Crime) című könyvét. In: Sproule-Jones, Megan: Crusading for the Forgotten: Dr. Peter Bryce, Public Health, and Prairie Native Residential Schools, CBMH/BCHM, Volume 13: 1996. p. 219.

101 <http://www.newcastle.edu.au/centre/cispr/conferences/land/butipaper.pdf>. p. 11. (letöltve az internetről 2010 májusában)

102 Ibid. 11. (letöltve az internetről 2010 májusában)

103 Ezzel kapcsolatban lásd: <http://www.canadaimmigrants.com/statistics.asp> (letöltve az internetről 2010 szeptemberében)

104 Kelly, Fred: Confession of a Born Again Pagan, p. 40. In: Castellano, Marlene Brant; Archibald, Linda és DeGagné, Mike: From Truth to Reconciliation – Transforming the Legacy of Residential Schools, Aboriginal Healing Foundation Research Series, 2008.

105 Alberta állam területén a lakosság 2,5 százalékát kitevő indián és métis nők a sterilizáltak huszonöt százalékát alkották.

Ezzel kapcsolatban lásd: <http://www.scc-csc.gc.ca/court-cour/ju/spe-dis/bm05-02-17-eng.asp> (letöltve az internetről 2010 szeptemberében) és

<http://www.11-55.org/issues3/issue.php?iss=46&art=46.2> (letöltve az internetről 2010 szeptemberében)

106 Lásd erről: http://www.worldlingo.com/ma/enwiki/es/Sexual_Sterilization_Act_of_Alberta (letöltve az internetről 2010 szeptemberében)

107 <http://www.telusplanet.net/dgarneau/alberta15.htm> (letöltve az internetről 2010 szeptemberében)

108 <http://www.scc-csc.gc.ca/court-cour/ju/spe-dis/bm05-02-17-eng.asp> (letöltve az internetről 2010 szeptemberében)

109 Az ország három államában nem működtek bentlakásos iskolák: Prince Edward Island-en, Newfoundland-en és New Brunswick-ben.

110 <http://lesenfantsdevenus.ca/en/blackboard/page-19.html> (letöltve az internetről 2010 májusában) és

<http://www.turtleisland.org/news/news-residential2.htm> (letöltve az internetről 2010 májusában)

111 Ezzel kapcsolatban lásd: King, David: A Brief Report of The Federal Government of Canada's Residential School System for Inuit, Aboriginal Healing Foundation, 2006.

112 <http://www.newcastle.edu.au/centre/cispr/conferences/land/butipaper.pdf>. p. 22. (letöltve az internetről 2010 májusában)

113 Dion Stout, Madeleine és Kipling, Gregory: Aboriginal People, Resilience and the Residential School Legacy, Aboriginal Healing Foundation, 2003. p. 29.

114 Volt azonban egy fontos különbség az USA-ban és a Kanadában üzemeltetett iskolák között. A negyvenkilencedik szélességi körtől északra keresztény egyházak üzemeltették az összes iskolát, az Egyesült Államokban ezzel szemben, bár a különböző egyházaknak a tizenkilencedik század utolsó évtizedéig nagy szerep jutott a bentlakásos iskolák üzemeltetésében, a huszadikra teljesen kiszorultak az indián gyermekek oktatásából. 1870-től kezdve az Indiánügyi Hivatal támogatta az államilag finanszírozott, de minden egyéb tekintetben felekezeti irányítás alatt álló „szerződéses iskolákat”, de 1897-ben a Kongresszus megvonta ezektől a támogatást. Mivel ezen iskolák iránt nagyfokú katolikus érdeklődés mutatkozott, a protestánsok a század végére kedvüket veszítették és a Kongresszusban megtámadták az iskolai gyakorlatot. Kanadában ezzel szemben a trón és oltár közösen kivitelezett politikája még több, mint hetven esztendeig (1969-ig) tartott.

Ezzel kapcsolatban lásd: <http://www.anglican.ca/rs/history/news/miller.htm> (letöltve az internetről 2010 szeptemberében)

115 A szó korábban „rabszolgák felszabadítása”-t jelentette. Bár indián személyek választójoggal való felruházása és ezzel párhuzamosan indián státuszukból való kimosdatásuk ('enfranchisement'), mint törvényes jogi eszköz az USA-ban nem létezett, mindkét országban hasonló eréllyel és következetességgel szándékolta azonban az iskola az euro-amerikai morál és életvezetés kialakítását a diákokban.

Ezzel kapcsolatban lásd: <http://www.ainc-inac.gc.ca/ai/arp/ls/pubs/a69c6/a69c6-eng.pdf> (letöltve az internetről 2010 szeptemberében)

116 Ezzel kapcsolatban lásd Constitution Act 91 (24). Elérhető online: <http://www.canlii.org/en/ca/const/const1867.html> (letöltve az internetről 2010 szeptemberében)

117 Mk 16,15-16. Károly Gáspár fordítása

118 <http://www.anglican.ca/rs/history/news/miller.htm> (letöltve az internetről 2010 szeptemberében)

119 Ing, Rosalyn: Dealing with Shame and Unresolved Trauma: Residential School and its Impact on the 2nd and 3rd generation adults, The University of British Columbia, 2000. pp. 34-35.

120 A kisebbségekkel szemben táplált elutasító szemlélet hegemoniáját a náci Németország fajelméleti politikájára adott egyértelmű válasz kérdőjelezte meg először a világon mindenütt – a rasszizmus még nem aljasult bukott szlogenné, de kétségtelenül veszített népszerűségéből.

121 <http://www.newcastle.edu.au/centre/cispr/conferences/land/butipaper.pdf>. p. 14. (letöltve az internetről 2010 májusában)

122 Ormiston, Alice: Educating "Indians": Practices of Becoming Canadian, The Canadian Journal of Native Studies, XXII, 1, 2002. p. 5.

123 <http://www.cmp-cpm.forces.gc.ca/pub/rc/rel/ns-sa-fra.asp> (letöltve az internetről 2010 szeptemberében)

124 A rezervátumon kívüli észak-amerikai Indián Bentlakásos Iskolák prototípusának elemzője 1908-ban az esztendőért értékelve emeli ki: „Az az elképzelés, hogy Carlisle-ban összekeverjük az indián törzseket, oda fut ki, hogy nemzetünk tagjává az indián (kiemelés N.T.) lesz majd.” Lásd: Nagel, Joane: American Indian Ethnic Renewal, Oxford University Press, 1996. p. 116.

125 Wheeler, Winona: Thoughts on the Responsibilities for Indigenous Studies, The Canadian Journal of Native Studies XXI, 1, 2001. p. 100.

126 Indiántudományi tanszéket már 1914-ben és 1937-ben is meg akart indítani Robert Owens szenátor, a University of Oklahoma-n, az Egyesült Államokban, de csak a polgárjogi mozgalmak hatására értett sikerré az erőfeszítés. Ibid. 103.

Lásd még: <http://trentu.ca/academic/nativestudies/History.html> (letöltve az internetről 2010 szeptemberében)

127 Hawthorn, Harry B. (szerk.): *A Survey of the Contemporary Indians of Canada: Economic, Political, Educational Needs and Policies*, Ottawa 1967.

A Jelentés olvasható: http://www.ainc-inac.gc.ca/pr/pub/srvy/sci3_e.pdf (letöltve az internetről 2010 szeptemberében)

128 Ormiston, Alice: *Educating "Indians": Practices of Becoming Canadian*, *The Canadian Journal of Native Studies*, XXII, 1, 2002. p. 12.

129 http://www.historyofrights.com/events/white_paper.html (letöltve az internetről 2010 májusában)

130 http://findarticles.com/p/articles/mi_qa3683/is_199904/ai_n8843392/pg_9/ (letöltve az internetről 2010 májusában)

131 Csak 1971 és 1981 között háromezer-négyszáz gyermeket vettek el szüleiktől. <http://www.ajic.mb.ca/volumel/chapter14.html#6>, 25-ös lábjegyzet (letöltve az internetről 2010 szeptemberében)

132 Kanadában még 2007-ben is huszonhétezer bennszülött gyermek volt gyermekjóléti szolgálatok gondozásában – vagyis háromszor annyi, mint az 1940-es években Indián Bentlakásos Iskolákban összesen. A huszonhétezerből kilencezer rezervátumon élő szülők gyermeke.

In: Jacobs, Beverley és Williams, Andrea J.: *Legacy of Residential Schools: Missing and Murdered Aboriginal Women*, p. 127. In: Castellano, Marlene Brant; Archibald, Linda és DeGagné, Mike: *From Truth to Reconciliation – Transforming the Legacy of Residential Schools*, Aboriginal Healing Foundation Research Series, 2008.

133 Johnston, Patrick: *Native Children and the Child Welfare System*, Toronto, Canadian Council on Social Development in association with J. Lorimer, 1983. p. 62.

134 Lásd: http://www.bluequills.ca/Documents/BQ-30th_Anniversary_Book.pdf (letöltve az internetről 2010 szeptemberében)

135 <http://www.afn.ca/calltoaction/Documents/ICOIE.pdf> (letöltve az internetről 2010 szeptemberében)

136 Kirkness, Verna J.: *Aboriginal Education in Canada: A Retrospective and a Prospective*, V. 39 N. 1, 1999. Fall, Special Issue 2. p. 6.

-
- 137 <http://64.26.129.156/calltoaction/Documents/ICOIE.pdf> (letöltve az internetről 2010 szeptemberében)
- 138 Ibid. 8.
- 139 Claes, Rhonda and Clifton, Deborah: Needs and Expectations for Redress of Victims of Abuse at Residential Schools, 1998. p. 13.
- 140 http://www.solon.org/Constitutions/Canada/English/ca_1982.html (letöltve az internetről 2010 szeptemberében)
- 141 <http://laws.justice.gc.ca/en/const/9.html#anchors:c:7> (letöltve az internetről 2011 januárjában)
- 142 http://www.musqueam.bc.ca/Guerin%20v_%20The%20Queen.htm (letöltve az internetről 2010 szeptemberében)
- 143 http://www.johnco.com/native/bill_c31.html (letöltve az internetről 2010 szeptemberében)
- 144 <http://www.cbc.ca/canada/story/2008/05/16/f-timeline-residential-schools.html> (letöltve az internetről: 2010 szeptemberében)
- 145 <http://www.cbc.ca/canada/story/2008/05/16/f-timeline-residential-schools.html> (letöltve az internetről 2010 szeptemberében)
- 146 A krízisről és okairól lásd Alec MacLeod, 1992-ben készült 104 perces Acts of Defiance című filmjét: http://www.nfb.ca/film/acts_of_defiance/ (letöltve az internetről 2010 szeptemberében)
- 147 A Bizottság (Spicer Commission) föllállításának előzményeiről és a vizsgálatról lásd: http://www.uni.ca/initiatives/spicer_part1.html (letöltve az internetről 2010 szeptemberében)
- 148 <http://www.historyworks.co.nz/papers/OMalley-LookingForwardLookingBack.pdf>. p. 3. 5. lábjegyzet (letöltve az internetről 2010 szeptemberében)
- 149 <http://www.thecanadianencyclopedia.com/index.cfm?PgNm=TCE&Params=a1ARTA0011>
- 169 (letöltve az internetről 2010 szeptemberében)
- 150 A régi diákok és iskolai alkalmazottak tanúvallomásait és levéltári kutatást egyaránt felhasználó alapos vizsgálat megállapításait 1996-ban nyomtatott formában is kiadták. Ezzel kapcsolatban lásd: <http://www2.brandonu.ca/Library/cjns/16.2/frideres.pdf> (letöltve az internetről 2010 májusában)
- 151 <http://www.historyworks.co.nz/papers/OMalley-LookingForwardLookingBack.pdf>. p. 4. (letöltve az internetről 2010 szeptemberében)
- 152 <http://www.historyworks.co.nz/papers/OMalley-LookingForwardLookingBack.pdf>. pp. 4-5. (letöltve az internetről 2010 szeptemberében)

153 Az első kötet ("Looking forward, looking back") áttekinti a bennszülöttek és a fehér-kanadaiak kapcsolatainak történetét;

a második kötet ("Restructuring the Relationship") felvázolja, hogy a Bizottság milyen kapcsolatrendszer alkalmazását ítéli megfelelőnek a bennszülöttek és fehérek viszonyaiban;

a harmadik kötet ("Gathering Strength") a sürgető egészségügyi, oktatástügyi, ellátástügyi nehézségekkel és az Első Népekhez tartozók családi problémáival foglalkozik;

a negyedik kötet ("Perspectives and Realities") a bennszülöttek társadalmának nagyszerű színességét írja le;

az ötödik kötet ("Renewal: A Twenty Year Commitment"), bátor programtervet vázol föl a következő húsz évre.

Lásd: <http://www.ainc-inac.gc.ca/ap/rrc-eng.asp> (letöltve az internetről 2010 szeptemberében)

154 Radmacher, Michael Boldt: *Squaring the Circle Game: A Critical Look at Canada's 2008 Apology to Former Students of Indian Residential Schools*, University of Victoria, 2010. p. 40.

155 Ezzel kapcsolatban lásd: <http://archives.cbc.ca/society/education/topics/692/> (letöltve az internetről 2010 májusában)

156 „A Shingwauk iskolában egy ötletes módszert találtak, hogy elejét vegyék annak, hogy a diákok anyanyelvüket használják. Minden héten gombokat osztottak ki a gyermekeknek – akik újólág érkeztek és kevésbé beszélték az angolt, azoknak többet. Ha a gyermek megszólalt ojibway nyelven (kivéve a teázás ideje alatt), a legközelebbi társa el kérhetett tőle egy gombot. A hét végén összeszámolták a gombokat, és akiknek a legtöbb volt, azok elcserélhették azokat diókra.”

In: Ormiston, Alice: *Educating "Indians": Practices of Becoming Canadian*, *The Canadian Journal of Native Studies*, XXII, 1, 2002. p. 8.

157 Egy miniszteri tanácsos 1990-ben kijelentette, hogy „ha közelebbről megvizsgáljuk azt, hogy a gyerekekkel hogyan bántak a bentlakásos iskolákban, azt kell mondanunk, hogy bizonyos helyeken minden egyes gyereket molesztáltak.” In: *Royal Commission on Aboriginal Peoples (RCAP): Looking Forward, Looking Back*, Canada Communication Group, Ottawa, 1996 p. 378.

158 <http://www.enotes.com/genocide-encyclopedia/residential-schools> (letöltve az internetről 2010 májusában)

159 http://www.fns.bc.ca/pdf/Backgrounder_ResidentialSchoolHistory.pdf (letöltve az internetről 2010 májusában)

160 http://www.sexualabuseclaimsblog.com/2007/05/indian_residential_schools_a_b.html (letöltve az internetről: 2010 szeptemberében)

-
- 161 <http://www.ahf.ca/> (letöltve az internetről 2010 szeptemberében)
- 162 National Archives of Canada, Indian Affairs file: RG 10, Volume 6001, File 1-1-1, part 4. Idézi: Castellano, Marlene Brant: Final Report of the Aboriginal Healing Foundation, Volume I. A Healing Journey: Reclaiming Wellness, 2006. p. 2.
- 163 <http://www.trc-cvr.ca/overview.html> (letöltve az internetről 2010 szeptemberében)
- 164 <http://publications.cpa-apc.org/browse/documents/140> (letöltve az internetről 2010 májusában) és www.ahf.ca/downloads/inac-evaluation.pdf (letöltve az internetről 2010 májusában)
- 165 <http://www.legacyofhope.ca/Who.aspx> (letöltve az internetről 2010 szeptemberében)
- 166 www.whewrearethekids.ca (letöltve az internetről 2010 szeptemberében)
- 167 <http://www.legacyofhope.ca/WhereAreTheChildren.aspx> (letöltve az internetről 2010 szeptemberében)
- 168 http://www.sexualabuseclaimsblog.com/2007/05/indian_residential_schools_a_b.html (letöltve az internetről: 2010 szeptemberében)
- 169 <http://staging.united-church.ca/aboriginal/schools/faq/agreement#1> (letöltve az internetről 2010 szeptemberében)
- 170 http://www.sexualabuseclaimsblog.com/2007/05/indian_residential_schools_a_b.html (letöltve az internetről: 2010 szeptemberében)
- 171 A részükre ilyen jogcímen kifizetett összeg mindösszesen 82,6 millió dollár volt. <http://www.ainc-inac.gc.ca/ai/rqpi/faq-eng.asp> (letöltve az internetről: 2010 szeptemberében)
- 172 <http://www.ainc-inac.gc.ca/ai/rqpi/faq-eng.asp#HEALTH-1> (letöltve az internetről: 2010 szeptemberében)
- 173 <http://www.ainc-inac.gc.ca/ai/rqpi/index-eng.asp> (letöltve az internetről 2010 szeptemberében)
- 174 <http://www.un.org/esa/socdev/unpfii/en/declaration.html> (letöltve az internetről 2010 szeptemberében)
- 175 http://www.trc-cvr.ca/index_e.html (letöltve az internetről 2010 májusában)
- 176 Az angol nyelvű nemzetközi szakirodalomban TRC-k.
- 177 Rice, Brian és Snyder, Anna: Reconciliation in the Context of a Settler Society: Healing the Legacy of Colonialism in Canada, pp. 45-50. In: Castellano, Marlene Brant; Archibald, Linda és DeGagné, Mike: From Truth to Reconciliation – Transforming the Legacy of Residential Schools, Aboriginal Healing Foundation Research Series, 2008.
- 178 A Parlamentdomb mögötti szigeten, az Ottawa folyó partján a napfelkeltét üdvözlő ceremónia után – ahol mintegy száz ember gyülekezett, hogy együtt imádkozzanak azokért a régi

diákokért, akik már nem érték meg ezt a történelmi alkalmat – a kormány által felajánlott munkaszüneti napon már ezek gyülekeztek déli 12 óra felé. Harper miniszterelnököt tizenegy volt bentlakásos iskolai diák, az Első Népek Képviselőtestületének és a Bennszülött Nők Egyesületének vezetői, mítés és eszkimó küldöttek vették körül a bocsánatkérés perceiben, sőt a küldöttek még válaszolhattak is a miniszterelnöknek.

Ezzel kapcsolatban lásd: <http://www.cbc.ca/canada/story/2008/06/11/pm-statement.html> (letöltve az internetről: 2010 szeptemberében) és

Radmacher, Michael Boldt: *Squaring the Circle Game: A Critical Look at Canada's 2008 Apology to Former Students of Indian Residential Schools*, University of Victoria, 2010. pp. 543-556.

179 Ezzel kapcsolatban lásd: <http://www.straight.com/article-216494/phil-fontaine%3F%3Fs-statement-pope-benedict-residential-schools-apology> (letöltve az internetről 2010 szeptemberében) és

<http://www.cbc.ca/world/story/2009/04/29/pope-first-nations042909.html> (letöltve az internetről 2010 szeptemberében) és

<http://www.cbc.ca/canada/edmonton/story/2009/04/29/pope-first-nations042909.html> (letöltve az internetről 2010 szeptemberében).

Az idézetet lásd a következő honlapon: http://www.vatican.va/resources/resources_canada-first-nations-apr2009_en.html (letöltve az internetről 2010 szeptemberében)

180 www.inac.gc.ca (letöltve az internetről 2010 szeptemberében)

181 http://www.trc-cvr.ca/pdf/TRC_UN_NR_April_23_2010_Final.pdf (letöltve az internetről 2010 májusában)

182 Lásd a következő honlapon: <http://www.afn.ca/caltoaction/Documents/FNCFNE.pdf> honlapon. (letöltve az internetről 2010 szeptemberében)

183 Ezzel kapcsolatban lásd: Younging, Gregory; Dewar, Jonathan és DeGagné, Mike (szerk.): *Response, Responsibility, and Renewal – Canada's Truth and Reconciliation Journey*, Aboriginal Healing Foundation, 2009. p. 155. <http://www.trc-cvr.ca/about.html> (letöltve az internetről 2010 szeptemberében).

Az egy időben működő iskolák legmagasabb számban 1931-ben volt jelen az országban: egy Nova Scotia, tizenhárom Ontario, tíz Manitoba, tizennégy Saskatchewan, húsz Alberta, tizenhat Brit Kolumbia tartományban, négy Northwest Territories-ban. Két további iskolát Quebec tartományban terveztek.

<http://www.ainc-inac.gc.ca/ai/rqpi/cep/mp/index-eng.asp> (letöltve az internetről 2010 szeptemberében)

Az őslakosokkal kapcsolatos oktatáspolitikai változásai Kanadán kívül – Ausztrália és az Egyesült Államok példája

*Ahhoz kétség sem férhet, hogy ez az ország gazdagsággal és eréllyel, művészetekkel és bölcsességgel, távoli földek birtoklásával és zubogó vizek fölötti hatalommal egyértelmű világuralmi célból ruházott fel. Nemde a mi feladatunk, hogy elterjesszük a pallérozottságot és az emberiséget, a békét, a jó kormányzás képességét és különösképp az igaz Istenről való tudást a Föld legtávolabbi országaiba?*¹

A gyarmatosítás útja, bár sokszor és sokhelyütt vargabetűket leírva, mégis ugyanazon ellenőrzőpontok között kanyargott és ugyanarra tartott az Egyesült Államokban, Ausztráliában és Kanadában is. Az első – jogi – fázisban a *vademberek* hagyományos gyakorlatait törvényen kívül helyezték, viseleteket semmisítettek meg, vallási vezetőket börtönöztek be. A következő – adminisztratív – szakaszban a *pogányokat* áttelepítették, rezervátumokat hoztak létre, az indián törzsek költségvetését fehér sáfároknak bízta. Ezt követően – az ideológiai periódusban –, hogy az *elmaradott* bennszülöttek gyermekeit megvédjék, pallérozzák és erkölceiket megtisztítsák, iskolákat hoztak létre.

A kanadai bennszülöttek sorsa abból a szempontból, hogy sajtáságos jogi elbánást és kényszerű iskoláztatást voltak kénytelenek elviselni, egyáltalában nem egyedi; rajtuk kívül sokan letörtettek a jog örve alatt, és másokra is ráerőltették a bentlakásos iskola-modellt, még ha nem is mindig ugyanabból a célból.

Ha a Brit Birodalom néhány utódállamára vetünk egy pillantást, azt látjuk, hogy az Egyesült Államokban vagy Ausztráliában (ugyanúgy, mint Kanadában) azért ragadták el a gyerekek tömegeit otthonaikból, hogy purgálják belőlük azt, ami alávaló² – hogy a bennszülött eljuthasson a teljes ember szintjére.³

Indiában azért célozták a kevert fajú emberpéldányokat, hogy előkelő társadalmi osztályt faragjanak belőlük – akik képesek vezetni a maguk fajtát,⁴ Írországbán⁵ vagy Nyugat-Afrikában pusztán nyelvi- és hagyománybázisú különállásuk felszámolására. Alkalmasint a bennszülöttekre rótt borzalmakat fehér bőrű gyerekek is elszenvedték,⁶ de míg az ő sorsuk – bár igen rút, mégis – különleges lenyomata annak az osztálytárs-

dalmi szerkezetnek, melybe a Rule Britannia⁷ szervezte magát, a gyarmati területeken ez maga volt a rend.

A fehérek fensőbbiségét hirdető elméletek a közgondolkodás alakításán túl hatással voltak a jogrendszer és a politikai gyakorlat formálódására – ennek egyik gyakorlati megvalósulása a bennszülött gyerekek családjuktól való elszakítása volt.

Az 1500-as évek elejére az európai hatalmak állandó telepeket kezdtek létrehozni az Újvilágban, a déli földrésszel⁸ a következő évszázadtól bontakoztak a kapcsolatok. A nagyhatalmak versengéséből a britek kerültek ki győztesen mind Észak-Amerikában, mind Óceániában, és haditechnikai fölényüknek köszönhetően sikeresen letörték a bennszülött népek ellenállását is.

Bár jó évszázados késéssel kezdődött délen, az európai gazdasági-politikai-ideológiai terjeszkedés a földtekén nagyjából mindenütt egyaránt radikális lett a tizenkilencedik század elejére. Ez az időszak nem csak a gátlástalan gyarmati terjeszkedés, de a jobbító szándékkal megfogalmazott átfogó szociális reformok kora is a Brit Birodalomban.

1835-ben bizottság alakult, hogy megvizsgálja, milyen intézkedéseket kell meghozni azon országok bennszülött lakosaival (és a szomszédos törzsekkel) kapcsolatban, amelyekben brit települések alakultak,⁹

„abból a célból, hogy egyrészt biztosítsuk számukra az Igazságosságot és jogaik védelmét, másrészt hogy elősegítsük a civilizált életforma elterjedését közöttük, illetve, hogy elvezessük őket a kereszténység békés és önkéntes felvételének szándékához.”

A kétéves körütekintő vizsgálódás után megfogalmazott javaslatokban foglalt társadalompolitika a huszadik század második feléig egyértelműen befolyásolta a brit birodalom utódállamainak saját bennszülött népeikkel folytatott viszonyainak alakulását, bizonyos kérdésekben pedig máig is hat.

A Jelentésben felmerült annak az igénynek a megfogalmazása, hogy a kívülállók (outsiders) – tehát alapvetően a bennszülötteket és a szegényeket – a brit társadalom intézményeibe és piacgazdaságába (még ha annak csak legalsó szegmenseibe is, de) beemeljék. Azt is hangsúlyozták, hogy a gyermekek megkülönböztetett bánásmódot igényelnek, hiszen ők (a Jelentés szóhasználatának megfelelően) különösképp nyitottak a változásra, az oktatásra és a Megváltásra. Megfogalmazást kapott a szervezeti kereszténység politikai és államigazgatási célokra való használatának kérdése is – ezek a té-

makörök témánk szempontjából mind elsőrendűen fontosak – most ezekkel a kérdésekkel foglalkozunk.

Ebben a fejezetben a kanadai társadalmat alapszinten érintő Indián Bentlakásos Iskolák kérdését perspektívába helyezem, lehetővé téve így a hasonlóságok és különbségek bemutatását, összevetését és értelmezését, valamint segítve, hogy az egyedi és az általános határai biztonsággal legyenek kijelölhetőek.¹⁰

Két – kibontakoztatott bennszülött politikájuk szempontjából egymáshoz igen hasonló – ország gyakorlatát helyezem egymáséi (illetve a kanadai) mellé – az USA és Ausztrália példáit, melyek igazolni fogják: ami Kanadában történt, egyáltalában nem volt egyedi.

A példában szereplő országok egyaránt jóléti államok, magas szinten strukturált szociális védőrendszer megléte és fejlett oktatáspolitikája jellemzi őket; piacgazdaságok, melyekben egyaránt fontos a természeti erőforrások kezelése és az azzal való gazdálkodás. Mindkét hatalmas kiterjedésű¹¹ országban a szomorú gyarmati örökségre hivatkozva az őslakosok megfosztva érzik magukat jó minőségű földjeiktől – hiszen a fehérektől a legkevésbé használható parcellákon kaptak (a sajátjukból részükre) kijelölt földterületet, mindkettőben jelentős számban érkező bevándorló alakította át az első európai telepeseik és a bennszülöttek egymással való kapcsolataik első időszakában viszonylag békés viszonyát, az USA és Ausztrália (miként Kanada is) a Brit Nemzetközösség (Commonwealth) tagjai. Abban is kétségtelenül hasonlítanak, hogy mindben hittérítők, tanítók és szociális munkások – mint a hatalom (establishment) mindenkorai kiszolgálói, a gyarmati uralom képviselői – voltak a közvetítők az állam és az őslakosok között. Mind az Egyesült Államok, mind Ausztrália (mind Kanada) bennszülött politikája a Bennszülött Jelentés (Aborigine Report – 1837) alapján, tehát közös forrásból, de a helyi adottságok által befolyásolva bontakozott ki – ezért mindenütt valamelyest különböző eredményre vezetett.

A déli földrész lakóit¹² a brit behajózók fura népeknek tekintették – akiknek sem letelepedett életformájuk, sem mezőgazdaságuk, sem politikai szervezeteik nem voltak – de közelebbi politikai kapcsolatba nem léptek velük, mivel állítólag nem akartak tőlük semmit (a hódítók (a Nemzetközösség tagjai közül) egyedülálló módon) Ausztráliában az őslakosokkal nem kötöttek semmiféle szerződést.¹³

A földekre, melyeket ott találtak, igen nagy szükségük volt azonban – az észak-amerikai földrészen, ahová előzőleg a londoni börtönökből nagyszámú elítéltet telepítettek, erre már nem volt lehetőség¹⁴ –, úgyhogy a fegyenctelep elhelyezésére szükséges földdarabot kisajátították – tekintve, hogy el nem foglalt földterületről volt szó (*terra nullius*), ezt a brit jog alapján megtehették és meg is tették. Az őslakosok – akik nem gondolták, hogy azért mert nem volt tulajdonuk, ne lett volna földjük – ellenálltak, mivel azonban a föld birtokosának tulajdonjogát törvények védték, a kormány pedig betartatta a törvényeket, a mindenkori ausztrál határvidék¹⁵ (*frontière* vagy angolosan *frontier*) vérrel bőven áztatott volt,¹⁶ Tasmaniában egy nemzedék alatt az utolsó szálig kihalt az őslakosság.¹⁷

A bennszülöttek védelmének első jogi megfogalmazására tett kísérlet az 1837-es Bennszülött Jelentésből¹⁸ (*Aborigines Report*), egy alsóházi bennszülött-ügyi bizottsági beszámolóból származik, amely ott lent (*Down Under*)¹⁹ – csakúgy, mint a mai Egyesült Államokban (és Kanadában) – a bennszülött ügyeknek az addiginál magasabb szinten való kezelésének imperatívuszát sürgette és kérte számon a brit koronától. Miután a Jelentés megállapította, hogy a bennszülött gyermekek érdekei akkor teljesülnek leginkább – merthogy természetesen a kereszténység felvételére és a brit társadalomba való felemelkedésre készülnek –, ha családjukból elmozdítatnak, a gyermekek kultúrgyökereinek elmetszése²⁰ az összes ausztrál államban egyértelmű szándék és gazdasági, oktatási és ideológiai fronton megharcolt politika lett.

A kevéssel előtte (1834) Londonban bevezetett „Szegényügyi törvények”-ben²¹ (*Poor Laws*) megrajzolt jogkörű felügyelőkéhez (*overseer*) hasonló bennszülött-ügyi pártfogói (*aboriginal protector*) beosztás létrehozásának ötlete már ekkor felmerült, ám az első tényleges védelmező törvényi szabályozásra az országban végül csak 1869-ben került sor. A „Bennszülött-védelmi törvény”²² (*Aborigenes Protection Act*) helyi védő megbízottak (*guardiens*) hálózatának kiépítését rendelte el és a szövetségi kormányzóknak törvényi felhatalmazást adott megszabni, hogy az őslakosok hol (és hol nem) lakhatnak. Szabályozta továbbá a bennszülöttek foglalkoztatási feltételrendszerét és felhatalmazta a kormányzókat, hogy bármely gyermeket, akit elhanyagoltnak (*neglected*) vagy védtelennek (*unprotected*) ítélnék, a gyermek segítségére rendelt sajátos intézménybe, ipari vagy javító-nevelő (*reformatory*) intézménybe utaljanak.²³

A törvény a félvérek és bennszülöttek számára különböző elbánást körvonalazott.²⁴ A világos bőrszínű gyerekek voltak a leginkább veszélyeztetett helyzetben – a sötét bőrűekről azt gondolták, hogy mint faj hamarosan el fognak tűnni, míg a félvérek (fehér génjeik segítségével köszönhetően) a társadalom munkásrétegeibe emelkednek és olvadnak.²⁵

Viktória államban (például) rendeletileg megszabták (1880), hogy „a bennszülött férfiak tizennégy éves korukig, a nők tizennyolc éves korukig olyan épületben étkezzenek és háljanak, mely erre a célra lett rendelve.”²⁶

Queensland tartományban a „Törvény a bennszülöttek védelméről és az ópium adásvételének korlátozásáról” (Aboriginal Protection and Restriction of the Sale of Opium Act – 1897), illetve a „Bennszülött-ügyi törvény”²⁷ (Aborigines Act – 1905) létrehozták a „bennszülött-ügyi pártfogó” (aboriginal protector) munkakört és felhatalmazták a tartományi minisztereket, hogy elmozdíthatnak, letartóztathatnak és áttelepíthetnek arra megfelelőnek ítélt bennszülött személyeket.²⁸ A gyermekek eltávolításának döntését még csak megokolni sem kellett.²⁹

Az államszövetség (Commonwealth of Australia) megalakulásakor (1900) az egyes államok vállaltak felelősséget a bennszülöttek ügyei iránt.³⁰ Az Alkotmány ötvenegyedik paragrafusának harminchatodik cikkelye kifejezetten hangsúlyozta, hogy a szövetségi kormánynak nincs hatalma az ausztrál bennszülöttekre vonatkozó országosan egységes jogkör megrajzolására³¹ – tehát az összes államban és szövetségi területen saját törvények vonatkoztak az őslakosokra.

Az őslakos gyerekeket a huszadik század elején programszerűen kezdték családjajuktól eltávolítani és nevelőintézetekbe helyezni. A gyermekek születési környezetüktől való elszakításának fő érve az volt, hogy a közösségeikből kiszakított gyermek, miután elveszíti kulturális tájékozódási pontjait és ősei földterületeire kevésbé akar és fog jogot formálni, könnyebben lesz beilleszthető a fehérek által szervezett társadalomba.

Jogi védelem (és támadás) ereje megszabta mozgástér állt rendelkezésre a váltakozva szegregációs és asszimilációs politika országos szintű kibontakoztatásához. A törvények illetékessége az államhatárnál megállt, az egész országra igaz volt azonban, hogy az őslakosok ügyeiért felelős előljáró a hatáskörében élő összes bennszülött gyámja, aki velük kapcsolatban minden hatalommal föl van ruházva.³² 1911-re Tasmania kivételével³³ az összes államban főkormányzót vagy főkormányzó tanácsot neveztek ki, akire,

vagy amelyre a bennszülöttekre vonatkozó jogokat ráruházták. A gyermek családjától való eltávolításának okolása – ha erre nagy ritkán, főleg az 1940-es évektől szükség volt – faji alapon történt egészen 1971-ig, amikor a Bennszülött Ügyek Felügyelője elvesztette törvényben foglalt jogait erre.³⁴ Ezután szociális helyzetükre hivatkozva folytatódott a „gyermekelszívás”³⁵ – csakúgy, mint Kanadában.

Az ausztráliai bennszülöttek elszállásolására rendelt területek az egyesült államokbeli (és kanadai) rezervátumokhoz hasonló zárt telepek voltak, de nem szerződésben biztosított határokkal, hanem esetleges módon kijelölve, melyek a bennszülöttekkel való egyeztetés nélkül bármikor és bárhova áthelyezhetőek voltak.³⁶

Irányítók-vezetők jogköre – mint az anyaországi szegényügyi törvényben megfogalmazott felügyelőké – meglehetősen kiterjedt: az őslakosoknak engedélyre volt szükségük például, ha el akarták hagyni a rezervátumot, oda vissza akartak térni, meg akartak házasodni vagy munkát akartak vállalni.³⁷

Az országban az 1930-as évekig a közmegállapodás szintjén kezelt elmélet volt, hogy a bennszülöttek hamarosan kihalnak az ausztrál társadalomból (dying out) – ezt látszott alátámasztani az a tény, hogy a fehérek megjelenése óta legalacsonyabbra fogyott a bennszülött népesség élő tagjainak létszáma³⁸ – csak a folyamat megvalósulási sebessége tűnt kérdésesnek.

A kevert vérvű bennszülöttekre vonatkozó asszimilációs politika ekkortól kezdve bontakozott ki a kontinensen – a különböző szövetségi államokban a helyi sajátosságoktól befolyásolt módon. Az Északi Területen (North Territory) például, ahol a bennszülöttek számaránya messze felülmúlta a fehér lakosságét, a beolvasztás gyakorlata csak a fehérek és bennszülöttek kevert vérvű közös leszármazottaira vonatkozott.³⁹

A beolvasztó politika egyértelmű megfogalmazást és teljes körű támogatást azonban csak 1937-ben a Nemzetközösségi és Állami Bennszülött-jóléti Konferencián (Commonwealth and State Native Welfare Conference) kapott: a kevert vérvű⁴⁰ (mixed descent) népességet a társadalomba kell emelni – akár tetszik ez nekik, akár nem (regardless of their wishes in the matter). „Az őslakos bennszülött (natives of aboriginal origin) személyek sorsa – de nem a tiszta vérűeké – abban áll, hogy végül föllolvadnak a Nemzetközösség népeinek tengerében. E cél megköveteli tehát, hogy elérésére minden erőfeszítést megtegyünk”,⁴¹ a tiszta vérvű bennszülötteket pedig rezervátumokon kell elkülöníteni.⁴²

A kormányzintű asszimilációs vállalkozás legfontosabb terepe Ausztráliában is az iskola volt. Az országban az iskola intézménye már a tizenkilencedik század elejétől kezdve egyértelműen megfogalmazott irányelv alapján állami segítséggel működött.⁴³

„a fiatalok tanítása természetesen a hittérítők legfontosabb feladatai között szerepeljen és a felügyelők (protectors) mindennemű jogkörükbe eső segítséget meg kell, hogy adjanak nekik ahhoz, hogy a bennszülöttek fejlesztésének ezt az igen fontos részét előmozdítsák”.

MacQuarrie kormányzó, aki a brit törvényeket már a tizenkilencedik század második évtizedében kiterjesztette a bennszülöttekre,⁴⁴ már ekkor (1814) létrehozta számukra az első oktatási intézményt azért, hogy „civilizálják, oktassák és az iparkodást és az illendőséget (decency) elültessék a bennszülöttekben.”⁴⁵

Érdeklődésüket nem igazán sikerült felkeltenie, úgyhogy az iskola hamarosan (1820) bezárt.⁴⁶ 1860-ra azonban már az ország összes nagyobb városában működtek oktatási intézmények.⁴⁷ Ezek közül egyesek városokhoz és fehérek településeihez közel, mások kies vagy kietlen helyszíneken, de az egyesült államokbeli (és a kanadai) bentlakásos iskolákhoz feltűnően hasonló módon működtek – itt és ott egyazon rugóra járt a katonaiskolai gépezet.⁴⁸

Hasonló iskolaszervezési és vezetési gyakorlat volt jellemző – szögletes síkok és egyenes vonalak szabdalták a bennszülött gyermekek látókörét, óra számlapjába görbült az időtlen tér⁴⁹ – ugyanazon szocializáló szereppel: hogy szegénység és erőtlenség legyen életre szóló jussuk.⁵⁰

Az iskolákban a tanterv nem pusztán az oktatásra és a gyakorlati képzésre terjedt ki, de szabályozta a gyermek iskolai életének teljes egészét. Az oktatás Ausztráliában sem képezte gerincét az iskolai programnak, a fél napi tanulmányi rend ugyanúgy vonatkozott az itteni, mint az amerikai (és kanadai) bennszülött gyerekekre – a nap nagyobbik része itt is, ott is, amott is munkával telt.

A keresztény missziós telepek (missions) különösképpen megfelelőek voltak arra a feladatra, hogy a bennszülötteket civilizálják. Mivel anyaegyházaitól és az ausztrál kormánytól is anyagi juttatásban részesültek és a gyermekek által megtermelt árucikkek eladásából befolyó összegekből is jutott nekik,⁵¹ illetve mert mezőgazdasági és kereskedelmi érdekeltségeik is voltak, a létesítmények, mint önálló telepek tudtak működni, törvények és a karhatalom által védve és segítve.⁵² Nehezen lehetne eldönteni, ezek

vagy az egyesült államokbeli (vagy a kanadai) iskolák voltak-e ridegebbek a gyermekek felé.⁵³

„A hittérítők meglehetősen szigorú ellenőrzést gyakoroltak a bennszülöttek felett. Semmi nem utal arra, hogy ezek a börtönfarmoktól eltérőek lettek volna...
A misszió ekkorra többcélú intézmény lett, melyen keresztül a kormány bizonyos problémáit kezelte.”

Mivel a missziók (mint a rezervátumok) igen gyakran távol estek lakott településektől és keveset fizettek az oktatóknak és vigyázóknak, néhány jó szándékú és elkötelezett tanítón kívül a munkaerő-piacon gyengén képezett személyek is kaptak munkát, pénzt és esélyt: „a verés... és a szexuális abúzus intézményesített formában létezett nagyon sok intézményben, ha nem kivétel nélkül minden egyes missziós telepen.”⁵⁴

A betegségek a déli földteke bennszülött gyermekei számára létrehozott iskoláiban is ezerszámra szedték áldozataikat; tachoma, beriberi és skorbutjárványok pusztításai után fellépő tüdőgyulladások gyakran annyi áldozatot szedtek egy-egy iskolában, hogy jószerezivel alig maradt gyerek, aki segített (volna) eltemetni a halottakat.⁵⁵

Az intézményesített rasszizmus ellen megharcolt második világháború után többé a világon sehol nem lehetett nem észrevenni a faji módon megkülönböztető kisebbségpolitika alapjait, úgyhogy a szövetségi ausztrál kormányok is kezdték lebontani hátrányosan megkülönböztető gyakorlatuk egyes elemeit – különösképpen az után, hogy az ország egyértelműen elkötelezte magát az újonnan létrehozott ENSZ politikája mentén.⁵⁶

Nyugat-Ausztráliában a „Állampolgári jogokról szóló törvény”⁵⁷ (Citizenship Rights Act) 1944-ben még döntéshelyzetbe kényszerítette a bennszülötteket⁵⁸ – ha az állam polgárai kívánnak lenni, bíró előtt bizonyítaniuk kellett, hogy családjukkal és barátaikkal minden kapcsolatukat megszakították, nem betegek és iparkodók (of industrious habits). 1948-ban azonban már minden az országban született bennszülött automatikusan állampolgárságot kapott⁵⁹ a „Nemzetközösségi nemzetiségről és állampolgárságról szóló törvény” (Commonwealth Nationality and Citizenship Act) alapján. Ez a jog – bár a Nemzetközösség tagjává emelte a bennszülöttet, nem jelentette azt, hogy a személy polgára lett annak az államnak is, amelyben élt. Ausztrália állam polgárai lettek ugyan, állampolgári jogokat mégsem kaptak – ez a gyakorlat az ország bizonyos részén⁶⁰ 1975-ig tartott.⁶¹

Az 1967-es népszámlálás a bennszülöttekre még nem terjedt ki,⁶² de az ebben az évben megtartott népszavazás alapján⁶³ öt évvel később (1972) a szövetségi kormány paradigmaváltás mellett kötelezte el magát a bennszülöttekkel szemben: kinevezést kapott az első bennszülött-ügyi miniszter, és 1976-ban először került iskola (Mt. Margaret Mission) bennszülött felügyelet alá.⁶⁴

1980-ban csak őslakosokból álló Bennszülöttek Fejlesztéséért Felelős Bizottság (Aboriginal Development Commission) alakult azzal a megbízással, hogy „elősegítse az ausztrál bennszülött és a Torres Strait Szigetek őslakos népei leszármazottainak gazdasági és társadalmi fejlődését, különösképp (mivel elismerjük a múltban ellenükre történt földfoglalást és szétszórátásokat) azáltal, hogy Bankszámlát hozunk létre azzal a céllal, hogy így mozdítsuk elő fejlődésüket, öngazgatásukat és önellátásukat.”⁶⁵

Az 1980-as évek végétől kezdve nagyszabású változtatások kezdődtek a bennszülöttek állami szintű elbírálását illetően. Az évtized közepén Melbourne-ben végzett hároméves vizsgálat kimutatta, hogy azon felnőttek, akiket kiskorukban családjuktól elszakítottak, azokkal szemben, akiket nem távolítottak el: fele arányban tanultak tovább, harmadannyi esélyük van arra, hogy válság esetén valakihez tudjanak fordulni, kétszer annyi esélyük viszont, hogy meggyűljön a bajuk a törvénnyel.⁶⁶

1989 decemberében a bennszülött-ügyi miniszter kezdeményezésére Alapozzuk meg a jövőt!⁶⁷ (Foundation for the Future) címmel Jelentés készült, melynek elkészítése során hatezer bennszülött közösség képviselőjét hallgatták meg és a következő évben (1990) megalakult a régióként megválasztott tagokból álló Ausztrália és a Torres Strait Sziget Lakosainak Bennszülött-ügyi Bizottsága (Aboriginal and Torres Strait Islander Commission), mely 1990-től a Nemzetközösség Bennszülött-ügyi Minisztériumával összevonva, mint Bennszülött-ügyi és Torres Strait Szigetek Bizottsága (Aboriginal and Torres Strait Islander Commission – ATSIC) működött 2005-ig.⁶⁸

Noha a (legalább részben) bennszülött személyekkel szemben alkalmazott kíméletlen bánásmód évtizedeken keresztül dokumentált jogszokás és gyakorlat volt Ausztráliában, 1989 előtt mindez szinte egyáltalán nem kapott médiafigyelmet az országban. Össztársadalmi szinten egy 1996-ban írott könyv alapján készült film⁶⁹ (2002) és az 1997-ben a Bizottság Hozzuk Őket Haza! Jelentése⁷⁰ (Bringing them Home Report) alapján figyeltek fel az ausztrálok és döbrent meg a világ a felfedett kisebbségpolitika gyakorlatán és eredményein.⁷¹ (1989-ben az ENSZ a Kisebbségvédelmi és Diszkrimi-

náció Kibontakozását Megelőző Albizottsága van Boven nemzetközi jogászt bízta meg azzal a feladattal, hogy az egész földet érintő átfogó tanulmányt készítsen emberi és alapvető szabadságjogok megsértéséről⁷² – a Hozzuk Őket Haza! Jelentésben megfogalmazott javaslatok van Boven az ENSZ-be benyújtott tanulmányának szellemében kaptak megfogalmazást.)

1990-ben a Nemzeti Bennszülött és Szigetlakó Gyermekek Gondviselő Bizottsága (Secretariat of the National Aboriginal and Islander Child Care – SNAICC) nemzeti tanácskozásán elhatározták, hogy országos nyomozást kezdeményeznek a gyerekek családjából való erőszakos eltávolításának ügyében.⁷³

1991-ben a nemzeti bennszülött és szigetlakó gyermekek napján (augusztus negyedikén)⁷⁴ az SNAICC, két országszerte ismert vállalkozóval együtt nyilvánosan követelte a vizsgálatot.⁷⁵ 1995-ben a Nemzetközösség főügyésze megbízta az Ausztrál Emberi Jogok és Egyenlő Esélyek Bizottságát (Human Rights and Equal Chance Commission), hogy vizsgálja ki az ügyet.

1997-ben készült el az Előzetes Letartóztatásban Előforduló Haláleseteket Vizsgáló Királyi Bizottság (Royal Commission into Aboriginal Deaths in Custody) Jelentése,⁷⁶ mely kilencvenkilenc letartóztatásban bekövetkezett negyvenhárom haláleset kapcsán megállapította, hogy ezek olyan személyekkel estek meg, akiket gyermekkorukban eltávolítottak szüleiktől. A vizsgálat megállapította,⁷⁷ hogy:

„fontos, hogy megértsük és értelmezzük az ausztrál történelem örökségét, mert ez segít megmagyarázni egyrészt azt az igazságtalanság-érzetet, mely mai hátrányos helyzetüket illetően a Bennszülöttekben él, másrészt azt az attitűdöt, mely őket a nem-bennszülöttekkel és a társadalommal, mint egészszel szemben manapság jellemzi.”

A Hozzuk őket haza! Jelentés⁷⁸ megállapította, hogy a „bennszülött kérdést”⁷⁹ ügyvédek, bírók, törvényhozók széleskörű és szisztematikus faji megkülönböztetéssel oldották meg évtizedeken keresztül⁸⁰ úgy, hogy 1900 és 1910 között legalább negyvenezer gyereket, 1910 és 1970 között a gyermekek tíz-harminc százalékát erőnek-erejével tépték ki közösségükből. Az *elrablott nemzedék*⁸¹ (stolen generation) terminus ma világszerte azokat a gyermekeket jelöli, akiket erőszakkal választottak el családjuktól.

A kormány a Jelentésre válaszképpen 1997-ben hatvanhárommillió család támogatására, a bennszülöttek kultúrájának és nyelvének fenntartására és ápolására elkülönített alapot hozott létre, melyet 2002-ben még ötvennégy millióval egészített ki.⁸²

Még a megnövelt összeg is csepp a tengerben azonban, hiszen a 2001-es népszámlálás adatai szerint a bennszülöttek szocioökonómiai mutatói megdöbbentően alacsonyak: a fehérek hasonló adataihoz képest hajléktalanná válni hatszor annyi esélyük van, az ott-honi erőszak negyvenötszörös, gyilkosság áldozatául nyolcszoros valószínűséggel esnek az öslakók, öngyilkosságot 16,1 százalékkal többen követnek el közülük, börtönbe jutni tizenötször nagyobb esélyük van.⁸³

A Hozzuk Öket Haza! ötvennégy javaslatot tett, egyebek között⁸⁴ indítványozta, hogy a kormány ismerje el, hogy a múltban gyermekek ezreit távolították el erőszakkal otthonaikból, kérjen bocsánatot a bennszülöttektől és részesítse anyagi kárpótlásban a kárt szenvedetteket.⁸⁵ A Jelentés országos szintű döbbenetet okozott és nagyon erős támogatást kapott: több mint ötszázezren írtak alá az országban sokhelyütt elhelyezett Bocsászatok meg! könyveket (Sorry Books), tüntetéseken és békés felvonulásokon⁸⁶ vettek részt követelve, hogy a kormány ismerje el felelősségét és kérjen bocsánatot az öslakóktól.

2002-ben, több nemzedéktársának sikertelen próbálkozása után, Valerie Linow (harmincötezer dolláros) kártérítést kapott az öt állami intézményben ért szexuális zaklatás miatt.⁸⁷ 2005-ben az Egyesült Nemzetek Szervezete közgyűlése elfogadta a van Boven/Bassiouni Alapszabályt,⁸⁸ mely a nemzetközi emberi jogi törvények be nem tartásából eredő politika áldozatainak gyógyításra és kárpótláshoz való jogát a legmagasabb jogi szinten ismerte el. Ezzel az elrablott nemzedék fiainak és leányainak sorsa nemzetközi szinten is figyelmet kapott.

Az egyes államok kormányai közül több is bocsánatot kért mára a bennszülöttektől: a queenslandi parlament például azért, mert „olyan politikát alkalmazott, mely alapján gyermekeket erőszakkal elszakítottak családjaiktól”,⁸⁹ a Tasmaniai kormány „Bennszülött népek elrablott nemzedékei törvény”-t⁹⁰ (Stolen Generations of Aboriginal Children Act – 2006) hozott és öt millió dolláros kárpótlási alapot létesített (2008).

2007-ben Dél-Ausztrália Legfelsőbb Bírósága a gyermekkorában elrablott Bruce Trevorrow-nak ötszázhuszonezer dolláros kártérítést hagyott jóvá, azon betegségek-

ből eredő veszteségek kárpótlására, amelyek kialakulását a családjától való erőszakos eltávolítása okozta.⁹¹

2008 februárjában a miniszterelnök a parlamentben nyilvánosan bocsánatot kért a bennszülöttektől az ellenükre nemzedékeken keresztül alkalmazott politikák miatt.⁹²

„Mi Ausztrália parlamentje tisztelettel kérjük, ezt a bocsánatkérést ugyanolyan szellemben fogadják tőlünk, mint amilyenben mi azt megfogalmaztuk: a nemzet gyógyulásának részeként.”

Miután az Északi Területek (bennszülött származású) bennszülött-ügyi minisztere⁹³ nyilvánosan támogatta a szövetségi kormány döntését azzal kapcsolatban, hogy nem hoznak létre kárpótlási alapot, a queenslandi és az új-dél-walesi kormány is hasonlóképp határozott.⁹⁴

Ma az ország lakosságának 2,5 százalékát kitevő bennszülött népesség az ausztrál társadalom többségi tagjaihoz felzárkózóban van, ám ez itt is hosszú folyamat lesz.⁹⁵

A tizenhetedik századtól kezdve az észak-amerikai indiánok⁹⁶ ősi földjeit angolok, franciák, spanyolok követelték magukénak, majd a brit birodalomtól való függetlenség kivívása után (1783) a fiatal amerikai állam kormánya igyekezett megszerezni – hol fegyverrel, hol szép szóval, hol szerződésekkel⁹⁷ mind nagyobb területet orozva el az őslakóktól.

Spanyol és angol hittérítők szinte a hódítókkal együtt érkezve megalapították az első iskolákat⁹⁸ (Boston School – 1635), méghozzá kifejezetten evangelizáló céllal. 1674-re már két indián templomot, tizennégy indián városkát és ezeregyszáz imádkozó indiánt (praying Indian) számláltak a fehérek a mai Egyesült Államok területén.⁹⁹

Az indiánügyi kérdést az Egyesült Államokban a polgárháború vége (1865) után a Grant elnök (1869-77) nevével fémjelzett „polgárbéke” jellemezte. A rezervátumrendszer¹⁰⁰ kiépítésével az indiánok felemelésére alkalmazott módszerek is új megvilágításba kerültek,¹⁰¹ és bárha az indiánügyek feletti bábkodás a belügy- és hadügyminisztérium illetve a különböző felekezetek között egyre nagyobb erővel folytatódott, a legtöbb fehér számára az oktatás-nevelés, a keresztény térítés¹⁰² és az indiánok pallérozásának szándéka – egyetlen közös célként – egyértelmű maradt.

1869-ben megalakult az Indiánügyi Tanács – „választassék tíz pallérozott és emberbarát férfiú, aki mindenfajta anyagi érdekeltség nélkül a közösség javát szolgálja.”¹⁰³

A különböző – főleg protestáns – felekezetek egymással, de a katolikusokkal is meglepően magas szintű munkakapcsolati szintre és egyetértésre jutottak céljaik tekintetében:¹⁰⁴ az indián törzsi kultúrát az anglo-amerikai magasan fejlett érték-alapú civilizációnak kell mihamarabb és minél nagyobb mértékben felülírnia¹⁰⁵ – a primitív környezettől befolyásolt indián jámborság, tanulás és szorgalom erejével az Evangélium fényénél felemeltetik.¹⁰⁶

Azok a felekezetek, melyek előzőleg már tanították az Első Népek gyermekeit missziós telepeiken, támogatást kaptak a kormánytól, hogy „civilizálják” az indiánt – oktassák jó modorra, tanítsák, hogy társadalmi és gazdasági szempontból is értékes lehessen. 1870-ben a Kongresszus évi százezer dollárt szavazott meg a bennszülöttek taníttatására – 1883-ra az összeg 2,3 millióra nőtt.¹⁰⁷

A béke-program dacára a leghírhedtebb véres indián háborúkat az 1860-as évektől vívták; 1890-re a legendás főnökök mind halottak, a bölény, mely a síksági törzsek valószínűsége alapja volt¹⁰⁸ teljességgel eltűnt a prériről, a kormányzat gyámoltja (the ward of the government) hontalan lett saját hazájában.¹⁰⁹

Az 1870-es évektől kibontakoztatott beolvasztás-politika ideológiai szempontból erőteljesen támaszkodott az „Indián kisajátítási törvény”-re¹¹⁰ (Indian Appropriation Act – 1871), mely elrendelte, hogy többé az indiánok egyetlen csoportja sem élvezhet független nemzet-státuszt, tehát például velük szövetséget, szerződést, egyezményt sem köt a szövetségi állam, hanem a Kongresszuson keresztül, rendeleti úton rendezi a velük való kapcsolatot.

A legtöbb fehér számára az indiánok társadalmi felemelése irányába mutató legfontosabb intézmény kétségkívül az iskola volt. Az indiánháborúk meglehetősen sok pénzt emésztettek fel, az iskola költséghatékony módszernek látszott.¹¹¹

„Egy indián vadembernek hatalmas területigénye van, hogy ott kószáljon le és föl, egy intelligens férfiú azonban egy kicsiny darabka földön is megtalálja a számítását...

A barbárság drága mulatság... a tanultság beosztásra sarkall és bőséget hoz.”

Első lépésben – 1870-től – a rezervátumokon létesültek iskolák indiánok számára. A gyerekek lakóhelyükhöz közeli intézménybe jártak tanulni, a beiskolázás és a napi jelenlét hattól tizenhat éves korig volt kötelező, az iskolában használt egyetlen megengedett nyelv az angol lett – az Indiánügyi Hivatal 1890-ben előírta, hogy „a diákokat rá

kell szorítani arra, hogy angol nyelven értekezzenek és méltóképpen meg kell feddni és büntetni őket, ha megszegik ezt a szabályt.”¹¹²

Mivel azonban – és ez hamar kiderült – a gyermekek ezekben a létesítményekben igen közel maradhattak családjukhoz, közösségükhöz, kultúrájukhoz, az iskola ebben a formájában – tekintve hogy egyik fő célja a gyerekek őslakos kultúráról való megfosztása¹¹³ – nem volt megfelelően hatékony.

A következőkben bentlakásos iskolák létesültek, még a rezervátumokon belül – általában közel az ottani legfontosabb településhez, ahonnan már csak a nyári szünidőre engedték haza a gyerekeket, (továbbá) esetleg néhány napra karácsony tájt. Tekintve, hogy az asszimiláció nem látszott elégséges ütemben megvalósulni – a szülők és a rokonok túl gyakran látogathatták a gyerekeket, akik így szoros kapcsolatban maradtak törzsi szokásaikkal, ez pedig a kifejezetten nem szándékolt tényezők közül is a legfontosabb volt – 1879-ben megszületett a rezervátumon kívüli indián bentlakásos iskola (Indian Boarding School) prototípusa, a pennsylvaniai Carlisle-ban működő iskolakísérlet.¹¹⁴

Gyakran erőszakkal – de egyébként is a törvény erejével¹¹⁵ – négy éves kortól kezdve kiszakították az indián gyermekeket családjaikból és elszállították őket sokszor több száz kilométerre fekvő iskolákba. Ott évekig – legalább a gyerekek tizenhat éves koráig – megfosztották őket kulturális identitásuktól, módszeresen arra nevelték őket, hogy magukat és egész környezetüket a fehér ember szemüvegén át nézzék és lássák – ez lett minden második indián gyermeknek a sorsa több helyütt több mint száz éven keresztül.¹¹⁶

Teller belügyminiszter 1882-es évre tervezett programcsomagjában az indián oktatáspolitikai radikális reformja mellett tört lándzsát – a felekezeti iskolák támogatását drasztikusan csökkentették, ezek helyett a kormány által alapított, fenntartott és támogatott iskolahálózat lett hivatott ellátni azt a feladatot, melynek teljesítése a miniszter szerint láthatóan és sajnálatos módon kudarcba fulladt eladdig. Egyrészt azért, hogy személyzetük korábbi tapasztalatait felhasználhassák, másrészt anyagi megfontolásból, a felekezeti iskolák tantestületeit az állami fenntartásúvá lett iskolák azonban tovább alkalmazták, úgyhogy nagy változás az oktatáspolitikában nem történt.¹¹⁷

Az erőteljes iparosítás, tömeges bevándoroltatás és városiasodás korában az Egyesült Államok-szerte meggyökeresedő szociáldarwinizmus¹¹⁸ ellenében fehér reformer-

csoportok szószólói emelték fel mind többször hangjukat, egyenlő jogokat, megfelelő oktatást és állampolgárságot követelve az indiánok számára. Az Indiánok Barátai (Friends of the Indians) nevű reform-csoport a New York állambeli Mohonk-tavi, évenként – első ízben 1883-ban – megtartott konferencián már igazi politikai erőként lépett fel. Három jövődöbéli amerikai elnök mellett az a Dawes szenátor is a sorokban ült, aki újságcikkek garmadája, washingtoni lobby-csoportok küzdelmei, városi egyesület-hálózat és fehér indiánjogi aktivisták tényfeltáró terepmunkája alapján készítette elő 1887-re az „Általános parcellázási törvény”-t¹¹⁹ (General Allotment Act), mely 1930-ra a még indián kézen lévő földek két-harmadát fehér kézre juttatta és teljességgel szétzírta az egységes indián jelenlétet az indián rezervátumokon.

A huszadik század elejétől kezdve az asszimilációs politika nyilvánvalóan nem a mindössze kettőszázötvenezerre fogyott indián népesség beolvasztására vált nemzeti alapprogrammá az Egyesült Államokban, hanem sokkal inkább célozta azt a huszonhárommillió bevándorlót, aki 1881 és 1920 között érkezett az országba.¹²⁰

Nemcsak hatalmas embertömeg volt ez, hanem az amerikaitól igen különböző kulturális háttérben fogant, nevelt és szocializált, még az előző bevándorlási hullámok hozta népektől is különböző – immár nagyrészt nem észak-európai protestáns, hanem dél- vagy kelet-európai katolikus vagy zsidó. A még élő negyedmillió rézbőrű semmiképpen nem jelenthetett olyan típusú fenyegetést, mint a hatalmas tömegekben érkező bevándorlók egy 1890-re hatvanhárom, 1900-ra hetvenöt, 1920-ra már százhat milliós országban¹²¹ – akadályt azonban feltétlenül. A Rockefellerek, Fordok és Carnegie-k hazájában, ahová évente újabb millió ember érkezett és százannyi vágyott, az a gyakorlat, hogy vademberek hatalmas parlagon heverő területeket birtokolnak, nyilvánvalóan tarthatatlan volt – az őslakosok földjét meghódították és felszabdalták, idegenek számára megszerezhetővé tették, lakosait rezervátumokba rendelték és nemesíteni valónak ítélték.¹²²

1926-ban a Brookings Intézet megbízást kapott a belügyminisztertől, hogy tegyen jelentést a rezervátumokon élők esélyeiről, életkörülményeiről. A Meriam Jelentés¹²³ (Meriam Report – 1928) nyolcszázhetvenkét oldalon foglalta össze a szakértőcsoport kutatási eredményeit – már a bevezetőben egyértelmű képet kap azonban az olvasó: „az indiánok túlnyomó része szegény, sőt igen-igen szegény... az indián populáció egészségi mutatói a többi lakoséhoz viszonyítva rosszak, jelenlegi életkörülményeik kétség-

telenül és egyértelműen betegségek kialakulásához vezetnek... az átlagos indián család bevételei szerények, keresetük siralmasan alacsony.”¹²⁴

Az indián bentlakásos iskolák diákjaira vonatkozó döbbenetesen magas halandósági arányszámok¹²⁵ egyik súlyosbító tényezője volt az a tény, hogy az állandó megsejgyenülés, éhezés¹²⁶ és járványok közepette a diákok a legtöbb iskolában hatalmas mennyiségű nehéz fizikai munkát is végeztek. Az iskolákat a Meriam Jelentés szerint „nagy részben a diákjai munkája tartja működésben, akik – ötödik osztályos koruktól kezdve – a nap felét iskolában, a nap másik felét munkával töltik.”¹²⁷

A Hoover kormányzat (1929-33) az őslakosok védelme érdekében, néhány esztendő alatt bezáratta az indián iskolák jó részét országszerte; az utolsókat (azok közül az iskolák közül, melyeket nem vontak ki állami ellenőrzés alól és utaltak át az Indiánügyi Hivatal fennhatósága alá), azonban csak az 1980-as években szüntették meg.¹²⁸

1930-ban az iskoláskorú őslakosok közel kilencven százaléka – hetvenkétezer gyerek – járt iskolába, ezek fele községi, harmada az Indiánügyi Hivatal által fenntartott létesítménybe, 8,3 százaléka felekezeti iskolába (melyek 1917-ig állam támogatásban részesültek), közel azonos számban rezervátumon kívüli és bentlakásos iskolába, kis számban pedig rezervátumokon megszervezett hagyományos iskolába.¹²⁹

Az indiánügyi aktivisták harca a Meriam Jelentés (1928) hatásaképp megfogalmazott és már 1934-ben elfogadott „Indián újjászervezési törvény”¹³⁰ (Indian Reorganization Act) eredőjeképp bontakozott ki – a jog szövetségi állami felügyelet helyett az indián öngazgatás értelmezési keretébe helyezte az őslakosok politikai eszmélődését.

Már az „Indián állampolgári törvény”¹³¹ (Indian Citizenship Act – 1924), mely minden az ország területén született őslakos számára biztosította az állampolgárságot, lehetőséget adott a teljes politikai részvételre, érdeklődés hiányában azonban ekkor még csak igen kevesen éltek a felkínált jogi lehetőségekkel.

Tíz évvel később, a törzsi tanácsok megszervezése után aztán jócskán megnőtt az érdeklődés a törzsi határokon átívelő közösségi ügyek szervezése és alakítása iránt. 1946-tól, mikor a Kongresszus megalakította az Indián Kárigények Tanácsát,¹³² hatalmas érdeklődés kísérte és segítette már a munkát – 1978-ig tartó működése során a tanács hatszáztizenhét ügyet vizsgált ki és nyolcszáztizennyolc millió dollárt juttatott indián károsultaknak.¹³³

1953-ban a Kongresszus döntéseként a hivatalos indiánpolitika rangjára emelkedett az a szándék, hogy a bennszülötteket ugyanazon törvények, kiváltságok és lehetőségek illessék meg, mint a fehéreket, hogy vessenek véget az őslakosok gyámolított helyzetének. Kaliforniában, Floridában, New Yorkban és Texasban azonmód (még 1953-ban) le is bontották az Indiánügyi Hivatalok egész szervezeti rendszerét, 1955-ben pedig az Indiánügyi Hivatal által kezelt egészségügyi létesítményeket integrálták a társadalombiztosítás állami szervezetébe. Mikor öt éven belül egyértelműen bebizonyosodott, hogy anyagi bevételek híján az indiánok egyelőre képtelenek az önfenntartásra és az elhamarkodott intézkedéseket visszavonták, az ijedelem, a kiszolgáltatottságtól való félelem és saját gyengeségük újbóli felismerése jelentős kohéziós erőt támasztott az őslakosok között, már rövidtávon.¹³⁴

Jelentős rézbőrű értelmiség¹³⁵ által kitermelt politikai front alakította meg 1968-ban a San Francisco Városi Állami Egyetemen az első Indiántanulmányi Tanszéket. Ugyanezen év (1968) nyarán került megszervezésre az Amerikai Indián Mozgalom (American Indian Movement – AMI) nevű szervezet, mely az indiánjogi politikai csatározások mozgatója mind a mai napig.¹³⁶

A Mozgalom egyik első és igen jelentős ténykedése a San Francisco-öbölben lévő Alcatraz börtönsziget (újbóli)¹³⁷ elfoglalása és megtartása tizenkilenc hónapon keresztül egyben a szervezet első földterület-visszaigénylő (és visszaszerző)¹³⁸ politikai cselekedete is volt.

Amikor 1972-ben indián aktivisták Kaliforniából a fővárosba szerveztek tiltakozó felvonulást, és ott az Indiánügyi Hivatal épületét jelképesen elfoglalták azért, hogy húsz pontból álló kérvényt nyújtsanak át a kormánysszervek illetékeseinek,¹³⁹ az Amerikai Indián Mozgalom ügyesen kihasználva a média által terjesztett tömeghisztériát, az amerikai közvélemény figyelmét nyomorúságos helyzetük megismertetésére használta föl. Különösen annak a Szenátusi Indián Oktatást Vizsgáló Bizottságnak 1969-es szakértői véleményére hívta fel a figyelmet, mely (először) mondta ki: az őslakosok bentlakásos iskolákban való átnivelése „össznemzeti tragédia” volt.¹⁴⁰

A következő év tavaszára, mikor a kegyetlen indián háborúk végét (1890) jelentő, az őslakosoknak emblemikus Wounded Knee-i vérengzés helyszínét kétszáz indián hetvenegy napon keresztül tartotta megszállva az országban – a polgárháború vége (1865)

óta legnagyobb csapatösszevonást jelentő katonai műveletben¹⁴¹ –, az amerikai társadalomnak már jelentős részét érzelmileg befolyásolni voltak képesek.

1970-ben a Kongresszus egy döntését követően, a Taos indiánok szent tavukat hatvanöt év után visszakapták Új Mexikóban, a következő évben alaszakai bennszülöttek egy milliárd dollár értékű kártérítést és hatalmas¹⁴² földterületeket kaptak vissza az államtól.¹⁴³

Az 1972-es „Indián oktatási törvény” az Oktatásügyi Minisztérium hatáskörébe rendelt feladatok között jelölte ki új oktatási csomagok kidolgozását, valamint indián származású¹⁴⁴ oktatási szakemberekből álló iskolaszékek és tanácsadó testületek felállítását is elrendelte.

1975-ben megszületett az „Indián öngazgatásról és oktatási segítségről szóló törvény”¹⁴⁵ (Indian Self Determination and Education Assistance Act), 1978-ban az „Amerikai vallásszabadságról szóló törvény”¹⁴⁶ (American Religious Freedom Act) és 1990-ben az „Indián gyermekvédelmi törvény”¹⁴⁷ (Indian Child Protection and Family Violence Prevention Act) – megannyi figyelemreméltó gesztus a kormány részéről az őslakosok felé. Az 1998-ban kiadott Amerikai Indián és Alaszakai Bennszülött Oktatás¹⁴⁸ (American Indian and Alaska Native Education) című miniszterelnöki rendelet pedig már kifejezetten leszögezte, hogy „a szövetségi kormánynak különleges, történelmi felelőssége van az amerikai indián és az alaszakai bennszülött diákok iránt.”¹⁴⁹

Az állam óriási esélyt adott mindezzel az indiánoknak, de az öngazgatásért folytatott harc – a közelmúltig úgy látszott, az indián néptömegek végzetes egészségügyi és anyagi helyzete és teljes megosztottsága miatt mégiscsak elbukik. Az indiánok több mint harmada még mindig rezervátumon él – ezek siralmas porfészek, a szegénység börtönei, ahol fehérek birtokolják a rezervátumi földterületek egyes részeit¹⁵⁰ (miután a hatvanas években nagyarányú kivonulás kezdődött országszerte,¹⁵¹ mely mind a mai napig folytatódik, a rezervátumok lakossága országszerte gyorsan fogy).

A második legnagyobb rezervátumon például, Pine Ridge-ben¹⁵² még az új évezredben is nyolcvan százalékos munkanélküliségi ráták jellemzőek,¹⁵³ a cukorbeteg és a tüdőbeteg nyolcszor annyi áldozatot szed a lakosok között, mint a fehér amerikaiak között, a kamaszkori öngyilkossági ráta négyszeres, a gyermekhalandóság ötszörös az országos átlaghoz képest. A Pine Ridge-ben lakók negyvenkilenc százaléka a szövetségi államban meghatározott szegénységi küszöb alatt él, a születéskor várható élettartam (a férfi-

aknak negyvennyolc, a nőknek ötvenkét év) az egész nyugati féltekén Haiti után mért legalacsonyabb adat,¹⁵⁴ az otthonok harminckilenc százalékában nincs villany.

Döbbenetes nyomor¹⁵⁵ – rajta a hihetetlen gazdagság szigeteivel.

A nyolcvanas években a rezervátumok földje alatt hatalmas kiterjedésű és igen értékes érceket és más ásványi anyagokat találtak, a kaszinókból származó extrajövedelmek minden várakozást messze felülmúltak és a gyors meggazdagodás lehetséges esélyét kínálják. Az „Indián játéktörvény”-t (Indian Gaming Regulatory Act) 1988-ban fogadták el azzal a célkitűzéssel, hogy az országban élő őslakosok gazdasági felemelését előmozdítsák – húsz év alatt a megaipar több mint félmillió munkahelyet teremtett és hatalmas tőkét halmozott fel az indiánok számára. A szerencsejáték-biznisz bevételeit törzsi kormányprogramokba forgatják vissza – anyagi alapot teremtve ezzel az őslakosoknak az önrendelkezés és önellátás majdani eléréséhez – az indiánközi gazdasági kapcsolatokat tudatosan erősítik; a pénz megjelenésével egyidejűleg mégis áthidalhatatlannak tűnő társadalmi feszültség támadt indiánföldön,¹⁵⁶ hiszen szegény és (hirtelen) roppant gazdag indiánok között eddig nem tapasztalt magas falakat emelt.

A (kül)városi indián telepeken élők öngyilkos tempójú kábítószer-fogyasztása mellett további nehézség a törzsek maradék szuverenitása és annak érvényesítése. Nincs kizárólagos követelmény arra nézve, hogy az Amerikai Egyesült Államokban ki nevezheti ma magát indiánnak: a Népszámlálási Hivatal szerint, aki annak nevezi magát, az is; az Indiánügyi Hivatal szolgáltatásait igénybe venni viszont csak az jogosult, aki a szövetségi kormány által elismert törzs¹⁵⁷ tagja és legalább felerészt az országban honos(ított) törzsek tagjainak leszármazottja.¹⁵⁸ A törzsek¹⁵⁹ a szövetségi jog által elismert megkülönböztetett politikai közösségek. Önkormányzati hatáskörüket általában törzsi alkotmányukon és törvényeiken keresztül érvényesítik, melyek feljogosítják őket, hogy tisztségviselőik hatáskörét pontosan megszabják, illetve, hogy a jogi szabályozásnak érvényt is szerezzenek. Az őslakosok szövetségi állami és törzsi jogi kötelmei nem összeférhetetlenek: mint a szövetségi állam jogalanyai, bárhol tartózkodjanak is, alávetettek a szövetségi törvényeknek, mint törzsek tagjai; ha a rezervátum területén tartózkodnak, a törzsi törvények vonatkoznak rájuk, ha azon kívül, az államiak.

Kaszinóban termett pénzekből fizetett ügyvédek és tanácsadók irányításával a törzsek gyorsan fejlődő kapcsolatokat építettek ki az Amerikai Egyesült Államok kormányával az elmúlt években – az indiánok újra érdekesek.

Hamarosan az is kiderül majd, vajon az önellátásuk saját erőből megoldható lesz-e, illetve hogy a pluralista és multikulturális amerikai társadalom immár önellátó és virágzó csoportja, az Első Nemzetek képesek lesznek-e úrrá lenni azon a folyamaton, melyet a Bennszülött Jelentés alapján megszervezett oktatáspolitikai idézett elő. 2000-ben a két és félmillió indián közül háromszázhatvanegyezer-kilencszázhetvennyolcan beszéltek indián nyelvet, a százhetvenöt általuk használt idióma közül ötvenet kettő vagy több nemzedék használt, hetvenet egyetlen generáció ismert, ötven nyelvet tíznél kevesebb ember beszélt.¹⁶⁰

Az ausztrál kormány 2008 februárjában nyilvánosan bocsánatot kért az elrablott nemzedék tagjaitól, mind a mai napig határozottan visszautasította azonban azt a felvetést, hogy ezt kártérítéssel is kiegészítse, mondván, a kormánynak sem morális, sem jogi kötelessége nincs, hogy a bennszülött népeken esett történelmi igazságtalanságot orvossolja.¹⁶¹

Az Egyesült Államokban számottevő politikai erő sem a nyilvánosság felől, sem jogi úton nem volt képes a kormányt bocsánatkérésre rávennie, még kevésbé attól kártérítést kapnia az indián bentlakásos iskolákban¹⁶² (Indian Boarding School) szerzett, nemzedékeket érintő szörnyű tapasztalatokért.

Kanada kormánya ezzel szemben hangot adott annak a meggyőződésének, hogy a társadalom harmonikus fejlődése nagymértékben függ a múltban elkövetett hibákért való állami felelősségvállalás tényétől – feltéve, hogy azután új alapokra helyezi a sértettel való kapcsolatait, új utakat kereső kisebbségpolitikája több országnak példaként szolgálhat a jövőben.

A Bennszülött Jelentés készítői úgy gondolták, hogy a gyermekek oktatása a leginkább célravezető módja annak, hogy a kereszténység felvételére megfelelőnek, a (magasabb rendű fehér) civilizációra befogadónak és a brit állampolgárságra méltónak mutakozzanak.

Mindhárom országban specializált intézmények – Ausztráliában tábori iskolák (dormitories), az Egyesült Államokban és Kanadában bentlakásos iskolák (residential schools) – foglalkoztak a bennszülött gyerekekkel, megkülönböztetett figyelemben részesítve őket, csakhogy az őslakos gyermekek nem akartak a fehérek iskoláiba¹⁶³ járni. Hogy valamiképp mégis tudják őket tanítani, a misszionáriusok azt a modellt ta-

lálták a legalkalmasabbnak, hogy a tanulmányaik idejére eltávolítják a gyerekeket otthoni környezetükből – ennek biztosítása mindenütt az állami karhatalom feladata lett. Az őslakos gyerekek iskolába csábításának elvi magyarázata mindhárom országban az volt, hogy itt fogják elsajátítani mindazokat a készségeket, melyek a fehér emberrel való kapcsolatteremtéshez, illetve a fehérek képére formált új társadalomban való helytálláshoz szükségesek. Az iskolában (melyek mindenütt ugyanazt az asszimilációs célt fogalmazták meg kisebbségeikkel kapcsolatban: beolvasztani igyekeztek őket a többségi társadalomba minél előbb) aztán nem sok hasznosítani valót tanultak a bennszülött gyerekek. Mire tanulóéveiket végigdolgozták, azt megértették, hogy az iskola feladata többcélú: az ő ideológiai és kulturális átképzésük mellett semmiképp sem elhanyagolható hivatása számukra közvetíteni a fehérek munka-felfogását: a hagyományos életmódból kivetkeztetett és új társadalmi szerepre szánt munkások ők, siralmas fizetésből élő alantas munka elvégzésére kiszemelt és betanított emberek immár, akiket pontosan az iskolában fosztottak meg a társadalmi felemelkedés esélyeitől.

A bennszülöttekre erőszakolt oktatási gyakorlat négyes célja – az anyanyelvek kiirtására tett szándék; az olvasás-írás-számolás¹⁶⁴ nem több mint alapszintű elsajátíttatása; annak előmozdítása, hogy az őslakosok ne kívánjanak magasabb szintű tanulmányokat végezni; illetve, hogy gyakorlati képzésben kell őket részesíteni – mind Ausztráliában, mind az Egyesült Államokban (éppen úgy, mint mind Kanadában) meghatározó volt. Fontos a Bennszülött Jelentés megszületésétől kezdve mindaddig, míg az őslakosoknak azon csoportjai, melyeknek tagjai sikeresen átlépték a nekik szabott határokat, a kormányokat rá nem szorították a változtatásra.¹⁶⁵

Az a paternalista elképzelés, mely a Bennszülött Jelentéstől kezdve egyértelműen jellemezte mindhárom országban a bennszülött-politikát, két fázisban bontakozott ki: az első korszakban protektív, a másodikban asszimilációs formában valósult meg – mindkét célkitűzés már megfogalmazást nyert a Jelentésben.¹⁶⁶

Mindenütt ténszerűen kezelték az 1920-as évekig – a bennszülöttek számának a fehérekkel való kényszerű kapcsolatfelvételt követő drasztikus csökkenésére alapozva, hogy az őslakosok hamarosan ki fognak halni. Amikor az 1920-as évekre egyértelmű lett, hogy nemcsak hogy ki nem halnak, de nem is hajlandók eltűnni a fehérek tengerében, a protektív politikát mindhárom országban felváltotta az asszimilatív kisebbségpolitika, mely a második világháború utáni időkig érvényben és gyakorlatban maradt.

Az 1950-es évektől a paternalizmust az integrációs kisebbségkezelési elmélet váltotta föl – az Egyesült Államokban a bennszülöttek a fehérekhez hasonló jogokat kaptak a Kongresszustól (1953), Ausztráliában minden bennszülött állampolgári jogokat nyert (1967), Kanadában az Első Nép indulhattak a szövetségi választásokon anélkül, hogy elvesztették volna indián státuszukat (Indian status) (1967).

Volt azonban egy alapvető nehézség az integrációs politikával is – ez is a bennszülöttekkel való egyeztetés nélkül fogalmazódott meg fehérekből álló szakértői bizottságokban; amikor ezt mindhárom országban egyöntetűen visszautasították, az mindenütt egyforma értetlenségre talált.¹⁶⁷

Az 1970-es évektől mindhárom ország kormánya és fehér többségi társadalma a következő dilemmával (volt) kényyszerű szembenézni:¹⁶⁸

„Amikorra a fehér politika-csinálók eljutottak arra az egyetértésre, hogy az egyenlőség asszimilatív és integrációs alapon is megvalósítható, a bennszülöttek elhatározták, hogy újraértelmezik önmagukat, méghozzá egyre inkább szeparatista alapon... ez pedig azt jelenti, hogy (a bennszülött népek) legitim résztvevők kívánnak lenni a fejlesztés irányát és a társadalmi intézményeket meghatározandó, és nem pusztán annak a szándéknak a megvalósítói, melyet a fehér társadalom számukra előir. Ez arra irányuló kérés, hogy az egyenlő részvétel összeegyeztethető legyen azon kulturális elemeknek a meghatározásával, melyet ők méltónak és értékesnek találnak, és nem azon elemek megtartásával, melyekre a fehérek úgy emlékeznek, hogy azok számukra megfelelőek.”

Az a szándék, mely egyaránt jellemezte Ausztrália, az Egyesült Államok és Kanada bennszülött népeikkel való társadalompolitikáját, ha az 1980-as évektől kibontakozó nemzetközi – a kirekesztést ellenző és tiltó – eszmeáramlatokat és jogi szabályozást¹⁶⁹ irányadónak tekintjük, elhibázott és káros volt.¹⁷⁰

„Azokban az országokban, amelyekben etnikai, vallási és nyelvi kisebbségek élnek, a kisebbséghez tartozó vagy bennszülött gyermeknek elidegeníthetetlen joga van ahhoz, hogy közössége más tagjaival együtt kultúrájában boldogan éljen, hogy vallását gyakorolja, és nyelvét szabadon használja.”

Azok az irányelvek, amelyek a politika elvi megalapozásában és gyakorlati kibontakoztatásában szerepet játszottak – különösképp a fehér fensőbbégtudat és a gyarmatos attitűd –, mára büntetendő törvényi szabályozás alá esnek. A többségi fehér társadalmak mindhárom országban kénytelenek lettek értékelni az országaikban még élő benn-

szülöttek kultúráját, de az őslakosok Észak-Amerikában és a déli földrészen is kezükbe akarják venni sorsuk irányítását – saját hagyományaikra alapozva és amennyire lehetséges, távol tartva magukat a fehérek befolyásától.¹⁷¹

Jegyzetek a második fejezethez

1 Jelentés a Birodalomhoz tartozó népekről a Brit Parlament Alsóházának – 1837. In: Armitage, Andrew: Comparing the Policy of Aboriginal Assimilation: Australia, Canada and New Zealand, UBC Presss, University of British Columbia, 1995. p. 16.

2 Lásd ezzel kapcsolatban: Churchill, Ward: Kill the Indian, Save the Man, City Lights, San Francisco, 2005.

3 Természetesen az a nem elhanyagolható körülmény is rendkívül fontos az összkép szempontjából, hogy a nagy számban az országba érkező bevándorlók földéhségét kielégíteni, a bennszülöttek földjeire is nagy szükség volt.

4 "to form a class who may be interpreters between us and the millions we govern, a class of persons, Indian in blood and colour, but English in taste, in opinions, in morals, and in intellect."

Lásd: <http://www.tamilnation.org/culture/macaulay.htm> (letöltve az internetről 2009 októberében)

5 <http://www.questia.com/googleScholar.qst;jsessionid=KtJhKT4hd7GPKYkMFCvn7y0WvYGYXTFLFHVPsGqPTXmsQr08rG8Jk!-593290394!-1058699480?docId=95212625> (letöltve az internetről 2009 októberében)

6 Melville, Joy: Lost Children of the Empire: The Untold Story of Britain's Child Migrants, Unwin Hyman, 1989.

7 Ezzel kapcsolatban lásd: <http://www.britannia.com/rulebrit.html> (letöltve az internetről 2009 októberében)

8 A tizennyolcadik századig Ausztrália „Terra Australis Incognita”-ként (Ismeretlen Déli Földrész-ként) élt az európaiak gondolkodásában, a kor térképészei „Déli Föld”-nek hívták. Ezzel kapcsolatban lásd: Egedy Gergely: Ausztrália története. Aula Kiadó, Budapest, 2000.

9 <http://www.archive.org/texts/flipbook/flip.py.php?id=reportparliamen00britgoog>. (letöltve az internetről 2009 októberében) Idézi: Armitage, Andrew: Comparing the Policy of Aboriginal Assimilation: Australia, Canada and New Zealand, UBC Presss, University of British Columbia, 1995. p. 256.

10 Higgins, Joan: States of Welfare, Oxford: Basil Blackwell, 1981. p. 12.

11 Ausztrália területe nagyjából nyolcvanszor akkora, mint Magyarország (7,8 millió négyzetkilométer) és még napjainkban is növekszik (ezzel kapcsolatban lásd:

<http://www.geographic.hu/index.php?act=napi&id=11513> (letöltve az internetről 2011 januárjában)); az Egyesült Államok területe körülbelül százszor akkora, mint hazánké.

12 Az őslakosoknak az 1788-as népességszámára vonatkozó becslések meglehetősen eltérő számadatokat mutatnak: százötvenezer és egymillió fő közé helyezik a bennszülöttek számát a fehérek megérkezésekor.

Lásd ezzel kapcsolatban például: <http://www.aboriginalartonline.com/culture/population.php> (letöltve az internetről 2010 októberében)

13 Az a tény, hogy a fehérek és az őslakosok között semmiféle szerződés kötés nem történt, természetesen pontosan arra utal, hogy a bevándorlók szempontjából az őslakosok sem politikai, sem katonai jelentőséggel nem bírtak.

14 Armitage, Andrew: Comparing the Policy of Aboriginal Assimilation: Australia, Canada and New Zealand, UBC Press, University of British Columbia, 1995. p. 29.

15 A bennszülöttek és földfoglalók között mozgó határ, mely egyre nagyobb területeket jelölt ki a bennszülöttek territóriumából, lehetővé téve ezzel az egyre nagyobb számban érkező bevándorló földterület-szerzési esélyeit.

16 Ezzel kapcsolatban lásd: Connor, John: The Australian Frontier Wars: 1788-1838, UNSW Press, 2002. és

Moses, Dirk: Genocide and Settler Society: Frontier Violence and Stolen Indigenous Children in Australian History, New York, Berghahn, 2004.

17 Ezzel kapcsolatban lásd: http://www.africawithin.com/rashidi/destruction_aborigines.htm (letöltve az internetről 2010 októberében)

18 Lásd: <http://www.britannia.com/rulebrit.html> (letöltve az internetről 2010 októberében)

19 A beszélt angolra jellemző közkedvelt nyelvi fordulat (colloquialism), mely Ausztráliára egyedül vagy Új-Zélanddal együtt vonatkozik.

Lásd például: http://www.lyricsfreak.com/m/men+at+work/down+under_20091747.html (letöltve az internetről 2010 októberében)

20 Cullen, C., & Libesman, T. Indigenous People and the Law in Australia, Butterworths, Sydney, 1995. p. 45.

21 Ezzel kapcsolatban lásd: <http://eh.net/encyclopedia/article/boyer.poor.laws.england> és <http://mynous.org/pdf/Walduellier--E766.pdf> (letöltve az internetről 2009 októberében)

22 http://www.foundingdocs.gov.au/resources/transcripts/vic7i_doc_1869.pdf (letöltve az internetről 2009 októberében)

23 <http://www.newcastle.edu.au/centre/cispr/conferences/land/butipaper.pdf>. p. 8. (letöltve az internetről 2010 májusában)

24 Human Rights and Equal Opportunity Commission: Bringing them Home: Report of the National Inquiry into the Separation of Aboriginal and Torres Strait Islanders from their Families, Commonwealth of Australia, Canberra, 1997. pp. 611-612.

25 Cassidy, Julie: The Stolen Generations – Canada and Australia: The Legacy of Assimilation, [2006] DeakinLawRw 6; Deakin Law Review 131, 2006. 11, 1, p. 134.

26 Chesterman, J. – Gallian, B.: Citizens without Rights: Aborigines and Australian Citizenship, Cambridge University Press, 1997. p. 18.

27 A törvényről és hatásairól lásd: <http://www.austlii.edu.au/au/journals/MurUEJL/2005/6.html> (letöltve az internetről 2009 októberében)

28 Human Rights and Equal Opportunity Commission: Bringing them Home: Report of the National Inquiry into the Separation of Aboriginal and Torres Strait Islanders from their Families, Commonwealth of Australia, Canberra, 1997. p. 618.

29 Cassidy, Julie: The Canadian Response to Residential Schools: Lessons for Australia and the United States, Murdoch University Electronic Journal of Law, Vol 16, No. 2, 2009. p. 13.

30 Lásd: <http://www.foundingdocs.gov.au/item.asp?dID=11> (letöltve az internetről 2009 októberében)

31 Ez a gyakorlat az 1967-es népszavazásig így is maradt.

Lásd: <http://www.newcastle.edu.au/centre/cispr/conferences/land/butipaper.pdf>. p. 8. (letöltve az internetről 2009 októberében)

32 Ibid. 4.

<http://www.newcastle.edu.au/centre/cispr/conferences/land/butipaper.pdf> (letöltve az internetről 2010 májusában)

33 Tasmaniában azért nem, mert a kormányzat egyáltalában nem ismerte el, hogy az államban él bármiféle beenszült kisebbség (aboriginal minority).

Lásd: <http://www.newcastle.edu.au/centre/cispr/conferences/land/butipaper.pdf>. p. 8. (letöltve az internetről 2010 májusában)

34 Cassidy, Julie: The Canadian Response to Residential Schools: Lessons for Australia and the United States, Murdoch University Electronic Journal of Law, Vol 16, No. 2, 2009. p. 38.

http://works.bepress.com/cgi/viewcontent.cgi?article=1000&context=julie_cassidy (letöltve az internetről 2009 októberében)

35 http://works.bepress.com/cgi/viewcontent.cgi?article=1000&context=julie_cassidy. p. 13. (letöltve az internetről 2009 októberében)

36 Armitage, Andrew: Comparing the Policy of Aboriginal Assimilation: Australia, Canada and New Zealand, UBC Press, University of British Columbia, 1995. p. 48.

37 Human Rights and Equal Opportunity Commission: Bringing them Home: Report of the National Inquiry into the Separation of Aboriginal and Torres Strait Islanders from their Families, Commonwealth of Australia, Canberra, 1997. p. 29.

38 Armitage, Andrew: Comparing the Policy of Aboriginal Assimilation: Australia, Canada and New Zealand, UBC Press, University of British Columbia, 1995. p. 28.

39 Ibid. 33.

40 A gyerekekre a következő kategóriákat alkalmazták: félvér (half caste), negyedvérglen (quadroon) vagy nyolcadvérglen (octoroon) bennszülött.

Lásd: Cassidy, Julie: The Canadian Response to Residential Schools: Lessons for Australia and the United States, Murdoch University Electronic Journal of Law, Vol 16, No. 2, 2009. p. 11. 27-es lábjegyzetét

Az egyik leghíresebb, bennszülött gyermekek oktatására létesített intézmény az 1933-ban alapított „Kati nővér otthona” (Sister Kate's home). A bennszülöttek számára Perthben a kormány által alapított (és több mint negyven éven keresztül (1933-1974) egy anglikán szerzetesnővér (Sister Kate) által üzemeltetett) iskolája a legfőbb negyedes bennszülöttekre (quadroons) szakosodott, azzal a nyilvánvaló céllal, hogy „kifehértse” őket (breed out the colour from the group).

Ezzel kapcsolatban lásd: Beresford, Q. és Omaji, P.: Our State of Mind: Racial Planning and the Stolen Generations, Fremantle Arts Centre Press, Fremantle, 1998. pp. 43-44.

41 Idézi Cassidy, Julie: The Stolen Generations – Canada and Australia: The Legacy of Assimilation, [2006] DeakinLawRw 6; Deakin Law Review 131, 2006 11, 1, p. 134.

42 Brock, Peggy: Aboriginal families and the law in the era of segregation and assimilation, 1890s-1950s. In: Kirkby, Diane (szerk.): Sex, Power and Justice: historical perspectives of law in Australia, Oxford University Press, Melbourne, 1995. p. 24. Idézi: Buti, Tony: The Systematic Removal of Indigenous Children from their Families in Australia and Canada: The History – Similarities and Differences, p. 8.

<http://www.newcastle.edu.au/centre/cispr/conferences/land/butipaper.pdf> (letöltve az internetről 2010 májusában)

43 Human Rights and Equal Opportunity Commission, Bringing them home: Report of the National Inquiry into the Separation of Aboriginal and Torres Strait Islanders from Their Families, Commonwealth of Australia, Canberra, 1997. p. 28.

44 Az „őslakos” (aboriginal) kifejezéssel kapcsolatban lásd például a következő honlapokat: <http://www.aph.gov.au/library/pubs/rn/2000-01/01RN18.htm> (letöltve az internetről 2011 januárjában) és

http://www.wordiq.com/definition/Australian_Aboriginal (letöltve az internetről 2010 októberében)

45 <http://australianmuseum.net.au/Indigenous-Australia-Timeline-1500-to-1900> (letöltve az internetről 2009 októberében)

46 <http://www.dictionaryofsydney.org/entry/education> (letöltve az internetről 2009 októberében)

47 Clark, Hope Manning: *History of Australia*, Melbourne University Press, Melbourne, 1997. p. 331.

48 Vess össze például egy-egy ausztrál és kanadai bennszülött gyerekek számára alapított iskola napirendjét.

Lásd: <http://www.newcastle.edu.au/centre/cispr/conferences/land/butipaper.pdf>. p. 14. (letöltve az internetről 2010 májusában)

49 Ibid. 29.

<http://www.newcastle.edu.au/centre/cispr/conferences/land/butipaper.pdf> (letöltve az internetről 2011 januárjában)

50 In: Lipmann, L.: *Generations of Resistance: Aboriginal Demand Justice*, 2nd Ed., Longman Chesire, Melbourne, 1992. p. 138.

51 Armitage, Andrew: *Comparing the Policy of Aboriginal Assimilation: Australia, Canada and New Zealand*, UBC Press, University of British Columbia, 1995. p. 140.

52 Ibid. 36.

53 Ibid. 49.

54 Beresford, Q. és Omaji P.: *Our State of Mind: Racial Planning and the Stolen Generation*, Fremantle Arts Centre Press, Fremantle, 1998. p. 147.

55 <http://www.newcastle.edu.au/centre/cispr/conferences/land/butipaper.pdf>. p. 14. (letöltve az internetről 2011 januárjában)

56 <http://www.newcastle.edu.au/centre/cispr/conferences/land/butipaper.pdf>. (letöltve az internetről 2010 májusában)

57 <http://www.indigenoustrights.net.au/document.asp?iID=628> (letöltve az internetről 2010 májusában)

58 Peterson, Nicolas – Sanders, Will (szerk.): *Citizenship and Indigenous Australians – Changing Conceptions and Possibilities*, Cambridge University Press, 1995. p. 66.

59 <http://www.foundingdocs.gov.au/item.asp?dID=26> (letöltve az internetről 2010 májusában)

60 Queensland tartományban

61 <http://www.newcastle.edu.au/centre/cispr/conferences/land/butipaper.pdf>. p. 16. (letöltve az internetről 2010 májusában)

62 Armitage, Andrew: Comparing the Policy of Aboriginal Assimilation: Australia, Canada and New Zealand, UBC Presss, University of British Columbia, 1995. p. 43.

63 http://www.wordiq.com/definition/Australian_referendum,_1967_%28Aboriginals%29 (letöltve az internetről 2010 októberében)

64 Ezzel kapcsolatban lásd: <http://tesol.org.au/esl/docs/O%27Brien.pdf> (letöltve az internetről 2010 októberében) és

Stanton, J.: Mt Margaret Mission and the Aftermath. In Swain, Tony és Bird, Rose Deborah (szerk.): Aboriginal Australians and Christian Missions: Ethnographic and Historical Studies, Australian Association for the Study of Religions, Adelaide, 1988. p. 292.

65 Idézi Armitage, Andrew: Comparing the Policy of Aboriginal Assimilation: Australia, Canada and New Zealand, UBC Presss, University of British Columbia, 1995. p. 50.

66 Human Rights and Equal Opportunity Commission: Bringing them Home: Report of the Natioanl Inquiry into the Separation of Aboriginal and Torres Strait Islanders from their Families, Commonwealth of Australia, Canberra, 1997.

Lásd: http://www.hreoc.gov.au/social_justice/bth_report/report/ch1_part1.html (letöltve az internetről 2010 októberében)

67 www.newcastle.edu.au/centre/cispr/conferences/land/butipaper.pdf (letöltve az internetről 2010 októberében)

68 Ezzel kapcsolatban lásd: www.austlii.edu.au/au/.../aatsicaa2005558/. (letöltve az internetről 2010 májusában) és

Behrendt, Larissa: The abolition of ATSIC, Democratic Audit of Australia, November, 2005. pp. 1-7.

69 A Rabbit Proof Fence című film (magyar fordításban Nyúlkerítés – ezzel kapcsolatban lásd: http://filmekrol.blog.hu/2009/06/07/phillip_noyce_rabbit_proof_fence_nyulkerites (letöltve az internetről 2010 októberében)) három bennszülött kisgyermek 2600 kilométeres – a földrészen keresztül egy nyulaktól védő kerítés mellett megtett – gyaloglásának gyönyörű megjelenítése. A három kislány egyike a filmrendező anyja lett.

Lásd ezzel kapcsolatban: <http://www.eniar.org/pdf/Rabbit-proofFence.pdf> (letöltve az internetről 2010 októberében)

70 <http://web.archive.org/web/20070901011032/www.austlii.edu.au/au/special/rsjproject/rsjlibrary/hreoc/stolen/prelim.html> (letöltve az internetről 2010 októberében)

71 Ausztráliában a 2001-es népszámlálás adatai szerint a lakosság 2,2 százaléka bennszülöttnek vallotta magát, negyvenkét százaléka ezer és kilencvenkilencezer közötti lélekszámú, harmincegy százaléka ennél népesebb településen élt, huszonhét százaléka faluban vagy félreeső területen. A britek megérkezése óta eltelt kétszázharminc év során a bennszülött nyelvek kétharmada kihalt.

Lásd ezzel kapcsolatban: http://www.hreoc.gov.au/social_justice/info_sheet.html (letöltve az internetről 2010 októberében)

72 UN Doc. E/CN.4/Sub.2/1993/8 (1993)

<http://sim.law.uu.nl/SIM/Library/books.nsf/2dad22a3ff416a4dc125668200337d47/4a2e8b2e13683ce0c12572740040b00c?OpenDocument> (letöltve az internetről 2010 októberében)

73 D'Souza, N.: The Stolen Generation: From Removal to Reconciliation, University of New South Wales Law Journal, 1998 21, 1, pp. 204-205.

74 <http://www.healthinfonet.ecu.edu.au/health-resources/programs-projects?pid=98> (letöltve az internetről 2010 októberében)

75 <http://kirra.austlii.edu.au/au/journals/UWSLRev/2004/6.html> (letöltve az internetről 2010 októberében)

76 A Jelentés teljes egészében olvasható: <http://www.austlii.edu.au/au/other/IndigLRes/rciadic/> (letöltve az internetről 2010 októberében)

77 <http://www.aifs.gov.au/institute/pubs/fm1/fm35yw.html> (letöltve az internetről 2010 októberében)

78 http://www.hreoc.gov.au/social_justice/bth_report/report/index.html (letöltve az internetről 2010 októberében)

79 Vess össze a kanadai döntéshozók számára ugyanilyen nehezen megoldható „indiai problémával” (Indian Problem) – lásd az első fejezet huszonhatodik lábjegyzetét.

80 <http://kirra.austlii.edu.au/au/journals/UWSLRev/2004/6.html> (letöltve az internetről 2010 októberében)

81 <http://www.creativespirits.info/aboriginalculture/politics/stolen-generations.html> (letöltve az internetről 2010 októberében)

82 http://www.aph.gov.au/senate/Committee/mentalhealth_ctte/submissions/sub368_attach1.pdf (letöltve az internetről 2010 októberében)

83 Lásd: http://www.hreoc.gov.au/social_justice/statistics/index.html (letöltve az internetről 2010 októberében)

84 Javasolták továbbá Nemzeti Kártérítési Alap létrehozását, illetve, hogy minden elhurcolt gyermek egy összegű alaptámogatást (lump sum), bizonyított sérelmei után pedig további összegeket kapjon – ezeket a javaslatokat Kanadában gyakorlatba is ültették.

85 Cassidy, Julie: The Canadian Response to Residential Schools: Lessons for Australia and the United States, Murdoch University Electronic Journal of Law, Vol 16, No. 2, 2009. p. 26.

86 Az egyik híres ilyen békés felvonuláson, 2000. május 28-án több mint kétszázötvenezer ember vett részt, minden politikai párt képviseltette magát, a miniszterelnök azonban nem jelent meg.

Ezzel kapcsolatban lásd: Cassidy, Julie: The Canadian Response to Residential Schools: Lessons for Australia and the United States, Murdoch University Electronic Journal of Law, Vol 16, No. 2 2009. p. 28.

87 <http://www.theage.com.au/articles/2002/10/17/1034561266360.html> (letöltve az internetről 2010 októberében)

88 'Basic Principles and Guidelines on the Right to a Remedy and Reparation for Victims of Gross Violations of International Human Rights Law and Serious Violations of International Humanitarian Law'

Ezzel kapcsolatban lásd: <http://www2.ohchr.org/english/issues/remedy/principles.htm> (letöltve az internetről 2010 októberében)

89 Cassidy, Julie: The Canadian Response to Residential Schools: Lessons for Australia and the United States, Murdoch University Electronic Journal of Law, Vol 16, No. 2, 2009. p. 28.

90 http://www.austlii.edu.au/au/legis/tas/consol_act/sgoaca2006378/ (letöltve az internetről 2010 októberében)

91 <http://www.independent.co.uk/news/world/australasia/australias-stolen-generation-to-the-mothers-and-the-fathers-the-brothers-and-the-sisters-we-say-sorry-781543.html> (letöltve az internetről 2010 októberében)

92 A beszédet teljes terjedelmében lásd: http://www.aph.gov.au/house/rudd_speech.pdf (letöltve az internetről 2010 októberében)

93 <http://blogs.crikey.com.au/northern/2010/07/13/my-unsung-heroes-marion-scrymgours-naidoc-speech/> (letöltve az internetről 2010 októberében)

94 <http://www.reconciliation.org.au/home/reconciliation-resources/significant-events---anniversaries/apology-resources/apology-timeline> (letöltve az internetről 2010 októberében)

95 A 2010. október 29-ei adatokkal kapcsolatban lásd a következő honlapot: <http://www.abs.gov.au/AUSSTATS/abs@.nsf/lookup/4704.0Chapter100Oct+2010> (letöltve az internetről 2010 októberében)

96 A mai Egyesült Államok területén a fehérek megjelenésekor élő őslakosok száma vitatott, azt nyolcszázezer és tízmillió közé teszik a történészek.

Lásd ezzel kapcsolatban: Marientras, Élise: Problèmes d'historiographie américaine: le champ amérindien, *Annales: Économies, Sociétés, Civilisations*, 1978. Volume 33, numéro 2, p. 419.

97 Lásd ezzel kapcsolatban: <http://thorpe.ou.edu/cohen.html> (letöltve az internetről 2010 októberében)

98 A fehérek és az indiánok közötti kapcsolatok történetét leíró egyik nagy klasszikus munka: Debo, Angie: *A History of the Indians of the United States* (University of Oklahoma Press, 1970.) című könyve.

99 Ibid. 47.

100 Az Indián Kisajátítási Törvény (Indian Appropriations Act – 1851) megszületése után a bennszülött-fehér kapcsolatok egyre inkább elmérgesedtek országszerte.

Lásd ezzel kapcsolatban: Kessel, W. és Wooster, R.(szerk.): *Encyclopedia of Native American Wars and Warfare*, Book Builders Incorporated, p. 165.

101 Ezzel kapcsolatban lásd: Prucha, Paul: *The Great Father: The United States Government and the American Indians*, University of Nebraska Press, 1984. p. 184.

102 „Igazi kultúra az erkölcsi törvényen nyugodhat csak – illet pedig csak a keresztény vallás nyújthat.” Idézi: Churchill, Ward: *Kill the Indian, Save the Man*, City Lights, San Francisco, 2005. p. 21.

103 Prucha, Paul: *The Great Father: The United States Government and the American Indians*, University of Nebraska Press, 1984. p. 184.

104 Lásd ezzel kapcsolatban: Provenzo, Eugene F. és McCloskey, Gary N.: *Catholic and Federal Indian Education in the Late 19th Century: Opposed Colonial Models*, *Journal of American Indian Education*, 1981. Volume 21, No. 1. A cikk olvasható online: <http://jaie.asu.edu/v21/V21S1opp.html> (letöltve az internetről 2010 októberében)

105 W. A. Jones szavaival (1903) „kiirtani az indiánt, de fejleszteni az embert.” In: Coleman, M.L.: *American Indian Children at School*, University Press of Mississippi, 1995. p. 46.

106 Lásd ezzel kapcsolatban Prattnak, az első rezervátumon kívüli iskola igazgatójának hírhedt mondását: 'Kill the Indian, save the Man'.

Ezzel kapcsolatban lásd: <http://www.kporterfield.com/aicttw/articles/boardingschool.html> (letöltve az internetről 2011 januárjában)

107 Szasz, Margaret Connell és Ryan, Carmelita: *American Indian Education*. In: Washburn, Wilcomb E. (szerk.): *History of Indian-White Relations*, Vol. 4. of *Handbook of North American Indians*. Washington, D.C.: Smithsonian Institution, 1988. pp. 286-290.

108 Az állatnak az indiánok szinte minden porcikáját felhasználták.

Ezzel kapcsolatban lásd: <http://www.saskschools.ca/~gregory/firstnations/bison.html> (letöltve az internetről 2010 októberében) és

az első fejezet 56. lábjegyzetét

109 Ezzel kapcsolatban lásd: Borsányi László: *Hontalanok a hazájukban* (Budapest, Helikon, 2001.) című könyvét.

110 Ezzel kapcsolatban lásd röviden: http://www.pbs.org/weta/thewest/events/1870_1880.htm (letöltve az internetről 2010 októberében)

111 Idézi Adams, D.W.: *Education for Extinction*, University Press of Kansas, 1995. p. 20.

112 Idézi Ibid. 140.

113 Lippincott tiszteletes szavaival „Minden, ami indián benned, halálra való... Nem lehetsz igazi amerikai polgár, szorgalmas, intelligens, kultúrált, civilizált, amíg benned az indián teljesen meg nem hal.” Lásd: <http://www.twofrog.com/rezsch.html> (letöltve az internetről 2010 októberében)

114 Ezzel kapcsolatban lásd: <http://home.epix.net/~landis/main.html> (letöltve az internetről 2010 októberében)

115 1893-ban az Indiánügyi Hivatal törvényerejű jogositványt kapott arra, hogy „visszatartson élelmiszer-fejadagot, ruházatot vagy bármely egyéb ellátmányt azoktól az indián szülőktől vagy gyámoktól, akik megtagadják vagy elhanyagolják azt a kötelességüket, hogy iskolába küldjék, vagy ott tartózkodásra bírják iskoláskorú gyermeküket.” Idézi: Churchill, Ward: *Kill the Indian, Save the Man*, City Lights, San Francisco, 2005. pp. 16-17.

116 Indián iskolák egész Észak-Amerika-szerte léteztek még az 1980-as évek közepéig.

117 Egy iskola mindennapjaival kapcsolatban lásd a következő honlapot: <http://content.lib.washington.edu/cdm4/document.php?CISOROOT=/lctext&CISOPTR=1540&CISOSHOW=7021> (letöltve az internetről 2010 októberében)

118 Ezzel kapcsolatban röviden lásd: <http://www.gennet.org/facts/metro15.html> (letöltve az internetről 2009 októberében)

119 Ezzel kapcsolatban lásd: <http://lawschool.unm.edu/faculty/lavelle/allotment-act.pdf> (letöltve az internetről 2009 októberében)

120 <http://www.cis.org/articles/2002/back1302.html> (letöltve az internetről 2009 októberében)

121 Vecseklőy József: *A csillagsávos lobogó nyomában*. Budapest, Magvető, 1985. p. 198.

122 Ezzel kapcsolatban lásd: Holm, Tom: *The Great Confusion in Indian Affairs*, University of Texas Press, 2005.

123 http://www.alaskool.org/native_ed/research_reports/IndianAdmin/Indian_Admin_Problms.html (letöltve az internetről 2010 októberében)

124 Lippert, Dorothy és Spignesi, Stephen: *Native American History for Dummies*, Wiley Publishing Inc, Indianapolis, USA, 2008. p. 209.

125 Pusztán példaképpen: a hetvenhárom shoshon és arapahó indián közül, akiket a Wind River rezervátumból pennsylvániai és nebraskai iskolákban tanítottak 1881 és 1894 között huszonhat élte túl a megpróbáltatásokat.

Lásd ezzel kapcsolatban: Churchill, Ward: *Kill the Indian, Save the Man*, City Lights, San Francisco, 2005. p. 30.

126 Bár például 1928-ban a kimutatások szerint egy indián diák után juttatott állami támogatás százhatvanhét dollár volt – egy hasonló iskolában egy fehér bőrű tanulóra juttatott támogatás hatszáztíz dollár – a Meriam jelentés (1928) megállapította, hogy ez az összeg ténylegesen mindösszesen 32,85 dollár.

Ezzel kapcsolatban lásd: Ibid.

127 http://www.alaskool.org/native_ed/research_reports/IndianAdmin/Chapter1.html#chap1 (letöltve az internetről 2009 októberében)

128 Churchill, Ward: *Kill the Indian, Save the Man*, City Lights, San Francisco, 2005. Appendix

129 Fiscal Year 1969. Statistics Concerning Indian Education, p. 7. Idézi: Szasz, Margaret Connell: *Education and the American Indian*, University of New Mexico Press, 2003. p. 271.

130 <http://www.cskt.org/documents/reorganizationact.pdf> (letöltve az internetről 2009 októberében)

131 http://digital.library.okstate.edu/kappler/vol4/html_files/v4p1165.html (letöltve az internetről 2009 októberében)

132 <http://www.archives.gov/research/guide-fed-records/groups/279.html> (letöltve az internetről 2009 októberében)

133 Greene, J. P. (szerk.): *Encyclopedia of American Political History*, Vol. 2. p. 617. és <http://digital.library.okstate.edu/icc/index.html> (letöltve az internetről 2009 októberében)

134 Greene, J. P. (szerk.): *Encyclopedia of American Political History*, Vol. 2. p. 618.

135 Az 1969-ben Pulitzer-díjas Scott Momoday mellett olyan jelentős művészek-írók érdemének itt említést, mint Vine Deloria vagy Marmon Silko.

136 <http://www.dickshovel.com/AIMIntro.html> (letöltve az internetről 2009. október)

137 1964-ben négy órára már egyszer elfoglalta a szigetet öt szíu indián.

138 Nixon elnök a Szikla elfoglalása során több mint ötszázhuszmillió négyzetméter földet adott vissza különböző indián törzseknek.

Lásd ezzel kapcsolatban: Johnson, Troy R.: *The American Indian Occupation of Alcatraz Island*, University of Illinois Press, 1996. pp. 217-218.

139 Az épület elfoglalása békés véget ért – a szövetségi kormány a kérelmet kivizsgáló bizottság felállításáról határozott, a tüntetők pedig szabadon távozhattak.

Lásd ezzel kapcsolatban: <http://siouxme.com/siege.html> (letöltve az internetről 2010 októberében)

140 <http://www.tedna.org/pubs/Kennedy/title.pdf> (letöltve az internetről 2010 októberében)

141 Amikor a Szenátus hivatalos ígéretet tett, hogy az őslakosok panaszait kivizsgálják, az indiánok megadták magukat. A következő három évben azonban közel ezerkétszáz letartóztatás történt.

<http://siouxme.com/siege.html> (letöltve az internetről 2010 októberében)

142 Negyvenmillió acre területű földet (1 acre = 4000 négyzetméter) lásd: Greene, J. P. (szerk.): *Encyclopedia of American Political History*, Vol. 2. p. 620.

143 Az amerikai kormány és a törzsek között folyó földvita máig utolsó fejezete kezdődött, amikor indiánok egy csoportja 2007 decemberében bejelentette saját óriási kiterjedésű földterületük függetlenedését az Egyesült Államoktól – az új ország saját útlevél és saját jogosítvány kiadását tervezte.

Lásd ezzel kapcsolatban: <http://www.commondreams.org/archive/2007/12/21/5946> (letöltve az internetről 2009 októberében)

Ezen eseményről a magyar sajtóban is megemlékeztek. Ezzel kapcsolatban lásd: <http://www.mno.hu/portal/540468> (letöltve az internetről 2009 októberében).

144 Az Egyesült Államokban 1972-ben egy indián nőgyógyász rendelőjében egy fiatal nő méhbeültetést kért. Mint a döbbszent orvos kérdésére elmondta, az Indiánügyi Szolgálat sebésze néhány évvel azelőtt méheltávolítást végzett el rajta, de immáron vállalja a rutinbeavatkozást, gyermeket szeretne. Az orvos által kezdeményezett és országossá terebélyesedő vizsgálat során kiderült, 1970 és 1976 között az egyesült államokbeli indián nők huszonöt-ötven százalékat sterilizálták (a műtéteket legtöbbször a nők beleegyezése és tud(a)ta nélkül végezték). http://muse.jhu.edu/journals/american_indian_quarterly/v024/24.3lawrence.html (letöltve az internetről: 2009 szeptemberében)

1982-re a szülő korban lévő (tizenöt és negyvennégy év közötti) indián nők negyvenkét százalékat műtétrel meddővé tették. Ugyanabban az évben a sterilizált amerikai nők arányszámai a

következők: fehér nők: tizenöt százalék, afro-amerikai nők: huszonnégy százalék, Puerto Rico-i nők: harmincöt százalék.

http://muse.jhu.edu/journals/american_indian_quarterly/v024/24.3lawrence.html (letöltve az internetről: 2009 szeptemberében)

145 <http://www.answers.com/topic/indian-self-determination-and-education-assistance-act> (letöltve az internetről 2009 októberében)

146 http://works.bepress.com/cgi/viewcontent.cgi?article=1024&context=matthew_fletcher (letöltve az internetről: 2010 szeptemberében)

147 <http://law.justia.com/us/cfr/title25/25-1.0.1.6.32.html#25-1.0.1.6.32.3.49.1> (letöltve az internetről: 2010 szeptemberében)

148 Ezzel kapcsolatban lásd: http://jan.ucc.nau.edu/~jar/AIE/Ind_Ed.html (letöltve az internetről: 2010 szeptemberében)

149 <http://www.answers.com/topic/education-indian> (letöltve az internetről 2010 januárjában)

150 Például 1985-ben a Pine Ridge szíu indián rezervátum több mint fele nem indiánok kezén volt.

Lásd ezzel kapcsolatban a következő honlapot: <http://socyberty.com/subcultures/pine-ridge-reservation-americas-own-third-world-country/> (letöltve az internetről 2009 októberében)

151 A háromszáztizennégy rezervátum közül, melyek együttesen az ország területének 2,3 százalékát alkotják, mindössze huszonegynek van ötezer főnél népesebb lakossága, huszonhat rezervátumon nincs egyetlen indián lakos sem, további huszonkilenc rezervátumon a bennszülött lakosok száma nem éri el a huszonötöt.

Lásd ezzel kapcsolatban: <http://www.census.gov/population/www/socdemo/race/indian.html> (letöltve az internetről 2009 októberében)

152 <http://mendotadakota.com/mn/tag/life-and-conditions-on-the-pine-ridge-ogala-lakota/> (letöltve az internetről 2009 októberében)

153 <http://www.gather.com/viewArticle.action?articleId=281474977800306> (letöltve az internetről 2009 októberében).

Eközben az ország egész területét alapul véve a várható élettartam hetvenöt év a férfiaknak, nyolcvan a nőknek.

154 Lásd ezzel kapcsolatban: <http://www.cdc.gov/media/pressrel/2009/r090819.htm> (letöltve az internetről 2009 októberében)

155 <http://www.un.org/popin/popis/journals/poptoday/today1196.html> (letöltve az internetről 2009 októberében)

156 <http://www.casinogamblingweb.com/main/other-gambling-news/indian-tribe-casino-news.jsp> (letöltve az internetről 2010 októberében)

157 Ez különleges jogi státuszt jelent: e csoportoknak közvetlen módon vannak kormányközi kapcsolataik az Egyesült Államokkal.

158 Az Egyesült Államokban az ezredfordulón 4,1 millió ember vallotta magát indiánnak, az államilag elismert törzsek tagjai ingyenes oktatásra és orvosi ellátásra jogosultak, a többiek azonban semmiféle ingyenes állami juttatásban nem részesülnek.

Lásd ezzel kapcsolatban: <http://www.census.gov/prod/2006pubs/censr-28.pdf> (letöltve az internetről 2009 októberében)

159 Az országban ötszázötven elismert törzs él harminchárom állam területén. <http://www.answers.com/topic/indian-reservation-2> (letöltve az internetről 2009 októberében)

160 <http://www.popoliminacciati.org/download?docid=55> (letöltve az internetről 2009 októberében)

161 Cassidy, Julie: The Canadian Response to Residential Schools: Lessons for Australia and the United States, Murdoch University Electronic Journal of Law, Vol 16, No. 2, 2009. p. 6.

162 Ha az egyesült államokbeli bentlakásos iskolákról (boarding school) van szó, a terminust kisbetűvel írva használom, ha a kanadai Indián Bentlakásos Iskolákról (Indian Residential School), az intézmény nevét nagybetűvel kezdem.

163 A kanadai és az ausztrál kormány megegyezésre jutott különböző vallási csoportokkal (joint venture), hogy az iskolákat üzemeltessék, az Egyesült Államokban az iskolákat az Indiánügyi Bizottság igazgatta.

164 Az angol nyelvben játékosan szólva három 'r' – (w)riting, reading, (a)rithmetic.

165 Ausztráliával kapcsolatban lásd: Neville, Alisoun: Cubillo v. Commonwealth: Classifying Test and the Violence of Exclusion, Macquarie Law Journal Vol 5, 2005. pp. 31-55.

Kanadával kapcsolatban lásd: Mowatt és A(TWN) v. Clarke és a Blackwater v. Plint (1), (2), (3), (4) ügyeket.

Lásd erről: http://works.bepress.com/cgi/viewcontent.cgi?article=1000&context=julie_cassidy (letöltve az internetről 2009 októberében)

166 Armitage, Andrew: Comparing the Policy of Aboriginal Assimilation: Australia, Canada and New Zealand, UBC Press, University of British Columbia, 1995. p. 17

161 Armitage, Andrew: Comparing the Policy of Aboriginal Assimilation: Australia, Canada and New Zealand, UBC Press, University of British Columbia, 1995. p. 243.

168 Ibid. 244.

169 Ezzel kapcsolatban lásd például az ENSZ Bennszülött Népekről szóló nyilatkozatát – 2007. szeptember 13. <http://www.un.org/esa/socdev/unpfii/en/drip.html> (letöltve az internetről 2009 októberében)

170 Ibid. 251. 14. lábjegyzet

171 Lásd ezzel kapcsolatban: Armitage, Andrew: Comparing the Policy of Aboriginal Assimilation: Australia, Canada and New Zealand, UBC Presss, University of British Columbia, 1995. 9. fejezet

Élet (és halál) a kanadai Indián Bentlakásos Iskolákban

Auróra a nevem. Az Északi Területről egy kis törzsből származom. Negyvenhat éves vagyok. A férjem Charlie. Hat gyerekünk van. Az egyik gyerekem most halt meg rákban. Lány volt, huszonhat éves. Nem mentem el a temetésére, nem én. Nem voltam képes, mert nem tudom betenni a lábam egy templomépületbe. Sok éve nem tudok templomba bemenni. Nagyon sokan meghaltak a családomban. Az ő temetéseikre sem mentem el. Nem tudok temetésre menni, egyszerűen nem tudok. A közösségemben néhány Öreg azt mondja, hogy a pokolra jutok. Lehet, bár nem hiszem. Amikor hat éves voltam, bentlakásos iskolába kerültem.¹

Az Indián Bentlakásos Iskolákat megjáró kanadai öslakosok meglepően hasonló módon emlékeznek² az iskoláztatásuk előtti, közösségeikben töltött időszakra. A sokarcú, soknyelvű és kulturális örökségét tekintve nagyon sokszínű kanadai bennszülött népek közös jellemzője volt, hogy számukra az élet minden aspektusában spirituális jellegű³ – minden létező, az állatok, a növények, az emberek, a kövek, a Nap és a csillagok vallásos tiszteletben részesültek⁴ –, az életvezetés közösségi érdek alapján megfogalmazott, a természethez való viszonyulás pedig mélységesen alázatos.⁵

„Nagymama mindig tanított. Csodálatos ételeket készített és mindig szerét ejtette, hogy felhívja a figyelmem, miért is olyan fontos, hogy tiszteljünk a Földön mindent, ami táplál minket.”

Az oktatási és nevelési tartalmakat történetek, tanítások, mítoszok és rituálék formájában adták tovább nemzedékről nemzedékre, nem szentenciaszerűen, hanem a helyről és az ott meggyökerezett, megtapasztalt-kiforrott túlélési technikákról – halászatról, csapdaállításról, az állatok bőrének lenyúzásáról és kikészítéséről – szóló gyakorlati jellegű, a túlélést megalapozó oktatásba ágyazott és a szeretet nyelvén megfogalmazott tanítás formájában.⁶

„Mindenhova mentem, ahova Nagymama ment és így egy sor dolgot megtanultam... Azt hiszem, így kezdődött a taníttatásom... Bogyókat szedtem vele. Nem emlékszem, hogy azelőtt szedtem volna bogyókat, csak mentem vele, ő

szedte a bogtyókat, én meg csak ott lézengtem, jöttem-mentem (goofed around).”

A gyermek központi helyet foglalt el az őshonos társadalmak szövetében, hiszen a közösség gazdasági és társadalmi fennmaradása múltott azon, hogy a felnővekvő nemzedékek megszerzik-e azokat a gyakorlati ismereteket,⁷ melyekre majd, mint a közösség tagjainak szükségük lesz.⁸

„(Nagymama) szeretett sétálni, és ha ment, mindig azt kérdezte: „meg tudtok főzni, gyerekek?” Én mindig azt mondtam: „persze nagymama, bizza ránk.” Ha valamit elvettünk, ő rendbe tette. Biztonságban éreztük magunkat – megpróbáljuk, és a tudásunk szerinti legjobbat fogjuk nyújtani. Általában hetven-nyolcvan százalékos munkát végeztünk, de ő nem azt nézte, hogy mi a munka híja; a nyolcvan százalékra figyelt, nem a húsz százalékra. Az már az ő dolga volt, a húsz százalékot befejezni. Az öcsém néha sütött valamit, olyan ötven százalékos munkát, ha végzett, de azzal se volt semmi hiba, mert Nagymama azt értékelte, ami megvolt, és mindig azt mondta: „idáig ügyesen csináltad, a többi az én dolgom – majd én befejezem.”

A tanítások sokszor arról a hétszer hét nemzedéken átívelő tudásról szóltak, mely lehetővé tette a nehéz fizikai körülmények között biztosítandó túlélést. A spiritualitás nem különült el a gyakorlati ismeretek továbbszármaztatásának gyakorlatától. A gyerekek utánozva tanultak.⁹

„Nagymamával boldog voltam... Tanított a természetről, magamról, indiánságomról... Nagymama nagy türelemmel tanított. Már nyolc éves koromban megmutatta, hogyan kell mokaszint csinálni. Később aztán rájöttem, hogy nem az sikerült a legjobbra életemben és jobbakat is csináltam aztán. Nagymama azonban már akkor dicsért és azt mondta, hogy folytassam csak, és hogy minden egyes pár jobb lesz, mint az előző... Ha most visszagondolok, azt hiszem, megpróbált megértetni velem valamit – én meg csak próbálkoztam, csináltam a mokaszinokat... mert annyira szerettem a nagymamámat, meg a dédnagymamámat... Még többet akartam nekik csinálni.”

Máskor a természet tisztelésétől, az emberekkel és a többi élőlényvel való harmóniakeresésről szólt a nevelés. A tanítások egy része legendák, biztatás formájában lett megfogalmazva, másik része példamutatás módján került a gyerekek elé.¹⁰

„Nagymama mindig, ha a rokonait ment meglátogatni, egy csomó mindent hozott haza, amikor pedig ők jöttek hozzánk, ő adott nekik mindenfélét (stuff)... Hagyomány volt, hogy amikor valaki elment a barátaihoz, vagy rokonaihoz, soha nem üres kézzel távozott. Jó érzés volt adni... Aki kapott, az nagyon hálás volt, még ha rengeteg fekete bogyója vagy áfonyája, vagy bármije is volt, mégis. Nem nagy csomagokat, csak kicsiket. Az volt a szokás, hogy a vendég valami kis ajándékkal távozzon, mindig kapott valamit... Szóval, ezt tanultam, mikor kicsi voltam.”

A tanítások nem didaktikusan, hanem történetekbe ágyazva jelentek meg.¹¹

„Mikor rosszat csináltam, nagyapám mindig hosszú történeteket mondott, és nekem kellett kibogoznom szavai üzenetét és hogy mi a köze mindennek ahhoz, amit csináltam.”

Az idősek rendkívül fontos szerep-moddell értéket képviseltek a közösség életében. A munkát már a kicsi gyerekektől megkövetelték, figyelembe véve a zsenge életkort.¹²

„Nagycsalád lévén, mindenkinek volt a feladata onnantól kezdve, hogy föl tudott emelni valamit, kicsike is mindig volt. Mivel én voltam a legidősebb, már hét, hat-hét éves koromban én vigyáztam a cseppekre. Dolgoztunk még kinn a kertben is, raktuk a fát, sok munkánk volt.”

A gyermekek szocializálása – tiszteletre és igazságosságra nevelésük, a Teremtő és az összes létező iránti felelősségérzet kialakítása – nem pusztán a szülők feladata volt, minden egyes gyermekért a közösség minden egyes tagja felelősséggel tartozott.¹³

„Azok a módszerek, melyek azt segítették elő, hogy a mindennapi életben használatos készségeket (skills) megtanítsák, a cselekedetekben való részvétel és a példamutatás voltak. A közösségeken belül a készségeket mindenki tanította, a tiszteletreméltó öregek (Elder) nagyon fontos szerepet játszottak. A gyerekek tanítása akkor kezdődött, amikor megszülettek. A gyereket előkészítették közösségben betöltendő jövőbeli feladataira, úgy, mint például a vadász, a halász, a feleség vagy az anya szerepére. Ez azt jelentette, hogy minden gyerek úgy nőtt bele a közösségbe, hogy előre tudta a helyét... A hagyományos oktatási rendszer nélkülözhetetlen része volt a család és a közösség szerepvállalása.”

A serdülőkort igen fontos fejlődési folyamatként kezelték az ország területén élő bennszülött közösségekben. A leányokat bizonyos (főleg nyugati) területeken elválasztották

közösségeiktől és egy éven keresztül anyjuk, nagyanyjuk, nagynénjeik irányításvezetése mellett készítették fel a közösségi szerep-repertoárra,¹⁴ a fiúkat többször rövidebb időszakra rendelték tanuló-kiképző időszakra – férfi rokonaik által közvetlenül segített felkészítésük sokszor éveket is igénybe vett.¹⁵

Az országra általánosan jellemző módon azonban a felnövekvő fiatalok tanítása sem a közösségi tér, sem a közösségi idő terhére nem kapott megkülönböztetett figyelmet, az a mindennapok gyakorlatába ágyazva minden különös ceremónia nélkül folyt.¹⁶

„Ezek még azok az idők voltak, amikor az öregek a fiatalokat külön tanították, figyelmüket azokra a megfelelő erkölcsi alapszabályokra irányítva, melyeket tudniuk kell ahhoz, hogy megfelelően tudjanak viselkedni.”

A történetek mindannyiszor lenyomatai a – nehézségek ellenére is általában igen-igen boldog – gyermekkornak,¹⁷ melyben meghatározó a gyerekektől (is) elvárt munka, a nagyszülők (különösképp a nagymama) fontos szeretetadó, tanító, gondoskodó szerepe.¹⁸

„Amire emlékszem a piciny gyeptéglátetövel kapcsolatban – jobbat elképzelni sem lehet (it was like heaven to me) –, az csodálatos volt, sok szeretettel, boldogsággal, szabadsággal. Mindig segítettünk a nagymamának rakni a fát, ő meg folyton főzött nekünk valamit. Aztán este nagy-nagy néha begyűjtött, mert általában nem volt szükségünk tűzre... Nagymama mindig leült közénk, rengeteg türelme volt. Biztos, mert annyira szeretett minket... Sokszor meggyurmálta (massage) a fejünket, megdörzsölgette a hátunkat, folyt belőle a szó és mondta a történeteit... Néha ugyanazt a tanítást hallgattuk újra meg újra, biztos azért, mert abban volt az a lecke, amit szeretett volna, ha megértünk... Cipőnk soha nem volt, mindig mokaszinba' jártunk. Egész életemben ezek voltak a legesleg-boldogabb idők... az a szabadság, hogy szerettek engem!”

Testi fenytést a gyerekekkel és fiatalokkal szemben csak nagyon ritkán alkalmaztak, még a félelmetesnek látszó/érezett nagyapák sem folyamodtak ehhez.¹⁹

„Nagyapám nagyon haragudott anyára és apára, mert sokszor rájuk hagytak minket. Nagyon mérges volt ránk is, fásasztottuk. Félttem nagyapától, mert sokat kiabált... Nem, soha nem bántottak minket. Nagymama is nagyon kedves volt.”

A visszaemlékezők által közkinccsé tett és az elmúlt két évtizedben gyűjtött és rendszerezett történetek sokszor vallanak nagy otthoni szegénységről, nélkülözésről.²⁰ Többen alkohol és erőszak-fertőzte otthoni körülményeket is említenek, egységesen emlékeznek azonban vissza arra, hogy közösségeik óvó ölelésében biztonságban érezték magukat.²¹

„Még ha éhesek és koszosak voltunk is, tudtuk, hogy szeretnek, mert ha volt étel, mi voltunk az elsők, akik kaptunk.”

A testvérek hagyományosan nagyon közeli kapcsolatban voltak egymással.²²

„Nálunk otthon két hálószoba volt. A fiúk az egyik ágyban aludtak, a lányok meg a másik ágyban. Anya meg Apa, meg, ha volt kicsi, ő is Anya és Apa szobájában. Úgyhogy mi, soha de soha nem voltunk külön egymástól. Mindent együtt csináltunk, együtt is aludtunk, mindent.”

Az Indián Bentlakásos Iskolákat megjárt visszaemlékezők általános benyomása, hogy eredeti közösségeikből való kiszakításuk mély, soha be nem hegedő sebet ejtett rajtuk. Egyik napról a másikra egy teljességgel idegen és ellenséges világban találták magukat, ahol minden új volt számukra – egy rettegett világ elvárásai, értékei, szokásai, nyelve; az idők szerepe és a gyermek közösségben elfoglalt helye, a tanulás menete, formája, tartalma, célja és értéke, a fenyítés jellege és haszna, a testvérek és a kortársak egymással való kapcsolata. A beiskolázás a kulturális-érzelmi védőburok egészét lerántotta a bennszülött gyerekekről és kiszolgáltatta őket fehér felnőtteknek.²³

„Erőnek erejével elszakítottak minket mindentől, amit a szüleink és az öregek tanítottak addig nekünk (we were being forcibly disconnected from everything our parents and Elders had taught us).”

Kanadában – szemben az Egyesült Államokban alkalmazott gyakorlattal²⁴ – a katonaságot a gyerekek összetételésére nem vették igénybe – a rendőrséget azonban rendszeren.²⁵

„Megragadtak, szó szerint a hajamnál fogva, és beraktak egy kocsiba... egy helyi rendőre volt, egy szót se szóltak arról, hogy mi ez az egész.”

A Kanadai Királyi Lovasrendőrség (Royal Canadian Mounted Police – RCMP) sokszor „úgy vagonírozta be a gyerekeket, mint a marhákat”²⁶ (herd(ing) children onto... trains like cattle).²⁷

„Összeszedték az összes kölköt, elvitték mindet. Mikor másodszor jöttek, létszámmellenőrzést (headcount) tartottak.”

A gyerekek erőszakos iskolába kényszerítését általában teherautókkal végezték²⁸ – akkor „iskolai teherautó”-nak (school truck) hívták, ma „marhavagon”-nak (cattle truck) emlegetik.²⁹

Nem minden gyereket szállítottak teherautóval iskolába, ez volt azonban a leggyakrabban használt módszer.³⁰ Ami pedig mindezt előkészítette, a diákszerzés egyik vagy másik (jól bevált) módja – erőltetés, zsarolás, csalogatás, hízélgéssel, ígéretekkel odaédesgetés – mikor és hol mi működött.

Csillagos Takaró (Star Blanket) cree főnököt az Indiánügyi Minisztérium arról értesítette (1893), hogy főnöki rangjából ezennel letétetik, és azt csak akkor kapja vissza, ha segít gyermekekkel megtölteni a közeli bentlakásos iskolát.³¹

A gyermeküket iskolába küldeni vonakodó szülők élelmiszeradagjai maradtak el,³² a Red Deer School (Alberta) pedig arról volt ismert, hogy oda „hízélgéssel és rábeszéléssel – és nem megvesztegetéssel vagy gyermekrablással (coaxing and persuading instead of bribery and kidnapping) – szerzik a tanulókat.”³³

Az őslakos szülők közül nagyon kevesen akarták gyermekeiket a fehérék iskoláiba adni.³⁴

„Emlékszem, Apa nagyon korán elment aznap reggel, mert azt aztán nem akarta látni, hogy elmegyünk az iskolába. És amikor aznap reggel ötkor elment, ki- osontam én is. Nagyon sírt Apa, nagyon. Aztán azt mondta: „nem, te itt maradsz, el kell menned az iskolába.” Én meg erre azt mondtam, hogy „neem, itt akarok maradni veled, itt akarok maradni veled.” Annyira sírt, mint én. Végül körülöleltem a lábaimmal és a karjaimmal, úgyhogy amikor egy-két lépést tett, vinnie kellett magával és letületett az ágyra és rám ripakodott: „itt maradsz, és innen addig el nem mozdulsz, míg azok meg nem jönnek.” De sírt. Kiment, felült a lovára és eltűnt. Azt nem volt könnyű megemészténie, érted?

Mikor megjött a kocsi, ajjaj, őcsém (boy, I tell you). Volt egy hátsó ajtónk, meg egy első ajtónk, már húztunk is kifelé (beelined it). Nem igazán tudtam, hogy hova mennek, de amikor mindenki rohanni kezdett, én is elkezdtem rohanni és

akkor rájöttem, hogy ott a kocsi. Szó szerint nyakon csíptek (chased us down), mindenkit egyenként.”

Mikor a gyerekek – akik otthon egyre csak azt hallották, hogy félni kell a fehér embertől – megérkeztek az iskolába (Appendix 3.), a hatalmas épület(együttes) és a benne mutatózók a legtöbbször ijedelemmel-félelemmel kevert döbbenetet váltottak ki.³⁵

„Mikor megérkeztünk ebbe az óriási, óriási épületbe, nagyon megdöbbsztünk (staggered us). Mi, akik nyolcan laktunk otthon, néha tízen, egyszobás házban... Amikor beléptünk az (iskola)épületbe, mintha valami hatalmas és furcsa lény benyelt volna minket. Minden nagyon furcsa volt. Furcsa volt a fürdőszoba. Ahogy a folyosó visszhangzott, az megütötte a fülem. Sose hallottam azelőtt ilyet, az ajtók csapódását messziről lehetett hallani, az is furcsa volt. Teljességgel idegen világba érkeztünk.”

Sok gyerek beszámol arról, hogy egyszerűen érthetetlen és feldolgozhatatlan volt neki az a látvány, mely az iskolába érkezéskor fogadta, és amelyre egyáltalán nem volt felkészülve – azt azonban az iskolába érkezés első pillanatában megértették a gyerekek, hogy otthoni szokásaiknak, kultúrájuknak semmi helye itt.³⁶

„Akkor aztán, nagy hirtelen, láttuk, hogy valaki jön le az előtérbe tiszta feketében és csak az arca fehér. Akkor kezdtem remegni igazán, és az összes gyerek elkezdett kiabálni és hátrálni... Rémületünkben tettük ezt... Miután (otthon) hallottam, hogy ezek ölik a mieinket: „azért vannak ezek itt, hogy lemészároljanak (butcher) minket, vagy mit akarnak velünk csinálni?”

Az Indián Bentlakásos Iskolákban az 1896-tól egyetlen hivatalosan megtűrt nyelv az angol/francia volt.³⁷ Az Indiánügyi Hivatal 1895. évi beszámolója a következő évtől megvalósítandó közvetlen iskolai célok között írta elő azt, hogy képtelenné kell tenni a bennszülött gyerekeket arra, hogy az anyanyelvükön beszélni tudjanak – hiszen „mindaddig, míg... a bennszülött személy... megtartja anyanyelvét, egy tőlünk idegen közöshöz fog tartozni.”³⁸

Ennek megfelelően az iskolai személyzetek, „egyéb teendőiken kívül, feladatuk kapták, hogy meg kell gátolniuk azt, hogy a diákok használják a saját nyelvüket”, még egymás között és imáikban is.³⁹ Ez azt is jelentette, hogy a gyerekeket mindig vizslató szemek fürkésztek (Appendix 4.).⁴⁰

„Felügyelők voltak az udvaron is, hogy figyeljék, mit csinálunk.”

Az anyanyelv használatának tilalma nem önmagában volt cél, hanem a bennszülött identitás és az egyén önbecsülésének nyírbálására – hosszabb távon: megsemmisítésére⁴¹ – indított kísérlet volt.⁴²

„Azt mondták, hogy a nyelvünk az ördögtől való (belong to the devil)... hogy a szüleink, nagyszüleink, egész népünk a gonosznak szolgál.”

Az iskolákban, miután megérkeztek, a gyerekeket fertőtlenítették – alkohollal, petróleummal. A fiúknak igen rövidre szabták vagy teljesen lenyírták a haját (a hosszú haj viselését az alantas indián-állapot kifejezőjének tekintették); a leányokét általában csak büntetésként vágták.⁴³

„Mert elszőktem, azt mondták, hogy büntetésül nagyon rövidre fogják levágni a hajam. Úgyhogy, a hajam nagyon rövidre vágták, majdnem olyanra, mint a fiúkét.”

A gyerekek minden személyes tárgyuktól megfosztva egyenruhát és új nevet (gyakran számot)⁴⁴ kaptak,⁴⁵ sokszor viccképpen történeti személyiségeket vagy irodalmi hősök nevét a felügyelőktől, vagy felsőéves diákoktól.⁴⁶

„Amikor megérkeztem az iskolába, lajstromba vettek (I was "processed"), azután az épület egy olyan részébe vittek, ahol az újonnan érkezőket fürdették, nyírták és különítették el (locked up). Minden gyerek haját tuskésre nyírták (Each kid was given a pig-shave). A ruháinkat elvették és acélkék inget és nadragot adtak.”

A kultúrájukból kiszakított és egy másikba átemelt gyermekek, ezzel mintha attribútumaikat veszítették volna el.⁴⁷

„Elvesztettük a hajunkat és elvesztettük ruháinkat. Azzal, hogy ezeket elvesztettük, indián önazonosságunkat is elvesztettük. Nagyobb büntetést nemigen eszelhettek volna ki.”

A fiúkat és leányokat korcsoportok szerint szétválasztották, a testvérek közötti találkozások esélye igen kicsire csökkent. A különnemű testvérek az iskolákba érkezés után többé nem érintkezhetek egymással.⁴⁸

„Amikor először mentem, egy szót se tudtam angolul... ezért aztán el is fenekelték, meg is büntettek... Elválasztottak a testvéreimtől – fiúktól is, lányoktól is – ők különböző korcsoportokba kerültek...

Sose engedték meg, hogy együtt legyünk, én meg egyre csak sírtam, sírtam a nővérem után, mert tudtam, hogy ott van valahol, csak azt nem tudtam, hol... Nem akarták, hogy egymással gyakoroljuk a beszédet.”

Az, ami általában tilos volt, rájuk is vonatkozott – fiúk és lányok nem kerülhettek egymáshoz közel.⁴⁹

„Szétválasztottak minket, a fiúkat a lányoktól. Még köszönnünk sem lehetett a saját testvérünknek. Hímnemű lényhez nem is beszélhettünk, mintha az, hogy velük beszélünk, bűn lett volna... Emlékszem, egyszer azért büntettek meg, mert integtem a bátyámnak.”

A túlélők visszaemlékezései szerint az iskolai személyzetek tagjai – azért, hogy szembeállítsák a gyerekeket mindazzal és mindazokkal, amit, és akiket hátrahagytak – gyakran hazudtak a diákok hozzátartozóival és otthoni körülményeikkel kapcsolatban.⁵⁰

„Apáról is mondtak mindig valamit, de szerettem az apámat, és tudtam, hogy nem igaz. Azt mondták, hogy apám sose dolgozott, pedig mindig dolgozott. A CN-nél dolgozott és azt mondták, hogy iszik, mint a gödény, pedig nem is ivott.”

Az 1870-es évektől majd egy évszázadon keresztül (1969-ig legalábbis) – bár valamilyen csökkenő mértékben de – a bennszülött kultúra mindvégig az elfogadhatóság határain kívül maradt az iskolákban, a legtöbb diák számára egyre inkább avítottnak, undoknak és szégyenletesnek tűnt.⁵¹

„Az iskolában ócsároltak minket, szégyellnem kellett magam azért, amit ott-honról hoztam (of my culture), azért mert indián vagyok. Azért bántak úgy velünk, mert bennszülöttek vagyunk... nagyon-nagyon sokáig nem akartam magam bennszülöttnek látni, nem akartam az lenni. A családban jól éreztem magam, de a szokásainkból, a kultúránkból nem akartam... Még mindig van

gondom azzal kapcsolatban, hogy magam elfogadjam, azt, aki én vagyok. Azt hiszem, hogy az önbecsülés az, amit a leginkább elvesztettem az iskolában.”

Bár úgy gondolták, idővel magától is eltűnik, mindent megtettek, hogy a folyamatot siettesék.⁵²

„Reggel hatkor kellett kelniünk, teljes csendben. Felváltva mentünk a fürdőszobába: teletöltöttük a vödreinket, és ki-ki az ágya mellé vitte a magáét. Megmosakodtunk, fogtuk a vödröt, kiürítettük, kimostuk, visszatettük, beágyaztunk, fölöltöztünk, amilyen gyorsan, csak tudtunk – csak fél óránk volt minderre –, megmostuk a fogunkat, beálltunk a sorba és ott álltunk, teljes csendben. Ha elkaptak, ha csak egy szót is szóltunk, már jött is a pofon (you got cuffed around).

Aztán onnan lentről elmasíroztunk a kápolnába és több mint egy órát a kápolnában voltunk, minden áldott reggel. És ott kifaggattak minket, hogy milyen indiánnak lenni... (A pap – NT) meglehetősen elragadtatta magát mindig, csapkodta az oltár karfáját... hogy beleverje a fejünkbe, hogy nem úgy kell gondolkodnunk, cselekednünk és beszélnünk, mint ahogy az indiánok szoktak. És hogy a pokolra jutunk és a gyehenna tüzén égünk majd, míg világ a világ, ha nem figyelünk arra, amit tanítanak nekünk.”

A bentlakásos iskolákat túlélők ezen oktatási intézményeket gyakran, mint börtönt⁵³ emlegetik, ahol a gyerekek egyfolytában éheztek⁵⁴ – 1910-ig a gyerekek ellátására megszabott évi hatvan dollár is meglehetősen rendszertelenül érkezett meg az iskolákba.

1911-től Ontario államban nyolcvan-száz, attól nyugatra eső (Manitoba, Saskatchewan, Alberta és Brit Kolumbia) államokban száz-százhuszonöt, az északi területeken (a mai Yukon, Northwest Territories és Nunavut területén) százhuszonöt dollárban lett megállapítva az egyes tanulók éves ellátására fordítandó összeg (mely a következő években fokozatosan nőtt, és 1938-ra elérte a száznyolcvan dollárt.⁵⁵ Összehasonlításul ugyanabban az évben a Manitobai Fiúiskola (Manitoba School for Boys) ötszázötven dollárt fordított az iskolába járó fehér tanulók fenntartására.⁵⁶

1944-ban egy a Kanadai Indiánügyi Minisztérium megbízásából készített felmérés adatai szerint egy manitobai iskolába járó leányok huszonnyolc, a fiúk hatvankilenc százaléka sovány (underweight) volt, az iskolában készleten „nem volt elég tej, krumpli és

egyéb zöldségféle.”⁵⁷ 1951-ben egy átlagos kanadai iskolai diák napi energia-beviteli értéke nem érte el az ezeröttszáz kalóriát,⁵⁸ holott egy nehéz munkát nem végző nagyobbacska gyerek napi igénye a kétezer-kétszáz kalóriát is megközelíti.⁵⁹

1923 karácsonyán egy Saskatchewan államban lévő iskola kisdíákja az édesapjának így panaszkodott (tört angolsággal) arról, amit nagyon sokan éreztek a diákok közül.⁶⁰

„Mindig éhes vagyok. Csak két szelet kenyert kapunk és egy tányérnyi zabkását. Hét fiú elfut, mert ott éhesek... olyan ételeket eszünk, mint a disznók, néhány fiú macskát és búzát eszik... Néhány fiú sírt, mert éhesek. Egyszer én is sírok, mert éhes voltam.”

Az apa helyett az Indiánügyi Hivatal munkatársaihoz juttatott levél (1924) tartalmának a hivatalban nem tulajdonítottak különösen nagy jelentőséget, hiszen a Hivatal igazgatója⁶¹ szerint:⁶²

„az ezekben az iskolákba járó indián gyerekek kilencvenkilenc százaléka túl kövér.”

Hogy a diákok mitől híztak meg, az nagy kérdés, tekintve, hogy a tartásukra rendelt (eleve rendkívül sovány) élelmiszer-adagoknak rendszerint csak hányadát kapták meg – példaképpen 1904-ben a Regina School-ban (Saskatchewan) a huszonegyezer-öttszáznyolcvan fontnyi⁶³ marhahúsból tizenháromezer-nyolcszázhatvanhatot, az ötszáz-tizenöt font sajtból hetvenhármát, az ezerkétszázharminchat fontnyi babból hétszázat, az ezerkétszázharminchat fontnyi rizsből hétszázharmincat.⁶⁴

A gyerekek számára kiutalt pénzekből jutott azonban „citromra, narancsra, dióra... lazacra... banánra, csokoládéra, olívaolajra... dohányra... osztrigára és szőlőre... ananászra, sárgabarackra, mazsolára, fügére... mézre”⁶⁵ – ezeket viszont nem a gyerekek kapták meg. 1966-ban – hogy egy későbbi korból is idézzünk példát – egy ontarioi iskolában bizonyos diákok „a moslékos hordóból (swill barrel) átázott (soggy) ételmaradékokat ettek, ami a disznóknak volt szánva.”⁶⁶

Nem egyszerűen nagyon kevés, de igen rossz minőségű is volt az étel, amit a gyerekek kaptak. A romlott és sokszor rovar-járta ételekről szóló történetek közhelyszámba mennek az iskolákat túlélő diákok között.⁶⁷ Egy nyugat-kanadai iskolában (Kamloops Industrial School, Brit Kolumbia), amikor egy kislány nagyobb hernyóméretű jókora

kukacot (big worm, like a big grub) talált a kásátájában és nem akarta megenni az ételt, az éppen konyhai ügyeletet teljesítő apáca utasította, hogy „egye meg és legyen hálás (az ételért).” A feszültség akkor jutott nyugvópontra, amikor a szomszéd széken ülő diák megette a nyüvet.⁶⁸ A döbbenetes erejű beszámolók közül válogatni sem könnyű – olyannyira elementáris erejű szinte az összes. Egy kislány a Shubernacadie (Nova Scotia) iskolában „miután nem tudta megenni az átázott kenyeret és a tányérjába hányt, az ebéd közben konyhai ügyeletben lévő apáca addig nyomta bele a gyerek fejét a tányérba, míg az meg nem ette, amit nem sokkal azelőtt kiokádott.”⁶⁹ Az iskolai személyzet konyhai brutalitásáról meglehetősen sok történetet jegyeztek le, ezek nagy része a pocsékolás megakadályozására tett agresszív kísérletek leírása.⁷⁰

„Egy Karitásznővér (Sister of Charity)... utasított egy fiút, aki véletlenül túldöntötte a sót a szóróból és így elsózta a kását, hogy egye azt meg. A fiú ellenállt, a nővér megütötte és utasította újra, hogy egye meg. Amikor a gyerek egy kanállal leeröltetett, de az étel visszajött, a nővér fejbe vágta és azt mondta neki: „megmondtam, hogy edd meg!” Másodszor is ugyanez történt. Amikor harmadszorra megpróbálta, a gyerek elájult. Ekkor a nővér felkapta a fiút a tarkója bőrénel fogva (picked him by the scruff of the neck) és az ebédlő közepére dobta.”

Azt nem lehet tudni, hány gyerek halt éhen az iskolákban, az elemzők általában úgy gondolják, hogy „pusztán az élelem hiánya miatt nem sok” (from that case alone, not many).⁷¹ Nyilván az is közrejátszott ebben, hogy a gyerekek gyakran „csórtak” ennivalót az éléskamrából.⁷²

A diákok családjai és közösségei számos feljegyzett esetben próbáltak segíteni az iskolákban pusztító élelmiszerhiány következményein – volt, hogy ezt az iskolavezetés elfogadta, legtöbbször azonban nem.⁷³ Olyan is előfordult (1959), hogy az indiánügyi miniszter értesítette az iskola egyházi előljáróját, hogy az igazgató megsértette a törvényt, mikor bennszülött vadászok által elejtett vadakat elfogadott az iskolában tanuló gyerekek számára, hogy a gyerekeknek több jusson.⁷⁴

A fehér bürokraták hangja mindig jobban hallatszott, mint a „rongyos, kócos (ill-kempt) és beteges kinézetű gazdátlan kis teremtesek (waif) hiábavaló, étel utáni sikoltozása.”⁷⁵

Már jóval azelőtt és azóta is, hogy Lord Amherst⁷⁶ – a brit összesített haderők főparancsnoka (1762-1763), a mai Kanada területén lévő brit területek első főkormányzója

– himlővel állítólag szándékosan fertőzött takarókat osztogatott az ottawáknak és chippewáknak (1763) azért „hogy kiirtsák ezt az undok fajt”⁷⁷ (extirpating this execrable race), a járványok segítségével kezelt népesség-tervezés állandóan⁷⁸ jelen volt a fehérek bennszülöttekkel szemben gyakorolt válogatott kapcsolattartási módszerei között.

Noha az iskolai statisztikák a diákok halálozási arányszámaikat nem feltétlenül mutatják pontosan – hiszen az iskolákból a haldokló gyermekeket igen gyakran hazaküldték meghalni,⁷⁹ az meglehetősen egyértelmű, amit Duncan Campbell Scott – az Indiánügyi Hivatal igazgatója, az indiánügyek nagyhatalmú intézője mondott – „Kanadában azon diákok fele, akik bentlakásos iskolába járnak, nem éli meg azt, hogy használni tudja azt a tudást, amit ott szerzett.”⁸⁰

A Bryce Jelentés⁸¹ már a huszadik század első évtizedében (1907) megállapította, hogy tíz év alatt a vizsgált körzet ezeröttszázharminchét diákja közül negyvenkét százaléknyi gyermek halt meg. Az orvos két évvel később két iskolában végzett felmérése alapján negyvenhét százalékos halálozási arányszámokat említ. Ezek alapján nem alaptalanul volt büszke ("something to be proud of") az általa vezetett iskolára (Qu'Appelle School, Saskatchewan) az igazgató, Hugonard atya,⁸² aki úgy gondolta, hogy az a tény, hogy 1884 és 1905 között a hétszázkilencvenötéből csak százötvenhárom tanuló halt meg az iskola területén vagy az onnan való távozását követő két évben,⁸³ az cseppet sem lebecsülendő.

A halálozási arányszám később sem igen csökkent – és nem egyszerűen azért, mert az iskolákban a gyerekeknek nem adtak eleget enni. Egy 1895-ben elvégzett vizsgálat tanúsága szerint az iskolák a tüdőbaj terjesztésének melegágyai, mely járvány az eurókanadaiaknál több mint nyolcszor jobban sújtja és öli a bennszülötteket.⁸⁴

„A fiúk hálószobája negyede annak, mint ahogy ezt a tanulók száma indokolná. Nyilvánvaló tehát, hogy az ágyak olyan közel vannak elhelyezve egymáshoz, amennyire csak lehetséges, a mennyezet csak nyolc láb⁸⁵ (nem egészen két és fél méter – NT) magas, és a nem megfelelő szellőztetés miatt a fiúk nyilvánvalóan ugyanazt a levegőt lélegzik ki és be, újra és újra az éjszaka folyamán.”

1908-ben egy huszonegy nyugat-kanadai iskolaépület fizikai állapotát felmérő vizsgálat ellenőre úgy találta, hogy „az épületek siralmas (deplorable) állapotban vannak és nem megfelelőek arra a célra, amire azokat használják.”⁸⁶

„File Hills-ben a hálótermek túl kicsik, Cowesses-ben téglafalak hiányoznak, Crowfoot túlságosan kicsi, és a szellőztetés nem megoldott, Sarcee nem fűthető, és mint iskolaépület nem használható, felújításra nem alkalmas... A Red Deer semmilyen szempontból nem megfelelő.”

1920-ban az Old Sun's School-ban (Alberta) tett vizsgálata után az Indiánügyi Minisztérium egy orvosa (F. C. Corbett) jelentésében leszögezte, hogy „a diákok hetven százaléka tuberkulózis által fertőzött beteg, akik azonnali orvosi ellátásra szorulnak (70 per cent of the students were infected with tuberculosis... requiring prompt medical attention).”⁸⁷ A Sarcee Boarding School-ban⁸⁸ (Alberta)

„Az ötvenhét diák közül harminchárman még az épphogy elfogadható egészségi állapotnál is sokkal gyengébb állapotban vannak (much below even a passable standard of health).

Négy híján mindnyájan gümőkór-fertőzöttek és egészen szörnyű állapotban (vannak), (eleve – NT) vesztésre ítélve a betegséggel szembeni harcban (all but four (were) infected with tuberculosis, in a condition bad in the extreme (and) fighting a losing battle with the disease).”

A gyengélkedőn a haldoklókat, a betegeket és a lábadozókat egy olyan teremben kezelték, ahol halottak is voltak. Az egészen megdöbbent orvos a következőképpen véleményezte a látottakat:⁸⁹

„Egy (nyolcéves) kislány állapota, akit a gyengélkedőn találtam mélységesen szánalmas volt. Egy koszos ágyon feküdt összekuporodva egy olyan szobában, mely... mocskos és lepusztult, az épület északnyugati sarkában, ahol egyáltalán nem volt... napfény és friss levegő. Nyaka és mellkasa mindkét oldala megduzzadt, öt ocsmány fekélyt fedeztünk fel rajta, amikor kötését levettük. Ez fájdalommal járt számára és attól való félelmében, hogy hozzányúlunk, könnyek fakadtak a szemében, ami a nyomorúságát csak tovább fokozta.”

Egyéb iskolákban mások hasonlókat tapasztaltak. 1944-ben a St. John Indian Residential School-ban (Ontario) a Vöröskereszt felmérése szerint:⁹⁰

„Az étel elkészítésének színvonala nagyon alacsony volt...

A hely tele volt legyekkel, nem ritkán azt láttuk, hogy a hús feketételtől tölük... Egyetlen napon negyven-ötven legyet lehetett megszámolni egy szelet kenyéren. Csótányok voltak mindenütt.”

Már az éheztetés és a szörnyű higiéniai körülmények eredőjeképp megvolt minden esély arra, hogy „táblával és krétával a kezükben a bennszülött gyerekek elbuknak a civilizáció felé vezető úton”,⁹¹ az iskolákban azonban a gyerekek dolgoztak is. Renge-teget.

Egy amerikai indiánügyi hivatalnok szentenciózus megfogalmazása szerint (1935) a bentlakásos iskolahálózat (az Egyesült Államokban ugyanúgy, mint Kanadában) olyan „büntetőintézményekből áll, ahova kisgyerekeket ítélték évekre nehéz fizikai munkára azért, mert (pont – NT) az ő anyjuk szülte őket.”⁹²

Egy kanadai métis (Malcolm Norris) pontosítva elvbarátja híressé vált mondatát, azt úgy értelmezte, hogy az iskolák olyan büntetőtelepek voltak, „ahová bennszülött gyermekeket azért zártak, mert azt a bűnt követték el, hogy indiánok (bennszülöttek – NT).”⁹³

Az óslakos gyerekek számára létesített iskolák az észak-amerikai földrészen nagyon sokhelyütt⁹⁴ voltaképp dologházak⁹⁵ voltak, ahova a gyerekeket rabszolgamunkára küldték. A pennsylvaniai Carlisle-ban működő iskola (1879) prototípusára szabott intézmények rögtön a kezdetektől ipari iskolaként (industrial school) működtek – 1907-re Kanadában már huszonkét olyan iskola volt,⁹⁶ melyet így is hívtak – amelynek a neve nem ez volt, a diákok ott is nagyon sokat dolgoztak.⁹⁷

„Kétféle iskola működik, ipari és bentlakásos, de az, hogy a diákok munkát végeznek, mindkettőre egyaránt vonatkozik.”

Kanadában az első bentlakásos iskolák alapításának idejétől kezdve szó volt arról, hogy az iskolákat az egészen közeli jövőben önellátóvá alakítják – méghozzá a gyermekek munkájára alapozva.⁹⁸

Ahelyett hogy – ha már dolgoztatták őket – a gyermekek azért munkálkodtak volna, hogy a maguk élelmezéséről vagy ruházkodásáról (akár részben) gondoskodjanak vagy azok költségeibe (legalább) besegítsenek, a legtöbb helyütt azért dolgoztak, hogy az iskolai személyzetek fizetéseit kitermeljék, vagy, hogy azokat kiegészítsék.

A Kamloops School-ban (Brit Kolumbia) például napi háromszáz-háromszázötven tőjást szedtek össze a diákok naponta a tyúkólakból, de enni csak minden második csütörtökön kaptak egyet-egyét.⁹⁹ Az intéző-számvevő 1954-es jelentése szerint viszont

„az intézmény pénzügyei jól működnek és jókora többletet küldünk minden évben az előjárásra.”¹⁰⁰

A Carlisle-i (Pennsylvania, USA) iskola igazgatója (Henry Pratt)¹⁰¹ által kifejlesztett (1879), majd hamarosan kontinensszerte alkalmazott módszer, melynek alapján a diákokat nyári szünidőben fehér családokhoz helyezték ki (outing program) – segítve és megerősítve az euro-amerikai társadalmi és kulturális szokásrendszerbe való belenevelődést, sok iskolában az 1880-as évektől az 1940-es évekig működött.¹⁰²

Nemcsak az iskolában fogták munkára a diákokat (például a tanítás terhére) és szünidőben kihelyezték családokhoz szolgálni, hanem a saját tanáraik és vigyázók is dolgoztatták őket saját hasznukra saját házaikban. Az Alberni School-ban (Brit Kolumbia) az iskolaigazgatót ért támadások közül az egyik az volt, hogy megengedi a személyzet tagjainak, hogy az iskolájából azok elvigyék a gyerekeket dolgozni.¹⁰³

„A főnövér (matron) minden délelőtt két leányt és egy fiút, minden délután pedig két másik leányt és fiút vett magához, hogy elvégezzék a mosáson, vasaláson, kenyérsütésen kívüli összes a munkát az ő otthonában.”

A hatalmas mennyiségű kötelezően elvégzett munka után kevésbé lehet csodálkozni, hogy a diákok közül elenyészően kevés sajátított el többet, mint az írás-olvasás-számolás alapkészségeit.¹⁰⁴

„Reggelenként fél ötkor kellett kelnem és lemenni, táplálni a tüzet a kazánban, hogy meleg legyen az iskolában. Aztán mentem reggelizni, majd iskola, aztán munka a gazdaságban. Nem sok hasznát vettem később mindennek (I didn't really benefit from it)... Amikor eljöttem onnan, én tanítottam magamat olvasni, úgyhogy most elég rendesen tudok beszélni, de helyesen írni (spell) (például) nem tudok, sose írok... még ma is, le tudom írni a nevem, de nem több.”

Egy az 1980-as években végzett felmérés adatai szerint az 1890 és 1950 között végzett diákok legalább hatvan, ezen belül bizonyos időszakban több mint nyolcvan százaléka nem érte el a harmadik osztály lezárását igazoló vizsga szintjét¹⁰⁵ – csak az írás-olvasás alapjainak birtokában voltak. 1930-ban például.¹⁰⁶

„Az (öshonos) gyerekek számára készített bentlakásos iskolákban az indián diákok háromnegyede az első-harmadik osztály szintjén volt... szából csak három volt hatodik osztályos szinten. Összehasonlításképpen, a szövetségi állami

iskolákba járó gyerekeknek jóval több, mint fele volt... harmadik osztálynál magasabb, majdnem harmaduk hatodik osztálynál magasabb szinten.”

Ez nem olyan rossz eredmény, ha figyelembe vesszük, hogy mi volt az oktatáspolitikai nyíltan bevallott célja Kanadában és az Egyesült Államokban is – mint ahogy azt a nyugati területekért felelős belügyminiszter (Clifford Sifton) 1897-ben meg is fogalmazta:¹⁰⁷

„miközben az indiánokat civilizáljuk, nagyon kell vigyázni arra, hogy ne képe-
sítsük őket túl azon a mértéken, melyet társadalmi helyzetük megkíván.”

A kijelölt tananyag az iskolák első osztályaiban az alapfokú írás-olvasás-számítást volt. Ahogy a gyerekek életkorban haladtak előre, egyre fontosabb lett vallási és ideológiai képzésük.¹⁰⁸

„Nem hagyományos oktatás volt, inkább katolikus oktatásnak nevezném, kate-
kizmusnak, vagy minek, nem tanítás-oktatás volt... Lelkinek nem nevezném,
inkább az egyházi élettel volt kapcsolatos (I don't think I would call it spiritual,
but it was more church-related, I guess).”

Történelemlétkönyvükből (Wrong, Martin és Sage: The Story of Canada 4.) a diákok őse-
ik életvezetésére vonatkozólag megtudhatták például, hogy:¹⁰⁹

„Sem ló, sem tehén, sem juh, sem kecske, sem disznó nem volt Amerikában,
amikor Európából először érkeztek ide (fehérek). Bár az indiánoknak elég nagy
kenuik voltak ahhoz, hogy egy tucat embert szállítsanak bennük, azt nem tanul-
ták meg, hogy hogyan készítsenek vagy használjanak egy vitorlást.”

Ez természetesen hatalmas zavart támasztott a gyerekekben saját eredeti kultúrájukkal szemben. Nagyon sok visszaemlékező túlélő arról számolt be, hogy meggyűlölte apját-
anyját, nagyanyját-nagyapját és önmagát, hiszen az iskolákban az ősi bennszülött taní-
tást semmire sem becsülték, a diákok otthonról hozott kultúráját elvetendőnek és ki-
pusztítandónak értelmezték.¹¹⁰

„A papok, az apácák, a tanárok mindnyájan leszóltak mindenféle őshonos taní-
tást. Pogányoknak hívtak mindnyájunkat, semmirekellő indiánnak, akik semmi-
re sem viszik majd az életben.”

A tankönyvek sem hagytak sok helyet a szerethető bennszülött számára.¹¹¹

„Kanadában egyetlen indián faluban sem volt iskola, sem oktatás, sem olvasás, sem írás, sem számolás...

Az indiánoknak nem voltak írott törvényeik... Amikor a férfiak otthon voltak a vadászatról vagy a háborúkból, ilyen tüzek körül henyéltek (lounges), a gyerekek és a kutyák szabadon szaladgáltak le-föl...

Étkezés közben a férfiak a földön, a tűz közelében terpeszkedtek (sprawl), a tányérok forgácsból vagy fakéregből voltak, se kés, se villa nem volt, aki evett, kézzel fogta meg az ételt, és zsíros kezüket hajukba, vagy... kutyáik bundájába törölték.”

Azok a válogatott kínzási módszerek, melyeket őshonos gyermekekkel szemben – a túlélők beszámolóí szerint – szinte minden iskolában alkalmaztak, józanésszel alig is felfoghatóak. Noha 1898-ban az Indiánügyi Hivatal nyilvánosan megtiltotta mindenféle kínzás alkalmazását az iskolákban,¹¹² az továbbra is, járványszerűen elterjedve, majd mindegyikben jelen volt – gumicsővel, baseball-ütővel, árammal, tüvel, forrázva, villával való kegyetlenkedések még az 1980-as évek közepén sem voltak ismeretlenek.¹¹³

Az oktatási létesítményekben a fegyelmezés és büntetés – a kultúrára nevelés részeként – a gyerekek életének állandó velejárója volt. Ahogy a Kanadai Misszionárius Társaság elnöke mondta: „a verés az ország többé-kevésbé minden bentlakásos iskolájában hétköznapi gyakorlat (the norm).”¹¹⁴ A Brit Kolumbia állami iskolai tanfelügyelő egy ontarioi iskolai (Mt. Elgin) tapasztalataival kapcsolatban megemlíti,¹¹⁵ hogy:

„A gyermekek munkára nevelése olyan típusú irányítás alatt áll, mely nem tűr meg, pontosabban szólva ellehetetlenít minden egyéni cselekvést és gondolkodást. Büntetés azoknak jár, akik kilógnak a sorból (don't keep in line). Ahhoz, hogy a sorból ne lógiának ki, a személyzet megvonhatja tőlük az ételt, büntetési órákat szíjjal vagy el is zárhatja őket.”

Egy a Crowfoot School-ban (Alberta) ellenőrzést végző apáca (1921) leírása szerint, amikor az ebédlőbe lépett „négy fiú, (később pedig öt lány) a padokhoz volt láncolva”,¹¹⁶ a Kamloops School-ban (Brit Kolumbia) kamaszlányokat rendszeresen azzal büntettek (például ráógumizásért), hogy lemeztelenített feneküket szíjjal elverték – általában a többi gyerek jelenlétében.¹¹⁷

A Shubenacadie School-ban (Nova Scotia) egy hatalmas termetű apáca („behemót” – ogre) arról volt hírhedt, hogy „gyakran nekiesett (frequently lashing out) a tanulók fe-

jének és testének hatalmas ökleivel” (például ugrálókötelezésért), miközben bennszü-
lött voltában gyalázta a jelenlevő összes gyereket.¹¹⁸

Az Alberni Indian Residential School-ban (Brit Kolumbia) azokat a tanulókat, akiket
azon kaptak, hogy „indiánul beszéltek”, rendszeresen úgy büntettek, hogy varrótűt dug-
tak át a nyelvükön,¹¹⁹ a Red Deer School-ban (Alberta) egy fiút, aki egy hatalmas ütés
után, amit bottal a fejére kapott, visszatámadott, úgy elverték, hogy koponyaműtétet
kellett rajta végrehajtani.¹²⁰

Az iskolai személyzetek írásban történő rendre utasítása nem maradt el.¹²¹

„Hangsúlyozzuk, hogy az Indiánügyi Minisztérium nem tűr (will not
countenance) olyan típusú büntetést, mint például, hogy diákokat padokhoz
láncolnak, vagy az olyan testi fenytést, mely fiúkon vagy lányokon sebeket
hagy (leaves a boy or a girl marked). A büntetésnek az a fajtája, mely könyörte-
len és börtönökben tapasztalható gyakorlatra emlékeztet, nem megengedett.”

Az előírást azonban mindenütt megtehették, hogy nem tartják be, és a legtöbb helyen,
figyelman kívül is hagyták. Az 1960-as években a St. Philip's Bentlakásos Iskolában
(Saskatchewan) a személyzet egyik tagjának az önféjű gyerekek megengedezésére kifej-
lesztett módszere abban állt, hogy szegecsekkel kivert ótágú ostorral verte őket,¹²² má-
sokat elektrosokkal kezeltek,¹²³ a Kamloops School-ban (Brit Kolumbia) az
ágybavizelésért az járt, hogy a lepedőt – mint bűnjelet – az elkövető fejére csavarták és
abban kellett le-föl sétálnia társai előtt,¹²⁴ másutt csúnyán kifigurázták.¹²⁵

„Az apáca azt mondta: „ideje felkelni.” Fölkapcsolta a lámpákat a hálóban, volt
ott vagy hatvan lány, mindegyik a saját ágyában, az ágyak sorban. Azt mondta:
„üljön fel mindenki és nézzen előre”, és mi ott ültünk és volt ott egy kicsi lány
vörös ruhában, úgy volt felöltöztetve, mint egy ördög. Az apáca azt mondta,
hogy a lányka az ördög segítje – gyenge veséje volt, minden éjjel bepisilt. Az
apáca ezt a ruhát, ördög-jelmeznek szánta, arra is csinálta – még kis szarvakat
is tett rá, fejfedőt is és odaállította a gyermeket, akinek villája is volt, amelyik
úgy nézett ki, mint az ördög villája. A kislánynak ott kellett állnia, ameddig mi
ott voltunk, így fölöltöztetve.”

A legszigorúbb büntetés a szökésért járt – példaértékű.¹²⁶ Az Old Sun's School-ban
(Alberta) az általános gyakorlat szerint a visszahurcolt szökevényeket ágyaikhoz lán-
colva addig verték lószerszámmal (horse quirt), ameddig a hátuk véres nem lett¹²⁷

(1919), a Kamloops School-ban (Brit Kolumbia) a visszahurcolt szökevények haját leborotválták vagy igen-igen rövidre vágták és aztán verték el őket – szíjjal.¹²⁸

„Mindig visszajöttek. Visszahozták őket. Nem emlékszem senkire, aki úgy tudott meglógni, hogy ne kapták volna el... Az atyának volt egy szíja – egy hüvelyk, másfél hüvelyk (1 hüvelyk: 2,54 cm – NT) lehetett. Volt két dupla, össze voltak szegecselve. Azzal vert.”

A verést legtöbbször megszégyenítéssel egybekötve alkalmazták.¹²⁹

„Ismerem öt fiút, akik megszöktek... a lovasrendőrség (RCMP) kutyákkal kereste őket, és visszahozta...”

Leborotválták a fejüket... az egyiknek... egy kicsit hosszabbra hagyták a haját, talán fél centisre (about a quarter of an inch high) és csináltak neki egy ösvényt a homlokától hátra egészen a tarkójáig azért, hogy mindenki ne vessen rajta és gúnyolja...”

A két ajtó – az ajtók – nyitva, hogy ha halljuk a verést, amit benn épp osztottak, (megértsük – NT), hogy nem tudunk, nem fogunk elszökni.”

Nem minden gyereknek volt olyan szerencséje, hogy elfogták. A szökevényekkel szemben gyakran alkalmazott taktika az volt, hogy (könnyen kiszámítható) sorsukra hagyták őket.¹³⁰

A nyolcéves Duncan Sticks, aki a Williams Lake School-ból (Brit Kolumbia) szökött meg (1902), otthonától látótávolságra fagyott meg.¹³¹

Négy fiúcska 1937. január elején a Lejac School-ból (Brit Kolumbia) menekült és fagyott meg falujuktól alig félmérföldnyire – amikor egyikük apja meglátta a fiát, aki egy tó jegéhez fagyott oda, a gyereken nyári ruha volt és az egyik cipője hiányzott.¹³²

1947-ben a Kamloops School-ból (Brit Kolumbia) elbitangolt három fiút egy vonat ütött el,¹³³ 1959-ben a Kuper Island School-ból (Brit Kolumbia) megszökött két lánytestvér megfulladt,¹³⁴ 1970 novemberében két fiú halálra fagyott a Kenora Roman Catholic Residential School-ból (Ontario) történő szökése után.¹³⁵ 1966-ban a tizenkét éves Charlie Wenjack¹³⁶ a Cecelia Jeffrey School-ból (Ontario) szökött meg és hazafelé menekültében éhen halt. Amikor megtalálták¹³⁷

„a hátán fektült... vékony pamutruhát viselt, ami teljesen át volt ázva... kis lecsavarható tetejű befőttesüveg volt nála, benne fél tucat gyufa.”

A legszomorúbb gyerekek egy másik csoportjáról is szólnunk kell röviden – mindössze két esetet kiemelve. A William Lake School-ban (Brit Kolumbia) jókora verés után (1920) kilenc gyerek követett el csoportos öngyilkosságot (egyikük sikeresen)¹³⁸ – vízi bürköt¹³⁹ ettek; 1981 júniusában a Muscowequan Residential School-ban (Saskatchewan) „öt vagy hat, nyolc és tíz év közötti kislány... harisnyákat és törülközőket kötözött össze és úgy próbálta meg felakasztani magát”, egy tizenöt éves gyerek néhány hónappal előbb ugyanott végzett sikeres kísérlete után.”¹⁴⁰

Távol eső és elmaradott vidékre az iskolai személyzetek tagjai közé mindig is volt jelentkező, kétségtelenül nem is mindig a legjobbak közül. Egyébként is – úgy tűnik – nem a tudás vagy az elhivatottság, hanem az alkalmasság volt az igazi mérce a pályázók elbírálása során.¹⁴¹ És a fehér bőrszín. Valamennyi Indián Bentlakásos Iskola összes személyzetének egyetlen tagja sem volt bennszülött származású az 1970-es évek előtt – leszámítva a konyhai dolgozókat.¹⁴² Az iskolák férfi személyzetének nagy része a rendőrségtől kirúgott vagy a fegyveres erőktől leszerelt ember volt.¹⁴³ Azon diákok megregulázására, akikkel ők sem bírtak – például nagyobb darab, idősebb fiúk rendre szoktatására – az iskolák alkalmasként megbíztak bizonyos személyeket.¹⁴⁴

„Az volt a szokás, hogy fel-felbéltek embereket, hogy kiozzanak egy-két frászt (to hit you), ha ők maguk nem tudták megtenni, mikor a fiúk megnőttek, tizenkilenc vagy tizenkilenc körül jártak, jó nagy erejük volt, főleg mikor féltek és elkezdtek visszaütni...

Na, szóval, fölbéltek ezeket az izomagyakat (strong muscle people), emlékszem rájuk, Úristen, úgy néztek ki, mintha három, három és fél láb (1 láb – 30, 5 cm – NT) szélesek lettek volna és kábé öt láb magasak, jó tömzsik, mint egy téglából épült budi (built close to the ground like a brick shit house). Amikor azok pofán vágtak, azt megérezte az ember.”

A kanadai bentlakásos iskolákban a zárt intézményekhez¹⁴⁵ megszokott módon a diákok nem pusztán előljáróiktól kaptak büntetést vagy fenytést, hanem egymást is verték és alázták.¹⁴⁶

„A bántalmazás (physical abuse), amit a diákoktól szenvedtem el naponta azért volt, mert a bőröm fehér. Ojibway indián vagyok, be is vagyok jegyezve, és mert a bőröm fehér, minden nap elverték, néha ötször-hatszor is naponta.”

Figyelemre méltó az a szempont, hogy bár a visszaélések tényének jókora része eljutott a feljebbvalókhoz, büntetésben egyetlen feldolgozott esetben sem részesült az elkövető annak ellenére, hogy számos feljegyzés érkezett az Indiánügyi Minisztériumba.¹⁴⁷ Az iskolai létesítmények alkalmas terepet szolgáltattak azok számára, akik nem a gyerekek érdekében voltak jelen, hanem a saját (sokszor mocskos) vágyaik kiélését keresték.

A szexuális visszaélések ténye és mértéke Kanadában akkor kapott először nagyobb társadalmi nyilvánosságot, amikor egy 1991-ben a Kariboo Törzsi Tanács által készített felmérés megdöbbentő eredményeket hozott: „az interjút készítő személy száznolcvanhét főből álló csoportnak feltett kérdéseire válaszképp – hogy elszenvedtek-e szexuális zaklatást az iskolákban – nyolcvankilenc személy igennel, harmincnyolc nemmel válaszolt, hatvan nem felelt.”¹⁴⁸

A túlélők beszámolóiból az derül ki, hogy tényleg olyannyira általánosan jelenlévő gyakorlat volt a gyermekrontás az iskolákban, ahogy a Brit Kolumbia állam legfelsőbb bíróságának egyik tagja már 1995-ban – a mai napra nagy számban kiszivárgott botrányok nyilvánosság elé kerülésének korai fázisában – megfogalmazta:¹⁴⁹ „a bentlakásos iskolák rendszere nem volt egyéb, mint az intézményesített pedofília egy formája (nothing but a form of institutionalized pedophilia).”

Az Egészségügyi és Jóléti Minisztérium (Ministry of National Health and Welfare) publikált tanulmányában ki is jelentik: „bizonyos iskolákban minden egyes gyereket molesztáltak szexuálisan.”¹⁵⁰

A papok, apácák, igazgatók a gyermekek hallgatását gyakran megvásárolták,¹⁵¹ de nem minden gyereket ők molesztáltak (pusztán).¹⁵²

„Amikor elkezdtünk felnőni, úgy nyolc, hét-nyolc éves korunk körül, akkor aztán mindenki ránk vetette magát, az összes diák, fiúk lányok és a személyzet is... nagyon összezavarodtunk... és mikor nagyobbak lettünk, úgy tűnt, hogy lehet, hogy ez a normális.”

Amennyire egyöntetűen emlékeztek a túlélők arra, hogy mennyire szerették őket azelőtt, olyannyira egységesen emlékeznek arra, hogy az iskolákban, ahova kerültek, nem volt egyáltalán szeretet.¹⁵³

„Azokat az embereket, akik a bentlakásos iskolákat vezették, én kömbereknek (stone people) neveztem el. Hogy mit tanultam ezektől a kömberektől? Megtanultam, hogyan kell elnyomni természetes érzéseimet, szeretetérzésem, együttérzésem, a megosztás természetes örömét és a gyengédséget. Megtanultam, hogyan cseréljem el az érzéseimet kőszívre. Nem-ember lettem, nem-személy, nyelv nélkül, szeretet nélkül, otthontalan, kiszakított, önazonosság nélküli személy. Ebben a kőszívben pedig csak nőtt a harag, a gyűlölet, a sötét vak düh, a kegyetlen és érzéketlen világgal szemben... Miért voltak ezek az emberek ilyen hidegek? Nem voltak szüleik valahol, akik szerették őket? Miért gyűlöltek minket ennyire?”

Bár az iskolákban a tér- és az időbeli keretek és korlátok rendkívül szűk mezsgyét hagytak a diákok számára a saját szub/ellenkultúrájuk kialakítására, ők mégis gyakran megtalálták a módját annak, hogy az előírásokat kijátsszák.

A két fő kitörési irány felé a szeretetvágy és az éhség beteljesítése lökte-vonta a gyerekeket és kamaszokat. A lányok és a fiúk az iskolákban is – főleg az ebéd előtti sorban állásnál vagy a kápolnában – megtalálták a módját, hogy szót, vagy legalábbis, tekintetet váltsanak.¹⁵⁴

„Ott voltak a templomban minden reggel...

A lányok közül soknak volt tükre. Ha az a bizonyos fiú ott volt hátul, a lánynak volt egy kis tükre az énekeskönyve elején.”

Az étel igen nagy kincs volt az összes létesítményben. Azon túl, hogy a bennszülött gyerekek – a tiltások ellenére – az állatoknak szánt ételt is gyakran megdézsmálták és az évszaknak megfelelő vadon termő növényeket is ették,¹⁵⁵ ha csak tehették, élelmet „loptak” is. Volt, aki vagányságból vagy számításból, illetve a közvetlen haszon megszerzésére.¹⁵⁶

„Azon a napon egy fiú kopogott a hátsó ajtón. Kinyitom az ajtót, hogy megnézzem, ki az, ott áll egy fiú, rám néz, és azt kérdezi: „Hol van C.?” Én meg mondom: már nem dolgozik itt, én vagyok az új. Ennyi volt, elment.

Körülbelül, mikor harmadszor voltam ott, kopog az ajtón és azt mondja: „adok egy ötcenest, ha feltöltöd ezt a kis kancsót.” Én meg kérdezem: „Mivel, sós vízzel? Neked elment az eszed.” Azt mondja erre: „Nem, nem szentelt vízzel, hanem (mise)borral.” Kikerekedett a szemem: „Szó sincs róla, húzzál innen.” Asszem egy hétig tartottam magam.

Volt ott egy cukorkabolt, minden vasárnap délelőtt nyitva... Mindenki más vette a finomságokat, nekem meg egy vasam se, pedig szerettem én is az édességet... Azon a vasárnapon jön a fiú és kopog az ajtón. „Légyszíves töltsd meg”, azt

mondja. „Adok egy ötcentest.” Mondom, rendben. Fogtam a kancsót, volt ott három gallon (1 gallon = 4,5 liter – NT) megkezdve, vettem mindegyikből egy kicsikét és teletöltöttem a kancsót, adott egy ötcentest.

Már lépett is és... be voltam rezelve, nem kicsit féltem. Kimentem, letérdeltem és imádkoztam az előtt az oltár előtt... Soha még egyszer nem teszek ilyet. Megígérem. Esküdöztem ég-re-földre, hogy soha többé... Aztán – nem történt semmi. Megvizsgáltam magam. A hajam megvolt. Nem volt benne serke... Nem lettem rosszul, semmi ilyesmi, úgyhogy arra jutottam, nem is volt ez olyan rossz.

Aztán megint jött... Adogattam el neki a borból, minden kannából véve kicsit. Aztán, ha úgy látszott, hogy túl sokat vettem, vizet tettem a borbá... Sose kaptak el. Később az imádkozásról is leszoktam. Két évig csináltam.”

Volt olyan is viszont, aki gondoskodásból, segítségképpen, szeretetből lopott.¹⁵⁷

„Mikor én odajártam, mindig éhezünk... Látom, hogy hozzák be az egyik doboz almát a másik után – nem messze a fejőszobától. Az egyik nőhöz odamentem és mondom neki: hogy lehetne azt elintézni, hogy nekünk is legyen almánk? Aztán a lányok napokig spárgákért jártak (scrounging around for strings), én meg nagy szögeket kerestem... Összekötöttük a spárgákat, és volt egy szellőző nyílás a krumplicsínén. Az összes lányt odaállítottuk figyelni... mi meg tüztük felfele az almákat. Hát így szereztünk almát, hogy etessük a kacsinyeket... Elkaptak, meg is büntettek, de csak jó sokára, mert támogattuk egymást a közös bűnben.”

Így vagy úgy – a közös bűn, a közös büntetés cimboraságot és cinkosságot teremtett a gyerekek között, ami nagy kohéziós erő forrása lett, segítség a szenvedés elviselésében. A túlélők messze nagy többsége utólag igen büszke az ellenállásban, kihívó magatartásban, gittegyletek és galerik szervezésében, a tiltott anyanyelv használatában megmutakozó daczban, csínyben és bűnben betöltött szerepére,¹⁵⁸ hiszen ezek mind növelték az önbecsülést, amiből a diákoknak az iskolákban nem sok maradt.

Végtelen sok szenvedés, kevés öröm és siralmasan kicsiny haszon.¹⁵⁹

„Azért, hogy megszerezsem ezt a tudást, meg kellett szenvednem érte. Meg kellett, hogy szenvedjünk ezért a tudásért, azért, hogy tudást szerezzek. Meg kellett, hogy alázzanak, szexuálisan is megalázzanak, mentálisan is megalázzanak. Szenvadnem kellett. Nekünk, bennszülötteknek szenvednünk kellett ezért, ezért a tudásért, amit megszereztünk... Minden kicsi tudásért, amit csak megszereztünk, meg is fizettünk.”

Az észak-amerikai bennszülött népek nem tehetik meg azonban, hogy a rájuk kényszerített bentlakásos iskolai tapasztalataik feldolgozása során a mérhetetlen veszteség mellett alapvető győzelemről is ne szóljanak. Túléltek.¹⁶⁰ Sokan azok közül, akik nem maradtak ott, továbbra is élni akarnak. Azért is, hogy legyen értelme a tenger szenvedésnek, ami az iskolákban érte az előttük járókat.¹⁶¹

Szavam veszett

Szavam veszett
A szómat elvettétek
Kicsi kislánykoromban
A Shubenacadie¹⁶²-ben.

Elgórtátok ti éntőlem:
Szavam, mint a tiétek
Úgy gondolok, éppen, mint ti
Tiétek a teremtésem
Kusza mese világomról.

Kettőféleképpen mondom
Akárha így, bárha úgy,
Tiétek a diadalmas.

Nem maradt más, kérlek szépen
Hadd találjam meg szavam
Megtanítnám, milyen vagyok.

Jegyzetek a harmadik fejezethez

1 Claes, Rhonda és Clifton, Deborah: Needs and Expectations for Redress of Victims of Abuse, SAGE, 1998. p. 6.

2 A fejezetben előforduló idézetek a 2011 márciusában Merritt-ben (Brit Kolumbia, Kanada) végzett terepgyakorlatom során készített interjúkon kívül főleg a következő – a bentlakásos iskolák belső világát túlélő diákok szemszögéből bemutató – munkákból származnak:

Assembly of First Nations, *Breaking the Silence: An Interpretive Study of Residential School Impact and Healing as Illustrated by the Stories of First Nations Individuals*. Ottawa: Assembly of First Nations, 1994.

Chrisjohn, Roland; Young, Sherri L. et al.: *The Circle Game: Shadows and Substance in the Indian Residential School Experience in Canada*, Penticton, Theytus Books Ltd., 1997.

Dalseg, Barbara A.: *In their Own Words: Manitoba's Native Residential Schools Remembered*, Winnipeg, 2003.

Dion Stout, Madeleine és Kipling, Gregory: *Aboriginal People, Resilience and the Residential School Legacy*, Aboriginal Healing Foundation, 2003.

Fournier, Suzanne és Crey, Ernie: *Stolen From Our Embrace: The Abduction of First Nations Children and Restoration of Aboriginal Communities*, Vancouver: Douglas and McIntyre Ltd., 1997.

Haig-Brown, Celia: *Resistance and Renewal*, The Secwepemc Cultural Education Society, 1988.

Ing, Rosalyn: *The Effects of Residential schooling on Native Child-Rearing Practices*, Canadian Journal of Native Education, Vol. 18. 1991.

Knockwood, Isabelle: *Out of the Depths - The Experiences of Mi'kmaw Children at the Indian Residential School at Shubenacadie*, New Extended Edition, Roseway, 2001.

Miller, James: *Shingwauk's Vision, History of Native Residential Schools*, University of Toronto Press, 1996.

3 Rajotte, F.: *First Nations Faith and Ecology*. London, 1998. p. 21.

4 "A hagyományos indián közösségek mindennapjait egyszerű (basic) fogalom-tartalmak határozták meg... együttműködés... harmónia, egyensúly, közösségi és családi kötelékek (kinship) és tisztelet... az életvezetés alapjai a hagyomány, a szertartások (ritual), az álmok és a látomások (vision) voltak." In: Allen, Paula Gunn: *The Sacred Hoop: Recovering the Feminine in American Indian Traditions*, Boston: Beacon Press, 1986. p. 206. Idézi: Wesley-Esquimaux, Cynthia C. és Smolewski, Magdalena: *Historic Trauma and Aboriginal Healing*, 2004. p. 42.

5 Fournier, Suzanne és Crey, Ernie: *Stolen From Our Embrace: The Abduction of First Nations Children and Restoration of Aboriginal Communities*, Vancouver: Douglas and McIntyre Ltd., 1997. p. 64.

6 Haig-Brown, Celia: *Resistance and Renewal*, The Secwepemc Cultural Education Society, 1988. pp. 43-44.

7 Fournier, Suzanne és Crey, Ernie: *Stolen From Our Embrace: The Abduction of First Nations Children and Restoration of Aboriginal Communities*, Vancouver: Douglas and McIntyre Ltd., 1997. p. 52.

8 Haig-Brown, Celia: *Resistance and Renewal*, The Secwepemc Cultural Education Society, 1988. p. 43.

9 Ibid. 42-43.

10 Ibid. 43.

11 Claes, Rhonda és Clifton, Deborah: *Needs and Expectations for Redress of Victims of Abuse*, SAGE, 1998. p. 12.

12 Ing, Rosalyn: *The Effects of Residential schooling on Native Child-Rearing Practices*, Canadian Journal of Native Education, Vol. 18: 1991. p. 49.

13 Haig-Brown, Celia: *Resistance and Renewal*, The Secwepemc Cultural Education Society, 1988. p. 37.

14 Hangsúlyt érdemel e helyt, hogy a bennszülött társadalmakban általában – így a mai Kanada területén élő őslakos közösségekben is – a nők minden szempontból igen megbecsült tagjai voltak a közösségeknek, a tizenhatodik századtól kezdve megjelenő és hamar megerősödő keresztény misszionáriusi befolyás azonban a nők helyét a férfiak mögött jelölte ki (például az Első Timóteus levél 2, 11-15. alapján:

11Az asszony csöndben hallgassa a tanítást, teljes engedelmességgel. 12Azt nem engedem meg, hogy az asszony tanítson, sem azt, hogy a férfin uralkodjék, hanem maradjon csöndben. 13Hiszen Ádám az első a teremtésben, Éva csak a második. 14Ádám nem hagyta magát félrevezetni, mint az asszony, aki bűnbe esett. 15De üdvözülni fog, ha gyermekeket szül, s ha kitart a hitben, a szeretetben, s a szerénységgel párosult tisztességben.

Újszövetség, fordította Békés Gellért és Dalos Patrik, Pannonthalma-Budapest, 1991.

15 Teit, James: *The Shuswap*, New York: AMS Press, 1909. pp. 587-590. és p. 617. In: Haig-Brown, Celia: *Resistance and Renewal*, The Secwepemc Cultural Education Society, 1988. p. 38.

16 Ibid. 39.

17 „Ezek voltak a legboldogabb idők életemben. Nagyon közel voltunk egymáshoz mindnyájan a családban.” A szerző személyes interjúja Rena Joseph-fel, Merritt, Brit Kolumbia, Kanada, 2011. március 16-án.

A Merritt-ben készített interjúban a mondatokat, melyek az élőbeszédben legtöbbször egybefolytak, alkalmasint önkényesen választottam szét.

18 Claes, Rhonda és Clifton, Deborah: Needs and Expectations for Redress of Victims of Abuse, SAGE, 1998. p. 12.

19 Ibid. 46.

20 Miller, James és Danziger, Edmund: In the Care of Strangers: Walpole Island First Nation's Experiences with Canadian Residential Schools Since World War I, (unpublished) October 1997. Idézi: Claes, Rhonda és Clifton, Deborah: Needs and Expectations for Redress of Victims of Abuse at Native Residential Schools, Sage, 1998. p. 21.

21 Claes, Rhonda és Clifton, Deborah: Needs and Expectations for Redress of Victims of Abuse, SAGE, 1998. p. 12.

22 Haig-Brown, Celia: Resistance and Renewal, The Secwepemc Cultural Education Society, 1988. p. 45.

23 Dion Stout, Madeleine és Kipling, Gregory: Aboriginal People, Resilience and the Residential School Legacy, Aboriginal Healing Foundation, 2003. p. 31.

24 Smith, Andrea: Boarding School Abuses, Human Rights, and Reparations, Social Justice, 31.4. Winter, 2004. 89, 14. p. 5.

25 A szerző személyes interjúja Georges James-zel, Merritt, Brit Kolumbia, Kanada, 2011. március 15-én.

26 Fournier, Suzanne és Crey, Ernie: Stolen From Our Embrace: The Abduction of First Nations Children and Restoration of Aboriginal Communities, Vancouver: Douglas and McIntyre Ltd., 1997. p. 56.

27 A szerző személyes interjúja Arnold Akachuk-kal, Merritt, Brit Kolumbia, Kanada, 2011. március 21-én.

28 Milloy, John S.: A National Crime – The Canadian Government and the Residential School System – 1879-1986., The University of Manitoba Press, 1999. pp. 69-70.

29 A szerző személyes interjúja Liz Bob-bal, Merritt, Brit Kolumbia, Kanada, 2011. március 17-én.

30 Haig-Brown, Celia: Resistance and Renewal, The Secwepemc Cultural Education Society, 1988. p. 48.

-
- 31 Miller, James: *Shingwauk's Vision, History of Native Residential Schools*, University of Toronto Press, 1996. p. 128.
- 32 Fournier, Suzanne és Crey, Ernie: *Killing the Indian in the Child – Four Centuries of Church-run Schools*, p. 147. In: Maaka, Roger, C. A. és Andersen, Chris (szerk.): *The Indigenous Experience – Global Perspectives*, Canadian Scholars' Press Inc., 2006.
- 33 Milloy, John S.: *A National Crime – The Canadian Government and the Residential School System – 1879-1986.*, The University of Manitoba Press, 1999. p. 70.
- 34 Haig-Brown, Celia: *Resistance and Renewal*, The Secwepemc Cultural Education Society, 1988. p. 48.
- 35 Ibid. 51.
- 36 Ibid.
- 37 Azok a gyerekek, akik nem beszélték ezt a nyelvet, tulajdonképpen hallgatásra voltak ítélve, amíg ki nem tudták magukat fejezni új nyelvükön. In: Claes, Rhonda és Clifton, Deborah: *Needs and Expectations for Redress of Victims of Abuse*, SAGE, 1998. p. 13.
- 38 Dept. of Indian Affairs, *Annual Report: Supplies and Services*, Ottawa, 1895. pp. xxii-xxiii. Idézi: Churchill, Ward: *Kill the Indian, Save the Man*, City Lights, San Francisco, 2005. p. 93.
- 39 Churchill, Ward: *Kill the Indian, Save the Man*, City Lights, San Francisco, 2005. p. 22.
- 40 A szerző személyes interjúja Kay Swakum-mal, Merritt, Brit Kolumbia, Kanada, 2011. március 17-én.
- 41 Churchill, Ward: *Kill the Indian, Save the Man*, City Lights, San Francisco, 2005. p. 22.
- 42 Miller, James: *Shingwauk's Vision, History of Native Residential Schools*, University of Toronto Press, 1996. p. 205.
- 43 Haig-Brown, Celia: *Resistance and Renewal*, The Secwepemc Cultural Education Society, 1988. p. 84.
- 44 Johnston, B.: *Indian School Days*, Norman: University of Oklahoma Press, 1988. p. 23. és Haig-Brown, Celia: *Resistance and Renewal*, The Secwepemc Cultural Education Society, 1988. p. 56.
- 45 Az igen bőséges memoár-irodalomban erre az aktusra megdöbbenően egységesen emlékeznek vissza a volt diákok: „elidegenedtünk magunktól, megszűnt a múltunk, megszűnt a jövőnk”, lásd: Coleman, M.: *Indian Children at School*, University Press of Mississippi, 2007. p. 84.
- 46 Fournier, Suzanne és Crey, Ernie: *Stolen From Our Embrace: The Abduction of First Nations Children and Restoration of Aboriginal Communities*, Vancouver: Douglas and McIntyre Ltd., 1997. p. 31.

47 Ball, Eve: *An Apache Odyssey*: Indeh, Norman: University of Oklahoma Press, 1980. p. 144. Idézi: Smith, Maureen: *Forever Changed: Boarding School Narratives of American Indian Identity in the U.S. and Canada*, *Indigenous Nations Studies Journal*, Vol. 2., No. 2, 2001. Fall, p. 63.

48 A szerző személyes interjúja Kay Swakum-mel, Merritt, Brit Kolumbia, Kanada, 2011. március 15-én.

49 Dalseg, Barbara A.: *In their Own Words: Manitoba's Native Residentail Schools Remembered*, Winnipeg, 2003. pp. 96-97.

50 Ibid. 52.

51 A szerző személyes interjúja Liz Bob-bal, Merritt, Brit Kolumbia, Kanada, 2011. március 17-én.

52 Haig-Brown, Celia: *Resistance and Renewal*, The Secwepemc Cultural Education Society, 1988. p. 59.

53 Akik pedig mindkét zárt intézményt megjárták, azt szokták mondani, hogy tényleg hasonlítanak, da a börtönben azért jobban főztek.

Lásd: Miller, James: *Shingwauk's Vision*, *History of Native Residential Schools*, University of Toroto Press, 1996. p. 387.

54 Milloy, John S.: *A National Crime – The Canadian Government and the Residential School System – 1879-1986.*, The University of Manitoba Press, 1999. pp. 112-113.

55 Churchill, Ward: *Kill the Indian, Save the Man*, City Lights, San Francisco, 2005. p. 29.

56 Ibid. 30.

57 Milloy, John S.: *A National Crime – The Canadian Government and the Residential School System – 1879-1986.*, The University of Manitoba Press, 1999. p. 114.

58 Ibid. 266-267.

59 Ezzel kapcsolatban lásd: <http://americanheart.org/presenter.jhtml?identifier=3033999> (letöltve az internetről 2010 decemberében)

60 Churchill, Ward: *Kill the Indian, Save the Man*, City Lights, San Francisco, 2005. p. 30.

61 Duncan Campbell Scott személyével és az indiánokat szabadidejében is behatóan tanulmányozó költő-technokrata huszadik század végi megítéléséhez kapcsolódóan lásd: Cullingham, James. *Duncan Campbell Scott: The Poet and the Indians*, Tamarack Productions, Ottawa: National Film Board of Canada, 1995. című filmjét.

62 Churchill, Ward: *Kill the Indian, Save the Man*, City Lights, San Francisco, 2005. p. 31.

63 1 font = 453,59237 gramm

64 Milloy, John S.: A National Crime – The Canadian Government and the Residential School System – 1879-1986., The University of Manitoba Press, 1999. p. 117. Idézi: Churchill, Ward: Kill the Indian, Save the Man, City Lights, San Francisco, 2005. p. 31.

65 Churchill, Ward: Kill the Indian, Save the Man, City Lights, San Francisco, 2005. p. 31.

66 Ibid. 32.

67 Brant-Castellano, Marlene: Healing Narratives: Recovery from Residential School Trauma, The Vanier Institute of the Family, Transition Winter, 2006-2007. p. 3.

68 Miller, James: Shingwauk's Vision, History of Native Residential Schools, University of Toroto Press, 1996. p. 294. Idézi: Churchill, Ward: Kill the Indian, Save the Man, City Lights, San Francisco, 2005. p. 32.

69 Churchill, Ward: Kill the Indian, Save the Man, City Lights, San Francisco, 2005. p. 33.

70 Miller, James: Shingwauk's Vision, History of Native Residential Schools, University of Toroto Press, 1996. pp. 325-326. Idézi: Churchill, Ward: Kill the Indian, Save the Man, City Lights, San Francisco, 2005. p. 33.

71 Churchill, Ward: Kill the Indian, Save the Man, City Lights, San Francisco, 2005. p. 33.

72 <http://www.thecanadianencyclopedia.com/index.cfm?PgNm=TCE&Params=A1ARTA0011547> (letöltve az internetről 2010 decemberében)

73 Ibid.

74 Ibid.

75 Milloy, John S.: A National Crime – The Canadian Government and the Residential School System – 1879-1986., The University of Manitoba Press, 1999. p. 78. Idézi: Churchill, Ward: Kill the Indian, Save the Man, City Lights, San Francisco, 2005. p. 33.

76 Lord Amherst személyével és az fertőzött pokrócokkal kapcsolatban lásd például: http://www.nativeweb.org/pages/legal/amherst/lord_jeff.html (letöltve az internetről 2010 decemberében) és

Flavin, Francis E.: A pox on Amherst: Smallpox, Sir Jeffery and a town called Amherst, Historical Journal of Massachussets, Winter, 2002.

77 Churchill, Ward: Kill the Indian, Save the Man, City Lights, San Francisco, 2005. p. 33.

78 Lásd ezzel kapcsolatban: Wesley-Esquimaux, Cynthia C. és Smolewski, Magdalena: Historic Trauma and Aboriginal Healing, 2004.

A latin-amerikai párhuzammal kapcsolatban lásd Galeano, Eduardo: Las venas abiertas de América Latina, Siglo veintiuno editores, s.a. de c.v., México, 2004.

Az 1971-ben megjelent könyv – mely magyarul is olvasható (Latin-Amerika nyitott erei, Magvető, 1976.) – mára világsikerré vált. Miután Hugo Chávez venezuelai elnök 2009. április 18-án

egy angol nyelvű példányt ajándékozott Barack Obama amerikai elnöknek, a könyv az amazon.com listáján két nap alatt az 54 295. helyről a 2. helyre ugrott előre.

Ezzel kapcsolatban lásd: El boom del libro de Galeano, tras el regalo de Chavez a Obama. A cikk olvasható online: <http://www.taringa.net/posts/ebooks-tutoriales/2459797/El-boom-del-libro-de-Galeano-tras-el-regalo-de-Chavez-a-Obama.html> (letöltve az internetről 2010 decemberében)

79 Ezzel kapcsolatban lásd: Adams, Wallace: Education for Extinction – American Indians and the Boarding School Experience 1875-1928., p. 130.

80 Miller, James: Shingwauk's Vision, History of Native Residential Schools, University of Toroto Press, 1996. p. 133.

81 Lásd első fejezet 95-ös lábjegyzet

82 Bednasek, Drew C.: Aboriginal and Colonial Geographies of the File Hills Farm Colony, Kingston, Ontario, 2009. pp. 76-84.

83 Jones, Adam: Genocide – A Comparative Introduction, Routledge, 2006. p. 118.

84 Churchill, Kill the Indian, Save the Man, City Lights, San Francisco, 2005. p. 38.

85 1 láb = 30, 48 cm.

Lásd: <http://nyfgytk.atw.hu/felev1/kg/angolszasz%20mertekegysegek.pdf> (letöltve az internetről 2010 decemberében)

86 Churchill, Ward: Kill the Indian, Save the Man, City Lights, San Francisco, 2005. p. 38.

87 Ibid. 41.

88 Ibid.

89 Milloy, John S.: A National Crime – The Canadian Government and the Residential School System – 1879-1986., The University of Manitoba Press, 1999. p. 99.

90 Ibid. 263-264.

91 Milloy, John S.: A National Crime – The Canadian Government and the Residential School System – 1879-1986., The University of Manitoba Press, 1999. p. 99.

92 Lafarge, Olivier: Revolution with Reservations, New Republic, October, 9. 1935. p. 233.

Idézi: Churchill, Ward: Kill the Indian, Save the Man, City Lights, San Francisco, 2005. p. 44.

93 Indian Speaking Leaf, May/June, 1940. In: Churchill, Ward: Kill the Indian, Save the Man, City Lights, San Francisco, 2005. p. 100.

94 Az egyesült államokbeli helyzettel kapcsolatban lásd: Németh, Tibor: Indiánnak iskolát, Iskolakultúra, 2009. 11. pp. 140-146.

95 Ezzel kapcsolatban lásd: http://www.bifhsgo.ca/home_children_origins.htm (letöltve az internetről 2010 decemberében)

96 Miller, James: *Shingwauk's Vision, History of Native Residential Schools*, University of Toronto Press, 1996. p. 55.

97 Milloy, John S.: *A National Crime – The Canadian Government and the Residential School System – 1879-1986.*, The University of Manitoba Press, 1999. p. 140.

98 Ibid. 169.

99 Haig-Brown, Celia: *Resistance and Renewal*, The Secwepemc Cultural Education Society, 1988. p. 69.

100 *Acts of Visitation, 1943-1966*: 29. Idézi: Haig-Brown, Celia: *Resistance and Renewal*, The Secwepemc Cultural Education Society, 1988. p. 69.

101 Beszédés tény, hogy épp Pratt kapitány lett a kanadai és egyesült államokbeli iskolák mintájául szolgáló modell megalkotója. Pratt érdemei közül leginkább az szólt személye mellett, hogy egy katonai börtön igazgatójaként nagyszerű munkát végzett az önfejű és nyakas forrongók megzabolozására. Börtöntapasztalatait hatékonyan kamatoztatta az iskolában is; a carlisle-i kísérlet az észak-amerikai földrész széltejében-hosszában a bennszülöttek átnevelésére használt iskolahálózat példaértékű intézménye lett, azzal a céllal, hogy minden diákban megölje az indiánt (bennszülöttet – NT), azért, hogy megmentse/megmenthesse az embert (kill the Indian, save the Man).

Ezzel kapcsolatban lásd: Pratt, Richard Henry: *The Advantages of Mingling Indians with Whites, Proceedings and Addresses of the National Education Association*, 1895. pp. 761-762. In: Churchill, Ward: *Kill the Indian, Save the Man*, City Lights, San Francisco, 2005. p. 90.

102 Churchill, Ward: *Kill the Indian, Save the Man*, City Lights, San Francisco, 2005. p. 46.

103 Miller, James: *Shingwauk's Vision, History of Native Residential Schools*, University of Toronto Press, 1996. p. 255.

104 A szerző személyes interjúja Georges James-zel, Merritt, Brit Kolumbia, Kanada, 2011. március 15-én.

105 Barman, Jean; Hébert, Yvonne és McCasill, Don (szerk.): *Indian Education in Canada, Volume 1*. p. 9. Idézi: Churchill, Ward: *Kill the Indian, Save the Man*, City Lights, San Francisco, 2005. p. 50.

106 In: Milloy, John S.: *A National Crime – The Canadian Government and the Residential School System – 1879-1986.*, The University of Manitoba Press, 1999. p. 171.

107 Idézi: Churchill, Ward: *Kill the Indian, Save the Man*, City Lights, San Francisco, 2005. p. 50.

108 A szerző személyes interjúja Leona Michel-lel, Merritt, Brit Kolumbia, Kanada, 2011. március 9-én.

109 Carleton, Sean Foster Patrick: *Colonizing Minds: Public Education, the Textbook Indian, and the Struggle for Settler Hegemony in British Columbia 1920-1970.*, Simon Fraser University, 2008. p. 52.

110 Dalseg, Barbara A.: *In their Own Words: Manitoba's Native Residentail Schools Remembered*, Winnipeg, 2003. p. 57.

111 Carleton, Sean Foster Patrick: *Colonizing Minds: Public Education, the Textbook Indian, and the Struggle for Settler Hegemony in British Columbia 1920-1970.*, Simon Fraser University, 2008. p. 33.

112 <http://content.wisconsinhistory.org/cdm4/document.php?CISOROOT=/tp&CISOPTR=44986&CISOSHOW=44952>. p. 31. (letöltve az internetről 2010 decemberében)

113 Lásd: Churchill, Ward: *Kill the Indian, Save the Man*, City Lights, San Francisco, 2005. p. 54.

114 C.S. Gould to D.C. Scott, Jan. 26, 1920 (N.A.C. RG 10 Vol 6348, File 758 (1-2) MR C 8713). Idézi: Churchill, Ward: *Kill the Indian, Save the Man*, City Lights, San Francisco, 2005. p. 54.

115 Milloy, John S.: *A National Crime – The Canadian Government and the Residential School System – 1879-1986.*, The University of Manitoba Press, 1999. p. 138.

116 Ibid. 143.

117 Haig-Brown, Celia: *Resistance and Renewal*, The Secwepemc Cultural Education Society, 1988. p. 83. és

Miller, James: *Shingwauk's Vision, History of Native Residential Schools*, University of Toronto Press, 1996. 326-327. Idézi: Churchill, Ward: *Kill the Indian, Save the Man*, City Lights, San Francisco, 2005. p. 55.

119 Haig-Brown, Celia: *Resistance and Renewal*, The Secwepemc Cultural Education Society, 1988. pp. 15-16.

120 Idézi: Churchill, Ward: *Kill the Indian, Save the Man*, City Lights, San Francisco, 2005. p. 55.

121 D.C. Scott J. Rioui (OMI) atyához, 1921. december 12. N.A.C.RG 10, Vol. 6348, File 752-1, MR C 8705. Idézi: Churchill, Ward: *Kill the Indian, Save the Man*, City Lights, San Francisco, 2005. p. 104.

122 Miller, James: *Shingwauk's Vision, History of Native Residential Schools*, University of Toronto Press, 1996. p. 327.

123 <http://www.architecture-index.com/residential/indian-residential-schools-in-canada-the-painful-legacy> MoMix22 (letöltve az internetről 2010 decemberében)

124 Haig-Brown, Celia: Resistance and Renewal, The Secwepemc Cultural Education Society, 1988. pp. 83-84.

125 Dalseg, Barbara A.: In their Own Words: Manitoba's Native Residentail Schools Remembered, Winnipeg, 2003. p. 63.

126 A bentlakásos iskolából való szökéssel kapcsolatban lásd: Milloy, John S.: A National Crime – The Canadian Government and the Residential School System – 1879-1986. és

Miller, James: Shingwauk's Vision, History of Native Residential Schools, University of Toroto Press, 1996. pp. 142-147. és 282-287. és 366-381. és

Haig-Brown, Celia: Resistance and Renewal, The Secwepemc Cultural Education Society, 1988. pp. 109-110.

127 Milloy, John S.: A National Crime – The Canadian Government and the Residential School System – 1879-1986., The University of Manitoba Press, 1999. p. 146.

128 Haig-Brown, Celia: Resistance and Renewal, The Secwepemc Cultural Education Society, 1988. pp. 109-110.

129 Dalseg, Barbara A.: In their Own Words: Manitoba's Native Residentail Schools Remembered, Winnipeg, 2003. pp. 61-62.

130 <http://www.ripplefx.ca/pdf/apega3.pdf> (letöltve az internetről 2010 decemberében)

131 Milloy, John S.: A National Crime – The Canadian Government and the Residential School System – 1879-1986., The University of Manitoba Press, 1999. p. 142.

132 Ibid.

133 Haig-Brown, Celia: Resistance and Renewal, The Secwepemc Cultural Education Society, 1988. p. 110.

134 Milloy, John S.: A National Crime – The Canadian Government and the Residential School System – 1879-1986., The University of Manitoba Press, 1999. p. 286. Idézi: Churchill, Ward: Kill the Indian, Save the Man, City Lights, San Francisco, 2005. p. 58.

135 Ibid.

136 A kis Charlie legendássá vált személyével kapcsolatban lásd:

http://www.cahootsmagazine.com/index.php?option=com_content&task=view&id=182 (letöltve az internetről 2010 decemberében) és

Hodgins, Bruce W. és Milloy, John S.: The Resistance of Little Charlie Wenjack and his Legacy at Trent University, pp. 221- 228. In: Hodgins Bruce W., Lischke, Ute és McNab, David T. (szerk.): Blockades and Resistance, Wilfrid Laurier University Press, 2003.

137 Adams, Ian: The lonely Death of Charlie Wenjack, Maclean's Magazine, Feb. 1967. Idézi: Churchill, Ward: Kill the Indian, Save the Man, City Lights, San Francisco, 2005. p. 59.

138 Milloy, John S.: A National Crime – The Canadian Government and the Residential School System – 1879-1986., The University of Manitoba Press, 1999. p. 288. In: Churchill, Ward: Kill the Indian, Save the Man, City Lights, San Francisco, 2005. p. 60.

139 „A vizi bürök vagy gyilkos csomorika (*Cicuta virosa*, L. Wasser-Schierling), minden hazai mérges növényeink legmérgeesebbike, mocsárokbán, árkokban s folyók partjain terem. Legnagyobb ereje vastag, belül üres, vagyis hézagos izekre osztott fehér gyökerében rejlik, mely ha megmetszetik, tejszínű, majd halvány sárga, később sáfrány színűbe átmenő, égető ízű, orrtekerő nedvet bocsát magából. Azon szerencsétleneket, kik ezen gyökeret vagy tudatlanság- vagy vigyázatlanságból a petreselyem igen hasonló gyökerével felcserélve megeszik – ha korán nem érkezik számukra segítség – a leggyorsabb idő alatt s iszonyu kínok közt szokta kivégezni; mert a gyomorba vitetve iszonyu hőséget, fájdalmakat s kielégíthetlen szomjúságot, gyomorgyuladást, csuklást, görcsöket, szédülést, ittassághoz hasonló szédelgést, rángásokat s végre halált okoz. Halál után a has iszonyu nagyságúra felpuffad, a gyuladásba jött bélrészek és gyomor, fenésedésbe mennek át, s ez okból összerágatnak, az agy edényei vértől telülve duzzadtak.” (Vasárnapi Újság 1854-1860)

Lásd: <http://epa.oszk.hu/00000/00030/00218/datum05937/cim205948/cim305949.htm> (letöltve az internetről 2010 decemberében)

140 Milloy, John S.: A National Crime – The Canadian Government and the Residential School System – 1879-1986., The University of Manitoba Press, 1999. p. 288. In: Churchill, Ward: Kill the Indian, Save the Man, City Lights, San Francisco, 2005. p. 60.

141 Magyar nyelven ezzel kapcsolatban lásd: <http://doratheexplorer.blog.hu/2009/4> (letöltve az internetről 2010 decemberében)

angolul: <http://pm.gc.ca/eng/media.asp?id=2149> (letöltve az internetről 2010 decemberében)

142 Churchill, Ward: Kill the Indian, Save the Man, City Lights, San Francisco, 2005. p. 106. 407-es lábjegyzet.

143 Haig-Brown, Celia: Resistance and Renewal, The Secwepemc Cultural Education Society, 1988. p. 21.

144 Dalseg, Barbara A.: In their Own Words: Manitoba's Native Residentail Schools Remembered, Winnipeg, 2003. p. 28.

145 Ezzel kapcsolatban – angol nyelven – lásd: Goffman, Erving: Asylums, New York: Doubleday, 1961. és

Foucault, Michel: Discipline and Punich: The Birth of the Prison, New York, Vintage, 1979. című munkáit.

146 Dalseg, Barbara A.: In their Own Words: Manitoba's Native Residentail Schools Remembered, Winnipeg, 2003. p. 25.

147 Brit Kolumbia állam oktatásért felelős államtitkára tudatlanságát hangoztatta, mikor a botrányos esetek először kezdtek kiszivárogni: „a szomorú tény az, hogy nem volt tudomásunk arról, hogy mi folyik az iskolákban.” In: Milloy, John S.: A National Crime – The Canadian Government and the Residential School System – 1879-1986., The University of Manitoba Press, 1999. p. 297.

148 Miller, James: Shingwauk's Vision, History of Native Residential Schools, University of Toroto Press, 1996. p. 333.

149 Churchill, Ward: Kill the Indian, Save the Man, City Lights, San Francisco, 2005. p. 62.

150 Ibid. 64.

151 Randy, Fred (New World Media Society): Előszó. In: Haig-Brown, Celia: Resistance and Renewal, The Secwepemc Cultural Education Society, 1988. p. 21.

152 A szerző személyes interjúja Guy Dunstan-nel, Merritt, Brit Kolumbia, Kanada, 2011. március 21-én.

153 Dalseg, Barbara A.: In their Own Words: Manitoba's Native Residentail Schools Remembered, Winnipeg, 2003. pp. 76-77.

154 Haig-Brown, Celia: Resistance and Renewal, The Secwepemc Cultural Education Society, 1988. pp. 104-105.

155 Ibid. 99.

156 Ibid. 101-102.

157 Ibid. 99.

158 Ezekkel kapcsolatban lásd: Ibid. 98-114.

159 Dalseg, Barbara A.: In their Own Words: Manitoba's Native Residentail Schools Remembered, Winnipeg, 2003. p. 115.

160 George Manual, shuswap főnök mondását idézi: Smith, Maureen: Forever Changed: Boarding School Narratives of American Indian Identity in the U.S. and Canada, Indigenous Nations Studies Journal, Vol. 2., No. 2., 2001. Fall, p. 78.

161 I Lost My Talk

I lost my talk/ The talk you took away/ When I was a little girl/ At Shubenacadie school.

You snatched it away:/ I speak like you/I think like you/I create like you/The scrambled ballad, about my world.

Two ways I talk/Both ways I say,/Your way is more powerful.

So gently I offer my hand and ask/Let me find my talk/So I can teach you about me.

Joe, Rita: Song of Eskasoni, Charlettetown, PEI, Ragweed Press, 1988. Idézi: Smith, Maureen: Forever Changed: Boarding School Narratives of American Indian Identity in the U.S. and Canada, Indigenous Nations Studies Journal, Vol. 2., No. 2., 2001. Fall, p. 78.

162 Indián Bentlakásos Iskola volt 1922 és 1968 között Nova Scotia-ban. Az iskolaépület képét lásd Appendix 3-ban.

A kanadai Indián Bentlakásos Iskolák – intézmény a népirtás szolgálatában

Ha „igazságot és megbékélést” keresünk a bentlakásos iskolákkal kapcsolatban, akkor az első igazság, amit le kell szögeznünk, az az, hogy az Indián Bentlakásos Iskolák megalapításához nem valamiféle „humanitárius szándék által vezérelt, de elhibázott politika” vezetett – ahogy azt gyakran ábrázolják, hanem azok a kanadai őslakos népek ellenére megvalósított genocídium egyik terepe voltak. A bentlakásos iskola-politikát gyakran „tragédiának” nevezik, de nem tragédia volt ez, hanem politika. Népirtási szándékból fogant az iskolák alapításának ötlete, és ugyanaz a célzat jellemezte működését is; abból pedig, amit a winnipegi főutcán és a vancouveri keleti negyed szélén, illetve a rezervátumokon láttam, azt gondolom, hogy az iskolák népirtó hatása mára sem szűnt meg, hanem továbbra is érezhető a Bennszülött társadalmakban.¹

Kanada világszerte ismert arról – részint, mert büszkén hirdeti magáról,² hogy olyan ország, amelyben sok kultúra, nemzetiség, faji és vallási csoport él együtt, ahol a diverzitás és etnikai különbözőség támogatott állami politika és a társadalom alkotóelemei megtarthatják eredeti lényegüket³ – szemben például a déli szomszéd gyakorlattal, ahol az emberek mindenekelőtt amerikaiak.⁴

Az első ország volt, mely a multikulturalitás politikája mellett kötelezte el magát⁵ (1971 és 1985),⁶ a nemzetközi porondon a rasszizmus zengő hangú kritikusa,⁷ az emberi jogok rendületlen védelmezője,⁸ a kirekesztés és a fajirtó politika tántoríthatatlan ellenfele.⁹

A „genocídium” (fajirtás/népirtás) tagadása az utóbbi évtizedekben jelentős nemzetközi figyelem középpontjába került – több helyen bíróságok hoztak ítéleteket olyan személyek ellen, akik tagadták, hogy a Holocaust valóban megtörtént.¹⁰

Másutt vezetők olyan módon mutatták ki ellenszenvüket a tagadók ellen, hogy megtagadták a beutazást országuk területére a tagadóktól.¹¹ Egybeült úgy gondolják és írják, hogy a Holokaust kétségtelenül megtörtént, még hozzá olyan módon, hogy mint genocídium, kizárólag a zsidó népet sújtotta.¹²

A népirtás tényének el nem ismerése több szempontból is veszélyes a társadalomra nézve.¹³

„Ahol tudósok tagadják a népirtás tényét, noha perdöntő bizonyíték áll rendelkezésre annak alátámasztására, hogy az megtörtént, olyan hamis tudat kialakulásához járulnak így hozzá, melynek szörnyűsége hatása lehet. Üzenetük a következő: a genocídium nem igényel szembesítést, kritikát, azt el kell felejteni, kendőt rá. Ilyen módon a tudósok kétségtelen tekintélyüket ennek a legaljabb emberi bűnnek elfogadtatására vetik latba. Arra bátorítanak – sőt egyenest hívnak – így, hogy ez a bűn szinte bármely forrásból felfakadva megismétlődjék a közvetlen közeli vagy a távolabbi jövőben. Azzal, hogy az igazság láttán becsukják a szemüket és értelmüket elnémitják, a tudósok szerepet játszanak annak a halált okozó pszicho-historikus erőnek fenntartásában, melyben a szabadjára engedett népirtás újabb népirtásokat nemz.”

A „genocídium” szót legtöbbször a „tömeggyilkosság” szinonimájaként használják. Bár sokan írtak és vitatkoztak¹⁴ arról, hogy milyen hatással volt ez vagy az a népességrosta a megmaradókra, és hogy igazi népirtás történt-e vagy pusztán emberek igen nagyszámú csoportjainak az élettől való megfosztása ebben vagy abban a bizonyos esetben – a következőkben annak a lengyel származású nemzetközi jogásznak¹⁵ az értelmezésére hivatkozunk és hagyatkozunk, aki ezt a szót a görög *genos* (faj) és a latin *cide* (ölni) szavakból neologizmusként megalkotta.¹⁶

Még folyt a második világháború, mikor Raphael Lemkin¹⁷ már kifejezetten hangsúlyozta¹⁸ (1944), hogy:

„A genocídium nem szükségképpen egy bizonyos nép azonnali megsemmisítését jelenti – kivéve mikor emberek tömegeinek valóságos kiirtása formájában az ténylegesen megtörténik. Legtöbbször különböző cselekedetek olyan összehangolt tervezetét jelenti, melyek arra irányulnak, hogy egy bizonyos csoportot teljességgel megsemmisítsenek. Egy ilyen tervezet célja lehet politikai és társadalmi intézmények, a kultúra, a nyelv, nemzeti hovatartozás, a vallásos érzület és/vagy a nemzeti csoportok gazdasági erejének tönkretétele, továbbá a személyes biztonság, egészség, méltóság vagy a csoporthoz tartozó egyének életének megsemmisítése. A népirtás a nemzeti csoport, mint egység ellen irányul; a cselekedeteket egyének ellen hajtják végre, akik azonban nem, mint különálló személyek jönnek számításba, hanem mint ugyanannak a nemzeti csoportnak a tagjai.”

Közvetlenül a háború után (1947) az éppen megalakult ENSZ főtitkára felkérte Lemkint, hogy vezesse azt a szakértői bizottságot, melynek feladata volt pontosan meghatározni a genocídium¹⁹ jogi értelmezését. A meghatározás szerint népirtás minden olyan politikai mesterkedés, mely arra irányul, hogy elveszejtsen egy népcsoportot

vagy megakadályozza, hogy az fennmaradjon és fejlődjön. Megvalósulási módjait tekintve a népirtó politika – a Lemkin vezette jogtudósokból álló testület szerint²⁰ – lehet:

1. *fizikai megsemmisítésre irányuló* – Egy bizonyos csoporthoz tartozó egyének számára olyan életkörülmények teremtése, amelyek – a megfelelő elszállásolás, ruházat, élelem, higiénia és/vagy orvosi ellátás hiánya vagy testi túlerőltetés miatt – a csoporttagok valószínű elgyöngüléséhez és/vagy halálához vezetnek. Csonkítás és/vagy nem gyógyító céllal elvégzett orvosi kísérletek alkalmazása a célcsoport tagjain; a megélhetés lehetőségeitől való megfosztásuk; fosztogatásuk; a munkalehetőségeik körének drasztikus csökkentése; a lakáshoz jutásuk ellehetetlenítése és egyéb, az adott terület többi lakosa számára hozzáférhető készletek tőlük való megvonása.

2. *biológiai* – Sterilizálás, erőltetett abortusz végrehajtása, a nemek elkülönítése és a házassági együttélés akadályozása, továbbá bármely olyan egyéb politika alkalmazása, melynek célja a születésszabályozás egy bizonyos csoportra való ráerőltetése.

3. *kulturális* – Minden olyan típusú politika alkalmazása, melynek célja egy bizonyos egyéni jelleg kiirtása, mely a célcsoport sajátja (akár úgy, hogy azt megkülönböztető jegyként használják mások a csoportra tekintve, akár úgy, hogy saját magát értelmezi a csoport ezek alapján vagy mentén) és arra kényszeríteni, hogy valami más legyen. Ebbe a törzsfogalomba tartozó bűnesetek között megemlíti a gyermekek erőszakos áttelepítését, olyan egyének erőszakolt és tudatos száműzését, akik a kultúra jeles megjelenítői és a nemzeti nyelv használatának tilalmát.

Figyelemre méltó Lemkin elképzelésével kapcsolatban, hogy ebben a megközelítésben a célcsoport megsemmisítésére irányuló cselekedetek közül nem pusztán az a népirtás, mely tényleges fizikai kiirtásban bontakozik ki. Lemkin számára a népirtás e három kategóriába sorolt megvalósulási módjai vagy formái éppen ugyanolyan súlyúak, köztük nincsen semmilyen alá- és fölérendeltség – a kultúra tudatos tönkretétele például nem kevésbé fajirtó, mint mondjuk a fizikai megsemmisítés. Annál is inkább igaz ez, mert szerinte a népirtás háromféle módozatának hatásait képtelenség egymástól elválasztva értelmezni, és mert a „fajirtó mentalitás”²¹ gyökere a kulturális típusú fajirtásban ereszkedik.

Lemkin szerint a népiirtásnak két fázisa van: az első az elnyomott csoport nemzeti jellegének megsemmisítése, a második az elnyomó nemzeti jellegének az elnyomott csoportra való rákényszerítése.²²

„Az elnyomott népességre való ráerőltetés (imposition) megvalósítható úgy, hogy a népességre alkalmazzuk – melynek megengedjük, hogy helyben maradjon; illetve úgy, hogy a területre alkalmazzuk – miután a lakosságot eltávolították, az elnyomó hatalom állampolgárai által megvalósított gyarmatosítás formájában.”

A fajirtás fogalmát a Lemkin vezette bizottság tehát kétfelől közelítve határozta meg: egyrészt, mint tevékeny formában kibontakoztatott politikát értelmezte – mint egy bizonyos csoport elpusztítását; másrészt, mint elszenvedett cselekvés eredményét definiálta – mint a csoport fenntartását és fejlesztését megakadályozó tevékenység kibontakoztatását.²³

Lemkinék fogalmazványa 1947 novemberében egy alkalmasszerűen (ad hoc) felállított (Kína, Franciaország, Libanon, Lengyelország, az Egyesült Államok, a Szovjetunió és Venezuela szakértői által képviselt) ENSZ-bizottsághoz került jóváhagyásra.²⁴ Az Egyezmény²⁵ elfogadása a háború utáni korszakra jellemző erőpolitika szellemében kialakult megegyezés volt,²⁶ a szövegtest megfogalmazását igen nagy nemzetközi feszültség jellemezte.²⁷

A procedura során a szovjet küldöttnék sikerült elérnie, hogy bizonyos politikai csoportosulások nevét levegyék a védettek listájáról, az egyesült államokbeli politikus pedig sikeresen lobbizott annak érdekében, hogy az eredeti beadványban szereplő „kulturális genocídium” törzsfogalmat teljesen kihagyják a tervezetből.²⁸

Lemkin eredeti verzióját, mely szerint a népiirtás-esetek tárgyalására kifejezetten erre a célra felállított nemzetközi bíróságot kéne létrehozni, szintén elutasították, és a szerződő felek hazai bírósági jogkörébe utalták az ezzel esetleg kapcsolatos jogszolgáltatást. Leszögezték mindazonáltal, hogy olyan esetekben, mikor a megfelelő jogi orvoslát elmarad, az ENSZ illetékes szervei illetékesek.

Az eredeti javaslatot, bár módosított formában, valamelyest azonban mégis tükröző, 1948-ban elfogadott ENSZ Egyezmény kimondta, hogy:²⁹

„népirtás alatt a következő cselekmények bármelyikének, valamely nemzeti, népi, faji vagy vallási csoport, mint olyan, teljes vagy részleges megsemmisítésének szándékával való elkövetését érti:

- a) a csoport tagjainak megölése;
- b) a csoport tagjainak súlyos testi vagy lelki sérelem okozása;
- c) a csoportra megfontolva oly életfeltételek ráerőszakolása, melyeknek célja a csoport teljes vagy részleges fizikai elpusztulásának előidézése;
- d) olyan intézkedések tétele, amelyek célja a csoporton belül a születések meggátolása;
- e) a csoport gyermekeinek más csoporthoz való erőszakos átvitele.”

A Népirtás Egyezmény szerint nem pusztán e cselekedetek tényleges megvalósítása meríti ki a népirtás fogalmát, hanem az is, ha bárki a megvalósítás szándékával kísérletet tesz akár egyetlen fentebb felsorolt bűncselekmény megvalósítására, ha azokban tevékenyen közreműködik, azokra felbújt vagy azokkal kapcsolatos bármely kivitelezett cselekményben cinkossá lesz – akár mint magánember, akár mint hivatalos személy.³⁰

„A népirtást vagy a III. Cikkelyben felsorolt más cselekmények bármelyikét elkövető személyek büntetés alá esnek, függetlenül attól, hogy államvezetők, hivatalos vagy magánszemélyek.”

Kanada – miként az Egyesült Államok is,³¹ bár különböző formában, de ugyanolyan hatékonyan – sokáig elodázta a népirtásról szóló nemzetközi megállapodás hazai alkalmazását. Az Egyesült Nemzetek Szervezetébe delegált kanadai küldött szerint a kulturális genocídiumról szóló rész sem a Tanács szakterületébe nem vág, sem az emberi élet védelmét előmozdító megállapodásba nem illeszkedik szervesen,³² úgyhogy a kanadai illetékesek azt fontolgatták, hogy – az Amerikai Egyesült Államokhoz hasonlóan³³ – nem fogadják el az Egyezményt.³⁴

„Erősen hajlok arra, hogy azt higgyem, hogy Kanadának nincs szüksége jelenleg semmiféle jogalkotásra...”

Nem gondolom, hogy bármely törvénykezés szükséges volna, mivelhogy nem tudok elképzelni semmi olyan bűnelkövetést vagy olyan mulasztást (I cannot conceive of any act of commission or omission), mely Kanadában folyó, és az egyezmény második cikkelyének a *genocidium* büntettről szóló meghatározása alá eső olyan cselekményre vonatkozik, amelyet nem szabályoz a Büntető törvénykönyv odaillo passzusa.”

Tanakodás után Kanadában végül is elfogadták az Egyezményt – a Parlament 1952-ben ratifikálta –, a háttérben azonban csendesen újrafoglalmazták azt belső használatra és minden olyan cselekményt és politikát kihagyták a büntetendő tettek felsorolásából, amelyben az ország bűnösnek találtathatót volna. A hivatalos magyarázat szerint a Népirtás Egyezménynek csakis azon tételeit hagyták ki a törvényből, melyek olyan – európai történelmet érintő – esetekre vonatkoztak, melyeknek Kanadára nézve nem volt semmilyen fontossága,³⁵ mindenesetre a törvény nem említi sem „egy csoport tagjainak súlyos testi vagy lelki sérelem okozása”, sem pedig a „csoport gyermekeinek más csoporthoz való erőszakos átvitele” esetét.³⁶

„A kanadai törvénykezés érdekében úgy gondoljuk, hogy a „genocídium” meghatározását valamelyest szűkebbre kell vennünk, mint azt a nemzetközi Egyezményben tették. Annyiban ugyanis, hogy csak a gyilkosság és ennek szinonimái (substantial equivalents) szerepeljenek...

A nemzetközi meghatározás egyéb elemeit – úgy, mint (váz) a csoport tagjainak súlyos testi vagy lelki sérelem okozása, vagy a csoport gyermekeinek más csoporthoz a csoport tönkrétételének szándékával való erőszakos átvitelének esetét – nem tanácsos (inadvisable) Kanadára alkalmazni. Előbbit azért, mert mostani jogi értelmezési keretünkben az jóval enyhébb büntetett, mint a tényleges gyilkosság és ennek szinonimái (substantial equivalents); az utóbbit azért nem, mert úgy tűnik, azt arra szabták, hogy bizonyos, az európai történelmet érintő esetekre vonatkozzon – olyanokra, melyeknek Kanadára nézve kevés relevanciája van, (hiszen) itt gyermekeknek másik csoporthoz való erőszakos átvitele ismeretlen gyakorlat.”

Azóta, hogy 1959-ben egy holland jogász³⁷ (Lemkin eredeti értelmezését tovább szűkítve) amellet érvelt, hogy a „genocídium” terminust a kulturális típusú nemzetirtásra nem megfelelő használni – hiszen az arra illeszkedő kifejezés az „etnocídium”,³⁸ „fajirtás” alatt a világon mindenütt egyre inkább és az új évezredre szinte kizárólagosan „tömeggyilkosság”-ot kezdtek érteni³⁹ – még bírósági ítéletekben is.⁴⁰

A világban egyre inkább uralkodó eszmeáramlatba illeszkedve 1985-ben a törvényt Kanadában is átdolgozták, az új változatból pedig már a csoporton belüli születések meggátolásáról szóló cikkelyt is kihagyták. Jelenlegi formájukban a kanadai törvények az 1948-as Népirtás Egyezménynek a genocídiumot értelmző öt pontjából csupán kettőt tartalmaznak⁴¹ – az egyik kanadai bíróság 1996-ban ki is mondta, hogy az ország-

ban büntetendő cselekmény a „genocídium” szót e két (újólág szabályozott) megvalósulási módjain kívüli esetekre alkalmazni.⁴²

A kanadai törvényhozók és jogalkalmazók, úgy látszik, nagyon tartanak a „genocídium” szó használatától – talán éppen azért, mert az Indián Bentlakásos Iskolákban évtizedeken keresztül egyfolytában megvalósított politikája alapján, Kanada kezdettől fogva (1948) hadilábon állt az ENSZ emberi jogi határozataival. Különösképpen igaz ez a Fajirtás Megelőzésére és Megtorlására Vonatkozó Egyezményre (Genocídium Egyezmény) (Convention on the Protection and Punishment of the Crime of Genocide – 1948), bár egyéb nemzetközi jogszabályokban rögzített, a büntetés hatálya alá eső gyakorlatokban való közreműködését sem lenne eleve lehetetlennek tűnő vállalkozás kimutatni – ugyancsak az iskolákban megvalósított politikája miatt. Például a Gyermekek Jogairól Szóló Nyilatkozata⁴³ (Declaration of the Rights of the Child – 1959) vagy épp az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata⁴⁴ (Universal Declaration of Human Rights – 1948) alapján.⁴⁵

„Mindenkinek joga van a gondolati, lelkiismereti és vallásszabadsághoz, beleértve az egyénnek azt a jogát is, hogy szabadon változtassa vallását vagy meggyőződését...

Az oktatás az egyén személyiségének teljes kibontakoztatására és az emberi jogok és alapvető szabadság tiszteletének megerősítésére kell, hogy irányuljon. Elő kell, hogy mozdítsa az összes nép, továbbá faji és vallási csoport közötti megértést, türelmet és barátságot...

A szülőknek alapvető joga, hogy megválasszák az oktatásnak azt a módját, amelyben gyermekeik részesülni fognak.”

Egy esetben⁴⁶ (1981) az ENSZ ki is mondta a Kanadában megvalósított cselekedetek jogsértő voltát – és még csak nem is az iskolákban kibontakoztatott gyakorlatok alapján, hanem a Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya⁴⁷ (International Covenant on Civil and Political Rights – 1966) huszonhetedik cikkelyének megszegése miatt. 1978-ban Sandra Lovelace⁴⁸ (ma New Brunswick szenátora) indián származásának az „Indián törvény”-ből⁴⁹ (Indian Act – 1876, 1880, 1886, 1951, (2009))⁵⁰ fakadó elvesztése és szexuális kirekesztés vádjával panaszt emelt az ENSZ Emberi Jogi Bizottságnál, mely a vizsgálat utáni döntésében elmarasztalta Kanadát.

A Bennszülött Népek Munkacsoportját (Working Group on Indigenous Populations – WGIP), mely az Egyesült Nemzetek Szervezetének az Emberi Jogok Elterjesztését és

Védelmét Segítő Albizottsága, 1982-ben hozták létre. 1993-ra a WGIP elkészítette a Bennszülött Népek Jogairól Szóló Nyilatkozatának tervezetét, majd a következő tizen-nég évben azon végrehajtott többszöri újrafogalmazás után 2007-ben az ENSZ Köz-gyűlése túlnyomó többséggel azt meg is szavazta.⁵¹

A Nyilatkozat elfogadása ellen az egész világon mindössze négy ország emelt szót – az Egyesült Államok, Ausztrália és Új-Zéland mellett Kanada is, annak ellenére, hogy 2004-ben a Kanadába küldött ENSZ-szakértő (Rodolfo Stavenhagen)⁵² szerepmodell-tevékenység kibontakoztatására szólította föl az ország kormányát. A szakértőtől a kormány felé benyújtott javaslatok között szerepelt, hogy az országban élő bennszülött népek jogait Kanada kormánya szabályozza újra – a nemzetközi fórum elvárásainak megfelelően.⁵³

„A kanadai Parlamentnek és a szövetségi törvényhozó testületnek – összhang-ban az RCAP (Bennszülöttek Ügyeivel Foglalkozó Királyi Bizottság –Royal Commission of Aboriginal Peoples – NT) erre vonatkozó javaslataival – a Bennszülöttek jogaira vonatkozó olyan újraszabályozást kell megteremtenie... Ezen újraszabályozás egy a mainál magasabb szinten megfogalmazott építő szerep-modellt alkalmaz azon folyamat során, mely a Bennszülött Népek Jogai-ra Vonatkozó Nyilatkozat Fogalmazványának elfogadásához vezet – ahogy azt számos kanadai bennszülött-szervezet vezetői is kérték, és ahogy azt több egyéb szervezet tagjai is várják, szerte a világon.”

Stavenhagen, a bennszülött népek életkörülményeit vizsgálva, a Kanadában fennálló súlyos egyenlőtlenségekről számolt be.⁵⁴

„A szegénységi ráta, a gyermekhalandósági, munkanélküliségi, megbetegedési (morbidity), öngyilkossági és börtönbüntetési mutatók, a gyermekjóléti szolgál-atok által kezelt gyermekek és a fizikai erőszak női áldozatainak száma sokkal magasabbak a Bennszülött népek között, mint a kanadai társadalom bármely más szegmensében. Emellett az elért oktatási szint, az egészségügyi mutatók, a lakáskörülmények, a családi jövedelmek, valamint a gazdasági lehetőségekhez és a szociális szolgáltatásokhoz való hozzájutás mértéke, mind alacsonyabbak.”

Stavenhagen ország-értékelésében külön kiemelte a bennszülöttekre szabott gyarmato-sító intézmény, a bentlakásos iskolahálózat szomorú hagyatékát és a bennszülöttek részben ebből fakadó, súlyos társadalmi nehézségeit.⁵⁵

„Különös figyelem kell, hogy megillessen az Indián Bentlakásos Iskolákra vonatkozó jóvátételi folyamatnak, a nemzedékeken átívelő (transgenerational) kultúra-vesztésnek és az ebből fakadó társadalmi bajoknak – mint például az öngyilkosságot elkövető kamaszok számának és a családok szétzillesztésének (family disorganization) – egymáshoz való kapcsolatát.”

A gyarmatosítás rendszerének a kiválasztott kultúrára való rátelepedése a helyi erő(tlenség) igénybevétele nélkül nem működhet egyetlen kolonizációs folyamat során sem – nem pusztán arról kell meggyőzni az elnyomottak (legalább bizonyos) csoportjait, hogy elfogadják a gyarmatos rendszerét, azt is el kell érni, hogy önként akarjanak benne részt venni – ez Kanadában is így volt. Ennek elérésére pedig szükség volt iskolákra.

Az őslakosok oktatása több fázisban történt Kanadában.⁵⁶

A korai, klasszikus szakaszban – mely a francia gyarmatosítással és a szörmekereskedelem virágzásával esett egy időbe – nagyrészt a katolikus egyház segítségével kivitelezett támadásban, a bennszülöttek oktatásának célja a kizsákmányolható és szolgai alázatot mutató bennszülöttek nagy számban való kinevelése volt.

Franciaországnak a régióból való kiszorulása után (1760), a számban föltűlt és javaiból kifogatott őslakosokat a törvények ellenére is új lakóhelyre telepítették, őseiknek földjeit elvették.⁵⁷ Erre a korszakra az oktatási célok közül az asszimiláció volt jellemző – rasszista alapokra helyezett nevelésméleti célkategóriák előírták, hogy a vadakat meg kell szelídíteni, európai arcúra kell szabni. Európai arcúra, de ne túl szépre – hiszen a függésben lévő bennszülötteknek, a kormány gyámoltjának (ward of the government) alázasnak és kizsákmányolhatónak kellett maradnia.⁵⁸ A célok elérését szolgálta a bennszülött gyermekek családjaikból való elrablásának népirtó politikája és bentlakásos intézményekben való bémunkássá nevelése, kultúrájától és nyelvétől való megfosztása.

A Konföderáció⁵⁹ megszületése (1876) után nem egyszerűen civilizálni és keresztény hitre téríteni, hanem állampolgárrá nevelni is kellett az őslakókat – ez is az iskolák feladata lett. Az asszimilációs politikát az együtt-oktatás elősegítésének szándéka váltotta föl a második világháborútól kezdve – az új „Indián törvény” (Indian Act – 1951) nyomában kibontakozó koncepció fejlődése szépen haladt⁶⁰ – 1959-ben a bennszülött gyermekek harmincöt, 1969-ben már hatvanegy százaléka olyan iskolákban tanult,⁶¹

ahol „az őshonos gyereket olyan oktatás illette meg, mint amilyen akkor járna neki... ha nem lenne indián.”⁶²

Mindez nem is maradt következmények nélkül – a bennszülött nyelvek legnagyobb veszteségeiket pontosan ebben az időszakban szenvedték el – 1966-ra, nyilván nagymértékben a nyelvi nehézségek miatt is, a bennszülött diákok kilencvenhét százaléka kiesett az iskolákból.⁶³

A multikulturalizmus politikájának meghirdetése (1971) úgy tűnt fel, mint egy minden kultúra iránti tisztelet előmozdításának kormány szintű biztosítéka. Nemcsak hogy egyenlőséget kívánt és kínált, hanem követelt is mindenkinek és mindenkitől – mint a szerződésekben biztosított indián státusz (Indian Status) megszüntetésére tett kísérlet, sikertelen maradt azonban az integrációs politika ellen egységfrontba tömörült bennszülött vezetők ellenállásának köszönhetően.⁶⁴

A Blue Quills-i iskolafoglalásból (1970) jelentős ellenállás fejlődött ki országszerte a bentlakásos iskolák helyi közösség által való irányítása és fenntartása érdekében, mely a Nemzeti Indián Testvériség (National Indian Brotherhood, 1982-től új néven Assembly of First Nations) által felügyelt és irányított Indián Ellenőrzést az Oktatásban! (Indian Control of Indian Education) című felhívás megszületéséhez vezetett (1972) (lásd 26. oldal) – ez helyi közösségi ellenőrzést, az iskolákban nagyobb szülői részvételt és anyanyelven való oktatást követelt. Noha a szövetségi kormány még ugyanabban az évben támogatást ígért, ez valójában a választási lehetőségek ügyesen összeállított tárházából – szövetségi és helyi előírásokból, tananyagra vonatkozó kötelezettségek, angol nyelvű oktatásból – való szemezgetést jelentett, nem többet, mint az asszimilációs szokások közt való választás lehetőségét.

A legtöbb iskolaszék politikai intézmény, ahol a bennszülöttek (megdőböntő módon) kisebbségben vannak – még a rezervátumokon is.⁶⁵ Ha az őshonos közösségek iskolát akarnak közösségeikben, annak az ára, hogy a külső ellenőrzést elviselik; ha az állami iskolát választják, ott még erősebb a rejtett tanterv – a proletarizáció, az individualizmusra nevelés, a bennszülött kultúra lejáratása.⁶⁶

Igaz, hogy 2001-ben a kanadai bennszülöttek nyolc százaléka folytatott egyetemi tanulmányokat⁶⁷ (a nem bennszülött kanadaiaknál ez az arányszám ugyanakkor huszonhárom százalék volt),⁶⁸ még mindig rengetegen lemaradnak, elvesznek – például anyagi

források hiányában.⁶⁹ Ráadásul, a külső gyarmatosítás elemeit a bensővé tett kolonizáció hatása és jegyei erősítik föl.⁷⁰

„Nincs olyan emberfia (No human being), aki hagyná, hogy bárki arról győzze meg, hogy értéktelen, hogy nincs joga létezni a jövőben, hogy nincs semmije, ami méltó lenne arra, hogy másoknak majd átadja. Senki, aki ép eszén van, nem mondana le arról a jogáról, hogy a gyerekeit oktassa-, tanítsa-nevelje, egy olyan ember javára, akit nem ért meg. Kivéve akkor, ha elhitették vele, hogy nincs joga minderre.”

A gyarmatosítás nem szűnt meg létezni Kanadában, még hozzá nemcsak mint politikai ideológia működik tovább, hanem mint oktatási szervezőelv is. Ha a bennszülöttek, mint mondják, tényleg kezükbe akarják venni gyermekeik iskoláztatását, az oktatásban a gyarmatosítás által hagyott örökséget fel kell számolni: csak ha a múlt valóság-arcát kitapogatjuk, és azt napfényre hozzuk – bármilyen rútnak látszik is –, akkor lehet a jelen kritikus elemzésére vállalkozni és a jövő tervezésébe belefogni.⁷¹

Ahogy a rasszizmust arra használták a gyarmatosítók szerte a világon, hogy embermilliók kizsákmányolását megokolják, ugyanúgy használják ma az érdem szerinti kiválasztás (meritocracy) elvét (például Kanadában) arra, hogy a helyi társadalomban létező hatalmas igazságtalanságokat indokolják.⁷²

A bennszülött oktatásban a döntéshozás a kormányok, az egyetemek és a multinacionális cégek vezetői számára fenntartott monopólium, melyek együtt alkotják meg a Bevert Olvasatot⁷³ (Standard Account) úgy, hogy „láthatatlan kézzel” kormányozzák az oktatást és a kutatást.⁷⁴

A gyarmatosítás fojtó öleléséből való szabadulásnak a bennszülött népek számára kínálkozó módja gyermekeik oktatására való joguk visszaszerzése lehet.⁷⁵ Mindaddig, amíg a gyerekeknek azt tanítják, hogy a bennszülött közösségekre jellemző nagy szegénység az ő elődeik hibája és bűne – és nem azoké, akik továbbra is uralkodnak erőforrásaik felett és bitorolják földjeiket⁷⁶ –, a bensővé tett gyarmatosított szerepéből való szabadulás nehezen elképzelhető számukra.⁷⁷

„A ma is használt iskolai jegyzetek és könyvek általában nem foglalkoznak (ignore) mindazzal, amit az Első Népek a kanadai történelemhez hozzáadtak. Ezek az üzenetek belső ellentétet okoznak (foster) az Első Népekhez tartozó diákokban. Mindaz, amivel az Első Népek Kanada fejlődéséhez hozzájárultak, még mindig nincs minden tárgy tananyagába beágyazva. Sőt, kulturális prog-

ramok nagyon gyakran egy-egy történelmi szöveggörnyezetbe elszigetelve kerülnek, azokra a bölcsesletekre és értékekre való minden utalás nélkül, melyek pedig az Első Népekre jellemző erős öntudat és hagyományörzés kialakulásához elengedhetetlenül fontosak (essential).”

Amíg az őslakos hagyományok, értékek, világszemlélet és szokásformák nem nyernek valódi polgárjogot és értéket,⁷⁸ amíg az anyanyelv tanításának mára engedélyezett gyakorlatát nem váltja fel az anyanyelven való tanítás modellje⁷⁹ – annál is inkább, mert a legtöbb kanadai őslakos nyelvet már harminc-negyven évesnél fiatalabbak egyáltalán nem beszélik,⁸⁰ úgyhogy az esély arra, hogy a nyelvvel együtt a gyerekek őseik kultúrájába is bevezetést kapjanak, már nem sokáig adott –, addig a gyarmatosítás tovább működik⁸¹ és annak szorongató légköréből való szabadulás lehetetlen.⁸²

„A nemzeti felszabadulás... nemhogy eltávolítaná a többi nemzettől, hanem éppen feljuttatja a nemzetet a történelem porondjára.”

Azt gondolom, hogy azok alapján, amit a „Gyűjtünk erőt: Kanada Bennszülöttekre Vonatkozó Akcióterve” (Gathering Strength: Canada's Aboriginal Action Plan – 1998) leír, a ma Kanadában megvalósított társadalmi kiengesztelődési folyamatban tapasztalhatunk (lásd a hetedik fejezetet), és jelen dolgozatnak a diákok iskolai emlékeit feldolgozó (harmadik) fejezetben láttunk, nem kétséges, hogy a Genocídium egyezmény (legalábbis) második (b.) („a csoport tagjainak súlyos testi vagy lelki sérelem okozása”) és harmadik (c.) pontja („a csoportra megfontolva oly életfeltételek ráerőszakolása, melyeknek célja a csoport teljes vagy részleges fizikai elpusztulásának előidézése”) olyan eseteket ír le, melyek a kanadai bennszülöttek számára fenntartott bentlakásos iskolákban megtörténtek – és amelyekért a kanadai kormány messzemenően felelős.⁸³ A gyarmatosítás a genocídium kulturális típusú megvalósítása,⁸⁴ hiszen ez a folyamat nem történhet meg anélkül, hogy szisztematikusan föl ne számolná a bennszülöttek sajátos életterét és szokásrendszerét.⁸⁵

„Az, ha egy csoport tagjait arra kényszerítjük, hogy lemondjanak életmódjukról, az azt jelenti, hogy ezzel a csoport tagjait súlyos károknak tesszük ki – attól függetlenül, hogy a kényszerítés éheztetéssel, veréssel, szomjúság-okozással vagy egyéb fizikai vagy pszichológiai eszközökkel együtt jár-e.”

A genocidális gyakorlat ritkán irányul arra, hogy teljesen kiirtson egy népcsoportot – az elkövetők célja legtöbbször az, hogy képtelenné tegyék a csoport tagjait az önfenntartásra és az önazonosság megőrzésére.⁸⁶

„Az erőszak célja (ha az erőszak célra-orientált és megtervezett) az, hogy elpusztítsa a célkategóriát (egy nemzetet, egy törzset, egy vallási szektát), mint életképes közösséget, mely önfenntartásra és önazonosságának megvédelmezésére képes.

Ha a helyzet így áll, a népirtás célja beteljesedik, amennyiben:

1. az erőszak elég nagymértékű ahhoz, hogy aláássa a szenvedést elviselők akaratát és megújítási képességét, és hogy terror révén elérje, hogy behódoljanak a felsőbb hatalomnak és elfogadják azt a rendszert, melyet az rájuk szab, miközben

2. a célcsoportot megfosztották azoktól az erőforrásoktól, melyek a küzdelem folytatásához szükségesek.

Ha ez a két feltétel teljesült, az áldozatok ki vannak szolgáltatva a kínzó kénye-kedvének. Lehet, hogy huzamos időn át tartó rabszolgaság lesz a jussuk, de lehet, hogy az új rendben új helyet jelölnek ki számukra azokkal a feltételekkel, melyeket az új győztes szán nekik – hogy milyen sors vár rájuk, az egyes egyedül a hódítók szeszélyén múlik.”

Annak, hogy egy nép kulturális önazonosságát aláássák, az egyik leghatékonyabb módja a népcsoport kultúrájának tönkretétele – szülők és gyermekek szétszakítása, mint ahogy a kanadai őslakosok számára felállított bentlakásos iskolákban is történt.⁸⁷

„Az iskolában, különösképp az ipari iskolában kell, hogy megvalósuljon az Egyház indiánok felemelését célzó nagy munkája. Az ipari iskolákban a gyermekek hosszú időszakokra vannak kivonva istentelen otthonaik (pagan homes) lealacsonyító környezetéből – minél hosszabb időre, annál jobb –, és elhelyezve annak közvetlen befolyása alá, ami a legnemesebb és legjobb a mi keresztény civilizációnkban. Az angol oktatás alapvető tárgyait fogják tanulni. Ezen kívül a fiúk a gazdálkodással kapcsolatos munkákban, a földművelésben, az állatok körüli teendők ellátásában és alkalmasint az ács- és kovácsmesterségben; a leányok a kötés, varrás, sütés, főzés és általános házimunkák ellátásában kapnak kiképzést. Mindnyájan meg fogják tanulni a zsoltárokat és az egyházi himnuszokat angol nyelven... Mi pedig bizakodva reménykedünk abban, hogy az a nemzedék, mely ilyen befolyás alatt van tanítva, végtelenül nagyobb értékű lesz, mint a szülei, és hogy viszonylag rövid idő alatt teljesül mindez.”

Kanada bennszülött népet harctéren nem győzött le, hanem a britektől megörökölte az erkölcsi és jogi kötelezettséget bizonyos népek iránt, amelyekkel egyáltalán nem volt inyére a közösségépítés – olyan felelőségekkel és köteleességekkel terhelt, melyeket

a kormány nem vállalt fel igazán, az állam vezetői és bürokratái a kiirtásuk felé vezető útra kényszerítették a bennszülött népeket.

Az a politikai számítás és haszonkeresés, amely a kanadai, ausztrál és egyesült államokbeli bentlakásos iskolákat létrehozta, nem a tizenkilencedik század utolsó harmadában jött létre brit utódállamokban élő őslakosok társadalmainak szétzilálására. Az ellenük fordított ideológiai fegyvert – az iskoláztatást, ha csak az angol nyelvű világot vesszük is számításba – több évszázaddal az indiánok, métis-k és eszkimók előtt a kelta törzsek leszármazottai, a walesiek, írek és skótok is megismerték, akik aztán néhány nemzedék alatt mindent elfelejtettek, amit nem az iskolákban tanultak.⁸⁸

Az oktatás hangoztatott céljai mindenütt ugyanazok voltak: megmenteni a gyerekeket elődeik szörnyűségeket életmódjától, előkészíteni őket arra a társadalmi szerepre, melyre szántak és elhozni számukra a kereszténység és a civilizáció áldásait – erőszakkal.⁸⁹

A társadalom-szobrászat angolszász példái embertelenségben felveszik a harcot a többi európai nagyhatalom fényesnek éppen nem nevezhető tetteivel;⁹⁰ az országok célja mindenütt a gyarmatosítás volt – a kanadai bennszülöttekre rótt bentlakásos iskolai hálózat szintén a gyarmatosítás természetéből fakadó intézmény.⁹¹

„Mivel senki sem foszthatja ki, vetheti szolgaságba vagy ölheti meg büntetlenül embertársát, kimondják azt az elvet, hogy a gyarmatosított nem ember. Rohamcsapatunk azt a megbízást kapta, hogy ezt az elvont bizonyosságot valósággá tegye; kiadták a parancsot: az annektált terület lakóit az emberszabású majom szintjére kell süllyeszteni, hogy igazolják a gyarmatosítást, aki állatként kezeli őket. A gyarmati erőszak célja nemcsak ezeknek a leigázott embereknek a megfékezése, emberségüktől is meg akarja fosztani őket. Mindent elpusztít, hogy megsemmisítse hagyományait, hogy a mi nyelvünkkel váltsa fel az övéket, hogy megsemmisítse kultúrájukat anélkül, hogy a mienket nekik adná; agyonfárasztva elbutítja őket. Rosszul tápláltak, betegek, s ha mégis ellenállnak, a félelem befejezi a munkát: puskát szegeznek a parasztra, civilek jönnek, akik elfoglalják a földjét, és korbáccsal kényszerítik, hogy nekik művelje. Ha ellenáll, a katonák lönek és ő halál fia; ha enged, lealacsonyítja magát, és többé már nem ember; a szegény és a félelem megpuhítja jellemét, felbomlasztja személyiségét. Az ügyet szakértők közreműködésével, erőszakosan intézik: a „pszichológiai hadviselés” nem mai találmány. Az agymosás sem.”

Az a módszer, amellyel a kanadai bentlakásos iskolákban kezelt gyermekeket újrászabott társadalmi szerepükre szoktatták, egyáltalán nem elszigetelt jelenség – nem csakis egy bizonyos időpontra vagy helyszínre (volt) jellemző, és nem is csak gyerekekkel

szemben alkalmazzák.⁹² Egy kanadai pszichiáter a totális intézményeket (total institution), az 1920-as évekig visszamenő civil szférához tartozó és több száz éves egyházi iratokat felhasználva, 1961-ben így írta le:⁹³

„A totális intézmény társadalmi keverék (social hybrid): részben bentlakásos közösség, részben külsőleges szervezet – éppen ebben van szociológiai érdekessége. Vannak egyéb okok, melyek érdekessé teszik ezeket az intézményeket. A mi társadalmunkban ezek hajtatóházak (forcing houses), azzal a céllal felruházva, hogy átváltoztassák az embereket; minden egyes közülük természetes kísérlet helyszíne arra, hogy a személyiséggel mit lehet tenni.”

Ezek a társadalmi intézmények – bolondok háza, kiképzőbázis, börtön, gyűjtőtábor, kolostor vagy bentlakásos iskola –, melyek a külvilágtól fallal, vagy elhelyezkedésük miatt természetes módon elszigetelt telepek, széjjeltördelik és megszüntetik azokat a határokat, melyek a társadalomban az életvezetés különböző szinterei között fennállnak. A totális intézményekben rendkívül jellegzetes erő-erőtlenség diszpozíció határozta meg a kicsiny számú felügyelő és a nagyszámú bentlakó között meglévő (és viszonyukat alapvetően jellemző) kapcsolatot.⁹⁴

Ezen intézmények feladataik alapján különböznek: kiképezni az újoncot arra, hogy gondolkodás nélkül végrehajtsa a parancsot; felkészíteni a rabot majdani, a társadalomban tőle elvárt szerepre; intézményéhez hűvé és a hit őrzőjévé tenni a novíciust,⁹⁵ és így tovább. Céljaikat tekintve viszont azonosak: lerombolni a belső ént, tönkretenni az egót, elrágni a külső ember személyiségének mélyre futó gyökereit – azért, hogy azután abból, ami az eredeti személyből maradt, a megkívánt illetve eltűrt módon újra felépítsenek egy olyan valakit, aki számukra megfelelő.

A felügyelők a fizikai és pszichológiai környezet totális ellenőrzésével lehetőséget, feljebbvalóiktól pedig gyakran parancsot kapnak arra, hogy teljességre törekvő igyekezettel széjjelroncsolják az egyént védő falat, beszédmódjukkal és szóhasználatukkal lealacsonyítsák és megalázzák a személyt és szétmarják annak magáról alkotott pozitív önképét – ameddig azt teljesen szét nem zúzzák. Már az intézménybe beemelő folyamat cselekedetei is erre a célra kalibráltak: nevét elveszik, ruháiból kivetkőztetik, megfürdetik, haját levágják, fertőtlenítik, új nevet/számot kap, addigi világában megélt szerepeitől megfosztják.⁹⁶

Az intézményekben megvalósított tudatos személyiségrombolás a jelenkorig folytatott eljárás. 1987-ben egy pszichológus szakértő⁹⁷ így jellemezte az Egyesült Államokban működtetett egyik börtön elkülönítő egységének célját:⁹⁸

„A cél, hogy a rabokat a behódolás (submission) állapotába hozzuk, ami alapvetően fontos ahhoz, hogy ideológiai áttérítésüket el lehessen végezni. Ha ez nem megy, a következő lépés az, hogy a pszichológiai alkalmatlanságnak abba az állapotába kényszerítsük őket, mely elégséges ahhoz, hogy hatástalanítsa ezeket az emberi lényeket, mint eredményes (efficient), önsorsukat irányító ellenfeleket. Ha ez nem sikerül, az egyetlen lehetőség arra, hogy elpusztítsuk őket, az, hogy lehetőség szerint a reményvesztettségnek arra a fokára juttassuk őket, hogy ők végezzenek önmagukkal.”

Ha a zárt intézményekben gyermekek áttérítését végzik – így például a kanadai bentlakásos iskolákban, melyekéhez a fentebb sorolt eszköz- és módszertár elemein felül a (szexuális) zaklatást, a gyermekeknek családjaiktól való elidegenítését, rendszeres éheztetését és verését is hozzászámíthatjuk (lásd a harmadik fejezetet) – az egyén én-képének nemhogy lerombolásával kell számolnunk – annak kifejlődését akadályozták itt meg horrorisztikus módon.

Ezek az Egyesült Államokban egy női börtönben 1987-ben egy pszichológus által kimutatott okok Kanadában félszáz évvel azelőtt is működtették a bentlakásos iskolai mechanizmust, még hozzá fajirtó módon. Számonkérés itt sem, ott sem következett be – ez azonban a korra jellemző módon a világ más részein is elmaradt.⁹⁹

„A legtöbb fajirtást a huszadik században nemzetállamok határaikon belül élő etnikai kisebbségekkel szemben követték el, az áldozatok döntően nagy része gyermek. Azok az emberek, akik tömeggyilkosságokat követtek el, általában számonkérés nélkül úszták meg, amit tettek (have by and large gotten away with what they have done). Legnagyobb részüknek sikerült megőriznie azt a vagyont, melyet áldozataiktól raboltak össze (looted); a legnagyobb részük sosem került bíróság elé. A genocídiumtól nehéz megszabadulni, mert azt általában eltűrik – legalábbis azok, akik hasznot húznak belőle.”

Nagy részben a felelősségre vonás elmaradása miatt, a kanadai fehér társadalmi közvélemény a kormány fajirtó politikájával, kapcsolatos eseményekkel, és azok tragikus eredményeivel kapcsolatban Harper miniszterelnök 2008. júniusi nyilvános bocsánat-

kéréséig¹⁰⁰ megtehetette, hogy nem vet számot – a téma iránt valamelyes érzékenységet mutató átlagember Bevett Olvasata (Standard Account) valahogy így hangozhatott:¹⁰¹

„A Bentlakásos Iskolák hálózata a szövetségi kormány nagylelkűségéből és a nagy egyházak hittérítői buzgalmából született annak kivitelezésére, hogy a keresztény civilizáció áldásait eljuttassák a Bennszülött társadalmakba. A huszadik századból visszaneézve úgy tűnik, hogy bizonyos módszerek, melyeket ennek a feladatnak elvégzésére felhasználtak, sajnálatos következménnyel jártak, de fontos megérteni, hogy ennek a nagy munkának a teljesítését a legtisztább emberbaráti szándék vezette. Bármely nagy szervezetben előfordulnak elszigetelt esetei a visszaélésnek – ilyenek lehetséges, hogy az Indián Bentlakásos Iskolákban is megestek. Mindenesetre, olyan egyének, akik Bentlakásos Iskolákba jártak, most alacsony önbecsüléstől szenvednek, alkoholisták, szomatikus rendellenességek és erőszakos tendenciák jellemzők rájuk, és a pszichikai zavarok egyéb tünetei (ezeket összességükben Bentlakásos Iskolai Szindrómának nevezzük). Ezek a tünetek a Bennszülött Népekre erőteljesen általában jellemzők (és nem korlátozódnak azokra, akik Bentlakásos Iskolákba jártak). Valószínűleg azért van ez így, mert diákok egymást követő nemzedékei hagyományozták át személyes pszichológiai problémáikat otthoni közösségeikre, és így – olyan tényezőkön keresztül, mint például a szülői készségek hiánya – állandósították a tüneteket, ha a tünetcsoportot nem is. Azért, hogy megjavítsuk azt a kapcsolatot, mely valószínűleg a Bentlakásos Iskolai tapasztalatok miatt romlott meg a Bennszülött Népek és a kanadai társadalom többi része között, és azért, hogy meggyógyítsuk azokat az egyéneket, akik iskolai tapasztalataikból még mindig nem gyógyultak meg, szükséges és megfelelő pontosan meghatározni a Bentlakásos Iskola Szindróma természetét. Ok-okozati viszonyba kell helyezni az állapotot a Bentlakásos Iskolákban elkövetett (fizikai, szexuális és érzelmi) visszaélésekkel; pontosan meg kell határozni, hogy ez a Bennszülött népekre milyen hatást tett; továbbá megfelelő egyéni és közösségi beavatkozásokat kell javasolni, amelyek a pszichikai és társadalmi egészség kialakulásához vezetnek.”

A bocsánatkérés óta eltelt több mint két és fél évben, az őslakosokra fordított nagyobb figyelem egyre élesedő gyújtópontjában tisztán látszik már, hogy a Kanadában ma élő bennszülöttek fele bentlakásos iskolába járt gyerekkorában, ezek legtöbbször keresztény, indián hagyományait elutasító vagy azokkal szemben közönyös, aki megszokta, hogy érdeklődése a fehérek érdekei szerint alakul.¹⁰²

„A két világ kettős megszállottságot szül... a hasadás napról napra nő... Bennszülöttné lenni neurózis, amelyet a gyarmatos honosít meg és tart fenn a gyarmatosítottak földjén.”

Két világban egyszerre idegen,¹⁰³ akinek élete egy folytonos, érdek szerinti ide-oda mozgás az őslakosok és fehérek kultúráit elválasztó határon,¹⁰⁴ skizofrén limbó tánc a megfelelésért.¹⁰⁵

„Egy kultúra tönkretétele nem jelentéktelen ügy (not a trifling matter). Egy egészséges kultúra teljességgel meghatározó az egyes ember életének vonatkozásában, olyannyira, hogy az idő- és térbeli eligazodásra is hatással van. Ha egy nép hirtelen elveszíti legfontosabb jelképét (prime symbol), kultúrája alapját, számára az élet elveszíti értelmét. Az emberek irányt vesztek lesznek, elveszítik a reményt. Mivel az ilyen típusú veszteséget gyakran társadalmi szétesés követi, a nép képtelen a túlélést önnönmaga számára biztosítani... Azok számára, akiknek a kultúrája egységes volt és most hirtelen olyan támadást intéznek ellenük, mely szétzilálja őket, a veszteség és az emberi szenvedés mértéke felbecsülhetetlen.”

Azért, mert gyökértelenségük sokak szemében erény, sok talaj- és irányvesztett kanadai őslakos kap (bizonyos anyagi kártérítés után) nagyra becsült, de általában jelentőség nélküli tisztséget és válik indián vezetővé.¹⁰⁶ Ezek az emberek, azzal együtt, hogy még jobban elidegenednek öveiktől – akik árulónak tartják és megvetik őket –, drámai módon felgyorsítják közösségeik társadalmi-politikai-gazdasági felaprózódását.¹⁰⁷

Olyan alattomos és a bennszülött társadalmak szöveteibe mélyen beivódott volt a kanadai bennszülöttek számára létrehozott iskoláknak a hatása, hogy a régi diákok gyermekeinek-unokáinak, sőt dédunokáinak sorsát is egyértelműen meghatározta, emberöltők oktatását és nevelését szabta meg. Sok bennszülött, aki eredeti kultúrájától olyannyira elszakadt, hogy úgy gondolja képtelen (lenne) bekapcsolódni az őslakosok életébe – fizikai megjelenése miatt azonban a továbbra is gyarmatosítóként viselkedő társadalomban sincs helye¹⁰⁸ – állandó kudarccal és nyomorult tökéletlenség-érzéssel megvert emberi roncs, aki magának ássa sírját.

A sokszor megálmodott beérkezetttség-érzés a családalapítással sem igen jön el. A volt bentlakásos iskolai diákok legtöbbje teljességgel felkészületlen a családi minták és mintázatok megjelenítésében;¹⁰⁹ a szerencse-vesztettek jellemző módon tapasztalják meg, hogy az őket ért érzelmi tökevesztés, a társadalmi alaphelyzetekben számukra tendenciózus módon feltárulkozó, az iskolában vagy otthon elsajátított mozgáskorlátozottságuk, alapvető bizonytalanságuk és bizonytalan alaphelyzetük végzetes eredményekre vezetnek.¹¹⁰

Mikor a sorstalanság kibontakozik, nyomában felfakad az önmagát gerjesztő zűrzavar,¹¹¹ a korai (és sokszor önkéztől való) halál,¹¹² a családi erőszak, az állami gondozott lét, a börtön. Örökségük a nyomorúság, azt adják tovább.

Ebben az értelmezésben a Bevett Olvasat nem a megbékélésre és kiengesztelődésre vezet, hanem egy újabb büntett. A tizenkilencedik és huszadik században a kanadai kormányok és keresztény egyházak által kibontakoztatott bentlakásos iskolapolitika, a Gyűjtsünk erőt: Kanada Bennszülöttekre Vonatkozó Akcióterve (Gathering Strength: Canada's Aboriginal Action Plan) nyomán manapság egyre inkább elismert értelmezése valahogy így hangzik:¹¹³

„A Bentlakásos Iskolák a ma általában Kanadának nevezett területen élő Bennszülött népek sérelmére elkövetett népirtás egyik fajtája volt. Kezdetben e népek kiirtásának célja összekapcsolódott azzal, hogy elraboljanak tőlük mindent, amijük csak van (a földet, az eget, a vizeket, a pusztá életüket és mindent, ami ezzel összefügg). Noha ez a kapcsolat még mindig tart, a fajirtás manapság megvalósított cselekedetei és politikája azzal a képmutató, jogi alapokra helyezett és önámító szükséglettel is kapcsolatban van, melyre az elkövetőknek van szükségük ahhoz, hogy takargassák, amit tettek, és amit még mindig tesznek. Többféle – szociális, jogi, vallási, politikai, gazdasági – indoklás látott napvilágot abból a célból, hogy azok (így vagy úgy) összekapcsolják a Fehér Kanadai Társadalom minden szegmensét a fajirtás kivitelezésével. Például, egyeseknek azt mondták (és akik mondták, maguknak is ismételtették), hogy cselekedeteik forrása az a hittérítői buzgalom, mely arra irányul, hogy az *egyetlen igaz hit* (kiemelés az eredetiben – NT) áldásait elvigyék a vad pogányoknak; mások úgy gondolták, fel vannak jogosítva a földrablásra azzal, hogy kijelentik, a Bennszülött Népek nem megfelelően használják a földeket és így tovább. Az Indián Bentlakásos Iskolák alapítása a bennszülött kultúrák kipusztításának jól bevált módszerét követte; azok a társadalomra ható lelki következmények, melyeket ezek az iskolák okoztak, már nagyon is ismertek voltak, amikor megalapították őket. Az a tünet-együttes, melyet a Bennszülött Népekhez tartozókon és közösségeikben találunk, nem egy csakis ezekre jellemző pszichikai állapot, hanem a jól ismert és régen kimutatott reakciója azoknak az emberi lényeknek, akik súlyos és hosszantartó elnyomás alatt élnek. Noha kétség nem fér ahhoz, hogy azok a személyek, akik a Bentlakásos Iskolák tanulói voltak, szenvedtek és továbbra is szenvednek tapasztalataik hatásaitól, az a taktika, mely őket betegnek állítja be és tanulmányozza állapotukat és „terápiát” kínál számukra és közösségeik számára, csak egy újabb retorikai mesterkedés, melyet arra eszeltek ki, hogy összezavarják a világot általában, a Bennszülött Népeket (és magukat a kanadaiakat). Hogy összezavarják azzal az erkölcsi és anyagi felelősséggel és elszámoltathatósággal kapcsolatban, mely az euro-kanadaiakat terhelő, az Emberiség ellen elkövetett és továbbra is folyó bűncselekményből fakad.”

Ha a gyarmatosítást a kanadai bennszülött népek számára felállított bentlakásos iskolák hatása felől nézve értelmezzük, akkor azt kell, hogy mondjuk, hogy:¹¹⁴

„a Bentlakásos Iskola Szindróma (Residential School Syndrome) olyan személyiségzavar, mely az egyén különös viselkedésében mutatkozik meg, úgy hogy:
1. tönkreteszi egy másik néphez tartozó emberek életmódját úgy, hogy azok gyermekeit elveszi szüleitől és (szellemi) örökségükről való tudatlanságban, vagy az az iránt való gyűlöletben nevelteti őket, miközben
2. a célcsoporthoz tartozók javai és tulajdona közül kedvére válogat.”

Az anyagi kárpótlás, a bennszülöttekre vonatkozó törvények újrafogalmazása, a földterületeik visszaszolgáltatása formájában megvalósuló jóvátétel és a társadalmi kiengesztelődést célzó, kormányzatról vezérelt gyógyító folyamat Kanadában ma arra tesz kísérletet, hogy a bennszülött népek gyarmatosításának elemeit fölszámolja és annak szomorú hagyatékát orvosolja.

Az állam által fenntartott bentlakásos iskola bezárását (1996) és a kanadai kormány bocsánatkérését (2008) követő közhangulatban az ember azt hihetné, hogy a bennszülötteket hátrányosan megkülönböztető politika már a múlté. Csakhogy, a középiskolába járó kanadai bennszülött gyerekeknek még mindig 22,6 százaléka kiesik az iskolarendszerből érettségi előtt¹¹⁵ (ez a kanadai átlagnak több mint két és félszerese¹¹⁶ – mely 1995-ben csak kétszerese volt)¹¹⁷ és a bennszülöttek huszonkét százaléka gyakorlatilag írástudatlan¹¹⁸ – annak ellenére, hogy tizenöt esztendő eltelt már a legutolsó bentlakásos iskola bezárása óta. Ha a folyamatot nem fordítják meg nagyon gyorsan, az országban még beszélt ötvenhárom nyelv közül legalább ötven kihalt¹¹⁹ 2050-re.¹²⁰

„A bennszülött nyelvek elvesztése nem a Bennszülött népeknek nyelveik felé mutatott érdektelenségéből fakadt, hanem a kormányok arra vonatkozó rendszeres erőfeszítéseinek volt ez az eredménye, hogy meggátolják (discourage) azok használatát.

Az ügyek mostani állása szomorú bizonyítéka (bleak testimony) e politikák hatékonyságának. Ez a helyzet különleges feladatokat ró a kormányra, hogy segítsen visszacsinálni azt, amit tett.”

Harper miniszterelnök bocsánatkérését követő időszakban, különösen azzal együtt, hogy Kanada nemzetközi sürgetésre kénytelen-kelletlen mégiscsak megváltoztatta eredeti álláspontját és az Egyesült Nemzetek Szervezetének ülésén (2010 novemberében) a

három évvel korábban hozott döntését fölülbírálva mégiscsak megszavazta¹²¹ a Bennszülött Népek Jogairól Szóló Nyilatkozatot,¹²² az őshonos népeknek minden eddiginél nagyobb esélyük nyílt arra, hogy egy egész országot átívelő bennszülött oktatási rendszert hozzanak létre, óvodától egyetemig – beleértve a tanárképzést is.¹²³

A feladat a gyarmatosítás és a népirtó politika lebontása és felszámolása.¹²⁴ Ezt felismerve és felvállalva az Első Népek Képviselőtestülete (Assembly of First Nations) 2010 júliusában az 1972-ben kiadott Indián Ellenőrzést az Indián Oktatásba! (Indian Control of Indian Education) című programtervet megújítva közzétette az Első Népek Által Megvalósított Ellenőrzést az Első Népek Oktatásába! (First Nations Control of First Nations Education – It's our Vision, it's our Time, July, 2010)¹²⁵ című felhívását, mely az új társadalmi és jogi keretben való elkötelezett oktatáspolitikai megvalósítására hív.

A bennszülöttek jogosultságait és jogait (title and rights) összegző – számukra ezért rendkívül jelentős –, a Brit Kolumbiai Legfelsőbb Bíróság által tárgyaltsi Tsilhgo'tin Nemzet v. Brit Kolumbia Állam elleni per (2007) négyszáznolevanöt oldal hosszú bírósági iratanyagának utolsó tizenkilenc oldalát a bíró (Justice Vickers) a társadalmi szintű kiengesztelődés és megbékélés előmozdítására szánta. Vickers a tárgyalóteremből az egész országhoz, minden kanadaihoz akart szólni, mikor azt mondta.¹²⁶

„Az Őslakos és nem őslakos kanadaiak közötti kapcsolat zavaros múltban gyökerezik. Ezért hát, rendkívül kicsi a remény és az esély (there is a kindling of hope and expectation) arra, hogy igazságos és teljes kiengesztelődésre jussunk a kanadaiak mostani nemzedékének élete során... Sajnálatos módon, a kormányok kezdeti vonakodása az iránt, hogy elismerje azt, amit a 35(1) törvény jelent, a megbékélés kérdéseit a tárgyalóterembe juttatta – amely a mi társadalmunkban az egyik leginkább ellenséges környezet.”

A kanadai kormánynak megbízotti (fiduciary) felelőssége és kötelessége – melyet, ha a nemzetközi porondon magáról alkotott jó képet meg akarja őrizni, kénytelen lesz felvállalni –, hogy esélyt adjon a bennszülötteknek arra, hogy jogaikkal éljenek. Az őslakosok felelőssége pedig az, hogy ne a sebzettségéből, kínzásból, kiszípolozásból, megnyomorítottságból eredő düh vezérelje döntéseiket, hanem ősük tanítása szerint, a teljesség keresése.¹²⁷

„Egy Óslakos nagyapa beszélt az unokájának arról, hogy hogyan érzett, mikor hírért vette annak a tragédiának, mely 2001. szeptember 11-én következett be. Így szólt a gyerekhez: „úgy érzem, mintha két farkas hadakozna a szívemben egymással. Az egyik farkas bosszúra éhes, dühös és vad. A másik farkas szeretetteljes és könyörületes.” A fiúcska megkérdezte az öreget: „melyik farkas fogja megnyerni a küzdelmet a szívedben?” A nagyapa így válaszolt: „az, amelyiket táplálom.”

Jegyzetek a negyedik fejezethez

1 Churchill, Ward: Briarpatch Magazine, July, 2008. Idézi: Younging, Gregory; Dewar, Jonathan és DeGagné, Mike (szerk.): Response, Responsibility, and Renewal – Canada's Truth and Reconciliation Journey, Aboriginal Healing Foundation, 2009. p. 330.

2 http://www.mta.ca/about_canada/multi/ (letöltve az internetről 2010 decemberében)

3 Például az 1996-os népszámláláskor a több mint harmincegymillió lakosnak több mint egyharmada a „kanadai” kategóriával egyáltalán nem azonosította magát, és csak öt millió nevezte magát „kanadai”-nak.

Ezzel kapcsolatban lásd: <http://www.tolerance.cz/courses/papers/hutchin.htm>. (letöltve az internetről 2010 decemberében)

Az új évezredben tapasztalható trendekkel kapcsolatban lásd:

<http://www.citytv.com/toronto/citynews/news/local/article/19814--canada-s-native-population-tops-million-mark-census-finds> (letöltve az internetről 2010 decemberében)

4 „Salátástál” (salad bowl) és nem „olvasztótégely” (melting pot). Ezzel kapcsolatban lásd: http://cc.kzoo.edu/~k03hk01/melting_pot_or_salad_bowl.html (letöltve az internetről 2010 decemberében)

5 Lásd ezzel kapcsolatban: <http://www.cic.gc.ca/english/multiculturalism/citizenship.asp> (letöltve az internetről 2010 decemberében)

6 Ezzel kapcsolatban lásd: <http://laws.justice.gc.ca/eng/c-18.7/page-1.html> (letöltve az internetről 2010 decemberében)

7 Ezzel kapcsolatban lásd: Perin, Roberto és Harold Troper: „Immigration Policy, – Multicultural Canada. Vancouver: Simon Fraser University, p. 709.

8 <http://www.ainc-inac.gc.ca/ap/ia/pubs/ddr/ddr-eng.asp> (letöltve az internetről 2010 decemberében)

9 Ezzel kapcsolatban lásd például Pierre Poilievre kanadai alsóházi képviselő beszédét a rasszizmus, kirekesztés és üldöztetés elleni 2009 áprilisában, Genfben tartott nemzetközi tanácskozáson.

A beszéd teljes terjedelmében olvasható: <http://www.frumforum.com/the-real-anti-racism-conference> (letöltve az internetről 2010 decemberében)

Az ottawai parlament legutóbb a 2010 októberében hallatta szavát a „genocídiummal” kapcsolatos álláspontjával kapcsolatban.

Lásd: <http://www.instituteforgenocide.ca/canadian-parliament-unanimously-adopts-the-srebrenica-genocide-resolution/> (letöltve az internetről 2010 decemberében)

10 Ezzel kapcsolatban példaképpen egy európai és két kanadai esetre hivatkozunk: Franciaországban Robert Faurisson, Kanadában James Keegstra vagy Ernst Zundel bírósági ügyére. Ezzel kapcsolatban lásd: Fresco, Nadine: *Denial of the Dead: On the Faurisson Affair, Dissent*, 1981. Fall.

Davies, Alan T.: *A Tale of Two Trials: Antisemitism in Canada, Holocaust and Genocide Studies*, Vol. 4, 1989.

11 Davin Irving brit történészről például Ausztrália tagadta meg a beutazás jogát a Holokausztal kapcsolatos véleménye (és annak kinyilvánítása) miatt.

Ezzel kapcsolatban lásd: http://www.wordiq.com/definition/David_Irving (letöltve az internetről: 2009 szeptemberében)

12 Hancock, Ian: *Responses to the Porrajmos: The Romani Holocaust*, In: Rosenbaum, Alan S. (szerk.): *Is the Holocaust Unique? Perspectives in Comparative Genocide*, Boulder, Co., Westview Press, 1996. és

Katz, Stephen T.: *The Holocaust in Historical Context*, Vol. 1.: *The Holocaust and Mass Death Before the Modern Age*, New York, Oxford University Press, 1994.

A teológiai megalapozású elméletekkel kapcsolatban (melyek szerint a választott népre Isten haragja sújtott büntetésül) lásd: Bauer, Yehuda: *Whose Holocaust*, Midstream, Vol. 26. no. 9. 1980.

13 Smith, Roger; Markusen, Eric és Lifton, Robert: *Professional Ethics and the Denial of the Armenian Genocide*, *Holocaust and Genocide Studies*, no. 9, 1995. Idézi: Churchill, Ward: *Kill the Indian, Save the Man*, City Lights, San Francisco, 2005. p. 2.

14 A népirtással kapcsolatos tudományos kutatás összefoglalásaként lásd: Schabas, William A.: *Genocide in International Law*, Cambridge University Press, 2000.

15 <http://www.cnn.com/2008/WORLD/europe/11/13/sbm.lemkin.profile/index.html> (letöltve az internetről: 2009 szeptemberében)

16 <http://www.preventgenocide.org/lemkin/AxisRule1944-1.htm> (letöltve az internetről: 2009 szeptemberében)

17 <http://beszelo.c3.hu/cikkek/a-holokausztrol-es-mas-genocidiumokrol> (letöltve az internetről: 2009 szeptemberében) és

<http://www.raoulwallenberg.net/?es/holocausto/genocidio/raphael-lemkin-padre.3334.htm> (letöltve az internetről: 2009 szeptemberében)

18 <http://www.preventgenocide.org/lemkin/AxisRule1944-1.htm> (letöltve az internetről: 2009 szeptemberében)

19 A „genocídium” terminust Lemkin az „etnocídium” szinonimájaként használja.

Lásd ezzel kapcsolatban: Lemkin, Raphael: Axis Rule, 79. n1. A dolgozat elérhető online: <http://www.preventgenocide.org/lemkin/AxisRule1944-1.htm> (letöltve az internetről 2010 decemberében)

20 Ez volt az 1947 májusában keletkezett úgynevezett Secretariat's Draft of the present Genocide Convention (a jelenlegi Népiirtás Egyezmény titkári piszkozata).

Ezzel kapcsolatban lásd: <http://www.preventgenocide.org/law/convention/drafts/> (letöltve az internetről: 2009 szeptemberében)

21 Davis, Robert és Zannis, Marc: Genocide Machine in Canada, Black Rose, Montréal, 1973. p. 20.

22 <http://www.preventgenocide.org/lemkin/AxisRule1944-1.htm> (letöltve az internetről 2010 decemberében)

23 A vázlat katalógusszáma: UN. Doc.A./362,1947.

24 LeBlanc, Lawrence: The United States and the Genocide Convention, Durham, NC, Duke University Press, 1991. p. 28.

25 Ezzel kapcsolatban lásd: <http://www.preventgenocide.org/hu/btk155nepirtas.htm> (letöltve az internetről: 2010 decemberében)

26 Lippman, Matthew: The 1948 Convention of the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide: Forty-five years later, Temple International and Comparative Law Journal, Spring, 1994.

27 Bauer, Yehuda: A Holokausztról és más genocídiumokról, Beszélő, 2007. július – augusztus, 12. évfolyam, 7. szám p. 1. online: <http://beszelo.c3.hu/cikkek/a-holokausztrrol-es-mas-genocidiumokrol> (letöltve az internetről 2010 decemberében)

28 Lippman, Matthew: The Drafting Of The 1948 Convention On The Prevention And Punishment Of The Crime Of Genocide”, Boston University International Law Journal Vol 3, 1984. In: Churchill, Ward: Kill the Indian, Save the Man, City Lights, San Francisco, 2005. p. 7.

29 <http://www.preventgenocide.org/hu/egyezmeny.htm> (letöltve az internetről: 2009 szeptemberében)

30 <http://www.icrc.org/ihl.nsf/FULL/357?OpenDocument> (letöltve az internetről: 2009 szeptemberében)

31 Az Egyesült Államok törvényhozása a következő harmincnyolc évben egyáltalában nem fogadta el a Népiirtás Egyezményt; amikor a Szenátus végül 1986 februárjában mégis ratifikálta azt, az okirat csak két és fél év múlva jutott el az ENSZ titkárságára, nem kevés galibát okozva ezzel az USA számára a nemzetközi jogi porondon.

Dánia, az Egyesült Királyság, Finnország, Hollandia, Írország, Olaszország, Norvégia, Spanyolország és Svédország 1989-ben nyilvánosan benyújtotta tiltakozását az ENSZ felé az Egyezménynek az Egyesült Államok által ilyen későn való ratifikálása ellen. Idézi: Churchill, Ward: *Kill the Indian, Save the Man, City Lights*, San Francisco, 2005. p. 9.

32 Department of External Affairs, Canada and the United Nations, Ottawa, Ontario, Department of External Affairs, 1948, p. 191. Idézi: Chrisjohn, Roland D; Wasacase, Tanya; Nussey, Lisa; Smith, Andrea; Legault, Marc; Noiselle, Pierre és Bourgeois, Mathieu: *Genocide and Indian Residential Schooling: The Past is Present*, p. 5. 24-es lábjegyzet

33 Az Egyesült Államok népiértés politikájával kapcsolatban lásd: Power, Samantha: *A Problem from Hell: America and the Age of Genocide*, New York: Basic Books, 2002.

Samantha Power-rel, könyve kapcsán való rádióbeszélgetés (Április 11, 2002.) szövegátíratát lásd online: <http://www.carnegiecouncil.org/resources/transcripts/132.html> (letöltve az internetről: 2009 szeptemberében)

34 Chrisjohn, Roland D; Wasacase, Tanya; Nussey, Lisa; Smith, Andrea; Legault, Marc; Noiselle, Pierre és Bourgeois, Mathieu: *Genocide and Indian Residential Schooling: The Past is Present*, p. 5.

35 A Gyűlölet Propaganda kezelésére felállított Speciális Bizottság (1948). In: Davis, Robert és Zannis, Mark: *The Genocide Machine in Canada: The Pacification of the North*, Montreal: Black Rose Books, 1973. p. 23. Idézi: Chrisjohn, Roland D.; Wasacase, Tanya; Nussey, Lisa; Smith, Andrea; Legault, Marc; Noiselle, Pierre és Bourgeois, Mathieu: *Genocide and Indian Residential Schooling: The Past is Present*, p. 6.

36 Davis, Robert és Zannis, Marc: *Genocide Machine in Canada*, Black Rose, Montréal, 1973. p. 24.

37 Drost, Pieter: *Genocide*, Leyden, A.W. Sythoff, 1959. és

Drost, Pieter: *The Crime of State*, Leyden, A.W. Sythoff, 1959.

38 Gondolkodása hibás, hiszen a „genocídium” terminust Lemkin az „etnocídium” szinonimájaként használja – a két általa gyártott neologizmust szinonimaként tételezi.

Lásd ezzel kapcsolatban: Lemkin, Raphael: *Axis Rule*, 79. n1.

39 Ha a „genocídium”-fogalom jelentéstartományának mostanában tapasztalható korlátozódása tovább folytatódik, hamarosan egy „etnikai/faji alapon meghatározott népcsoport módszeres kiirtását” fogja jelenteni.

Lásd ezzel kapcsolatban: Trask, Haunani-Kay: *From a Native Daughter: Colonialism and Sovereignty in Hawai'i*, Honolulu, University of Hawai'i Press, 1999. p. 251.

40 Daishowa Inc. v. Friends of the Lubicon, Ontario Court of Justice (Gen. Div.) File no. 95-CQ-59707, p. 71. bíró: MacPherson J., 1998. április 14.

41 <http://www.parl.gc.ca/information/library/PRBpubs/856-e.htm> (letöltve az internetről: 2009 szeptemberében)

42 <http://www.othervoices.org/2.1/churchill/denial.html> (letöltve az internetről: 2009 szeptemberében)

Lásd ezzel kapcsolatban továbbá: Christopher Genovali, Multinational Pulp Company SLAPPs Suit Against Activist Group, Alternatives Journal, 22, 3, 1996.

43 <http://www.cirp.org/library/ethics/UN-declaration/> (letöltve az internetről 2010 decemberében)

44 <http://www.un.org/en/documents/udhr/index.shtml> (letöltve az internetről 2010 decemberében)

45 18-ik és 26-ik cikkely

(<http://www.un.org/en/documents/udhr/index.shtml>) (letöltve az internetről 2010 decemberében)

46 <http://www1.umn.edu/humanrts/undocs/session36/6-24.htm> (letöltve az internetről 2010 decemberében)

47 Ezzel kapcsolatban lásd: <http://www.cirp.org/library/ethics/UN-covenant/> (letöltve az internetről 2010 decemberében) és

http://helsinki.hu/Egyeb/Jelentesek_nemzetkozi_szervezetekhez/htmls/532 (letöltve az internetről 2010 decemberében)

48 http://www.newfederation.org/Native_Leaders/Bios/Nicholas.htm (letöltve az internetről 2010 decemberében)

49 <http://www.angelfire.com/realm/shades/nativeamericans/indianactcanada.htm> (letöltve az internetről 2010 decemberében)

50 Lásd ezzel kapcsolatban: <http://www.ainc-inac.gc.ca/ai/mr/nr/m-a2009/bk000000338-eng.asp> (letöltve az internetről 2010 decemberében)

51 2007. szeptember 13-án az ENSZ Közgyűlése elfogadta a nyilatkozatot: száznegyvennégy igen, tizenegy tartózkodás (Azerbajdzsán, Banglades, Bhutan, Burundi, Grúzia, Kenya, Kolumbia, Nigéria, Oroszország, Samoa, Ukrajna) és négy nem-szavazattal. Harmincöt ország távol maradt a szavazástól.

52 Stavenhagen mexikói szociológus, az ENSZ kisebbségügyi különleges referense volt 2001 és 2008 között. A világban élő bennszülött népek jogairól szóló spanyol nyelvű előadását

lásd/hallgasd (két részben): <http://www.youtube.com/watch?v=dozG2O01wfA> (letöltve az internetről 2010 decemberében) és

http://www.youtube.com/watch?v=fUaxB_QyN5w&feature=related (letöltve az internetről 2010 decemberében)

53 Stavenhagen, Rodolfo: Report of the Special Rapporteur on the Situation of Human Rights and Fundamental Freedoms of Indigenous People. Javaslatok a Kormány felé no. 102. p. 32. Idézi: Younging, Gregory: Inherited History, International Law and the UN Declaration, p. 332. In: Castellano, Marlene Brant; Archibald, Linda és DeGagné, Mike: From Truth to Reconciliation – Transforming the Legacy of Residential Schools, Aboriginal Healing Foundation Research Series, 2008.

54 Stavenhagen, Rodolfo: Report of the Special Rapporteur on the Situation of Human Rights and Fundamental Freedoms of Indigenous People, pp. 2-3.

A Jelentés olvasható online: <http://www.gcc.ca/pdf/INT000000012.pdf>. (letöltve az internetről 2010 decemberében)

55 Ibid.

56 Fisher, A. D.: A Colonial Education System; Historical Changes and Schooling in Fort Chipewyan, Canadian Journal of Anthropology, Vol. 2. 1981. Spring, pp. 37-43.

57 Ezzel kapcsolatban lásd: Johnston, Darlene: The Taking of Indian Lands in Canada: Consent or Coercion? Saskatoon, University of Saskatchewan, Native Law Centre, 1989.

58 Tobias, John: Protection, Assimilation, Civilization: An Outline History of Canada's Indian Policy, pp. 127-143. In: Miller, Jim: Sweet Promises: A Reader on Indian-White Relations in Canada, University of Toronto Press, 1991.

59 <http://www.thecanadianencyclopedia.com/index.cfm?PgNm=TCE&Params=a1ARTA0001842> (letöltve az internetről 2010 decemberében)

60 Ezzel kapcsolatban lásd: <http://dsp-psd.pwgsc.gc.ca/Collection-R/LoPBdP/BP/bp175-e.htm> és <http://www.sicc.sk.ca/saskindian/a78mar04.htm> (letöltve az internetről 2010 decemberében)

61 http://www.nativestudies.org/native_pdf/canadascolonialmission.pdf. p.7. (letöltve az internetről 2010 decemberében)

62 Frideres, James S.: „Native People and Canadian Education,” In: Wotherspoon, Terry (szerk.): The Political Economy of Canadian Schooling. Toronto: Methuen, 1987. p. 280. Idézi: Ibid. 6.

63 Report of the Royal Commission on Aboriginal Peoples, Ottawa, Minister of Supply and Services Canada, pp. 600-612.

64 Kainai Board of Education – Métis Nation of Alberta – Northland School Division – Tribal Chiefs Institute of Treaty Six: Peoples and Cultural Change – Aboriginal Studies 20, Duval House Publishing, 2005. p. 192.

65 http://www.nativestudies.org/native_pdf/canadascolonialmission.pdf. p. 14. (letöltve az internetről 2010 decemberében)

66 Ibid. 22.

67 Lásd: <http://www.statcan.gc.ca/pub/81-582-x/2007001/4148950-eng.htm#D> (letöltve az internetről 2010 decemberében)

68 Ibid.

69 Lásd ezzel kapcsolatban a The Real News 2010. október 19-ei hírosszefoglalóját angolul: http://www.therealnews.com/t2/index.php?option=com_content&task=view&id=31&Itemid=74&jumival=5754 (letöltve az internetről 2010 decemberében)

70 Kakfwi, Steve: The Schools, p. 143. In: The Dene Dation: The Colony Within, Toronto, University of Toronto Press, 1977. Idézi: Bear Nicholas, Andrea: Canada's Colonial Mission – The Great White Bird. Lásd: http://www.nativestudies.org/native_pdf/canadascolonialmission.pdf. pp. 3-4. (letöltve az internetről 2010 decemberében)

71 Ibid. 2.

72 Ibid. 23.

73 Lásd majd a 137. oldaltól

74 Ibid. 24.

75 Ezzel kapcsolatban lásd: Mendelson, Michael: Improving Education on Reserves: A First Nations Education Authority Act, The Caledon Institute of Social Policy, 2008.

Megtalálható online: <http://www.caledoninst.org/Publications/PDF/684ENG.pdf> (letöltve az internetről 2010 decemberében)

76 http://www.nativestudies.org/native_pdf/canadascolonialmission.pdf. pp. 24-25. (letöltve az internetről: 2009 szeptemberében)

77 Assembly of First Nations, Volume 1. 78. Idézi: Faries, Emily: Closing the Gap for Aboriginal Students. Lásd online: <http://www.edu.gov.on.ca/eng/research/eFaries.pdf> (letöltve az internetről 2010 decemberében)

78 <http://www.cclcca.ca/CCL/AboutCCL/KnowledgeCentres/AboriginalLearning/OurWork/practicingpractices.html> (letöltve az internetről 2010 decemberében)

79 Lásd ezzel kapcsolatban: http://www.ccl-cca.ca/pdfs/ablk/ResponsiveEduSys_en.pdf (letöltve az internetről 2010 decemberében)

80 Lásd ezzel kapcsolatban: <http://www.nationalpost.com/news/canada/story.html?id=1206724> (letöltve az internetről 2010 decemberében) és

<http://www.nationalpost.com/news/canada/numbers+Languages+brink/1212284/story.html> (letöltve az internetről 2010 decemberében)

81 Lásd ezzel kapcsolatban: Lukiv, Dan: *Aboriginal Education in Quesnel Now, Cultural Genocide in Canada Then*, p. 1.

<http://www.track0.com/lukiv/masterteacher/aboriginaleducation.html> (letöltve az internetről 2010 decemberében)

82 Fanon, Frantz: *A föld rabjai*, Gondolat Kiadó, Budapest, 1985. p. 230.

83 A kettő együtt jár – hiszen erőszakos asszimiláció nyilván nem történhet anélkül, hogy súlyos testi és lelki sérelmet okozunk. Ha egy csoport tagjait arra kényszerítjük, hogy elhagyják addigi életüket, azt jelenti, hogy a csoport tagjainak súlyos testi vagy lelki sérelmet okozunk, per definitionem.

84 Lásd ezzel kapcsolatban: Jean Paul Sartre előadását angol nyelven: *Statement 'On Genocide' at the Second Session of the Bertrand Russell International War Crimes Tribunal on Vietnam*, (November 1967).

Az előadás olvasható online: <http://www.brussells Tribunal.org/GenocideSartre.htm> (letöltve az internetről 2010 decemberében)

85 Chrisjohn, Roland; Young, Sherri L. et al.: *The Circle Game: Shadows and Substance in the Indian Residential School Experience in Canada*, Penticton, Theytus Books Ltd., 1997. p. 44.

86 Bauman, Zygmunt: *Modernity and the Holocaust*, Cambridge, United Kingdom, Polity Press, 1989. p. 119. Idézi: Churchill, Ward: *Kill the Indian, Save the Man, City Lights*, San Francisco, 2005. p. 4.

87 ChiefCalf, April Rosenau: *Victorian Ideologies of Gender and the Curriculum of the Regina Industrial School, 1891-1910*, University of Saskatchewan, p. 1.

88 Írországgal kapcsolatban lásd például: <http://www.youtube.com/watch?v=dVf2NCGkgTU> (letöltve az internetről 2010 decemberében)

89 Churchill, Ward: *Kill the Indian, Save the Man, City Lights*, San Francisco, 2005. p. 4.

90 Ezzel kapcsolatban lásd spanyol nyelven:

<http://www.milucha.org/download/historia/leyenda.pdf> (letöltve az internetről 2010 decemberében),

angol nyelven: <http://www.catholicleague.org/research/blacklegend.htm> (letöltve az internetről 2010 decemberében),

magyar nyelven: Világirodalmi Lexikonban, a „leyenda negra” szócikknél.

91 Jean Paul Sartre: Előszó Franz Fanon: A Föld rabjai című könyvéhez, Gondolat Kiadó, Budapest, 1985. pp. 13-14.

92 A Lexingtonban (Kentucky, USA) 1986-tól üzemeltetett női börtönben fogatosított módszerek szerint az alagsorban kialakított – a többi börtönlakóétól teljességgel elkülönített épületrészben berendezett – mesterséges fénnel megvilágított magánzárkákban a rabokat állandóan figyelték, külső kapcsolataikat teljesen megszüntették és (egyebek között) szexuálisan folyamatosan zaklatták. Két rabnő családjának kezdeményezésére, a Metodista Egyház és az Amnesty International által támogatva, az Amerikai Polgári Szabadságjogok Egyesülete Nemzeti Börtön Projektje (American Civil Liberties Union) felkérésére Richard Korn pszichológus szakértő jelentést tett közzé a fogházban uralkodó körülményekre vonatkozólag, melyben megállapította (1987 augusztusában), hogy a börtön célja a fogvatartottak ideológiai áttérítése (ideological conversion) volt.

Ezzel kapcsolatban lásd: Korn, R.: 'The Effects of Confinement in the High Security Unit at Lexington: Social Justice, 1988. 15, 1.

Lásd ezzel kapcsolatban még: Dowker, Fay and Good, Glenn: The Proliferation of Control Unit Prisons in the United States, Journal of Prisoners on Prisons Vol. 4 No. 2, 1993. és

Arrigo, Bruce A. és Bullock, Jennifer Leslie: The Psychological Effects of Solitary Confinement on Prisoners in Supermax Units : Reviewing What We Know and Recommending What Should Change, International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology, Volume 52, Number 6, December 2008. pp. 622-640.

93 Chrisjohn, Roland; Young, Sherri L. et al.: The Circle Game: Shadows and Substance in the Indian Residential School Experience in Canada, Penticton, Theytus Books Ltd., 1997. 156-os lábjegyzet

94 Ibid. 45.

95 „A beöltözés ünnepélyes keretek között, a templomban, a közösség jelenlétében történik. A beöltözés a szándékot jelzi, hogy a novícius igyekszik az új embert magára öltetni (Ef 4,21). Oblátus nevet is kap, az készítse, hogy védőszentje példájára mindennapi megtéréssel új emberré váljék.” In: <http://www.bences.hu/static/oblatusok/szabaly.html> (letöltve az internetről 2010 decemberében). Ezzel kapcsolatban lásd továbbá a következő honlapot: <http://www.jezsuita.hu/main.php?folderID=1868&articleID=4241&ctag=articlelist&iid=1> (letöltve az internetről 2010 decemberében)

96 Chrisjohn, Roland; Young, Sherri L. et al.: The Circle Game: Shadows and Substance in the Indian Residential School Experience in Canada, Penticton, Theytus Books Ltd., 1997. p. 46.

97 Richard Korn (1923-2002), a John Jay College szociológusánál, Joseph O'Brian történész-szel együtt 1984-ben megalapította a Genocídium-tanulmányok Intézetét (Institute for the Study of Genocide).

98 Churchill, Ward és Wall, Vander Jim: *The Cointelpro Papers*, South End Press, Cambridge, MA, 2002. p. 322.

99 Simpson, Christopher: *The Splendid Blond Beast*, Common Courage Press, 1995. Idézi: Chrisjohn, Roland; Young, Sherri L. et al.: *The Circle Game: Shadows and Substance in the Indian Residential School Experience in Canada*, Penticton, Theytus Books Ltd., 1997. 4. fejezet mottója.

100 A bocsánatkérés teljes szövegét lásd online: <http://www.fns.bc.ca/pdf/TextofApology.pdf> (letöltve az internetről 2010 decemberében)

101 Chrisjohn, Roland; Young, Sherri L. et al.: *The Circle Game: Shadows and Substance in the Indian Residential School Experience in Canada*, Penticton, Theytus Books Ltd., 1997. p. 3.

102 Sartre, Jean Paul: Előszó Franz Fanon: *A Föld rabjai* című könyvéhez, Gondolat Kiadó, Budapest, 1985. p. 17.

103 Úgynevezett „kulturális bróker.”

Ezzel kapcsolatban lásd: Connell-Szasz, Margaret: *Between Indian and White Worlds: The Cultural Broker*, University of Oklahoma Press, 1994. és

<http://www.elteft.hu/f/File/kultbrker.pdf> (letöltve az internetről 2010 decemberében)

<http://culturalbroker.blogspot.com/2008/03/what-is-cultural-broker.html> (letöltve az internetről 2010 decemberében)

104 Lásd ezzel kapcsolatban: Grant, Agnes: *No End of Grief: Indian Residential Schools in Canada*, Pemmican Publications, Inc., 1996. pp. 245-265.

105 Churchill, Ward: *Kill the Indian, Save the Man*, City Lights, San Francisco, 2005. p. 6.

106 Ibid. 71.

107 „Egész családok hagyják el a rezervátumokat, hogy megszabaduljanak a főnökök és törzsi tanácsok barátoknak-komáknak nyújtott protekciós gyakorlatától (cronyism).” In: Fournier, Suzanne és Crey, Ernie: *Stolen From Our Embrace: The Abduction of First Nations Children and Restoration of Aboriginal Communities*, Vancouver: Douglas and McIntyre Ltd., 1997. p. 151.

108 Churchill, Ward: *Kill the Indian, Save the Man*, City Lights, San Francisco, 2005. p. 71.

109 Fournier, Suzanne és Crey, Ernie: *Stolen From Our Embrace: The Abduction of First Nations Children and Restoration of Aboriginal Communities*, Vancouver: Douglas and McIntyre Ltd., 1997. p. 213.

-
- 110 Ezzel kapcsolatban lásd: Bopp, Michael; Bopp, Judie és Lane, Phil: *Aboriginal Domestic Violence in Canada*, 2003.
- 111 Tait, Caroline: *Fetal Alcohol Syndrome Among Aboriginal People in Canada: Review and Analysis of the Intergenerational Links to Residential Schools*, 2003.
- 112 Ezzel kapcsolatban lásd: Carstens, Peter: *An Essay on Suicide and Disease in Canadian Indian Reserves: Bringing Durkheim Back in*, *The Canadian Journal of Native Studies* XX, 2, 2000. pp. 309-345.
- 113 Ibid. 4.
- 114 Chrisjohn, Roland; Young, Sherri L. et al.: *The Circle Game: Shadows and Substance in the Indian Residential School Experience in Canada*, Penticton, Theytus Books Ltd., 1997. 301. 82.
- 115 Ezzel kapcsolatban lásd: <http://www.statcan.gc.ca/pub/81-004-x/2010004/article/11339-eng.htm> (letöltve az internetről 2010 decemberében)
- 116 <http://www.ccl-cca.ca/pdfs/CLI/2007/HighSchoolDropoutRateEN.pdf> (letöltve az internetről 2010 decemberében)
- 117 Battiste, Marie és Barman, Jean: *First Nations Education in Canada – The Circle Unfolds*, UBC Press, 1995. p. 73.
- 118 Lásd ezzel kapcsolatban: *National Aboriginal Design Committee: Position Paper on aboriginal literacy*, 2002. Online: <http://www.nald.ca/library/research/position/position.pdf> (letöltve az internetről 2010 decemberében)
- 119 *Report of the Royal Commission on Aboriginal Peoples*, Minister of Supply and Services Canada, Ottawa, 1996. pp. 604-609.
- 120 Galley, Valerie: *Reconciliation and Revitalization of Indigenous Languages*, p. 243. In: Younging, Gregory; Dewar, Jonathan és DeGagné, Mike (szerk.): *Response, Responsibility, and Renewal – Canada's Truth and Reconciliation Journey*, Aboriginal Healing Foundation, 2009.
- 121 Lásd ezzel kapcsolatban: <http://www.ainc-inac.gc.ca/ap/ia/dcl/stmt-eng.asp> (letöltve az internetről 2010 decemberében) és <http://www.un.org/apps/news/story.asp?NewsID=36751&Cr=indigenous&Cr1> (letöltve az internetről 2010 decemberében)
- 122 <http://www.dialoguebetweennations.com/documents/N0749830Eng.pdf> (letöltve az internetről 2010 decemberében)

123 Friesen, John W. és Friesen, Virginia Lyons: First Nations in the Twenty-First Century – Contemporary Educational Frontiers, Detselig Enterprises, Calgary, 2005. p. 189. és pp. 193-194.

124 Ezzel kapcsolatban lásd: Reyhner, Jon: Indian Education in Global Context, International Studies in Education, 10, 2009.

125 <http://64.26.129.156/calltoaction/Documents/FNCFNE.pdf> (letöltve az internetről 2010 decemberében)

126 Stavenhagen, Rodolfo: Report of the Special Rapporteur on the Situation of Human Rights and Fundamental Freedoms of Indigenous People. A Jelentés olvasható online: <http://www.gcc.ca/pdf/INT000000012.pdf>. (letöltve az internetről 2010 decemberében). Idézi: Younging, Gregory; Dewar, Jonathan és DeGagné, Mike (szerk.): Response, Responsibility, and Renewal – Canada's Truth and Reconciliation Journey, Aboriginal Healing Foundation, 2009. p. 343.

127 The Alberta Teachers' Association: Education is our Buffalo – A Teachers' Resource for First Nations, Métis and Inuit Education in Alberta p. 54.

A kanadai Indián Bentlakásos Iskolák diákjainak sorsa az iskolából való távozásuk után

*Elvesztettem hosszú hajam, sastollam.
Tőled, népem, nagy messzire eltértem.
Kóbor vagyok, nincs otthonom, szép házam.
Az iskola lidércét én kísértem.
Bárhol is zörgettem, itt-ott az utcán,
Szívek záródtak be láttamra, furcsán.
Az éjszaka a társam, szörnyű mélység
Itt állok magam, az életem vétség.¹*

A gyermekkori személyiség-fejlődés alapja a gondoskodó személyekkel való biztonságos kapcsolat érzetének megtapasztalása; a fejlődésben lévő gyermek pozitív önképének ki vagy ki nem alakulása leginkább a gondviselő személy hatalom-használati módszerein múlik. Amikor a szülő vagy más gondoskodó ember, aki pedig sokkal hatalmasabb, mint a gyerek, mégis mutatja jelét annak, hogy a gyerek egyéniségét és méltóságát nagyra becsüli,²

„a gyerek megtisztelve érzi magát és a boldog-nyugodt légkörben önbecsülésre tesz szert; egy kapcsolati mezőben magát egyértelműen meghatározza – autonómiára jut.”

A gyermekkori tapasztalatok, „mint a gyermek lábnymai a még meg nem kötött cementben, gyakran élethosszig tartanak.”³ A kanadai bentlakásos iskolákban a gyerekek ritkán érezték magukat „megtisztelve” (vesd össze a harmadik fejezettel) – a létesítményekben uralkodó légkör sokkal inkább a lelki terrorra⁴ jellemző vonásokat mutatott.⁵

„A „Spanyol” szó vagy név (az iskola neve), úgy tűnhet, semmivel sem fenyegetőbb, mint bármely más szó, és mégis, az első alkalomtól kezdve, ahogy csak mi, indián fiúk azt meghallottuk, rettegést váltott ki belőlünk. Annak alapján, amilyen hangnemből mondták, hogy: „Jámod kéne a Spanyolba!” vagy azt hogy: „Mész a Spanyolba, majd meglátod!” (“You’re going to Spanish! Mark my words!”), tudtuk, hogy a „Spanyol” a fájdalom és bánat (woe) gonosztevők számára fenntartott helye, pont úgy, mint a pokol és a tisztítótűz a bűnösök számára... Spanyol! Olyan szó volt ez, mely egyenértékű volt olyan szavakkal, mint bentlakásos iskola, fegyház, javító-nevelő intézet, száműzetés, tömlöc

(dungeon), megostorozás (whippings), megrugdosás (kicks), szétpofozás, mind egyben. Egyikünk se akart a Spanyolba inkább menni, mint a pokolba vagy koncentrációs táborba.”

A szeretet nélküli iskolai közegben, ahol éhez(tet)és, erőszak és munka jutott a gyerekeknek oktatás helyett, az őket ért támadások elleni védekezésésképpen éveken keresztül a diákok legeslegnagyobb részt érzélem-megvonással válaszoltak, teljességgel elfojtva minden érzelmüket.⁶

„Még most is nehéz érzelmeimen keresztül kifejeznem magam, főleg mikor feszült vagyok; nem szeretem, ha érzelmeskednek körülöttem (people being emotional around me). Nem szeretem, ha az emberek bőgnék; még ha megbántják is az embert, nem kéne bőgnie, ha megbántják, mert megmondták, hogy „ne bőgi”.”

Az érzélem-elfojtás módszerét, mint gyógyírt alkalmazták egész nemzedékek – a módszer hasznosnak látszik, hiszen rövidtávon segít keresztülkecmeregni a válsághelyezeten, úgyhogy megoldásnak tűnhet –, ha hosszú távon alkalmazzák azonban, akkor „amellett, hogy elnémítja a fájdalmat és az érzéseket, a vidámságot és az örömet is megöli.”⁷ Így „fagyott be” érzelmileg a kanadai bennszülöttek több egymást követő nemzedéke és lett érzelmi tetszhalottá.⁸

„Annyira nem mutattam semmiféle érzelmet, hogy nem tudtam, mi az, hogy érzélem... amikor évekkal később megpróbáltam visszazerezni. Emlékeztem, hogy volt nekem olyan, mikor kicsi voltam, de nem tudtam már mi az. Hosszú időmbe került, míg elkezdtem újra kapcsolatot keresni az érzelmeimmel, mert úgy begubóztam, mint egy báb (I had gotten myself into such a cocoon). A páncéloom, ami mögé bebújtam, olyan kemény lett, hogy csak mostanában kezdem lassan feltörni.”

Az iskolákból kikerülő fiatalok tömegei számára a túlélést elősegítő érzelmi eszköztár elemeit a pusztító düh igazgatta, az emésztő gyűlölet lett legfőbb fegyverzetükké.⁹

„A legtöbb fiú, akikkel együtt nőttem fel... sok öngyilkosság és egyre ez ment...”

A srácok közül... talán ha három van még meg a harmincból. Az összes többi (valamilyen módon meg)ölte magát (committed suicide) és is ölte meg magát egész életében (I tried to commit suicide all my life), az évek alatt, amikor védeltem, tizenöt autóbaleset, harmincnolc csont tört a testemben és ez ment.

Amikor végül ráébredtem, hogy mi folyik itt, negyvenkét éves voltam. Negyvenkét éves voltam, amikor végre megláttam a fényt az alagút végén, de (addigra már) az életem kétharmadát elvesztettem, most hatvanöt vagyok... Verekedtem, ittam, drogoztam, minden volt, rengeteg nőm volt, nagyon rosszul bántam velük. Hogy hány nő, elképzelésem sincs. Emlékszem egy hétvégére, egyetlenegy hétvégén tizenegy lánnyal feküdtem le. Azért volt, mert bizonyítani akartam valamit, nem pusztán magamnak, de a világnak is... Kóboroltam cél nélkül, sose volt állandó munkahelyem, valamelyik évben tizenhét állásom volt...

A fehér embernek sose dolgoztam, rohadtul utáltam őket, egy életem ment rá, hogy hadakozzak velük (I spent a lifetime beating them)... döntöttem a fehér nőket."

A másik hagyományosan alkalmazott recept az iskolákban megörökölt fájdalom és el-sajátított zavarodottság leküzdésére az alkohol (volt), mely amellett, hogy ezerszám szedte áldozatait az iskolákat túlélő bennszülött-populációkban, a megmaradókban tovább élte az azonos nemzedékek tagjai közötti és a különböző korosztályokat elválasztó különbségeket.¹⁰

„Rászoktam, tizennyolc évesen rászoktam az alkoholra. Arra használtam, hogy felszínre hozzam a belső érzéseimet. Szükségem volt az alkoholra mikor nőkkel találkoztam, ahhoz, hogy táncolni tudjak. Minden alkalomra használtam... Tizenkilenc éves koromtól harminchat éves koromig minden alkalomra használtam."

A gyakran tragikus iskolai tapasztalatok közül évtizedeken keresztül és a mai napig folytatólag az egyik legnagyobb pusztítást a nemi zaklatás és a meggyalázás feldolgozatlan öröksége jelentette. Az őslakosok számára létrehozott és 1996-ig fenntartott ipari és bentlakásos iskolák a kanadai köztudatban ma általánosan elfogadott vélemény szerint¹¹ a büntetlenül végrehajtott szexuális abúzus és pedofília melegágyai voltak.¹²

„Ez (szexuális abúzus) tönkretette a házasságomat, hát ez történt, ha össze akarom foglalni, szétzilálta teljesen. Ő is ezt mondta, a feleségem, el is kergettem miatta, nem nagyon hittem el. Aztán elkezdtem kezelésre járni és gyógyulni, meg minden, és ez volt az egyik fő dolog, amire rájöttem, de azelőtt nem tudtam, másra kentem."

Bár a testiség és nemiség kérdései nem kerültek megvitatásra az iskolákban, a testtel kapcsolatos keresztény értelmezés általánosan jellemző módon élesen szembekerült a

bennszülöttek világképével. A visszaemlékező bennszülöttek azonos hangnemben tett visszaemlékezései szerint¹³ a keresztények számára a nemiség a bűnnel szoros kapcsolatban merült csak föl – az ellenkező nemmel való fizikai kapcsolat gondolattal, szóval, cselekedettel való bűnhöz vezet. Ezért is volt tilos az iskolákban – a diákok között.¹⁴

„Ha ránéztem valakire... vágy, szex és félttem azoktól a szexuális érzésektől. Nem tudtam, hogy kezeljem őket.”

Az őslakosok számára, ezzel ellentétben, a szentélyszerű és értékű test csodálatos és nagyra becsült, mely szeretetet, törődést érdemel.¹⁵

„Amikor... nagylánnyá lettem, (nagymama) azt mondta nekem... „Csodálatos tested van, vigyázz rá... Ne élj vele vissza, ne alázd meg!”... Elmondta, hogyan kell tisztán tartani... Nagymama mindig azt mondta, hogy a testem csodálatos. Vigyázz rá és tiszteld!”

Nem minden egyes gyermeket molesztáltak az iskolákban,¹⁶ mégis azok a gyerekek is örökölték valami félelmetest és ijesztőt, akiket nem zaklattak iskolai tanulmányaik során – a félelem beléjük ragadt, még ha a székelytől mentek maradtak is.¹⁷

„Szerettem a gyerekeimet... de nem tudtam, hogyan mutassam ki... és a miatt a nagy zavar miatt, ami bennem volt, nem tudtam úgy megölelgetni a gyerekeket, ahogy kellett volna. Mindig arra gondoltam: „Úristen, mi lesz, ha (szexuálisan) zaklatom őket”? És nem tudtam megölelni (hug) őket úgy négy évvel ezelőttig, amikor gyógyulni kezdtem, és most már felnőtt lányok.”

Rengeteg gyerek, főleg aki kicsi korában került az iskolákba – ősei nyelvét is elfelejtette; sokakon azok közül, akiknek sikerült azt megtartaniuk, még évtizedekkel később is zavartság és idegenkedés lesz úrrá, ha anyanyelvén szólnak hozzá.¹⁸

„Ha valaki arra kérte, hogy cree-ül beszéljek... nagyon ideg(es lennék – NT), van valami az agyamban, ami azt mondja, hogy ez nem helyes, hogy ez rossz.”

Azok közül a bennszülöttek közül, akiket az iskolákban „arra oktattak, hogy meggyűlöljék magukat és kultúrájukat”¹⁹ nagyon sokan szembefordultak a szülői ház és az ere-

deti közösség kulturális normáival és elsajátították a hatalmi pozícióban lévő feljebbvalók elvárásait, követelményeit.²⁰

„Amikor kovbojost-indiánost játszottunk, mindig kovbojok akartunk lenni, senki nem akart soha indián lenni. Volt ott valami (a levegőben – NT), ami ezt okozta, nem tudom mi, de mindnyájan kovbojok akartunk lenni, hogy lövöldözzük az indiánokat. Nem tudom, hogy ez hogy jött, de azokban az években sose gondoltunk arra, hogy indiánok vagyunk, és bár lehettünk indiánok, és valahogy azok is csak lettünk (a játékban – NT), nem nagyon volt szabad indiánnak lenni. Nem tudom, nehéz bizonyos eseteket kiemelni (pinpoint any particular incident), de így volt, mert amikor kovbojost-indiánost játszottunk, mindenki kovboj akart lenni, és senki nem akart indián lenni... Asszem, valahogy bement a bőrünk alá, és amikor még kicsi az ember, alakítható, azt fogadja el, amit lát, amit mondanak neki. Nem emlékszem, hogy sokunknak mondták volna, de csak úgy volt sokszor, hogy szégyellünk, hogy indiánok vagyunk.”

Sokan teljesen elszigetelődtek családjaitól és közösségeiktől,²¹ úgyhogy az őseik közösségeibe való visszatérés minden esélyét elvesztették.²²

„A nagyszüleimnek még a nevét sem tudom, semmit, teljesen elvesztettem a kapcsolatot. Meg akartam kérdezni, anyámmal elvesztettem a kapcsolatot, apám meghalt és nem volt senki, akitől megkérdezhettem volna mindezt.”

Az elszakadás legtöbbször nem egyszerűen fizikai volt, hanem érzelmi is – közössége világától az iskolában töltött ideje alatt bensőleg távolodott el a diák, évek alatt megtanulta feljebbvalónak, nemesebbnek éreznie magát eredeti környezeténél, magasabb rendűnek, azzal szemben győztesnek.²³

„Szétválasztottak (a szüleimtől), nem maradt semmim, semmi kötelékem anyával-apával. Ez a kötelék olyan fontos volt nekünk, és vége. Széjjeltörték. Már nem éreztem, hogy vannak szüleim, ők csak Mr. és Mrs. XXXXX voltak. Hát ezt okozták, amikor elvettek engem onnan. Még mindig anyámnak és apámnak tekintettem őket, de tulajdonképpen szégyelltem őket... Elkezdtem gyűlölni az anyámat és az apámat, mert nem beszéltek angolul, mert nem voltak annyira tanult emberek, mint én – épp akkor fejeztem be a középiskolát.”

Mivel az iskolákban, ahol a gyerekek általában hosszú éveket töltöttek családjaitól elvágyva – miközben az otthoni környezetről egyáltalán nem beszélhettek, szüleiktől való érzelmi és kulturális elidegenítésük iskolai tartózkodásuk végnapjaira igen felerő-

sődött. Döbbenetes módon azonban, amikor elindultak hazafelé, abba a környezetbe, amelyre igen szeretetteljes voltában emlékeztek beiskolázásuk napjaiban, az sok gyereknek még akár az iskolai környezetnél is ijesztőbb színben tűnt fel.²⁴

„Emlékszem arra a napra, mikor hazaengedtek (az iskolából). Nem szóltak előre, nem készítettek föl, egyszer csak jöttek, ott voltak és mondták, hogy hazamegyünk... Csak kilenc éves voltam, a testvérem csak tizenhárom... Eltévédünk hazafelé... Egész végig, míg az iskolában voltam, gyászoltam az anyámat és az apámat... Azt mondták: „azért vagy itt, mert anyád-apád halott, nincsenek szüleid.” Azon a napon, amikor hazaküldtek, sose mondták, soha, legalább azt, hogy nem úgy van, ahogy mondtuk, hogy azt mondták volna, „nem, végül is a szüleid élnek”... Nem, ezt nem tették meg, csak fölraktak a buszra, adtak egy kis barna táskát és utunkra bocsátottak. Addigra mi már, már úgy be voltunk tanítva, hogy félni kell a saját népünkől, mert azok vademberek... Eltévédünk, és a rendőrség (Kanadai Királyi Lovasrendőrség – Royal Canadian Mounted Police – RMCP – NT) visszatett minket a buszra és akkor mondták először, hogy „édesapád (dad) ott lesz a winnipegi buszpályaudvaron, ott vár.” Ennyi év után, mikor végig gyászoltam apát, egyszerre csak azt mondják, hogy „édesapád ott vár.”... Nem tudtam, mit gondoljak, féltem tőle. Azt gondoltam: „ez az én apám, aki most értem jön, most meg hova megyek?” Féltem.”

A korai életszakasztól kezdve egész a fiatal felnőttkorig megtapasztalt megrázkódtatások nem egyszerűen a fizikai jól-lét megszűnésére, hanem öntudat- és önértékelésvésztesre is vezettek.²⁵

„Először mindig zavart (confused) voltam és mindig, mindig belefeledkeztem abba, hogy olyan legyek, mint ők. Odáig jutottam, hogy elvettem egy nőt, akinek nem voltak családi kapcsolatai, szó szerint árva volt, nem volt családja, úgyhogy így nem kellett, hogy bárki is megérintsen. Nem szerettem ezt a nőt, mondtam neki, hogy nem szeretem, mert, nem tudtam, mért. Hideg aggyal kifundált dolog volt ez, mint amikor az ember kocsit vesz. Bizonyos követelményeknek meg kellett felelnie és rendesen kellett, hogy tegye a dolgát (she had to meet certain requirements and function properly), de szeretni, nem szerettem. Ez év tavaszán különváltam tőle harmincegy év után és tudom, hogy valami nem volt a helyén mindvégig, legnagyobb részt távol voltam otthonról, állandó mozgásban (constantly on the move). Közel kétszázhetvenöt-ször körbejártam Kanadát, sose hagytam senkinek, hogy megérintsen, önmegtagadás (self-denial), és működik. Most egyedül lakok egy nagy, öreg furgonban, egyetlen társam az országút, néha, ha reggel felébredek, azt se tudom, hol vagyok, mint egy rossz álomban.”

Amikor a fehér hatalmi személyeknek való megfelelni vágyás sokukban kifulladt és – részint az iskolában tapasztalt szörnyűségek hatására – a gyerekek magukat régi elképzeléseik-vágyaik és elvárásaik mentén próbálták értelmezni, amit a feltételezett régi önmaguk helyett találtak, az egy ismeretlen, gyakran félelmetes lény volt.²⁶

„Megpróbáltam úgy élni, ahogy tanították, de amilyenek megtanultam magam, hát az valaki más volt, mint én; nem ismertem magamra, csak megpróbáltam olyan lenni, amilyenek akarták, hogy legyek. Nem tudom miért, mert azt mondták, hogy semmirekellők vagyunk, hogy született lüzerek vagyunk... ami-re rájöttem, ha így visszanézek, az az, hogy elvesztettem magam, azt, aki én vagyok. Nagyon zavart voltam. Azt hittem, ismerem magam, azt gondoltam: „túléltem”, de azok alatt az évek alatt a folyamat csak valahogy megváltozott, csak olyanná lettünk, amilyenek nem voltunk.”

Az iskolákban a gyerekek jellemzően egyáltalán nem tanultak interperszonális konfliktuskezelési stratégiákat, nem rendelkeztek olyan készségekkel, melyeknek segítségével az intézményen kívüli világban meg tudták volna törni az iskolákban elsajátított erőszakból származó önmrombolás félelmetes mechanizmusát.²⁷

„A bentlakásos iskola tönkretette az életemet, azt gondolom, amikor így visszanézek. Onnan jön ez mind, hogy hogyan kell hazudni, csalni, ez mind, sose tanítottak semmit az emberi kapcsolatokról, soha semmiről, semmit. Akkor meg, amikor megházasodunk, honnan tudjuk, hogy kell bánni a nőkkel? Mivel mi soha, mivel, nyilván érted, ez volt a legörjítőbb, fiúk, testvérek és apák, akik nem akartak megházasodni, itt vannak mind, hogyan tanítsuk meg egymásnak ezeket, amikor nők közé sose jártunk? Ez rohadt nehéz, a mai napig hatással van az életemre. Még mindig össze vagyok zavarodva.”

Az iskolai örökség a szülői készségek ki nem alakulására is hatott – mivel a gyerekek családjaikból kitépve és évekig családi jelenlét teljes híjával jellemezhető iskolai környezetben, szülő-szerep(ek) hiányában nőttek föl²⁸, anyává-apává mindenfajta érlelődési, tanulási folyamat nélkül, rendszerint nagyon fiatal korukban lettek.²⁹

„Mindenkitől féltem, aki csak megfogta a kezem, mert az, hogy mi a nemiség (sex), azt nem tudtam, csak azt, hogy az a bentlakásos iskolai bűn. Azt, hogy mocskos (filthy), a nemiség mocskos, tisztátalan, bűn, amit az Isten nem bocsát meg, aztán ott találtam magam terhesen, és biztosan tudtam, hogy a pokolban fogok elégni. Amikor hazamentem, és elmondtam apámnak, kidobott. Megszületett a gyerekem és anya és apa sose nézték meg, mert mint már mondtam, bűn volt. A gyerek tele volt bűnnel. Nem tudtam ezt a gyerekeket szeretni... rondá-

nak láttam, mert bűn volt, tele volt bűnnel... A többi gyerekeket elvették tőlem... Ezek a gyerekek gyűlölnek engem... Mondtam a lányomnak mindig, mikor gyerekeim született, hogy utálok a kölköket, mert csupa bűn, mind.”

Mikor az iskolákból elbocsátották, az eredeti közösségeikbe az iskolai tapasztalatoktól erősen megviselten, valamiféle idegen elemként visszaérkezve, a fiatal ott gyakran semmilyen kapaszkodót nem talált, sem kulturális, sem érzelmi támaszt.³⁰

„Egyre jobban gyűlöltem magam. Sokszor gondoltam öngyilkosságra és tudom, el tudom képzelni, hogyan éreznek sokan, azután hogy bentlakásos iskolában voltak, nem tudtak megbirkózni a helyzetükkel. Kiszakítottak a rezervátumból, meggyűlöltették az emberrel a népét, meggyűlöltették az emberrel a saját családját. Aztán még vissza is löktek oda, bármiféle tanácsadó személy, mindenféle magyarázat nélkül, gyógyítás nélkül, annyit se értünk, hogy költség a gyógyításunkra a pénz.”

Azok közül, akik hazatértek, sokan alig, vagy egyáltalán nem találtak közös nyelvet apjukkal-anyjukkal.³¹

„Azokat (a kulturális hagyományokat) otthon is mindig kritizálták, anyám, a szüleim. Mert apa mondta nekem, hogy ő nem tud angolul, de mondta, hogy ne beszéljek cree nyelven. Talán sajnált, mert nem ment jól az iskola és folyton büntettek ott. Biztatott, hogy beszéljek angolul otthon, még akkor is, ha ő maga alig tudott is angolul.”

Ha a nyelv nem választotta el őket, a különböző kulturális referenciák okoztak meg nem értést.³²

„Az iskolában, ha összeszedtünk egy fészket vagy egy szép tollat, nagyon jó színben tűntünk fel és azt gondoltuk, hogy anyáknak is örömet fogunk okozni azzal, ha neki is viszünk. Ő azonban nem lelte kedvét ebben. Leszidott és rendre intett minket és azt mondta, hogy tönkreteszünk valamit; azt mondta, hogy a fészkek a madarak háza és a tollak az erdő díszei.”

Sok olyan gyerekre, akik az iskolákból végül is hazatértek, saját közössége sem ismért rá és elutasította.³³

„A főnökök azt mondták apámnak: „a te fiad, aki Rafaelnek nevezi magát, a fehér emberrel élt. Messze volt háza népétől (from his pueblo), nem élt kiva³⁴-ban

és nem tanulta meg azokat a dolgokat, melyeket egy indián fiatalnak tudnia kell. Nincs haja. Nincsenek takarói. Még a nyelvünket sem beszéli, és fura szaga van. Nem közülünk való.”

A szülők, akik közül nagyon sokakat szintén igen megviselt az, hogy a fiaikat és leányaikat elragadták tőlük, általában nagyon nehezen találták meg a hangot a gyerekeikkel.³⁵

„Nagymama, ő sose ivott... amikor elvették az unokáit... elkezdett inni... és a nagynéném, ugyanúgy.”

Sok gyerek úgy érezte, szülei elfordultak tőle, megtagadták őt, nem szeretik.³⁶

„Nem az ő gyerekeik vagyunk, gondoltam, mert soha semmiféle szeretetet nem mutattak irántunk... Azt gondoltam, hogy a szüleink ellenünk fordultak, mert nekünk teljesen másokká kellett lennünk, a mieink (a fehérek – NT) kedvéért. Mivel ezekkel a fehérekkel – apákkal és papokkal – éltünk, azt gondoltuk, azt gondoltam, hogy meg kell változnunk és el kell fogadnunk azt az életmódot, és hogy a szüleink ezért nem szeretnek már, mert tőlük távol kell lennünk. Az iskola semmiben nem segített.”

Ahol virágzó közösségek estek teljesen szét, sok gyerek, ha haza is ment³⁷, ott semmi helye nem volt.³⁸

„Vártuk, hogy majd hazamegyünk, ha az iskola véget ér. De ez már nem volt az otthonunk. A gyerekek nem ismerték már egymást, úgyhogy nem jöttek ki egymással. Egyesek még mindig gyűlöltek egymást, régi, közös (az iskolákban megesett) ügyeik miatt. A közösség megszűnt létezni.”

Azok a fiatal felnőttek, akik teljesen eltávolodtak közösségeiktől, vagy azért, mert már semmi közöset nem találtak magukban azokkal, vagy, mert – idegenségük miatt – fura színben tűntek fel őseik szemében, a gyűlölt fehérek világa felé próbáltak törekedni, legtöbbször azonban onnan is elutasítást kaptak.³⁹

„Néha gyűlöltem indián lenni és fehér akartam lenni és a fehérekhez fordultam, ők meg elutasítottak. Azt mondták, indián vagyok. Nem lehetsz fehér, indián vagy. Úgyhogy ott rekedtem, középen. Tudtam, hogy indián vagyok, de hogy hogyan kell indiánnak lenni, azt nem tudtam.”

Voltak, akiknek a peremhelyzetben sikerült kapaszkodót találniuk.⁴⁰

„A fehérek nem fogadtak el, mert nekik nem voltam elég fehér, de az őslakosok sem fogadtak el, mert nem voltam eléggé indián...”

Most már tizenöt éve vannak barátaim, kínaiak, japánok, kanadaiak latin-amerikaiak felmenőkkel, olasz ősökkel, akik ugyanúgy jártak, mint én – sok humorral valamennyire túljutottunk a fájdalomon, amit az okozott, hogy nem tekintettek minket emberi lénynek (by being considered less than human)...

A mi baráti kiscsoportunk tagjai valamennyien kiemelkedő teljesítményt nyújtottak abban, amihez csak fogtak, mert támogattuk egymást, kisebbségi a kisebbségit.”

Az iskolából kikerülő fiatal felnőttek tömegei,⁴¹ akik úgy döntöttek, hogy eredeti közösségeiken kívül fognak élni nem mentek haza, az új környezetben egy teljesen ismeretlen életterület kihívásaival szembesültek. Az (újra csak) ellenségesnek tapasztalt világban – mint arénában, magatartászavarok, szorongás, féltékenység és csüggedtséglevertség által leláncolva küzdöttek, a szerencsések nagyon sokáig.⁴²

„Nekem ez jutott, a szégyen, amit az első évekből, asszem részben innen (szexuális abúzus) jön a harag, ami bennem van, ezért vagyok ma goromba. Még most is nehezen szembesülök ezzel. Nem régóta vagyok képes beszélni erről, csak úgy egy éve, mióta kezelésre kezdtem járni. Akkoriban hirtelen pánikrohamok törtek rám, nyugtalan voltam, szétrágott az ideg. Azt mondták, hogy most jönnek felszínre azok a dolgok, amiket éveken át elnyomtam magamban. Ott bent, elrejtve maradt, aztán hirtelen elkezdtem azon töprengeni, hogy miért is volt az, hogy egész felnőttkoromban olyan helyzeteket éltem meg, hogy a társadalommal meggyűltem a bajom. Azon kezdtem el gondolkodni, miért is iszom annyit.”

A hosszú harc után egyesek békét találtak, de az emberöltőnyi szenvedés és sértésszótás hatása nem múlik el nyomtalanul.⁴³

„Egy dologra rájöttem, egy dologtól nem tudtam szabadulni (one thing always came at you), az a helyzet (hogy rájöttem – NT), hogy megöregedtem, valami másba kell fogni. Ha nem hagyom abba a piát, már nem élnék. Kiszálltam. Abahagytam az ivást, letettem a cigit. Leszoktam... Volt elég erőm, volt elég lelki erőm ahhoz, hogy végigcsináljam...”

Négy éve, nem több, hatvan éves koromban, nyolcvanöt font (38,64 kiló) volt a testsúlyom, de képes voltam meggyógyítani magam – nem úgy, hogy istenverte (goddamn) gyógyszereket szedtem, hanem úgy, hogy gyümölcs- és zöldségleveket ittam és most ott tartok, ahol tartok... Megvan bennem az, ami kevés em-

berben van meg – a változtatás képessége. Ha nem kellett volna azon átmenem azon, ami a St. George's Bentlakásos Iskolában jutott nekem, ezt a fickót megtalálhattam volna magamban, amikor még csak nyolc éves volt, ahelyett, hogy most, hatvanéves korában találtam rá.”

Ahogy a tóba dobott kő egyre nagyobb köröket ír a víz tükreán,⁴⁴ úgy van hatással az egyes ember szenvedése a többi ember sorsára annak a közösségnek az életében, amelybe az egyén tartozik.⁴⁵

„A legidősebb leánytestvérem életét az alkohollal való hadakozás tölti ki. Ez mindig is így volt, mióta csak emlékképeim vannak róla. Van ez az örökség a családomban... Anyámat megerőszakolták tizenhat éves korában, így született a legidősebb nővérem, akit ugyancsak tizenhat évesen szintén megerőszakoltak, neki is lett egy lánya. A legidősebb nővéremnek három lánya van. Ami elég hihetetlen, az az, hogy ő (a nővérem) is volt bentlakásos iskolában, nem sokáig, de volt, és szerintem ott mindig ugyanaz történik (it has a life of its own). Ő is az alkohollal harcol. Az ő három lányának (az én három unokahúgomnak) jó nehéz élete van. A legfiatalabb egy olyan férfihoz ment hozzá, akit gyilkossággal vádolnak; a középősné volt egy sor rossz kapcsolata és nagyon goromba a gyerekeivel (is abusing her children) (az egyik gyereket most a nagymama neveli); a legnagyobbik sorsa meg igazán szomorú...”

Öngyilkosságot kísérelt meg, aztán, mivel nem szerette senki és nem kellett senkinek (leszbikus), összejött egy új partnerrel, akiről mindenki tudta, hogy kokainfüggő, és az unokahúgom ugyanazt kezdte élni... egy dulakodásban leszúrt egy civil ruhás rendőrt, most börtönben van, tizenhat évet kapott. Amikor rá (az unokahúgomra), az anyjára (a legidősebb nővéremre) és a nagyanijára (anyámra) gondolkodom, (azt kell, hogy mondjam, hogy – NT)⁴⁶ egyikük se tudta feldolgozni azokat a dolgokat, amiket a bentlakásos iskolában éltek át. Soha nem voltak képesek szembenézni az ebből a tapasztalatból származó szegénnyel és feldolgozatlan traumával. Biztos vagyok benne, hogy az unokahúgom, aki most börtönben van, a (szomorú) családi örökségünk miatt van ott. Ez történik, ha nem sikerül kigyógyulni a múlt sebeiből és az ember nem vet számot életének ezzel a részével. Mindig megmutatkozik és megismétlődik, minden nemzedék életében.”

Csak körülbelül tudjuk, hogy hány kanadai bennszülött gyermek járt a számukra létrehozott bentlakásos iskolákba,⁴⁷ azt viszont egészen pontosan, hogy a bennszülött iskolarendszer hatása nem csak azon gyermekeken érezhető, akik ezeknek az iskoláknak a tanulói voltak, hanem felmenőiken és leszármazottaikon is.⁴⁸

„Sok időbe került, míg kibogarásztam (figure out), ki is vagyok én; nem gondoltam, hogy valaha lesz munkám, nem éreztem önbecsülést soha... Nagyon

megszenvettem anyámmal is, mert ő (is) bentlakásos iskolába járt és gyűlöltem anyámat, mert mindig vert minket. Állandóan kiküldött és velünk hozatta be, amivel vert – vele is így volt, amikor gyerek és kamasz volt. Az apákhoz járt és az apák is kiküldözték botér' és azzal náspángolták (spank) el. Ő is mindig ezt csinálta velünk, újra és újra. Nagyon félelmetes volt... Még ma is látszik a helye (mutatja – NT). Azért hordom így a hajam, mert az anyám olyan csúnyán vert.”

Pontosan érezhető családtagjaikon és közösségeiken,⁴⁹ akiktől, és amelyekből a gyerekeket elmozdították, és akikhez, illetve amelyekbe ők – iskolában töltött idejük leteltével – visszaérkeztek.⁵⁰

„A családi életem... az aztán jól el lett szúrva, és nem tudtam, hogyan kell családban élni, mert én soha nem családban nőttem fel... hat éves voltam, amikor elmentem és húsz, amikor eljöttem a bentlakásos iskolából. Tizennégy évig, azok voltak a meghatározó évek számomra, és amit csak magammal cipeltem, az formált azokban az években. Amikor megházasodtam, elvettem az elsőt, azt jól elbaltáztam. Nem tudtam megbirkózni a helyzettel, főleg, mikor már öt gyerekem lett. Nem tudtam, hogyan csináljam, és hogy mit csináljak. Talán ezért lettem ilyen goromba (abusive), mert nem tudtam, hogy hogyan kell kezelni a helyzetet.”

A volt diákok összes leszármazottai, minden szülő, rokon, és a közösségek, mint egy-
ségek mindnyájan érintettek⁵¹ a bentlakásos iskola hatása által,⁵² ők mind annak örökösei.⁵³

„Sosem beszéltünk róla. Az alkohol olyan ragály, amiről nem beszélnek egyetlen szót se a legtöbb indián közösségben, még ma is így van ez. A családi szennyest nem teregetjük ki (we like to hide the shame of our families). Egyenes következményként vagyok olyan amilyen. Ilyen lettem, azért, ami a múltban történt az anyámmal és az ő szüleivel és az ő szüleinek szüleivel (I am the residual impact of what's happened in the past to my mother and to her parents and to her parents' parents)...

Valószínűleg még négy nemzedékre lesz szükség ahhoz, hogy megtörjük a kört... Egyenes következmény vagyok, szüleim gyümölcse (I am a residual impact)... (Kutató: Vannak gyerekeid?) Igen, van egy, most lett tizennyolc. Hogy iszik-e? Igen, már korán elkezdte.”

Azok a „második/harmadik nemzedék”-hez tartozó gyerekek (az iskolai túlélők gyermekei és azok gyerekei), akiknek a szülei kiskorukban bentlakásos iskolába jártak, ott

hon sokkal nagyobb számban tapasztaltak családi agressziót, mint szüleik egy korosztállyal öleltük.⁵⁴

„Egyszer megkérdeztem az anyámat – durva volt hozzánk gyerekekhez, tényleg nagyon durva volt. Egy nap leültem (vele – NT), amikor már nagy voltam és saját családom volt, hogy mért volt velünk olyan durva... Azt mondta, hogy: „nem igazán én voltam ilyen”... „emlékképek azokból az időkből, amikor bentlakásos iskolába jártam.” Ekkor hallottam először ezt a szót... (19)83-84-ben körülbelül... 84-ben... azt mondta, hogy ez a bentlakásos iskolák hatása.”

Annál is inkább megrázó volt ez számukra, mert, ahogy már láttuk (lásd a harmadik fejezetet), az őslakos családokban a fehér emberrel való kényszerű kapcsolatfelvétel előtt egyáltalán nem volt jellemző a kicsinyek testi fenyegetése.⁵⁵

„Nem szerettem anyát és apát. Vádoltam őket, hogy ide beadtak, és nem tudtam nekik elmondani, hogy mi folyik itt. Anyám és apám elkezdtek inni, hét éves voltam, mikor bentlakásos iskolába vittek. Aztán jött az ital. Mikor hazamentünk, a szüleinket nem is ismertük, otthon ment az örökös haddelhadd. Egymást püfölték állandóan. Mi gyerekek, az összes kiskölök, bebújtunk az ágyak alá.”

A bentlakásos iskolákban elszenvedett sérülések eredményei – a bántalmak nemzedékeken átívelő hatásaképpen – sok közösségben⁵⁶ a „túlélő” diákok sorsán semmivel nem erősebb hatású, mint a hozzátartozók életében, akik közül szintén sokan traumatikus eseményeket gyermekkorukban elszenvedő alanyok lettek.⁵⁷

„Nem tudom, milyen az, mikor az ember rendes családban (regular family) nő fel. A másik dolog, ahogy velem bántak az iskolában, az durva volt, sok nehéz fizikai munka és sok verés, szíjjal. Így is adtam tovább, így bántam én is az unokaöcsémekkel, megpróbáltam fegyelmezni őket erőszakkal, úgyhogy jól elfenekeltem őket párszor és kemény munkára fogtam.”

A gyermekkorban tanult magatartási minták felnőttkori, spontán módon történő megismétlése miatt, a valaha iskolás diákok gyermekei (és azok gyermekei – hét generáción át) jellemzően kiegyensúlyozatlan, diszfunkcionális családi környezetben nőnek fel, kitéve a szexuális és fizikai bántalmazás fokozott veszélyének, szegényes kommunikációs készség, alacsony önértékelés, fejletlen szociabilitás, bizonytalan közösségi kapcsolatok közepette. Az egyetlen bizonyosság sokhelyütt a félelem lett.⁵⁸

„Ami tényleg félelmetes számomra, az az, hogy... ugyanolyan leszek, mint az anyám és minden megy tovább ugyanígy.”

Az iskolák hagyatéka a mai napig feldolgozatlan.⁵⁹

„A népem, az otthoniak... azok közül az emberek közül a legtöbb nem hajlandó velem szóba állni, sose fognak nekem megbocsátani azért, amilyen voltam, annak az embernek, akit a bentlakásos iskola csinált belőlem.”

Gyászos örökségének lebontása csak társadalmi összefogással elképzelhető. Harper miniszterelnök három évvel ezelőtt tett bocsánatkérését követően erre eddig soha nem tapasztalható nagy esély nyílt.

Jegyzetek az ötödik fejezethez

1 The Indian's Awakening

I've lost my long hair; my eagle plumes too./From you my own people, I've gone astray./

A wanderer now, with no where to stay./The will-o-wisp learning, it brought me rue./It brings no admittance. Where I have knocked/Some evil imps, hearts, have bolted and locked./Alone with the night and fearful abyss/I stand isolated, life gone amiss.

„Az indián ébredése” című vers megtalálható: Smith, Maureen: *Forever Changed: Boarding School Narratives of American Indian Identity in the U.S. and Canada*, *Indigenous Nations Studies Journal*, Vol. 2., No. 2., 2001. Fall, p. 72.

2 Herman, Judith: *Trauma and Recovery*, The aftermath of violence from domestic abuse to political terror, New York: Basic Books, 1992. p. 52.

3 Felliti, Vincent és Anda, Robert: *The Relationship of Adverse Childhood Experiences to Adult Health, Well-being, Social Function and Healthcare*. A fejezet olvasható online: http://www.mentalhealthresearch.ca/KeyInitiatives/Showcase/Documents/Showcase2007/Showcase2007_Day3PresentationSlides.pdf (letöltve az internetről 2010 decemberében)

4 Ez „olyan viselkedési minta többször megismételt megjelenítése, mely a gyermekekkel azt érezteti, hogy ők értéktelenek, őket nem szeretik, vagy csak akkor értékesek, ha bizonyos emberek bizonyos igényeit kielégítik.” In: Brassard, M.R.; Hart, S.N. és Hardy, D.B.: *Child Abuse and Neglect*, 1993. 17(6) p. 176. Idézi: Ross, Rupert: *Hearthsong: Exploring Emotional Suppression and Disconnection in Aboriginal Canada*, 2009. p. 5.

5 A következőkben fordított szövegekben – vélhetően a téma személyes volta miatt – az angol mondatok sokszor fésületlenek, szervezetlenek. A fordításban az eredeti stílust és regisztert igyekeztem használni, még akkor is, ha ez alkalmanként a nehezen érthetőséghez vezetett.

Basil Johnston, *Indian School Days*, Norman: University of Oklahoma Press, 1988. p. 137. Idézi: Smith, Maureen: *Forever Changed: Boarding School Narratives of American Indian Identity in the U.S. and Canada*, *Indigenous Nations Studies Journal*, Vol. 2., No. 2., 2001. Fall, p. 69.

A katolikus egyház által fenntartott Spanish Indian Residential School, Ontario tartományban működött 1883 és 1965 között.

6 Smith, Maureen: *Forever Changed: Boarding School Narratives of American Indian Identity in the U.S. and Canada*, *Indigenous Nations Studies Journal*, Vol. 2., No. 2., 2001. Fall, p. 71.

7 Yellow Horse Brave Heart, Maria: *From Intergenerational Trauma to Intergenerational Healing*, *Welbriety Online Magazine*, Volume 6., no. 6., 2005. május

8 Smith, Maureen: *Forever Changed: Boarding School Narratives of American Indian Identity in the U.S. and Canada*, *Indigenous Nations Studies Journal*, Vol. 2., No. 2., 2001. Fall, p. 71.

9 A szerző személyes interjúja Guy Dunstan-nel, Merritt, Brit Kolumbia, Kanada, 2011. március 21-én.

10 Smith, Maureen: *Forever Changed: Boarding School Narratives of American Indian Identity in the U.S. and Canada*, *Indigenous Nations Studies Journal*, Vol. 2., No. 2., 2001. Fall, p. 73.

11 Ezzel kapcsolatban lásd: <http://archives.cbc.ca/society/education/topics/692/> (letöltve az internetről 2010 januárjában)

12 Dalseg, Barbara A.: *In their Own Words: Manitoba's Native Residential Schools Remembered*, Winnipeg, 2003. p. 41.

13 Lásd ezzel kapcsolatban különösképp: *Assembly of First Nations, Breaking the Silence: An Interpretive Study of Residential School Impact and Healing as Illustrated by the Stories of First Nations Individuals*. Ottawa: Assembly of First Nations, 1994. és

Dalseg, Barbara A.: *In their Own Words: Manitoba's Native Residential Schools Remembered*, Winnipeg, 2003. és

Fournier, Suzanne és Crey, Ernie: *Stolen From Our Embrace: The Abduction of First Nations Children and Restoration of Aboriginal Communities*, Vancouver: Douglas and McIntyre Ltd., 1997. és

Haig-Brown, Celia: *Resistance and Renewal*, The Secwepemc Cultural Education Society, 1988. és

Ing, Rosalyn: *The Effects of Residential schooling on Native Child-Rearing Practices*, *Canadian Journal of Native Education*, Vol. 18. 1991. és

Knockwood, Isabelle: *Out of the Depths - The Experiences of Mi'kmaw Children at the Indian Residential School at Shubenacadie*, New Extended Edition, Roseway, 2001. és

Miller, James: *Shingwauk's Vision, History of Native Residential Schools*, University of Toronto Press, 1996.

14 Haig-Brown, Celia: *Resistance and Renewal*, The Secwepemc Cultural Education Society, 1988. p. 119.

15 Ibid.

16 A negyvenegy személy közül, akikkel Barbara Dalseg: *In their Own Words: Manitoba's Native Residential Schools Remembered* (Winnipeg, 2003.) című tanulmányának elkészítésekor interjút készített, harminckilenc közvetlen fizikai abúzust szenvedett, kettő tanúja volt ilyen esetnek, de nem szenvedő alanya. Lásd: Ibid. 19.

17 Dalseg, Barbara A.: In their Own Words: Manitoba's Native Residentail Schools Remembered, Winnipeg, 2003. p. 41.

18 Ibid. 81.

19 Milloy, John: A National Crime: The Canadian Government and the Residential School System – 1879 to 1986, Winnipeg: University of Manitoba Press, 1999. p. 299.

20 Dalseg, Barbara A.: In their Own Words: Manitoba's Native Residentail Schools Remembered, Winnipeg, 2003. p. 79.

21 Ezzel kapcsolatban lásd: <http://www.vnhs.net/docs/successreport.pdf> (letöltve az internetről 2010 januárjában)

22 Dalseg, Barbara A.: In their Own Words: Manitoba's Native Residentail Schools Remembered, Winnipeg, 2003. p. 93.

23 Ibid. 88.

24 Ibid. 53.

25 Ibid. 77.

26 Ibid. 80.

27 Ibid. 96.

28 King, Marsha: Tribes confront painful legacy of Indian boarding schools, The Seattle Times, 2008. február 3.

29 Dalseg, Barbara A.: In their Own Words: Manitoba's Native Residentail Schools Remembered, Winnipeg, 2003. pp. 43-44.

30 Ibid. 53.

31 Ibid.

32 Vizenor, Gerald: The People Named the Chippewa, Minneapolis: University of Minnesota Press, 1984. p. 99. In: Idézi: Smith, Maureen: Forever Changed: Boarding School Narratives of American Indian Identity in the U.S. and Canada, Indigenous Nations Studies Journal, Vol. 2., No. 2., 2001. Fall, p. 71.

33 Nabokov, Peter (szerk.): Native American Testimony: A Chronicle of Indian-White Relations from Prophecy to the Present, 1492-1992 (New York: Penguin Books, 1991. p. 223. Idézi: Smith, Maureen: Forever Changed: Boarding School Narratives of American Indian Identity in the U.S. and Canada, Indigenous Nations Studies Journal, Vol. 2., No. 2., 2001. Fall, p. 70.

34 A „kiva” a férfiak háza, templom és közösségi hely egyszerre, a pueblo-közösségek szellemi központjának számít. Lásd például: <http://www.oldsold.com/articles26/indian-mythology-51.shtml> (letöltve az internetről 2010 januárjában)

-
- 35 A szerző személyes interjúja Arnold Akachuk-kal, Merritt, Brit Kolumbia, Kanada, 2010. március 21-én.
- 36 Dalseg, Barbara A.: In their Own Words: Manitoba's Native Residential Schools Remembered, Winnipeg, 2003. p. 93.
- 37 Nagyon sokan nem mentek haza egyáltalán. Ezzel kapcsolatban lásd: Harper miniszterelnök beszédét videón: <http://www.ainc-inac.gc.ca/ai/rqpi/apo/pmsh-eng.asp> (letöltve az internetről 2010 januárjában)
- 38 Pauktuutit Inuit Women of Canada: National Inuit Residential Schools Healing Strategy, Ottawa, 2006. p. 10. Lásd online: http://www.pauktuutit.ca/pdf/JourneyForward_ENG.pdf (letöltve az internetről 2010 januárjában)
- 39 Dalseg, Barbara A.: In their Own Words: Manitoba's Native Residential Schools Remembered, Winnipeg, 2003. p. 80.
- 40 A szerző személyes interjúja Vivian McBee-vel, Merritt, Brit Kolumbia, Kanada, 2010. március 21-én.
- 41 Azok közül a diákok közül, akik tanulmányaikat elkezdték, nagyon sokan nem élték túl az iskolai tanulmányaikra szabott időt. Ezzel kapcsolatban lásd: <http://www.cbc.ca/news/canada/story/2010/03/02/residential-school-deaths.html> (letöltve az internetről 2010 márciusában)
- 42 Dalseg, Barbara A.: In their Own Words: Manitoba's Native Residential Schools Remembered, Winnipeg, 2003. p. 42.
- 43 A szerző személyes interjúja Guy Dunstan-nel, Merritt, Brit Kolumbia, Kanada, 2011. március 21-én.
- 44 Dion Stout, Madeleine és Kipling, Gregory: Aboriginal People, Resilience and the Residential School Legacy, The Aboriginal Healing Foundation, 2003. p. 51.
- 45 Ing, Rosalyn: Dealing with Shame and Unresolved Trauma Residential School and its Impact on the Second and Third Generation Adults, The University of British Columbia, Vancouver, 2000. pp. 85-86.
- 46 A szövegrészlet zárójeles magyarázatai az interjú készítőjétől, Rosalyn Ing-től valók, ezen egyetlen esetben szűrt be értelmző szavakat a fordító-stilizáló szerző.
- 47 Azt tudjuk azonban, hogy azon ma is élő volt diákok száma, akik anyagi kártérítést igényeltek, kilencvenkétezer körül van.
- Ezzel kapcsolatban lásd: Throop, Brett és Johnson, Graeme: Truth and Reconciliation: An interview with John Milloy, The Peterborough and Trent Univ. Independent Press, 2010/03/22. http://www.trentathur.ca/index.php?option=com_content&view=article&id=1895%3Atruth-

and-reconciliation-an-interview-with-&Itemid=100002 (letöltve az internetről 2010 januárjában)

48 A szerző személyes interjúja Kay Swakum-mal, Merritt, Brit Kolumbia, Kanada, 2010. március 21-én.

49 „Hazahozta... a haragját a családba... szétválasztotta a családot, voltak jó fiai és a maradék – a kivetettek (thrown-outs)” – A szerző személyes interjúja Louis McKay Black Eagle, White Bnuffalo-val, Merritt, Brit Kolumbia, Kanada, 2011. március 15-én.

50 Dalseg, Barbara A.: In their Own Words: Manitoba's Native Residentail Schools Remembered, Winnipeg, 2003. p. 88.

51 Ezzel kapcsolatban lásd: John Milloy kutatásain alapuló jelentés a Royal Commission számára. <http://www.turtleisland.org/resources/rezskool.pdf> 15-ös lábjegyzet pp. 41-42. (letöltve az internetről 2010 januárjában)

52 Ing, Rosalyn: Dealing with Shame and Unresolved Trauma Residential School and its Impact on the Second and Third Generation Adults, The University of British Columbia, Vancouver, 2000. pp. 85-86.

53 A szerző személyes interjúja Gwendolyn F. Bowering-gel, Merritt, Brit Kolumbia, Kanada, 2011. március 21-én.

54 A szerző személyes interjúja Arnold Akachuk-kal, Merritt, Brit Kolumbia, Kanada, 2011. március 21-én.

55 Dalseg, Barbara A.: In their Own Words: Manitoba's Native Residentail Schools Remembered, Winnipeg, 2003. p. 93.

56 Ezzel kapcsolatban lásd például a manitobai Hollow Water rezervátum esetét, melyet filmen is megörökítettek. <http://www.onf-nfb.gc.ca/eng/collection/film/?id=50027> (letöltve az internetről 2010 januárjában)

57 Dalseg, Barbara A.: In their Own Words: Manitoba's Native Residentail Schools Remembered, Winnipeg, 2003. p. 89.

58 A szerző személyes interjúja Chantelle Joseph-fel, Merritt, Brit Kolumbia, Kanada, 2011. március 16-án.

59 A szerző személyes interjúja Guy Dunstan-nel, Merritt, Brit Kolumbia, Kanada, 2011. március 21-én.

A kanadai őslakosok gyógyulni akarnak – saját hagyományaikra alapozva

A nyugati és a bennszülött tudós másképp közelít, ha meg akar ismerni egy növényt a mezőn. A nyugati tudós főleg arra figyel, hogy elkülönítse és megnevezze a növény részeit, sajátosságait, megfigyeli a gyökérzetet, a szárat és a levelek rendszerét, azt, hogy hogyan vesz fel a növény nedvességet, napfényt és tápanyagokat, hogyan szaporodik, mennyi a várható élettartama és így tovább. A bennszülött tudóst ezzel szemben főleg az érdekli, hogy milyen és hányféle szerepet tölt be a növény a mező életében, hogy hogyan tartja meg a nedvességet eső után, milyen növények fejlődnek szépen mellette, milyen madarak, négy lábúak és rovarok kötődnek hozzá, és hogy mennyiben fontos ő a számukra, efféléket. Nem arról van szó, hogy az egyik tudós nem figyel arra, ami a másinak fontos, hiszen az őslakosok, végül is, az egyes növények gyógyító hatásait igencsak ki- és felhasználták; a nyugati típusú biológiai megközelítésmód kétségtelenül használja az ökológiai nézőpontot. Az eltérő megközelítésmód azonban különböző hangsúlyt fektet a mező lényegi szerepére – a bennszülött tudós (és talán a kvantumfizikus is) úgy értelmezi a mezőt, mint egy örökké változó kapcsolatok összetett rendszerét és nem úgy, mint egyedi elemek halmazát.¹

Az „Indián törvény”² (1876) nyomában kibontakozó kanadai iskoláztatási politika azon az elgondoláson alapult, hogy a kormánynak joga van családjaikból és közösségeikből a bennszülöttek gyermekeit eltávolítani, úgy és arra tanítani, ahogy és amire a gyarmatosító államhatalom megfelelőnek itéli (Appendix 5.). Ez az oktatási gyakorlat tudatosan elszigetelte a gyereket eredeti kulturális közegétől és keresztény, euro-centrikus oktatási stílust, viselkedésmódot és világértelmezési modellt erőltetett rájuk.

A kanadai őslakosok³ – egyénileg és közösségi szinten is – nagy árat fizettek (és fizetnek ma is) a kormány őslakos kultúrákat ellehetetlenítő és a fehérek kulturális fensőbb-ségét erőnek-erejével érvényesítő tizenkilencedik és huszadik századi politikája következtében.⁴

Az 1831 és 1996 között százharminchárom Indián Bentlakásos Iskolában⁵ tanult százötvenezer gyereknek⁶ és leszármazottaiknak egészségügyi és gazdasági mutatói a bennszülöttek harmadik világbeli helyzetéről vallanak.⁷ A statisztikák szerint az iskolákba kényszerített összes gyerekek 89,4 százaléka szexuális abúzust szenvedett az iskolában, 82,6 százaléka legalábbis „erőszakos” legközelebbi hozzátartozójával, az ezredfor-

dulón a fiatal bennszülöttek halálozási mutatói között az öngyilkosság huszonkét százalékban volt képviselt.⁸

A gyarmatosítás során – ezen belül a bentlakásos iskolákban – elszenvedett trauma következményeként kibontakozó károkozás megannyi formát ölt, Kanadában manapság a bennszülött népek között leginkább jellemző módon ön-sorsrontás, drogok használata, örület, öngyilkosság, szegénység, törvényszegés a bevett gyakorlat.⁹

A kultúrájától megfosztott, őslakos voltában megsegyenített, az iskolában tanítás helyett agyondolgoztatott gyereket felnőttkorban rémálmok gyötrik, tudata ki-kihagy, kedélytelen, depressziós, alkoholista, családjától és közösségétől elidegenített, ősei nyelvét nem értő, szülőszerepre fel nem készített, gyökértelen, céltalan és szegény¹⁰ – ha nem segítik, nemcsak ő, de gyermeke is korán hal.¹¹ Ha e döbbenetes következmény-mutatók forrásvidékét5 nem tisztítják meg, az a következő nemzedékek egészségét is veszélyezteti.¹²

A bennszülöttek – nagy részben állami segítséggel megvalósított¹³ – társadalmi kien-gesztelődési keretbe rendezett öngyógyítási kezdeményezése több fronton zajlik: a helyi nyelvek értékének elfogadtatása, a közösségi/nemzeti azonosságtudat erősítése, a bennszülöttek történetének újrafogalmazása, a gazdasági megerősödés és vallásaik elismertetése mind külön-külön és egyaránt fontos részei az egyén és közösség szintjén való gyógyulásnak. Ebben a fejezetben ezen egyaránt fontos és alapvető szempontok közül az egészséggel közvetlenül összefüggő kérdéskört emeljük ki és vizsgáljuk meg – két ok miatt. Egyrészt ezért, mert véleményem szerint erre a szegletkőre épül az egész felépítmény – ha az egyéni és közösségi gyógyulást segítő gyakorlatok sikertelenek maradnak, az összes egyéb szándék megvalósíthatósága lehetetlenül el; másrészt pedig azért, mert az állami pénzből támogatott fejlesztések is erre a szegmensre összpontosítanak.¹⁴

„A gyógyulás egy életen át tartó vállalkozás, melynek során az egyének egy-folytában arra töreksenek, hogy újra megteremtsék az egyensúlyt és harmóniát.”

Bár a gyarmatosítás lebontása óta eltelt egyetlen emberöltő alatt¹⁵ a „kiirtás”, „bekebelezés” és „kiszajátítás”, mint politikai jelszavak teljességgel kívül rekedtek az elfogadhatóság határain, egy a bennszülöttek egészségére igen érzékeny, azt felügyelni kész,¹⁶

fehérek által menedzselt egészségipar fejlődött ki az utóbbi két évtizedben egyfajta poszt-kolonizációs értelmezési keretben¹⁷ – kultúra-köziség, hatalomgyakorlás és közösségépítési szándékok metszéspontjában. Sokan¹⁸ tartanak attól, hogy a kanadai őslakók nem teljességgel alaptalanul feltételezik – a hittérítő, a katona és az antropológus után, most a blanchophil¹⁹ pszichológustól kell igazán félni,²⁰ aki terápiás diskurzusával²¹ és bizonyítványaival legújabb kori feladat teljesítésére jelent meg²² az őslakosok között.²³

Kutató: „Mikor vinné el, mondjuk az unokáit pszichológushoz?”

Őslakos válaszoló: „Hát, ez olyan tabuféle, tudja, mi oda nem megyünk. Sose jártunk oda... Szerintem ez olyan, mint a háború, csak golyókat nem használnak már...(sóhaj) Mint a faji tisztogatás, asszem érti, mire gondolok. El akarnak minket törölni a föld színéről (wipe us out). Eltörölni az indián rezervátumokat, hogy összehegeszthessék a modern fehér társadalom olvasztótégelyét (could join the melting pot of the modern white society). És akkor, az indián-probléma egyszer s mindenkorra meg lenne oldva... Csak rafkósabb (rafináltabb – more shrewder) módszereket használnak ma már, mint a golyókat. Az régen volt.”

A „tudomány” világa és az ideológiai rendszerek egymástól nem különböző, saját törvényeik által működtetett értelmezési horizontokat hoznak létre, hanem egymásba és összefonódó, egymást formáló hálózatokat alkotnak – olyannyira, hogy gyakran nehéz különválasztani az egészséges és a társadalmi konvenciókkal összhangban álló viselkedési formákat.²⁴

Amikor kultúra-független belátásainkra hivatkozunk, vigyázni kell, nehogy túlértékeljük azok érvényességét – a világ számos kultúrája a személyiség, a szexualitás, a gyermeknevelés, a normalitás vagy éppen az egészség értelmezése szempontjából egymáséitól gyakran igen különböző belátásokra jutott – a helyi közösség tagjai jól teszik, ha leginkább saját valóság-értelmezésükben elfogadott (gyógyítási) gyakorlataikra hagyatkoznak.

A kanadai bennszülöttek gyakran hangsúlyozzák, hogy a viszonyrendszeren alapuló, teljességigényű világképük értelmezésében nem segít a betegség-központú nyugati típusú közelítésmód. A fehér pszichológus – szerintük – diagnózisa alapján a Pszichológiai Egyesület Diagnosztikai és Statisztikai Kézikönyvében²⁵ (Diagnostic and Statistical Manual of the American Psychological Association – DSM) megjelölt beavatkozási módokat mechanikusan alkalmazza. A fehér kultúrában szocializált pszicho-

lógussal szemben, aki szerint a baj forrása az egyénben keresendő („sok bennszülött személyt diagnosztizáltak tévesen megállapított kritérium-rendszer alapján; a kórismer felvétel során történeti szempontot egyáltalán nem érvényesítenek”)²⁶ – az elmúlt tizenöt évben szinte minden őslakos gyógyítót frontként tömörítő poszt-kolonizációs pszichológiai irányzat²⁷ képviselői úgy gondolják, hogy:²⁸

„gyógyulás csak akkor lehetséges, ha a többszintű hatás – összeadódó történelmi veszteségek, a továbbra is folytatódó (szerkezeti és személyek közötti) elnyomás, a gyermekkorban elszenvedett trauma és a nem diagnosztizált PTSD – értelmezésre kerülnek.”

Mikor olyanok akarnak gyógyítani, akik nem értik a gyarmatosító múlt és a jelen állapot közötti ok-okozati összefüggést, ráadásul olyan módszerekkel, melyek az őslakosok szempontjából helytelen egészség- és betegségképre alapoznak, az a bennszülötteknek semmiképp nem lehet hasznos – vélik.²⁹

Alapvetően fontos szempont, hogy a bennszülött gyógyító episztemológiai alappontja az emberi, állati, és növényi létmódok kölcsönös és egymást segítő egyensúlya és helyhez/földhöz, nyelvhez és kultúrához kötött jellege.³⁰

„Az indián népek hagyományos, környezetre vonatkozó (ecological) tudása tudományos abban az értelemben, hogy tapasztalati alapú, (empirical), kísérletezés során kikristályosodott (experimental) és rendszerszerű (systematic). Két lényeges szempontból különbözik azonban a nyugati tudománytól: a hagyományos ökológiai tudás egyrészt teljességgel helyhez kötött, másrészt társadalmi jellegű (social). Érdeklődésének középpontjában az emberek, állatok, növények, természeti erők, szellemek (spirits) és egy bizonyos tájék (particular locality) felszíni formái állnak – nem célja egyetlen igazságok és törvényszerűségek felfedezése.”

A kanadai őslakosok közül – a poszt-kolonizációs pszichológiai irodalom tizenöt évvel ezelőtti megjelenése óta³¹ – egyre többen gondolják úgy, hogy a nyugati euro-centrikus egészség- és gyógyulásfelfogás (miként a pszichológia, mint tudomány maga is) európai filozófiában gyökerezik és a normalitásnak az európai fölvilágosodás által meghatározott ismérveire alapoz.³²

Ráadásul mivel teljességgel etnocentrikus (a fehérek primátusát szem előtt tartó) – az észak-amerikai földrészen élő bennszülöttekre nem alkalmazható, hiszen a világról al-

kotott olyan – európaiak által kitermelt – elképzelésekben gyökerezik, melyek vagy összeférhetetlenek egyéb valóság-értelmezési rendszerekkel,³³ vagy azokra való alkalmazásának nincs meg a módszertana.³⁴

„A Belsőszülött tudás nem egységes a belsőszülött népek között... Azok, akik ennek a tudásnak az őrzői (possessor), gyakran nem tudják ezt euro-centrikus gondolati elemekben kifejezni, részint azért, mert az osztályba sorolás (categorization) nem része a Belsőszülött gondolkodásnak.”

Az európai szellem egyik tizenhetedik századi óriása olyan ismeretelméleti modellt dolgozott ki, melynek hatása mind a mai napig messzemenően meghatározza a „művelt világ” valóságról alkotott képét; a (kanadai) belsőszülöttek azonban teljesen más modellben gondolkodnak magukról és a környezetükről.

René Descartes³⁵ (1596-1650) – aki élesen és egyértelműen szétválasztotta a szellemi dolgokat (res cogitans) a testi dolgoktól (res extensa) – úgy gondolta, hogy a res cogitans szubsztanciája a gondolat/tudat/öntudat, a res extensa leglényege és létmódja pedig a térbeli kiterjedés. A francia filozófus tanítása szerint összefüggő és bonyolult rendszerek működése úgy érthető meg, ha azok összetevő részeit egyenként elemezzük. Az általa kifejlesztett tudományos módszer alapján az utána következő tudósnevezettek – először Newton, aki meggyőzően megmutatta, hogy a fizikai világ változatlan törvények szerint működik, melyeket, ha megismerünk és megértünk, az nagyfokú ellenőrző hatalmat biztosít számunkra környezetünk dolgai felett – a vizsgált dolgot minden spirituális dimenziójától megfosztották.³⁶

„Galileitől, Descartes-tól és Newtontól kezdve kulturális látóhatárunkat olyan egyértelműen meghatározta a racionális tudás, az objektívítás és a mérhetőség, hogy nagyon bizonytalanul érezzük magunkat, mikor emberi értékekről és tapasztalatokról van szó. Az orvoslási gyakorlatban az intuícióját és a szubjektív tudását minden jó orvos használja, ez azonban a szakmai tudományos irodalomban egyszerűen nem létezik, az egyetemek orvosi karain sem tanítják. Sőt, a legtöbb orvosi fakultásra való felvételi eljárás során kiszűrik azokat, akiknek a legnagyobb tehetségük van arra, hogy intuitív módon gyógyítsanak.”

Az euro-amerikai típusú gyógyászatban a szubjektum, így az érzelmek elismerését és nagybecsülését újra meggyökereztető paradigmaváltásra³⁷ még a huszonegyedik század második évtizedének elején is várni kell, bár kétségtelen, hogy – különösen Rogers

(1902–1987) és Maslow (1908–1970) működése³⁸ óta – a nyugati világban is sok elkötelezettje van annak a tudomány-szemléletnek, melyről a holisztikus gyógyászat első tudományos rendszerezője³⁹ már 1920-ban ezt írta:⁴⁰

„mint ahogy Descartes meghatározta, van egy *res cogitans* és egy *res extensa*: két különböző *res/entitás*; a nehézségek abból erednek, hogy ezek feltételezhetően kölcsönösen hatnak egymásra.”

A gyarmatosítás során a bennszülött kultúra szellemi termékei és gyakorlatai teljességgel leértékelődtek.⁴¹

„Amikor a különböző, de egyformán érvényes rendszerek vízszintes elrendezése különböző értékű rendszerek függőleges elrendezéséhez vezetett, és a nyugati típusú tudás ismeretelméleti alapjait a nem-nyugati tudásrendszerek egészére alkalmazták, az őslakosok műveltsége érvényét veszítette.”

A kanadai bennszülött gyógyítási módszereket a hódító fehérek sem politikai, sem vallási, sem episztemológiai, sem tudományos megfontolások alapján nem értékelték – a napjainkra önbecsülésre jutott őslakosok azonban az euro-amerikai kultúra hegemoniáját kulturális térítés (*cultural proselytization*) jellege miatt kereken visszautasítják és sajátjaikat követelik vissza – a hagyományoknak, az ősök tudásának és a kultúrájuk megtartó erejének újra birtoklására tartanak igényt.⁴²

Az a gyarmatosító elképzelés, mely Kanada államot létrehozta, darabokra zúzta azt az alapot, melyen a bennszülöttek egészség-képe nyugodott⁴³ – az őslakosok szerint az egészség alapja a négy egymással összefüggő terület (értelmi, fizikai, lelki és érzelmi) sértetlen egy-sége. A betegség mindig a pszichés dimenzióban kezdődik, és mivel a gyarmatosítás megsebezte az emberek lelki egészségét, felborult az egyensúly, megbomlott a teljesség tudata-érzése.

Az őslakosok szerint a négy világértelmező dimenziót nem célszerű széjjelrészíteni, mint az a felvilágosodás óta a nyugati típusú gondolkodásban az elme primátusát hangsúlyozva hétköznapi gyakorlat (volt),⁴⁴ hanem a gyógyítás az egészségesség visszaállítását kell, hogy megcélazza.

A bennszülöttek értelmezésében egészséges ember az, aki tud örülni annak, ha mindenkinek és mindennek jó, amivel csak kapcsolata van; magát nem alá- és fölérendeltségben értelmezi más lényekkel⁴⁵ kapcsolatban, hanem képes hálás teljességtudatban és

kölcsönös egymástól függésben élni, olyan világra nyitottságban, melyet a Hét Nagy-
apa Tanítás – a tisztetet, szeretet, becsület, bátorság, bölcsesség, nagylelkűség és alázat
– jelöl ki számára.⁴⁶

A nyugati típusú gondolkodásmódban a megbomlott érzelmi-szellemi egészség helyre-
állítására megfelelőnek tekintett módszer a pszichológusi-pszichiáteri kezelés, melyről
nyugaton sokan azt gondolják, hogy alapvető módszereinek kialakítása Sigmund Freud
névéhez köthető.⁴⁷

Az öslakosok számára ezzel szemben a pszichoterápia alapvető emberi segítségadási
forma – az, hogy Freud találta volna föl vagy kísérletezte volna ki annak gyakorlatát
vagy módszereit, számukra ahhoz hasonló súlyú és értékű megjegyzés, mint hogy Ko-
lumbusz fedezte fel Amerikát (lásd az első fejezet negyedik lábjegyzetét). Arra hivat-
koznak, hogy mielőtt az európaiak ráleltek és kisajátították, a tudatállapotba való
gyógyító beavatkozás különböző formái az észak-amerikai bennszülöttek között már
több száz éve léteztek (és léteznek ma is).

Annak feltételezése, hogy európai doktorok találták föl a pszichoterápia gyakorlatát,
egyenes következményként vonzotta annak a meggyőződésnek az elfogadását is, hogy
a premodern társadalmi képződmények rituális beavatkozásai nem tudományos mód-
szerek alapján történnek, hanem azok a mágia gyakorlása.

Az Észak-Amerikában több helyen hipnózissal együtt, egymást kölcsönösen segítő
egyének és szervezetek formájában, vallásos és spirituális találkozók során, hagyomá-
nyos gyógyító összejövetelek résztvevői által végzett tevékenység és az euro-amerikai
értelemben vett pszichoterápiái gyakorlat közös célja a gyógyítás – a folyamat és az
eredmény azonban igen jelentős eltéréseket mutat.⁴⁸

A nyugati fehér-amerikai és a kanadai bennszülött kultúrák gyógyításra irányuló psi-
choterápiás gyakorlatai közötti leggyakrabban hangoztatott különbség a két kultúra
gyökeresen eltérő alapállásában ragadható meg: az előbbi egyén-központú, az utóbbi
közösségre orientált.⁴⁹

„Az öslakosok gyógyulása azt követeli az egyéntől, hogy túllépje az ego-ját,
semmint hogy megerősítse – mint ahogy az a nyugati típusú lelki segélyezésben
közvetlen cél.”

Az euro-amerikai pszichoterápiás gyakorlat valóban jellegzetes diád-modell: hagyományosan a kezelt és a terapeuta közötti dialógus formájában megy végbe. A kimért-száraz, ésszerű érvekre építő pszicho-terapeuta⁵⁰ az észak-amerikai őshonos kultúrákban nem jellemző, ott annál inkább tapasztalható a rituális szimbólumokat, mítoszokat, mozgást, éneket használó, elragadtatásban lévő segítő(k) jelenléte a gyógyítási folyamatban.

A gyógyulni vágyó egyén környezetéhez tartozó, számára jelentős személyek a bennszülöttek harmóniát újraépítő gyakorlatai során a processzusból (a személyiség tiszteltetben tartásának és a magánszféra sérthetetlenségének okán) nincsenek kizárva, hanem jelen vannak és részt is vesznek – hiszen az egyén gyógyulása a környezetében lévő diszharmónia feloldása nélkül az őslakosok számára elképzelhetetlen.⁵¹

„Lehetetlen megérteni az őslakosokat, ha az egyénre összpontosítunk, és nem vesszük figyelembe a közösségi kapcsolatrendszert. Bármennyire nagy tudású és érzékeny is az illető, nem lehet igazán Bennszülött a közösségének támogatása, sugalmazása, elmarasztalása és hatása nélkül, mely minden cselekedetére hatást gyakorol. Az elméletek jócskán megváltoznak, amíg az egyes ember elképzeléseiből a tudatalattiba jutnak; népünk lényegi eleme, hogy közösségi. Ahhoz, hogy a bennszülött népeket megismerje, a belátásra igyekvőnek együtt kell működnie a Bennszülött közösségekkel, azok múlt- és jelenbeli világát meg kell, hogy ismerje.”

A nyugati típusú gyógymód terapeuta-központú,⁵² a Bennszülötteket Gyógyító Alapítvány (Aboriginal Healing Foundation – AHF) által támogatott ezerháromszáznegyvenhat közösségi gyógyulást célzó kísérlet⁵³ során a gyógyító személye jóval kevésbé fontos, mint a közeg, amit animál⁵⁴ – a segítő hatások java része nem tőle származik, ő a jelenlévő (csopordinamikai, személyes és a gyógyulók által transzcendentálisnak értelmezett) erőket hozza működésbe.

A nyugaton használt pszichoterápiás gyakorlat arra alapoz, hogy a beteg fel akarja tární legmélyebb titkait egy vadidegen – egy hivatását végző, számára ismeretlen személy (professional stranger) – előtt, és észérvekkel meg akarja azokat vitatni vele.

A bennszülött gyakorlat ezzel szemben érzelmileg fűtött, támogató, családias légkörű csoportokban való közös munka során valósítja meg a gyógyulás-segítést, nem szabott időkeretben (mely a nyugati gyakorlatban általánosan alkalmanként legfőljebb egy

óra), hanem hosszú – egész délutánokat-estéket betöltő, időkeretbe nem zárt együttlétek során.

A szigorúan tudományos alapokra helyezett euro-amerikai pszichoterápiás gyógy mód mélyen szekuláris – szellemi lények megtapasztalásának érzetét-észleletét a pszichotikus zavar egyértelmű jeleként értelmezi, számos őshonos gyógyító modell azonban a (néha hallucinogén szerek hatásaként fellépő) látomásokat isteni kinyilatkoztatásként feltételezi és azok morális megtartóerejét is hadirendbe állítja a gyógyulás segítésének érdekében.⁵⁵

A nyugati típusú pszichoterápiás gyakorlat a beteg értelmi belátására építi a benne kialakítandó változás okozását; a bennszülött gyógyító praktikák elragadtatás-élményre, látomás-keresésre (vision quest), felsőbbrendű lényekkel való kapcsolatfelvétellel, szuggesztív élmények előidézésére alapoznak, amikor a fejlődésben megrekedt személyt teljességkereső útján segítőként kísérik.

Az euro-amerikai pszichológiai-pszichiátriai kezelésben való részvétel társadalmi szempontból gyakran megbélyegző és kifejezetten gyógyító célú, az őslakosok gyakorlatai épp annyira megelőző és növekedni segítő, mint gyógyító jellegűek – a közösségben pedig igen nagyra értékelt folyamat, hiszen célja a harmónia-keresés, mely az egész közösség társadalmi létmódjának az alapja.

A modern nyugati pszicho-terapeuta általában rugalmas, szabadon hagyó – igyekszik felszínre hozni a beteg saját narratív változatát és a pácienssel együtt dolgozva, azt a kezelt számára legalábbis megfelelőnek ítélt élettörténetbe törekszik belesimítani. Az őslakos gyógyító, ezzel szemben, mintegy beágyazza a gyógyulni vágyó személyt – és annak történetét – egy előre megszabott elbeszélő rendszerbe, mely a felhasznált mítoszokban és rituális szimbólum-együttesben egészet alkot; az egyént ennek védelmező erejével akarja megtámogatni.⁵⁶

A csorbulatlanság-élmény újraépítése egyéni, családi és közösségi fronton egyszerre elkötelezett formában a leghatékonyabb, lehetőség szerint a gyógyulók elődeinek kulturális környezetére építve – melyeknek messze nem lebecsülendő hasznára a fehér ember is felfigyelt. A Bennszülött Tudást az őslakosok egyre inkább vigyázzák.⁵⁷

„A Bennszülött Tudás (Indigenous Knowledge) iránt való nagyrabecsülésünk jegyében követeljük annak mind a nemzeti törvényalkotásban, mind a nemzetközi jogi korpuszban való elismerését. Követeljük továbbá annak az alapelvnek

tiszteletben tartását, miszerint a Bennszülött Tudás bármely kisajátítása, arról való publikáció, annak tudományos használata vagy kereskedelmi célú felhasználása összhangban kell, hogy legyen az érintett népek erre vonatkozó, és az ő általuk megfogalmazott iránymutatásaival.”

Ezzel a tudáshalmazzal való kereskedelmi jellegű üzérkedés roppant biznisszé lett az új évezredre.⁵⁸ Az ENSZ Vidékfejlesztési Alapítvány Kutatóintézetének Jelentése (2000) szerint a világ összlakosságának több mint nyolcvan százaléka a bennszülött népek egészségre, ötven százaléka pedig a bennszülöttek élelmiszerekre vonatkozó ismereteitől függ.⁵⁹

„Az őslakos népek által ismert gyógynövényekből nyert gyógyszeripari termékek piaci részesedésének éves szintje meghaladja a negyvenhárom milliárd amerikai dollárt, de a hasznot ritkán osztják meg a bennszülöttekkel. A hagyományos gyógyítók (traditional healer) a gyógyszerek előállításakor használt hétezer természetes alkotórész legnagyobb részét évszázadok óta használják; az amerikai receptre kapható gyógyszerek negyed része őslakosok gyógynövényismeretéből származó összetevőket tartalmaz.”

A gyógyítás célja, illetve ebben a segítők – jelesül a tiszteletreméltó öregek (Elder) – szerepe az, hogy a gyógyulást kereső személy(ek) testi, lelki, szellemi egészsége javuljon – ez azonban nem teljesülhet a gyógyulni vágyó személy cselekvő közreműködése nélkül.⁶⁰

„A gyógyítás... először is azt jelenti, hogy a tudatban le kell nyomozni, hogy mi okozta a zavart (discord)... Aki hozzánk jön gyógyulni, fel kell, hogy vállalja a felelősséget a fejlődéséért. Az, aki gyógyul, nagyon is részt vesz a folyamatban. Az egész indián gyógyító gyakorlat (medicine way) arról szól, hogy olyan dolog, amit nem az ember maga teremt meg, nem fog megtörténni vele.”

A gyógyulást elősegítő folyamat nem általános recept szerint történik,⁶¹ a városi, vidéki és eldugott területeken működő bennszülött-közösségek természetesen mindannyiszor különböző igénnyel fordulnak segítségért őslakos közösségeiknek azokhoz a tagjaihoz, akikről feltételezik, hogy harmónia-építésük során őket segíteni tudják. A következőkben, amikor gyógyulást segítő bennszülött gyógymódokat értelmezünk, mindig a Bennszülöttek Gyógyító Alapítvány (Aboriginal Healing Foundation – AHF) által támogatott gyógyító programok⁶² gyakorlatait tekintjük mérvadónak.⁶³

A gyógyító feladata sokkal inkább azt hangsúlyozni, hogy mivé válhatunk a jövőben, semmint jelen- vagy múltbeli gyengeségeinket fölelegetni.⁶⁴ Az őslakos közösségek Kanada-szerte felismerték mára az őseik által megélt trauma rájuk ható következményeit, az abból való gyógyulás útját⁶⁵ is pontosan fölvezolta a kutatás.⁶⁶

„A történelmi traumából való gyógyulás azzal kezdődik, hogy megteremtünk egy személyesen és kulturálisan biztos helyet, ahol a múltbeli történelem következményei – beleértve a bentlakásos iskolák hagyatékát – biztonságosan felfedezhetők. Az, hogy a kultúrával újra közeli kapcsolatba lépünk, fontos szerepet játszik ebben a folyamatban. A második szakaszt a saját veszteségeink elsimítása, szülőkre-nagyszülőkre-elődökre emlékezés és az őértük-azokért érzett gyász ideje tölti meg. A következő három fázis az álmódosítás, a kapcsolatok (újra)építésének ideje és az önfeláldozás szellemében végzett munka a család és a közösség javára.”

A bennszülött gyógyítók úgy tanítják,⁶⁷ hogy először önbecsülésre kell tanítani a gyógyulni vágyót, érdemtelenég-tudatát kell megtörni, hogy a sérült ember fel tudja ismerni, hogy mi a baja, majd a fájdalom forrását kell azonosítani, verbalizálni. Mielőtt a gyógyulás megkezdődhet, a traumát fel kell ismerni, eredetét kikutatni, sebeit-nyomait kimutatni, nemzedékeken keresztül ható felhalmozódó jellegét értelmezni, mindannyiszor különböző megvalósulási formáit letapogatni és a gyógyuláshoz segítő társadalmi környezetet⁶⁸ rendelni.⁶⁹

„Bármilyen szörnyűségeket meséljenek is el, a történet elmondásának megvalósítása lehetőséget teremt arra, hogy a túlélés beleértett narratívájával kapcsoljon össze minket (és az elbeszélőt), az egy trauma utáni távlatot terem, amivel azonosulhatunk és egy feltétlen különbségtételt fogalmaz meg a „most” és a „rég” között, mely elhatárol minket az elbeszélte szenvedéstől.”

Miután a beteg sérült azonosságtudatát kezelték, elődei lelki és kulturális horizontjába kell őt visszahelyezni,⁷⁰ törzsi-nemzeti büszkeségére kell érzékennyé tenni, hogy akarjon népe kulturális és spirituális gyakorlataiban részt venni,⁷¹ iparkodjon újra egészséges lenni⁷² és teljesség-igényt vágyjon a következő hét nemzedéknek továbbadni.⁷³

„Az egyén kifelé és befelé (önmaga felé) való romboló viselkedéséből kifolyólag elidegenedett családjától, barátaitól, közösségétől, sőt, önnön származásától is...”

A gyógyulás olyan bennszülött közösségre vonatkozik, mely saját vágyainak kielésében és önsajnálataiban mostantól képes kevésbé elmerülni, mint eddig, és saját nehézségeit és azok megoldását szélesebb értelmezési horizontban tudja értelmezni. Nem tagad bizonyos történelmi folyamatokat és a – társadalmi és pszichológiai zavart okozó – Indián Bentlakásos Iskolák hagyatékát sem veszi tudatlanra, inkább segíti az egyes embernek megértenie azt, hogy miért vannak gondjai, melyekkel állandóan szembesül, pedig mások – akik elnyomás áldozatai – meg tudták őrizni magukban a dolgok jobbításának képességét. A gyógyítás, végül is, mindig a reményről szól – az egyén, a család, a közösség és a jövő javára.”

A Bennszülötteket Gyógyító Alapítvány által állami segítséggel megvalósított gyakorlatok tanúsága szerint⁷⁴ a gyógyulás olyan történelmi kontextusba helyezést kíván, amelyben hangsúlyt kap az Indián Bentlakásos Iskolák története, öröksége és a trauma nemzedékeken átívelő hatása, méghozzá azzal a céllal, hogy az egyén képes legyen egyensúlyba helyezni és abban megtartani a szellemi, érzelmi, pszichés és fizikai létének dimenzióit. Mivel e dimenziók egységbe rendezése optimálisan kulturálisan önzonos helyzetben megvalósítható, olyan gyógyító modelleket használnak, melyek ősi holisztikus elgondolásokra alapoznak.

A holisztikus szemlélet a gyógyulást és a jól-létet kapcsolati rendszer-voltában tételezi – arra épít, hogy a gyógyulás csak olyan társadalmi és kulturális kontextusban elérhető, amelyben egyensúly és harmónia az alapja az egyénnek önnön magával és környezete tagjaival való viszonyának.⁷⁵

„Bennszülött tudás (indigenous knowledge) alatt teljes tudás-rendszert értünk, mely saját ismeretelméleti rendszerrel, bölcsesettel és tudományos illetve logikai érvényességgel rendelkezik, melyet csak hagyományosan kibontakoztatott pedagógiai gyakorlat sikerülhet megértetni, olyan, amelyet az őslakosok használnak.”

A hagyományos gyógyászat alatt olyan gyakorlatokat értünk, melyeket a szellemi, fizikai és spirituális jól-lét elősegítésére alakítottak ki, és amelyek olyan időkre visszamező szellemi alapzaton nyugszanak, amikor még nem terjedt el a nyugati tudományos gyógygyógyítás.⁷⁶

„Amikor a kanadai őshonos népek hagyományos gyógyításról beszélnek, abba sokféle gyakorlatot beleértene – a gyógyfűeket és egyéb gyógymódokat használó fizikai jellegű kezeléstől a pszichikai és spirituális jól-létet okozó ceremóniákon át a tiszteletreméltó öregektől (Elder) való tanácsokig.”

Manapság a „sámán”⁷⁷ elnevezés a kulturális antropológusok értelmezésében a gyógyfűes emberektől a ceremónia-mesterekig, a hagyományos gyógyítóktól a bennszülött népek papjaiig mindenkre alkalmazható.⁷⁸

„Napjainkban bárki lehet indián, ha akar. Mindössze arra van szüksége, hogy egy előző életében indián volt, vagy, hogy részt vegyen egy tisztulási szertartáson (sweat lodge), hogy egy orvosságos gyógyító kezelje, vagy, hogy „hogyan legyünk (indiánok – NT) (how-to)” könyvet olvasson.”

Az őslakos gyógyító – minden leegyszerűsítéssel szemben – személyében a nyugati típusú szemléletmódban egymástól feladattípusainak különbözősége alapján elválasztott szerepeket egyesít és azokat a gyógyulást elősegítő gyakorlatai során kibontakoztatja és alkalmazza.

Mint szellemgyógyító (spiritualist)⁷⁹ a gyógyulni vágyó szellemi egészségére összpontosít – az egyén és családja/közössége életmód-változásainak kialakítását készíti elő és kíséri figyelemmel, tanácsaival, mint fűvesember (herbalist) a gyógynövények jótékony hatásairól való tudásával segíti őt. Orvosságos ember (medicine man) voltában közösségi szertartások szervezője és irányítója; gyógyító (healer) is, aki érintéssel vagy energia-mezőkre irányított beavatkozásaival segíti az érzelmi, fizikai vagy szellemi természetű változásokat előmozdítani; mint bába (midwife), szülés előtt, közben és után masszázssal, életmódra és étrendre való tanácsaival hasznos; hallgatóként (listener) pedig egyszerűen meghallgatja a gyógyulni törekvőt.

Nem minden gyógyítónak vélt személy – ha egyáltalán van ilyen – birtokolja mindezen készségeket, a gyógyítás/gyógyulás általában amúgy is többek közös munkájának igénybevételével folyó együttes gyakorlat.⁸⁰

„A gyógyító (healer) nem gyógyít. Tükröt tart az emberek elé, hogy tisztán láthassák magukat. A gyógyulni vágyók azzal jönnek a gyógyítóhoz, hogy segítse őket, mikor rájuk jön az ötperc (neoroses). A függőség és egyéb önpusztító magatartásformák olyanok, mint a lyukak a benzintartályon. Be kell tölteni a lyukat, mert egyébként elfolyik az energia. Ez azonban csak az első lépés az úton.”

Az 1950 és 1975 közötti emberöltőnyi időszakot a kanadai bennszülött népek (is)⁸¹ hétszer-hét nemzedékre visszatekintő értelmezési mezőben szemlélve is a legsötétebb periódusként látták – arra visszanezve és azt történelmi látatba helyezve, most metaforikusan azt mondhatjuk, hogy az a hajnal előtti utolsó óra volt.⁸²

A hatvanas évektől kibontakozó politikai megerősödés – a Nemzeti Indián Testvériség (National Indian Brotherhood), az őslakosokat politikai szinten első ízben képviselő front 1980-ban alakult⁸³ meg –, és az ezzel szorosan összefüggő kulturális újjáéledés (a régi szertartások, a közös indián örökség újbóli felfedezése) hatalmas energiákat szabadított föl a bennszülött közösségekben.⁸⁴

„Úgy beszéltek, hogy még a bentlakásos iskolák ideje előtt, a tiszteletreméltó öregek (Elders) jóvendölést mondtak. Azt jóslták, hogy hosszú, hideg, kemény tél jön, aztán, amikor a sas leszáll a holdra, az óriás majd akkor kel föl. És mindenki kérdezgette, hogy mit jelent ez... Hosszú, hideg tél és a sas leszáll a holdra és az óriás felkel... Aztán egy nap, mikor a tévét néztük, a NASA – a sas – leszállt a Holdra és akkor felfogtuk, hogy mindez mit jelent. Amikor a sas leszállt a Holdra, a nép, mi, az őslakos népek... felfogtuk, hogy vannak földjeink, van kultúránk, van saját nyelvünk, megvan a szívünk és van vallásunk is.”

Az őslakosok siralmas gazdasági, morális, egészségügyi helyzetükből való menekül-
tükben saját örökségükben kincset találtak.⁸⁵

„Ha kinn vagy a tavon egy kenuban, és hirtelen vihar támad, és a kenud felborul, azonnal kell döntened. Energiaszinted megemelkedik és három dolog közül választhatsz gyorsan. Föladhatod – akkor elsüllyedsz, mint egy kódarab. Lehetsz dühös, csapkodhatsz magad körül – akkor meg hamar kimerülsz és megfulladsz. Vagy belekapaszkodhatsz a kenudba és megvárhatod, míg elül a vihar. Akkor felfordíthatod a csónakot és visszaülhetsz a helyedre. De honnan tudod, hogy nem szabad pánikba esni? Honnan tudod, hogy ne hadakozz a viharral és honnan tudod, hogy hogyan kell felfordítani a kenut? Honnan tanulja bárki is ezeket az életmentő dolgokat? Erősen hiszem, hogy nekünk, Őslakosoknak az a dolgunk, hogy nagyon figyeljünk azokra a tanításokra, melyekből megtudhatjuk, hogyan várjuk ki a vihar végét, ha meg akarunk menekülni; hogyan kezeljük a kenut; hogyan kell kiolvasni a felhőkből, hogy lesz-e vihar – és ha lesz, el tudjuk kerülni, és hogy hogyan legyünk bölcssek a jó megoldást választani, és nem azt, amelyik tönkretesz mindent körülöttünk.”

A Mozgalom az Emberi Képességek Kibontakoztatásáért (Human Potential Movement – HPM) az Albert Maslow által az 1940-es és 1950-es években az észak-amerikai föld-

részen felvázolt és kibontakozó humanisztikus filozófiájából nőtt ki és lett olyan kísérletté,⁸⁶ melyben képességeik kibontakoztatásán keresztül az ember eltelik boldogsággal, kreativitással és beteljesülés-érzéssel és eljut(hat) az önmegvalósításhoz (self-actualization). A gestalt terápia,⁸⁷ holisztikus gyógyítás, transzcendentális meditáció, jóga, előadás művészet (színház, zene, tánc) és keleti küzdősportok művelésének az euro-amerikai világban elterjedő divatja az észak-amerikai rezervátumokon vagy városi fehér környezetben élő bennszülöttekhez egyéni és közösségi szinten is eljutott, és közös örökségük felismerésének felszabadító mámorában önnön maguk és egymás kísérleteinek elismerését megerősítő hatalomra tett szert. A teljesen eklektikus, egészen különböző elemekből álló – az ember lehetőségeinek fejlesztését célzó – mozgalom (human potential movement)⁸⁸ hatására a jól-lét (wellness) meglehetősen felértékelődött, a beteg állapot (sickness) pedig társadalmilag sokkal kevésbé elfogadott rangra süllyedt.

Ez a társadalmi közhangulatra hatást gyakorló divathullám az ENSZ alma atai tanácskozásán (1978) már megújított jövőképpel (az egészség több mint a betegség hiánya) megerősítve,⁸⁹ egészséges közösségek kialakításának eszméjét és gyakorlatát nemzette. 1982-ben, részben a kanadai Egészségügyi Minisztérium kezdeményezésére megalakult a Nemzeti Bennszülött Alkohol- és Drogellenes Program (National Native Alcohol and Drug Abuse Program – NNADAP). A Négy Világ Öregjeinek Konferenciáját (Four Worlds Elders Conference) (1982), majd negyven különböző kanadai bennszülött törzs vezetőinek, javasembereinek és véneinek agytrösztjét – az NNADAP megalakítását sürgető és szándékoló másik erőt – azért hívták össze, hogy stratégiákat dolgozzon ki a harmónia-rontás megfékezésére. A következőleg kibontakozó gyakorlat azonnal kezelni kezdte a bennszülött-közösségeket sújtó két hatalmas horderejű problémát és sokak áldozatos és állhatatos munkájának eredményeképp máig döbbenetes eredményt felmutató gyógyító központok jöttek létre⁹⁰ – illetve ezek összefogására országos, törzsi megosztottságon átívelő bizottság (National Native Association of Treatment Directors) alakult.

A több gyökérből akkor kinövő kezdeményezés mára szervezett, jól működő projektté lett⁹¹ – mely gyakorlataiban sokarcú és sokszínű, bennszülött és nem-bennszülött őshonos forrásokból egyaránt merít a kanadai őshonos és nem őshonos népek javára és gyógyulásáért. A bennszülött gyógyító program (Aboriginal Healing Program) egymás-

sal kapcsolatban lévő egyének és közösségek közös vállalkozása, melyben az egyéni, családi, közösségi és össznemzeti gyógyulás egyetlen közös célnak értelmezett feladat, ahol a helyi és egyedi gondokat nem elszigetelt módon gondolják kezelni, hanem a bennszülött filozófiának megfelelően a többi nehézségnek az egészet segítő viszonylatában – hiszen minden mindennel összefügg.

A poszt-kolonizációs pszichológiában gyökerező modell a „különböző kozmológiai gyakorlatra épített tudást saját jogán érvényesnek fogadja el anélkül, hogy azokat elismerte volna valamely kulturális testület (cultural body)⁹²”, törzsek közötti, pán-bennszülött paradigma, mely inkább a közös hagyományra – semmint az elválasztó különbségekre összpontosít és az erősségekre, rugalmasságra és alkalmazkodóképességre – és nem a hiányosságok orvoslására – alapoz.⁹³

A közösségi gyógyítás nem egy programcsomag, melyet arra érdemesnek nyilvánított személyek bizonyos körülmények között kiszolgáltatnak, hanem olyan együtt végzett folyamat, melyben azzal a céllal vesz részt a közösség több tagja, hogy együtt segítség elő és tegyék lehetővé a közösségük nagyobb jól-létét, a törzsi identitás megerősítését, a teljességre törekvés szándékának előmozdítását és az egymásért való felelősségvállalás kialakítását.⁹⁴

„Kultúra, önazonosság, hagyomány, értékek, lelkeség, gyógyulás, változás, újjáélesztés, önrendelkezés, autonómia (self-government); egy sor olyan elmélet és gyakorlat, mely a közösségi gyógyítást jellemzi. Alapszinten, mikor az őslakosok közösségben történő gyógyításról beszélnek, azt értik ezen, hogy sok olyan nő és férfi van köztük, akiknek előbb meg kell gyógyulniuk ahhoz, hogy képessé legyenek tevékenyen közreműködni annak a sok feladatnak az elvégzésében, ami rájuk vár; azt, hogy meg kell, hogy találják a módját annak, hogy támogatni tudják azokat, akik mély sebeket kell, hogy begyógyítsanak (magukban). Ez csak akkor válhat valóra, ha az embereknek esélyt adnak arra, hogy lelki (spiritual) fejlődésre és kulturális önazonosságtudatra jussanak. A következő szinten, új készségeket (skills) kell tanulniuk, hogy közösségeiknek vitakészsége és tervező, valamint az intézményeikre való hatásgyakorlásuk képessége növekedjen.”

A szakemberek⁹⁵ tanúsága szerint hatványozott a gyógyulás esélye, ha a bennszülötten felébred őslakos öröksége visszakövetelésének szándéka⁹⁶ és a gyógyuláshoz rendelt segítő társadalmi környezet valóban hatékony formában van jelen: a gyógyítás bennszülött kultúrára érzékeny segítők és tiszteletreméltó öregek együttműködésével törté-

nik.⁹⁷ A Bennszülöttek Gyógyító Alapítvány támogatását élvező, példaértékű gyógyító központok több mint négyötöde⁹⁸ kulturális elemet is tartalmaz.⁹⁹

„A kulturális terápia (cultural therapy) ereje holisztikus szemléletében rejlik, valamint abban, hogy újra összekapcsolja a túlélőket önmagukkal, családjukkal és közösségükkel.”

A tiszteletreméltó öregek tanításai, ősi történetek felidézése (story-telling), az őshonos nyelvek iránti érzékenység előidézése („Pont olyan, mint a bentlakásos iskolák, csak fordítva. Itt azért megbecsülnek, mert a nyelvünket beszéljük, ott ezért büntettek¹⁰⁰ „), ünnepek és szertartásokon való részvétel, népi mesterségek tanítása, gyógyító növények szedése, ének- és tánctanítás is a gyógyító programok koherens részei, melyeket főleg öregektől lehet tanulni.

A hagyományos tudás helyi kultúrára hangszerelt,¹⁰¹ a sajátos természeti környezetre és társadalmi viszonyokra érzékeny – ebbe kapcsol bele (újra, újra és újra) a kultúrával gyógyító.¹⁰²

„Van egy történet, amit ismerek. A Földről szól, és arról, hogy a Föld hogyan úszik egy teknősbéka hátán.¹⁰³ Már sokszor hallottam, de mindig, mikor újra elmesélik, valamennyiben más. Néha a változás csak a mesélő hangja miatt van. Néha a részletekben. Néha az események egymásutánosságában. Máskor a dialógus új, vagy az, ahogy a hallgatóság válaszol. De az összes mesemondó egyetlen történetében sem mozdul el a világ a teknős hátáról. És a teknős sem úszik el soha.”

A helyi nyelv használata különösképpen fontos és megbecsült a gyógyító központokban, hiszen hatalmas kultúra-teremtő ereje van.¹⁰⁴

„Az anyanyelvünk bennfoglal egy arra vonatkozó értékrendszert, hogy hogyan kell élnünk, és hogy hogyan kell egymáshoz kapcsolódnunk... Megnevezi a rokonainkat, a családtagok között létező szerepeket és felelősség-csokrokat, összekapcsol a tágabb törzsi rendszerrel. Ezekre az angolban nincsenek szavak.”

A testi táplálék is nagyon fontos. Az eszkimóknál például az ételnek rendkívül fontos szerepe van a fizikai és mentális egészség fenntartásában. Egy az inuitok egészségét vizsgáló kutatás megállapításai szerint:¹⁰⁵

„fontos kapcsolat mutatható ki a helyi élelmiszerek hiánya és a betegségerzet különböző formái – a gyengeségerzet, bágyadság, fáradtság, ingerlékenység, az együttműködési hajlandóság lankadása, a napi események iránt való érdeklődés hiánya, a gyerekekkel szemben érzett közömbösség és általános lehangoltság – között.”

A helyi kultúra¹⁰⁶ gyógyszer¹⁰⁷ és szerszám.

Az őslakosok jellemzően nem használják az euro-amerikai hatalom számukra felkínált mentálhigiénés szolgáltatásait, azoknak az őseik kultúrájától végképp elidegenedett keveseknek, akik mégis ráfanyalodnak, körülbelül a fele az első kezelés után elmarad.¹⁰⁸

„Kutatási eredmények mutatják, hogy a kulturális biztonság és kompetencia hiánya olyan problémákra vezet, mint a nem megfelelő értékelés, elhibázott diagnózis, hiányos vagy nem megfelelő kezelés... félelem vagy az elidegenedettség érzése.”

Az őslakosok gyógyítói gyakorlataiban felkészült és elhivatott alkalmazottaknak és önkénteseknek a gyógyítás során való jelenléte alapvető fontosságú.¹⁰⁹

„Az a szakértelem és bölcsesség, mely vagy abból adódik, hogy az egyén valaha maga is járt azon az úton, melyen most a gyógyulni vágyó elindul, vagy abból, hogy családtag, kritikusan fontos a segítő munkatársak kiválasztásában.”

A legjobb, ha ezek az emberek – korban, nemben, élethelyzetben a gyógyulóhoz közel álló nők és férfiak – a közösségük olyan megbecsült tagjai, akik képesek másoknak például szolgálni.¹¹⁰

„Nem lehet egy gyógyulni vágyót előre juttatni, mint ahol a segítő maga tart.”

A Bennszülötteket Gyógyító Alapítvány által támogatott, példaértékűnek talált gyógyító központok személyzete – mely a tiszteletreméltó öregeken és hagyományos gyógyítókon kívül orvosokat, (az Indián Bentlakásos Iskolákat megjárt) túlélőket (survivor), pszichológusokat, szociális munkásokat (és alkalmanként ügyészeket, bírakat) is bennfoglal – a gyógyítás segítésére felkészítő foglalkozásokat is tart – a bentlakásos iskolák történetét értelmező, feldolgozatlan veszteségek kezelését elősegítő, öngyilkosság-

megelőzést, tanácsadást tanító témakörökben. A segítő csapat kohéziós ereje, tagjaik együttértő képessége és csapatszellem is rendkívül fontos.

A lelkiség (spirituality) a Bennszülötteket Gyógyító Alapítvány támogatását élvező gyógyító programok ismertetésében nem különösebben hangsúlyos, noha közel hetven százalékuk használ erre alapozó tevékenységi formát. Egy húsz bennszülött származású, közösségeikbe visszaépült egykori bűnelkövetőt életpályáján nyomon követő, a Kanadai Büntetés-végrehajtási Intézet felkérésére lefolytatott vizsgálat – egyéb kutatásokkal összhangban – arra a megállapításra jutott, hogy:¹¹¹

„A legfontosabb hatást arra, hogy az egykori bűnelkövetők képesek voltak leteérni a törvényszegés útjáról, az gyakorolta, hogy lelkiségükben és kulturális identitásukban megerősödtek. Az, hogy részt vettek olyan gyakorlatokban, mint az izzasztó kunyhó (sweat lodge), dohányünnep (pipe ceremony), doboltak, bőjtöltek, imádkoztak, látomás-keresésben és gyógyító körökben vettek részt.”

A gyógyító kör¹¹² a közösségi segítség ideál-típus szintere, ahol a közösség tagjai jelenlétükkel,¹¹³ rokonszenvükkel és saját történeteikkel, értő-érző módon, testközelből segíthetik a gyógyulni vágyót. A közvetlen cél, hogy a sokak bizalmával megajándékozott útkereső képes legyen széttörni a tág önértelmezési törzsfogalmak kereteit, és pontosabb önismereti szintre juthasson (felismerje, hogy ő nem egyszerűen *boldogtalan*, hanem az, mert *megkeseredett* /*kiábrándult*/ *megcsömörlött*/ *megalázott*/ *reményvesztett* stb.), hogy megértse, hogyan jutott oda, ahol most tart, és hogy képes legyen önmagának elmesélni saját történetét. Másoknak az övéhez hasonló történeteinek hallgatása közben elemző és értelmező apparátusa és kommunikációs kódja is tökéletesedik, saját fájdalma viszonylagossá szelidülhet, elfogadó és támogató személyközi kapcsolatokat alakít ki.

Ha a súlyos lelki teher eredetének és megvalósulási formáinak azonosítása megtörtént, az elindíthat egy öngyógyító folyamatot a gyógyulni-épülni vágyóban, mely további önvizsgálatra és saját határainak túllépésére ösztönzi. A gyógyító kör a gyógykerék (medicine wheel) tanítását helyezi társadalmi kontextusba.

A körmodellben gondolkodó őshonos személy világnézetének alapja a közösség harmóniája. Ebből a nézőpontból tekintve, az ő feladata a lényét meghatározó fizikai, érzelmi, értelmi és szellemi erők egyensúlyban tartása, az, hogy a többi emberrel való kapcsolataiban saját helyét kijelölje és azt a kommunális erőterben megtartsa, illetve

hogy a Földanyával (Mother Earth) és a világban működő szellemi erőkkel kapcsolata harmonikus legyen.

A gyógykerék hagyományos bennszülött modell, mely a gyógyulásra/fejlődésre vonatkozó holisztikus bölcselet ősi foglalatára – kontinensszerte ismert és nagyra becsült irányítói, mely arról tanít, hogy emberi természetünk bármely összetevő elemét elhanyagolni annyit jelent, hogy lemondunk a teljességről és elveszítjük az egész-séget. Nem egyszerűen lehetőségeink tárháza, de rendező elve is – e dimenziók egymástól függő összekapcsoltsága (interconnectedness) egyensúlyt és harmóniát teremt. Az őslakosok számára a gyógykerék a teljességre törekvő emberi potenciál anyamintája (matrix).¹¹⁴

„A gyógykerék megtanítja nekünk, hogy emberi természetünk négy alappilléren nyugszik: fizikai (physical), értelmi (mental), érzelmi (emotional) és szellemi (spiritual) alapzatú. E szempontok mindegyikét fejlesztenünk kell ahhoz, hogy egészséges, kiegyensúlyozott emberekké válhassunk, mégpedig az akarat (volition) fejlesztésével és felhasználásával.”

A gyógyító kör erőter, mely abból az egyensúlyból származik, melyet azokban a közösségi tagokban teremt,¹¹⁵ akik egymás mellett – körben – ülnek. Ebből a közösségi erőforrásból merít, és ehhez ad hozzá az a résztvevő, aki közösségi szükségleteit, sebeit, erejét a többiek elé tárja, aki kér, és aki felajánl.¹¹⁶

„Az idő fontossága megszűnik, és a fizikai, érzelmi és szellemi szabadság (space) megnyílik a végtelenre.”

A gyógyító körön kívül egyéb körben végzett gyógyító tevékenységi formákat is használnak az őslakosok, például tanító kört (teaching circle), szent kört (sacred circle) vagy megosztó kört (sharing circle), illetve ezek kombinált változatait, melyek igen sokfélék lehetnek (például nem- vagy csoport-specifikusak). A megosztó kör egy eszkimó gyakorlatában például a résztvevők egy tárgyat, gyakran kavicsot adnak tovább egymásnak. Akihez a kő elérkezett, olyan sokáig beszél egy általa szabadon választott témáról, ameddig igényét érzi, aztán továbbadja – „azáltal, hogy beszél, az emberfia szépen elereszti a terhet, ami a szívét nyomja.”¹¹⁷ A kör igazi ereje abban van, hogy:¹¹⁸

„Segít föltární az igazságot; segíti a gyógyulást azáltal, hogy eltemetett dolgokat napfényre hozunk, kimondjuk-meghallgatjuk és megértjük bizonyos

traumatikus emlékek fájdalmát. A beszélő kör leglényege, hogy hatalmas bizalmat és támogatást kíván minden jelenlétől. Habozás nélkül állíthatjuk, hogy a résztvevők ereje, egymás iránti bizalma és támogatása a folyamat központi eleme. Az összes gyógyításban segítségünkre álló eszköz közül az a leg-hatásosabb, hogy összejövünk és segítjük egymást, túlélő a túlélőt.”

A gyógyulást elősegítő támogatott projektekben nyugati típusú terápiás gyakorlatok is megtalálhatóak – pszichodráma, művészet- és játéktérápia, életvezetési és szülői szerepre felkészítő vagy abban megerősítő modellek, fiataloknak telefonon vagy interneten nyújtott lelki segély vagy tanácsadó-szolgáltatás, függőség-feltáró beszélgetések. Ezek, néhány szoros kivételtől eltekintve, soha nem önmagukban, hanem bennszülött kultúrális tevékenységbe ágyazva léteznek – megerősítő és támogató környezetben.¹¹⁹

„Noha keressük a gyorsabb és hatékonyabb gyógyítás-módokat, a kísérleti pszichodráma (experimental psychotherapy) egyre inkább ajánlott lehetséges kiegészítő módja a trauma-túlélők gyógyításának. A PTSD¹²⁰ pontos diagnózisa alapján nyilvánvaló, hogy számos tünet a tudattalanba kövült, szavakba nem öntött, a jobb agyféltekéhez kapcsolódó tapasztalat emléknymoi, melyeket nem lehet beszédközpontú gyógy módokkal megközelíteni. Túlélők feltáratlan traumái tudatalattiban lévő tartalmának mozgásformákon keresztül történő megjelenítése nagyon gyakran előfordul. A kísérleti módszerek azért nyújtanak szándékosan biztonságos, strukturált gyógyító módokat, hogy a túlélők újra eljuttassanak bizonyos, a múltban megrekedt traumatikus tapasztalatokat, és így új gyógyító tapasztalatok tudják megszabni a jövőendőbeli fejlődés irányát.”

Alternatív vagy kiegészítő (complementary) gyógy módok is megjelentek a gyógyító központok repertoárjában – egyebek mellett mozgás-terápia, energia-alapú beavatkozások, akupunktúra, reflexológia, Reiki, küzdő sportok,¹²¹ zeneterápia – jellemzően szintén a bennszülöttek őshonos gyógy módjaival együtt használva.

Az itt felsorolt módszerek nem kikristályosodott, időtálló megállapítások és gyógyítási módok tapasztalatai, hanem az új évezred második évtizedének elején egymás mellett és együtt élő kísérletek arra, hogy a kanadai őslakosok feldolgozzák szomorú örökségüket, melyet a bentlakásos iskolákban szerzett szomorú tapasztalataik messzemenően meghatároztak. Azt leszögezhetjük azonban, hogy a gyógyító programok igénye és népszerűsége igen sokat (több mint negyven százalékot) emelkedett¹²² 2008 júniusa óta – úgy látszik, a bocsánatkérés megtörte a csendet.

A fehér és a bennszülött kultúrák különbözőképpen értelmezik az ember feladatát és szerepét a világban.

A kulturális alappilléreit Észak-Amerikába az öreg kontinensről és a Közel-Keletről importált fehér bevándorlók és fehér leszármazottaik, fensőbbségük elismertetésére igényt tartó vállalkozásul, ideológiai háborút vívtak bennszülött gyerekek ellen.

A túlélők és azok leszármazottai ma már gyógyulni akarnak, egykori eltipróik – saját nemzetközi jó hírük öregbítése miatt, vagy, mert megtanulták a bennszülöttektől, hogy minden döntésünket annak tükrében kell meghoznunk, hogy az hogyan fogja érinteni a hetedik jövőendő nemzedéket – ebben a vállalkozásukban segítik őket.

A Biblia a teremtés koronájaként értelmezi az embert, aki létbe azért hívatott, hogy hajtsa uralma alá a földet és uralkodjék a tenger halain, az ég madarain,¹²³ a bennszülött szemléletmód ezzel szemben aláztos szolgálatot lát az emberben, akinek sokkal inkább kötelességei, mintsem jogai vannak a Nagy Rejtély¹²⁴ (a Teremtés) többi szereplői iránt.

Ilyen feladat ma a gyógyulás:¹²⁵

„Nemcsak azok vagyunk, akiké a bentlakásos iskolákból kijöve lettünk... A bentlakásos iskolák csak egy kis része annak, akik vagyunk. Nagy hatást tett és még továbbra is megbénít, de ha távolabbról nézzük, akkor... inkább számunkra adott feladat... arra, hogy erőt vegyünk magunkon (It's our challenge to overcome).”

Jegyzetek a hatodik fejezethez

1 Ross, Rupert: Exploring Emotional Suppression and Disconnection in Aboriginal Canada, 2009. pp. 17-18.

A dolgozat olvasható online: <http://wicihitowin.ca/wp-content/uploads/2010/05/Heartsong-Final-by-Rupert-Ross.pdf> (letöltve az internetről 2010 novemberében)

2 Különösen a 113. és 122. cikkely közötti részek.

Lásd: <http://www.collectionscanada.gc.ca/aboriginal/020008-3000.3-e.html> (letöltve az internetről 2010 szeptemberében)

3 Kanadában ma a lakosság 3,3 százaléka, azaz közel egy millió kétszázézer ember vallja magát bennszülöttnak (native). (lásd első fejezet második lábjegyzetét)

http://www.nccahcnsa.ca/docs/fact%20sheets/setting%20the%20context/NCCAH_fs_context_EN.pdf (letöltve az internetről 2010 szeptemberében)

Ezzel kapcsolatban lásd még: Kirmayer, Laurence; Simpson Cori és Cargo, Margaret: Healing Traditions: Culture, Community and Mental Health Promotion with Canadian Aboriginal Peoples, Volume 11. Supplement, Australian Psychiatry, 2003. p. 15.

4 Kirmayer, Laurence; MacDonald, Mary Ellen és Brass, Gregory: The Mental Health of Indigenous Peoples, Culture and Mental Health Research Unit, Report no. 10., Division of Social and Transcultural Psychiatry, McGill University, Montreal, 2000.

5 Ezzel – és a társadalmi kiengesztelődéssel – kapcsolatban lásd például a következő honlapot: http://1000conversations.ca/?page_id=48 (letöltve az internetről 2010 novemberében)

6 Angel, Naomi: Reframing the Tolerant Nation: Truth and Reconciliation in Canada, 2009.

Lásd: http://www.irmgardconinxstiftung.de/fileadmin/user_upload/pdf/Memory_Politics/Workshop_2/Angel_Essay.pdf (letöltve az internetről 2010 májusában) és

<http://www2.parl.gc.ca/Content/LOP/ResearchPublications/prb0848-e.htm> (letöltve az internetről 2010 májusában)

7 Barnes, Gordon, E.: Canadian Indian Health – A Needs Assessment Project.

Lásd: <http://www2.brandonu.ca/Library/cjns/5.1/barnes.pdf> (letöltve az internetről 2010 májusában)

8 Mohammed, Sara: Historicizing Health Inequities: Healing the Vestiges of Residential Schooling, Indigenous Policy Journal, Vol. XXI, No. 3. 2010. Fall, p. 3.

9 Ezzel kapcsolatban lásd: <http://www12.statcan.ca/census-recensement/2006/dp-pd/hlt/97-558/index.cfm?Lang=E> (letöltve az internetről 2010 novemberében)

10 Menzies, Peter: Homeless Aboriginal Men: Effects of Intergenerational Trauma, In: Hulchanski, David J.; Campsie, Philippa; Chau, Shirley; Hwang, Stephen és Paradis, Emily (szerk.): Finding Home: Policy Options for Addressing Homelessness in Canada, 2009. p. 17.

11 Több indián törzsen a kamaszok öngyilkossági arányszáma több százszorosa a kanadai fehér kamaszok rátájának.

Lásd: <http://web.uvic.ca/~lalonde/manuscripts/1998TransCultural.pdf>. p. 6. (letöltve az internetről 2010 májusában).

Az összes öngyilkos bennszülöttre vonatkozó ráta hétszerese azon nem-indiánokénak, akik eldobják maguktól az életet.

Lásd: Lavalée, Lynn F. és Poole, Jennifer M.: Beyond Recovery: Colonization, Health and Healing for Indigenous People in Canada és

<http://www.springerlink.com/content/w25693732t857k45/fulltext.pdf>. p. 273. (letöltve az internetről 2010 májusában)

Lásd ezzel kapcsolatban még: Schissel, Bernard: Ill Health and Discrimination: the Double Jeopardy for Youth in Punitive Justice Systems, International Journal of Child, Youth and Family Studies, Volume 1, Number 2. 2010.

12 Ezzel kapcsolatban lásd: Gone Joseph P.: „We Never was Happy Living Like a Whiteman”: Mental Health Disparities and the Postcolonial Predicament in American Indian Communities, Am J Community Psychol 2007. 40. pp. 290-300.

13 2010. március 31-én Stephen Harper miniszterelnök a Bennszülötteket Gyógyító Alapítványtól megvonta az állami támogatást, de júniusban azt három évvel meghosszabbította.

Ezzel kapcsolatban lásd például: <http://incedhealing.wordpress.com/> (letöltve az internetről 2010 novemberében) és

<http://www.cbc.ca/canada/north/story/2010/03/31/north-aboriginal-healing-foundation.html>

(letöltve az internetről 2010 novemberében) és

<http://www.maqex.com/eas/AboriginalHealingFoundation.pdf> (letöltve az internetről 2010 novemberében)

14 Nabigon, Herb és Mawhiney, Anne-Marie: Aboriginal Theory: A Cree Medicine Wheel Guide for Healing First Nations. 1996. In: Turner, Francis J. (szerk.): Social Work Treatment: Interlocking Theoretical Approaches. New York, NY: Free Press, 21. Idézi: Brant-Castellano, Marlene: Final Report of the Aboriginal Healing Foundation, Volume I. A Healing Journey: Reclaiming Wellness, 2006. p. 119.

15 Az utolsó Indián Bentlakásos Iskolát 1996-ban zárták be Kanadában.

Lásd: <http://www.thecanadianencyclopedia.com/index.cfm?PgNm=TCE&Params=A1ARTA0011547> (letöltve az internetről 2010 novemberében)

16 Gone, Joseph P.: Mental Health, Wellness, and the Quest for an Authentic American Indian Identity. Lásd: http://sitemaker.umich.edu/joseph.p.gone/files/identity_models.pdf (letöltve az internetről 2010 novemberében)

17 Ezzel kapcsolatban lásd: Brant-Castellano, Marlene: Updating Aboriginal traditions of knowledge. In: Sefa Dei, G. J.; Hall, Budd L. és Goldin Rosenberg, Dorothy (szerk.), *Indigenous Knowledge in Global Contexts: Multiple Readings of our World*, University of Toronto Press, 2000. pp. 21-36.

18 Lásd például: Tait, Caroline: Ethical Programming: Towards a Community-centred Approach to Mental Health and Addiction Programming in Aboriginal Communities, *Pimatisiwin: A Journal of Aboriginal and Indigenous Community Health* 6, 2008. pp. 28-60. és Farmer, Paul: *Pathologies of Power: Health, Human Rights, and the New War on the Poor*. Berkeley: University of California Press. 2000.

19 Neologizmus, mely több nyelvi kultúrában terjed. blanco (sp.: fehér) és philein (ógr.: szeret) szavak összetételéből.

Lásd például: <http://forums.sakapfet.com/WBSakapfet/default.asp?action=12&BoardID=8&fid=37&read=12545&Reply=71375&Thread=12545> (letöltve az internetről 2010 novemberében)

20 Ezzel kapcsolatban lásd: Gone, Joseph P. és Alcantara, Carmela: Practice makes Perfect? Identifying Effective Psychological Treatments for Mental Health Problems in Indian Country, Portland, Oregon, 2005.

21 Calabrese, Joseph D.: Spiritual Healing and Human Development in the Native American Church: Toward a Cultural Psychiatry of Peyote, *The Psychoanalytic Review*, 84, no. 2, pp. 237-255.

22 Ezzel kapcsolatban lásd: Calabrese, Joseph D.: Clinical Paradigm Clashes: Ethnocentric and Political Barriers to Native American Efforts at Self-Healing, *Ethos*, Vol. 36, Issue 3, pp. 334-353.

23 A fordítás a kultúrák jelentés-megkülönböztető szerepét felismerve ilyen sommás, angolul így hangzik: "Under what circumstances would you take your grandkids, say into Behavioral Health or Mental Health at (the Indian Health Service clinic)?" – szó szerint tehát nem „pszichológushoz”, hanem „a Viselkedés-egészségügyi Intézetbe vagy Elmegyógyintézetbe.” Fontos hangsúlyozni, hogy mindkét intézményt az Indián-egészségügyi Szolgálat tartja fenn.

Idézi: Gone, Joseph P.: Dialogue 2008 – Introduction: Mental Health Discourse as Western Cultural Proseytization, *Ethos*, Vol. 36, Issue 3, p. 310.

24 Galilei és Kopernikusz neve helyett a már hivatkozott DSM harmadik kiadását (1980) sorolom most elő. A szerkesztők számára például „a többszöri szexuális érintkezés alkalmi kapcsolatban” körülmény-együttes az antiszociális személyiségzavar egyik megnyilatkozási formájaként volt ismert és kodifikációt is nyert, a következő kiadásra (1994) azonban ugyanez már elfogadott kulturális norma lett, úgyhogy ki is maradt a felsorolásból.

Ezzel kapcsolatban lásd: Mohammed, Sara: *Historicizing Health Inequities: Healing the vestiges of residential schooling*, *Indigenous Policy Journal*, Vol. XXI, No. 3, 2010. Fall.

Lásd továbbá: Calabrese, Joseph D.: *Clinical Paradigm Clashes: Ethnocentric and Political Barriers to Native American Efforts at Self-Healing*, *Ethos*, Bolume 36., Issue 3. p. 334.

25 Lásd ezzel kapcsolatban: hetedik fejezet, 27. lábjegyzetét

26 Duran, Eduardo és Duran Bonnie: *Applied Postcolonial Clinical and Research Strategies*. In Battiste M. (szerk.): *Reclaiming Indigenous Voice and Vision*, UBC Press, Vancouver, 2000. pp. 52-53.

27 A programadó munka: Duran, Eduardo és Duran, Bonnie: *Native American Postcolonial Psychology*. Albany, NY: State University of New York (SUNY) Press, 1995.

28 Chansonneuve, Deborah: In *Reclaiming Connections: Understanding Residential School Trauma among Aboriginal People (A Resource Manual)*, 2005. p. 48.

29 Ezzel kapcsolatban lásd például: Roland Chrisjohn beszédét (1998) a következő honlapon: <http://sisis.nativeweb.org/resschool/chrisjohn.html> (letöltve az internetről 2010 novemberében)

30 Battiste, Marie és Youngblood Henderson, James: *Protecting Indigenous Knowledge and Heritage: A Global Challenge*. Saskatoon, Saskatchewan: Purich Publishing Ltd., 2000. p. 44. Idézi: Hill, Dawn Martin: *Protecting and Respecting Indigenous Knowledge and Medicine*, National Aboriginal Health Organization, 2003. p. 10.

31 Lásd e fejezet a 27. lábjegyzetét

32 Ezzel kapcsolatban Lásd: Teo, Thomas: *The Critique of Psychology – From Kant to Postcolonial Theory*, Springer Science+Business Media, Inc. 2005.

33 Mohammed, Sara: *Historicizing Health Inequities: Healing the vestiges of residential schooling*, *Indigenous Policy Journal*, Vol. XXI, No. 3, 2010. Fall, p. 6.

34 Deer, F.: *Research Perspective in Indigenous Education: The Legitimacy of Indigenous Knowledge*. *World Indigenous Nations Higher Education Consortium Journal*, 2006. 2, p. 5.

35 <http://plato.stanford.edu/entries/descartes-epistemology/> (letöltve az internetről 2010 novemberében)

36 Capra, Fritjof: *The Turning Point: Science, society and the rising culture*, p. 350. Idézi: Vincent Di Stefano: *Holism and Complementary Medicine. Origins and Principles*. Allen &

Unwin, Sydney, 2006. A hetedik fejezet elérhető az interneten a következő honlapon:
[http://thehealingproject.net.au/wp-content/uploads/2009/10/Sample-Chapter.-Chapter-7.-](http://thehealingproject.net.au/wp-content/uploads/2009/10/Sample-Chapter.-Chapter-7.-Turning-the-Medicine-Wheel.-Holism-and-Com%E2%80%A6.pdf)

[Turning-the-Medicine-Wheel.-Holism-and-Com%E2%80%A6.pdf](http://thehealingproject.net.au/wp-content/uploads/2009/10/Sample-Chapter.-Chapter-7.-Turning-the-Medicine-Wheel.-Holism-and-Com%E2%80%A6.pdf) (letöltve az internetről 2010 novemberében)

37 A terminust Thomas Kuhn tudománytörténész alkotta 1962-ben.

A témánk szempontjából igen fontos filozófiai örökség megértéséhez röviden lásd:
<http://plato.stanford.edu/entries/thomas-kuhn/> (letöltve az internetről 2010 novemberében)

38 Rogers-szel kapcsolatban lásd: <http://www.nrogers.com/carlrogersevents.html> (letöltve az internetről 2010 novemberében).

Mindkettőjükkel, és hatásukkal kapcsolatban lásd: Encyclopedia of Psychology, 2001.: Human potential movement. http://findarticles.com/p/articles/mi_g2699/is_0001/ai_2699000166/ (letöltve az internetről 2010 novemberében)

39 Smuts, Jan: Holism and evolution, New York: Macmillan, 1926.

40 Ibid. 176.

www.zsf.jcu.cz/struktura/.../holism_and_evolution_malta_06.doc/ (letöltve az internetről 2010 novemberében)

41 Shiva, Vandana. Forward: Cultural Diversity and the Politics of Knowledge, 2000. vii. In: Dei, George; Hall, Budd L. és Rosenberg, Dorothy Goldin (szerk.): Indigenous Knowledges In Global Contexts, Toronto: University of Toronto Press, 2000. p. 4.

42 Sokan ennél tovább mennek, és azt hangoztatják, hogy amit a gyarmatosítás során elvettek, azt/olyan értékben most vissza is kell adniuk.

Ezzel kapcsolatban lásd: LaDuke, Winona: Recovering the Sacred – the Power of Naming and Claiming, South End Press, Cambridge, 2005.

43 Ibid. 22.

44 Ibid.

45 Gone, Jeffrey és Gone, Joseph: Native American Religious Traditions.

Lásd: http://sitemaker.umich.edu/joseph.p.gone/files/ai_religion.pdf (letöltve az internetről 2010 májusában)

46 Ezzel kapcsolatban lásd: Ross, Rupert: Hearthsong: Exploring Emotional Suppression and Disconnection in Aboriginal Canada, 2009. p. 20. és

<http://ronniebeaver.myknet.org/> (letöltve az internetről 2010 májusában)

47 Az kétségtelen, hogy Freud (1856-1939) koncepciózus iránymutatása óta a terápiás módszer egyre inkább standardizált és szabályozott formát ölt. 1897-ben az Oxford English Dictionary még a következőkben határozta meg a pszichoterápia lényegét: „minden olyan módszer és az

összes lehetséges megoldás, melynek elsődleges hatása az emberi testnek pszichológiai (psychical), semmint fizikai (physical) állapotára hat, azért, hogy a test gyógyuljon.” Majd hetven évvel később (1976) egy orvostanhallgatók által szigorlati felkészülésre használt könyv a következőt írta: „a pszichoterápia lényege nagyrészt (very largely) abban van, hogy segítse az embereket felnőtté válásukban – abban, hogy az önző gyermeki szerepüket az érett felnőtt szerepére legyenek képesek cserélni.” Azóta a pszichoterápiás gyakorlat még inkább egységesült a nyugati világban, annyira hogy ma (legalábbis Nyugat-Európában és Észak-Amerikában) lassan-lassan az „Így kezeljük”-könyvek (how-to manuals) korát éljük.

Ezzel kapcsolatban Lásd: Calabrese, Joseph D.: Clinical Paradigm Clashes: Ethnocentric and Political Barriers to Native American Efforts at Self-Healing, *Ethos*, Volume 36, Issue 3, pp. 334-353. Az idézetek a tanulmány 335. oldaláról valók.

Lásd még: Addis, Michael és Krasnow, Aaron: A National Survey of Practising Psychologists' Attitudes towards Psychotherapy Treatment Manuals, *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 2000. Vol. 68, Numero 2, pp. 1-9.

48 A fehér típusú pszichiátriai gyakorlat és az őslakosok gyógyító gyakorlatai közötti paradigmatis különbségekről lásd: Calabrese, Joseph D.: Clinical Paradigm Clashes: Ethnocentric and Political Barriers to Native American Efforts at Self-Healing, *Ethos*, Volume 36, Issue 3, pp. 334-353.

49 Twigg, Robert C.: Going back to the Roots: Using the Medicine Wheel in the Healing Process, *First Peoples Child and Family Review*, 2009. Volume 4, Number 1, p. 14.

50 Chiang, Elisabeth és Beck Robert L.: The Effects of Therapist Turnover in a Training Clinic: The Core Group Phenomenon, *Group*, Volume 12, Number 3, 1988. Fall.

51 Deer, F. Research Perspective in Indigenous Education: The Legitimacy of Indigenous Knowledge, *World Indigenous Nations Higher Education Consortium Journal*, 2006. 2. p. 4.

52 A nyugati típusú csoportterápiás segítő modell is használja az egyén és környezete között fennálló dinamikus kapcsolatot, ebben a kultúrában leggyakrabban használt gyógymód mégis a terapeuta és a páciens közötti, négy szemközt beszélgetésre alapozó módszer.

53 1998 és 2005 között a Benniszülöttek Gyógyító Alapítvány támogatását igénybe venni majd négyezer-hatszáz közösségi gyógyítást kezdeményező projekt szándékolta, ezek közül ezerhatszázhetvenöt formailag megfelelő volt. Közülük került kiválasztásra az ezerháromszáz-negyvenhat támogatandó gyógyítói modell.

Lásd: Valaskakis, Gail Guthrie; Dicon-Stout, Madeleine és Guimond, Eric: Restoring the Balance, *First Nations Women, Community and Culture*, Library and Archives, Canada Cataloguing in Publication, 2009. p. 228.

Lásd ezzel kapcsolatban továbbá: Blackstock, Cindy; Cross, Terry; George, John; Brown, Ivan és Formsma, Jocelyn: *Touchstones of Hope for Indigenous Children, Youth, and Families*, 2006. és

http://www.fnfcs.com/docs/Touchstones_of_Hope.pdf (letöltve az internetről 2010 májusában)

54 Az „anima” (gr.) szó „lélek” jelentésű, az „animál” ige annyit tesz, mint: „élővé tesz, lélekké lát el.”

55 A meszkalint (peyote) egyes észak-amerikai közösségek, mint Meszkalin Atyát/Anyát értelmezik, aki „tudja, hogy jó vagy, vagy rossz”, „tudja, hogy szívtál (dohányt) vagy ittál” – mivel mindentudó (omniscient) szellemi (spiritual) entitás, aki az egyénnel kapcsolatban áll, segíti a társadalmilag elfogadott értékek megerősítését. Bizonyos igen problémás (alkohol függőségtől, munkanélküliségtől sújtott) területeken még fehér antropológusok és szociális munkások szerint is ez tűnik az egyetlen lehetőségnek a katasztrófa további kibontakoztatásának megelőzésére.

Ezzel kapcsolatban lásd: Calabrese, Joseph D.: *Clinical Paradigm Clashes: Ethnocentric and Political Barriers to Native American Efforts at Self-Healing, Ethos, Volume 36, Issue 3*, p. 344.

56 Ezt a módszert – tanúságtétel formájában például az Újjászületett Keresztények (Born Again Christians) is használják, mikor a beszélő saját életének múltbeli eseményeitől nyilvánosan elhatárolja magát (azt a narratíva síkján mintegy megsemmisítve) és egy szabott narratív struktúrán keresztül elkötelezi magát egy gyökeresen új változat mellett.

57 Battiste, Marie és Youngblood Henderson, James: *Protecting Indigenous Knowledge and Heritage: A Global Challenge*. Saskatoon, Saskatchewan: Purich Publishing Ltd., 2000. p. 269. Idézi: Hill, Dawn Martin: *Protecting and Respecting Indigenous Knowledge and Medicine*, National Aboriginal Health Organization, 2003. p. 14.

58 A New Age mozgalom is dollármilliókat termelő megaipar.

Ezzel kapcsolatban lásd: <http://www.ccel.us/newage.ch2.html#1> (letöltve az internetről 2010 májusában)

59 Hill, Dawn Martin: *Protecting and Respecting Indigenous Knowledge and Medicine*, National Aboriginal Health Organization, 2003. p. 16.

60 Perrone, Bobette; Stockel, Henrietta; Krueger, Victoria: *Medicine Women, Curanderas, and Women Doctors*, Norman: University of Oklahoma Press, 1993. p. 74.

61 Brant-Castellano, Marlene: *Healing Narratives: Recovery from Residential School Trauma*, Transition, 2006-2007. Winter, Volume 36, No. 4. p. 6.

62 Ezzel kapcsolatban röviden lásd a Bennszülötteket Gyógyító Alapítvány 2006-os országos, a bennszülöttek gyógyulási folyamatát elemző összefoglalását: www.fadg.ca/downloads/rapport-final-eng.pdf (letöltve az internetről: 2009 szeptemberében)

63 Ezzel kapcsolatban lásd: Brant-Castellano, Marlene: Final Report of the Aboriginal Healing Foundation, Volume I. A Healing Journey: Reclaiming Wellness, 2006.

64 Ross, Rupert: Hearthsong: Exploring Emotional Suppression and Disconnection in Aboriginal Canada, 2009. <http://wicihitowin.ca/wp-content/uploads/2010/05/Heartsong-Final-by-Rubert-Ross.pdf>. pp. 20-21. (letöltve az internetről 2010 májusában)

65 Ezzel kapcsolatban lásd: The Final Report of a First Nation Research Project on Healing in Canadian Aboriginal Communities: Mapping the Healing Journey, 2002.

A tanulmány teljes terjedelmében olvasható angol nyelven a következő honlapon: dsp-psd.pwgsc.gc.ca/Collection/JS42-105-2002E.pdf (letöltve az internetről 2010 májusában)

66 Archibald, Linda: Decolonizing and Healing, Indigenous Experiences in the United States, New Zealand, Australia and Greenland, Aboriginal Healing Foundation, 2006. p. 26.

67 Ezzel kapcsolatban lásd: Blackstock, Cindy; Cross Terry; George, John; Brown Ivan és Formsma, Jocelyn: Reconciliation in Child Welfare: Touchstones of Hope for Indigenous Children, Youth and Families, Library and Archives Canada Cataloguing Publication, 2006.

68 Gone, Joseph P.: A Community-Based Treatment for Native American Historical Trauma: Prospects for Evidence-Based Practice, Journal of Consulting and Clinical Psychology, 2009. Vol. 77, No. 4. p. 760.

69 Benabed, Fella: An Indigenous Holistic Approach to Colonial Trauma and its Healing, Literary Paritantra (Systems) Vol 1 Nos 1. és 2. (Spring) 2009. p. 88.

70 Lásd: Németh Tibor: Mikor az öregek szava nem jut át, Tanítani, 2010/3. pp. 16-21

71 Lavallee, Lynn F. és Poole, Jennifer M.: Beyond Recovery: Colonization, Health and Healing for Indigenous People in Canada. A dolgozatot online formában lásd: <http://www.springerlink.com/content/w25693732t857k45/fulltext.pdf>. p. 279. (letöltve az internetről 2010. május)

72 A „hét nemzedék” tanítás: amit ma teszünk, annak hatását a hét következő nemzedék is érezni fogja, vagyis ami az elmúlt hét nemzedék életében történt, az mind érint minket ma is. Lavallee, Lynn F. és Poole, Jennifer M.: Beyond Recovery: Colonization, Health and Healing for Indigenous People in Canada.

Lásd: <http://www.springerlink.com/content/w25693732t857k45/fulltext.pdf>. p. 273. (letöltve az internetről 2010 májusában)

73 WalDRAM, James: *Aboriginal Healing in Canada: Studies in Therapeutic Meaning and Practice*, Aboriginal Healing Foundation, 2008. pp. 6-7. Idézi: Mohammed, Sara: *Historicizing Health Inequities: Healing the Vestiges of Residential Schooling*, *Indigenous Policy Journal*, Vol. XXI, No. 3, 2010. Fall, p. 8.

74 Ezzel kapcsolatban lásd: Marlene Brant: *Final Report of the Aboriginal Healing Foundation, Volume I. A Healing Journey: Reclaiming Wellness*, 2006.

75 Battiste, Marie and James Youngblood Henderson. *Protecting Indigenous Knowledge and Heritage: A Global Challenge*. Saskatoon, Saskatchewan: Purich Publishing Ltd., 2000. p. 41. Idézi: Hill, Dawn Martin: *Protecting and Respecting Indigenous Knowledge and Medicine*, National Aboriginal Health Organization, 2003. p. 3.

76 Hill, Dawn Martin: *Protecting and Respecting Indigenous Knowledge and Medicine*, National Aboriginal Health Organization, 2003. p. 7.

77 Ibid. 8.

78 Smith, A.: *For All Those Who Were Indians in a Former Life – Inner Space*, MS Magazine, New York, NY, Lang Communications, 1991. p. 45.

79 A Lázár-Varga angolszótár (Aquila Könyvkiadó, 2007.) „spiritisztá”-nak fordítja, de ezt a szót számunkra lefoglalt jelentése (személy, aki a földi világ és a túlvilág közötti kapcsolatot képes létesíteni) miatt elkerülöm.

Ezzel kapcsolatban lásd: <http://www.harmonet.hu/ezoteria/614-a-spiritisza-medium-es-a-transz.html> (letöltve az internetről: 2009 szeptemberében)

80 Carlson R. és Shield B.: *Healers on Healing*, Rider, 1990. Lynn Andrews, In: *Mapping the Healing Journey*, 2002. p. 20.

81 A folyamat hasonlóképpen zajlott le az Egyesült Államokban is.

Lásd ezzel kapcsolatban: Németh, Tibor: *Indiánnak iskolát, Iskolakultúra*, 2009. 11. pp. 140-146.

82 1952-ig a kanadai rezervátumokon élő őslakosoknak ahhoz, hogy elhagyhassák a számukra kijelölt életteret, külön engedélyre volt szükségük, melyet be kellett mutatniuk az Indián Ügynöknek (Indian Agent). 1952 és 1960 között – a rezervátumokról a városokba vándorlás első időszakában az ország egyes területein a börtönbüntetéssel sújtott őslakosok száma megduplázódott. Számukra az új helyszín olyan volt, mintha idegen országba jutottak volna.

83 Lásd ezzel kapcsolatban például:

<http://www.thecanadianencyclopedia.com/index.cfm?PgNm=TCE&Params=A1ARTA0000352> (letöltve az internetről 2010 novemberében) és

Rice, Brian és Snyder, Anna: Reconciliation in the Context of a Settler Society: Healing the Legacy of Colonialism in Canada, p. 52. In: Brant-Castellano, Marlene; Archibald, Linda; DeGagné, Mike: From Truth to Reconciliation – Transforming the Legacy of Residential Schools, Aboriginal Healing Foundation Research Series, 2008.

84 A szerző személyes interjúja Arnold Akachuk-kal, Merritt, Brit Kolumbia, Kanada, 2011. március 21-én.

85 Brant-Castellano, Marlene: Family Violence: A Native Perspective. In: Canadian Psychiatric Association. Section on Native Health, egy előadás lejegyzetelt anyaga, 1987. Idézi: Koptie, Stephen: Metaphorical Reflections on the Colonial Circus of the Drunken Indian and the Kidney Machine, First Peoples Child and Family Review, 2009. Volume 4, p. 73.

86 A keresztények általában pszicho-vallásosságnak értékelik – „a Mozgalom az Emberi Képességek Kibontakoztatásáért többretegű és eklektikus keveréke az újfajta pszichológiai irányzatoknak, egy csöpp zen-buddhizmussal, jógával és egyéb keleti miszticizmussal felhígítva.” Lásd: <http://theologytoday.ptsem.edu/oct1976/v33-3-article4.htm> (letöltve az internetről 2010 novemberében)

87 Ezzel kapcsolatban lásd: <http://www.behavior.net/gestalt.html> (letöltve az internetről 2010 novemberében)

88 Ezzel kapcsolatban röviden lásd: Human Potential Movement, Encyclopedia of Psychology. Olvasható online: http://findarticles.com/p/articles/mi_g2699/is_0001/ai_2699000166/ (letöltve az internetről 2010 novemberében)

89 Ezzel kapcsolatban lásd: <http://www.un-documents.net/alma-ata.htm> (letöltve az internetről 2010 novemberében)

90 Waldram, James B. (szerk.): Aboriginal Healing in Canada: Studies in Therapeutic Meaning and Practice, 2008.

91 Lásd ezzel kapcsolatban például: <http://cbpp-pcpe.phac-aspc.gc.ca/about/portal-eng.html> (letöltve az internetről 2010 novemberében)

2011-ben márciusi kanadai kutatásom során a Nicola Valley Institute of Technology Merritt-i iskolájában, illetve a vancouveri Native Education College-ban is tapasztaltam, hogy a nyolcvanas évek óta szépen bontakozó gyógyító gyakorlat mára gyümölcsöt hozott.

92 Duran, Bonnie és Duran, Eduardo: American Postcolonial Psychology, 1995. p. 6.

93 Ezzel kapcsolatban lásd például az Északi Törzsközi Egészségügyi Hatóság (Northern Inter-Tribal Health Authority – NITHA) tevékenységét a következő honlapon:

<http://www.naho.ca/conference/presentations/B3-HHR-O-Sanders.pdf> (letöltve az internetről 2010 novemberében)

94 Wary, W. *Unfinished Dreams: Community Healing and the Reality of Aboriginal Self-Government*, 1998. p. 240.

95 Lásd például Gone, J. P. We never was happy living like a Whiteman: Mental health disparities and the postcolonial predicament in American Indian communities. *American Journal of Community Psychology*, 2007. 40. 3- 4, pp. 290-300. és

Waldram, J. B.: *Revenge of the Windigo: The construction of the mind and mental health of North American Aboriginal peoples*, University of Toronto, 2004. és

Wesley-Esquiaux, Cynthia C. és Smolewski, Magdalena: *Historic Trauma and Aboriginal Healing*, 2004. <http://www.ahf.ca/publications/research-series> (letöltve az internetről 2010 májusában)

96 Egy 1988-ban lefolytatott vizsgálat tanúsága szerint a közösségben végzett emlékezés következményeként a résztvevők hetvenöt százaléka gondolataik régi traumából való fogságából kiszabadultak és kulturális szégyenérzetük (bennszülött voltuk miatt szégyellték magukat) megszűnt, kilencvenhét százaléka pedig arról számolt be, hogy „valami építő dologgal hozzájárulnának elődeik hagyatékához.”

Lásd: Duran, Bonnie; Bonnie, Eduardo és Yellow Horse Brave Heart, Maria: *Native Americans and the Trauma of History*, p. 72. In: Thornton, Russell (szerk.): *Studying Native America*, The University of Wisconsin Press, 1998.

97 Gone, Joseph P.: A Community-Based Treatment for Native American Historical Trauma: Prospects for Evidence-Based Practice, *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 2009. Vol. 77, No. 4, p. 760.

<http://www.lsa.umich.edu/psych/people/directory/downloads/JPG%20Hist%20Trauma%20Tx.pdf> (letöltve az internetről 2010 májusában)

98 80,6 százaléka, lásd : Brant-Castellano, Marlene: *Final Report of the Aboriginal Healing Foundation, Volume I. A Healing Journey: Reclaiming Wellness*, 2006. p. 130.

99 Ibid. 151-es lábjegyzet

100 Chippewas of Kettle and Stony Point First Nation Response to AHF promising healing practices questionnaire, quoting Indian Residential School survivor Gwen Tervo, 2003. In: Brant-Castellano, Marlene: *Final Report of the Aboriginal Healing Foundation, Volume I. A Healing Journey: Reclaiming Wellness*, 2006. p. 131.

101 Ezzel kapcsolatban lásd: Gone, Joseph P.: The Red Road to Wellness: Cultural Reclamation in Native First Nation Community Treatment Center, *American Journal of Community Psychology*, 2011. 47. pp. 187-202.

102 Brant-Castellano, Marlene: Final Report of the Aboriginal Healing Foundation, Volume I. A Healing Journey: Reclaiming Wellness, 2006. 152-dik lábjegyzet, pp. 130-131.

103 Az észak-amerikai indiánok földrészüket a vízen úszó teknősbékához hasonlítják nemzedékek óta.

Ezzel kapcsolatban lásd: Snyder, Gary: Turtle Island – with Four Changes, New Directions Publishing Corporation, New York, 1969.

104 Assembly of First Nations: National First Nations Language Strategy: A Time to Listen and the Time to Act, Ottawa, ON: Assembly of First Nations, 2000. p. 10. In: Brant-Castellano, Marlene: Final Report of the Aboriginal Healing Foundation, Volume I. A Healing Journey: Reclaiming Wellness, 2006. 157-dik lábjegyzet, p. 131.

105 Kirmayer, Laurence J.; Fletcher, Christopher Ellen; Corin és Boothroyd, Lucy: Inuit Concepts of Mental Health and Illness: An Ethnographic Study. Division of Social and Transcultural Psychiatry. Department of Psychiatry, McGill University, 1994. p. 17. In: Brant-Castellano, Marlene: Final Report of the Aboriginal Healing Foundation, Volume I. A Healing Journey: Reclaiming Wellness, 2006. 160.-dik lábjegyzet, p. 131.

106 <http://web.uvic.ca/igov/uploads/pdf/Being%20Indigenous%20GOOP.pdf><http://web.uvic.ca/igov/uploads/pdf/Being%20Indigenous%20GOOP.pdf> 613. oldalát (letöltve az internetről 2011 márciusában)

107 Ezzel kapcsolatban lásd: <http://shop.kagi.com/shop/6FDGW/solution/16> (letöltve az internetről 2010 novemberében)

108 Twigg, Robert C.: Going back to the Roots: Using the Medicine Wheel in the Healing Process, First Peoples Child and Family Review, 2009. Volume 4, Number 1, p. 10.

109 Brant-Castellano, Marlene: Final Report of the Aboriginal Healing Foundation, Volume I. A Healing Journey: Reclaiming Wellness, 2006. p. 124.

110 Native Child and Family Services of Toronto: Response to AHF promising healing practices questionnaire, 2003. Idézi: Brant-Castellano, Marlene: Final Report of the Aboriginal Healing Foundation, Volume I. A Healing Journey: Reclaiming Wellness, 2006. p. 125.

111 Hodgson, Maggie and Doug Heckbert: Factors Associated with Successful Re-integration of Aboriginal Offenders into the Community. Ottawa, ON: Correctional Services Canada, 1996. p. 3. Idézi: Brant-Castellano, Marlene: Final Report of the Aboriginal Healing Foundation, Volume I. A Healing Journey: Reclaiming Wellness, 2006. p. 136.

112 Gyógyító kör (Healing Circle), izzasztó kunyhó (Sweat Lodge), látomás-keresés (Vision Quest), – egy-ügyű múlt megkövült emlékei – a sérült ember teljességre segítésének színterei ma is.

lásd: http://www.iisd.org/7thgen/healing_circle.htm (letöltve az internetről 2010 májusában)
és http://www.tengri.hu/hun/index.php?option=com_content&view=article&id=309:az-izaszto-kunyo-lakota-indian-toertenet&catid=6:egyebirasok&Itemid=9 (letöltve az internetről 2010 májusában) és

<http://www.torontosun.com/travel/canada/2010/04/23/13694896-qmi.html> (letöltve az internetről 2010 májusában)

113 És nem tudományos távolságtartással – maguk is érintettek lévén.

114 Ezzel kapcsolatban lásd: http://www.blueskywaters.com/page_43.htm (letöltve az internetről 2010 novemberében)

115 Ezzel kapcsolatban lásd: Lavallée, Lynn F. és Poole, Jennifer M.: Beyond Recovery: Colonization, Health and Healing for Indigenous People in Canada, *Int J Mental Health Addiction*, 2010. 8. pp. 271-281.

116 Ross, Rupert. *Dancing with a Ghost: Exploring Indian Reality*. Reed Books Canada. 1992. p. 14.

117 Municipality of Cape Dorset: Response to AHF promising healing practices questionnaire, 2003. Idézi: Brant-Castellano, Marlene: Final Report of the Aboriginal Healing Foundation, Volume I. A Healing Journey: Reclaiming Wellness, 2006. p. 138.

118 Ibid. 174-es lábjegyzet

119 Kellermann, Peter és Hudgins, Kate (szerk.) *Psychodrama with Trauma Survivors: Acting Out Your Pain*, London, UK: Jessica Kingsley Publishers, Ltd, 2000. p. 12. Idézi: Brant-Castellano, Marlene: Final Report of the Aboriginal Healing Foundation, Volume I. A Healing Journey: Reclaiming Wellness, 2006. p. 143.

120 Lásd ezzel kapcsolatban a hetedik fejezet 27. lábjegyzetét

121 Lásd ezzel kapcsolatban Lavallée dolgozatát: Lavallée, Lynn F.: Physical Activity and Healing through the Medicine Wheel, *Social Work Publications and Research*. Paper 2, 2007.

122 Aboriginal Healing Foundation: Evaluation of Community-Based Healing Initiatives Supported Through the Aboriginal Healing Foundation, 2009. december, p. 54.

Az elemzés elérhető online: <http://www.ainc-inac.gc.ca/ai/arp/aev/pubs/ev/ahf/ahf-eng.asp> (letöltve az internetről 2010 novemberében)

123 „Töltsétek be a földet és hajsátok birodalmatok alá; és uralkodjatok a tenger halain, az ég madarain, és a földön csúszó-mászó mindenféle állatokon.” Mózes első könyve, első rész, 28. vers, Károly Gáspár fordítása

124 The Great Mystery. <http://www.circleofgreatmystery.com/bcconference.html> (letöltve az internetről 2010 májusában)

125 A szerző személyes interjúja Faye Ahdemar-ral, Merritt, Brit Kolumbia, Kanada, 2011. március 9-én.

A gyarmatosítás lebontása – gyógyulás és kiengesztelődés társadalmi szinten Kanadában

Az áldozat, nem lenne szabad, hogy bosszúért kiáltson és megtorlást alkalmazzon, hanem meg kéne bocsátania – így véget vethetne a körben futó sértés-osztásnak. Amikor megsértettek minket, igyekeznünk kéne újra kapcsolatba kerülni egymással, felismerve a másik ember-voltát; megbocsátani, hogy hangsúlyozzuk és megerősítsük összetartozásunkat. A megbocsátásra alapozva megszabadulhatunk a neheztelés érzésétől, a fájdalomtartás, harag és az áldozati szerep önromboló hatásaitól. A megbocsátás újra összekapcsolhatja az agresszort és az áldozatot, valamint megalapozhat vagy megújíthat egy kapcsolatot, új, építő szövetséget kovácsolhat és megtörheti az erőszak körforgását.¹

Az elmúlt közel két évtizedben jelentős, nemzetközileg is tapasztalható érdeklődés mutatkozott a bennszülött népek iránt – az Egyesült Nemzetek Szervezete, emberi jogi politikájának fontos állomásaként, az ezredfordulón átívelő időszakra (1995-2004) meghirdette a Világ Bennszülött Népeinek Évtizedét (International Decade of the World's Indigenous People), 2005 és 2015 között pedig a Világ Bennszülött Népeinek Második Évtizedét² (Second International Decade of the World's Indigenous People). Noha az őslakosokra fordított figyelem jócskán megnőtt,³ ez nem jelenti azt, hogy mai helyzetük sokkal jobb volna, mint volt az Indián Bentlakásos Iskolák üzemeltetésének időszakában. A gyarmati múlt öröksége a kultúra, a nyelv, a föld és a politikai függetlenség elvesztése – melynek közvetlen és beszédes következményei a bennszülöttek siralmas egészségügyi helyzete és alacsony szintű szocioökonómikus státusza⁴ – mindennek egyértelmű folyománya pedig a gyermekek kiszolgáltatott helyzete. Napjainkban háromszor annyi indián származású fiatal van a gyermekjóléti szolgálatok gondozásában, mint volt akkor, amikor a bentlakásos iskolák legnagyobb kapacitással működtek – számuk 1997 és 2007 között ráadásul hatvanöt százalékkal nőtt.⁵ Kanada több államában az Első Népek gyermekeinek tíz százaléka állami gondozott – ez húszszorosa a nem-bennszülöttek arányszámának⁶; a rezervátumokon élő indián gyermekek huszonkét százalékkal kevesebb támogatást kapnak, mint a nem rezervátumokon élők.⁷ A gyarmati helyzet lebontására⁸ mutató erőfeszítésképpen 2007-ben Kanada Első Népeinek Gyermekek- és Családvédelmi Társasága (First Nations Child and Family Caring

Society of Canada) az Első Népek Képviselőtestületével (Assembly of First Nations – AFN) együtt panaszt tett a kanadai Emberi Jogi Bizottságnál (Canadian Human Rights Commission). Szerintük e szégyenteljes mutatószámok beszédesen árulkodnak arról, hogy a kormány a bennszülöttekkel való kapcsolattartás során a négyszáz éve jól működő kolonizációs gyakorlatot folytatja ma is.⁹

Az őslakos népek nem az egyetlen kisebbség, mely súlyos igazságtalanságokat és jogfosztást volt kénytelen elviselni Kanada államtól.

A tizenkilencedik század második felében a kanadai Csendes-óceáni Vasútvonal¹⁰ (Canadian Pacific Railway) építésére több ezer kínai munkást toboroztak; amikor az építkezés befejeződött (1885), a szövetségi kormány ötvendolláros fejadót (head tax) vetett ki minden Kínából újonnan érkező bevándorlóra, öt évvel később az adót száz, 1903-ban pedig ötszáz dollárra emelték – ez az összeg egy kanadai átlagember majdnem kétéves összjövedelme volt. 1885 és 1923 között nyolcvankétezer kanadai bevándorlónak kellett fejadót fizetnie. Az 1923-ban bevezetett „Kínaiakat érintő bevándorlási törvény” (The Chinese Immigration Act) megtiltotta a további kínai bevándorlást, sokkalnak lehetetlenné téve így a családegyesítést. 2006-ban a kanadai miniszterelnök (Stephen Harper) az alsóházban bocsánatot kért a kínaiaktól a fejadó alkalmazása miatt, majd két hónappal később egy kormányrendelet húszezer dolláros kárpótlásban részesítette a túlélőket, további három hónap múlva egy újabb döntés értelmében a kárpótlást felhasználhatók körét a már elhunyt kárt szenvedettek még élő házastársaira is kiterjesztették – tekintve azonban, hogy nyolcvanhárom év eltelt a fejadó megszüntetése óta, az év végéig egy tucatnyi károsult jutott csak pénzhez.¹¹

A második világháború alatt több mint huszonnétezer japán-kanadait tartóztattak föl, szállítottak el otthonából, választottak el családjától és tartottak munkatáborokban vagy börtöntelepeken. A háború után, azokat a személyeket, akik a keleti országrészbe való erőszakos áttelepítésüket sérelmezték, az országból kitoloncolták; a jogfosztott japán-amerikaiak csak 1949-ben kapták vissza állampolgári jogaikat. 1988-ban a kormány kárpótlási szerződésbe lépett a Japán Kanadaiak Nemzeti Egyesületével (National Association of Japanese Canadians – NAJC). A bocsánatkérésen kívül, minden bizonyítottan károsult (tizenhétezer-kilencszáznegyvennyolc egyén) huszonegyezer dolláros egyszeri kárpótlásban részesült,¹² 1991-ben pedig – a szerződés témánk szempontjából fontos következményeként – megszületett a „Kanadai Faji Kapcsolatok Alapítványát

(Canadian Race Relations Foundation – CRRF) létrehozó törvény”¹³ (Canadian Race Relations Foundations Act). A CRRF az egyetlen, törvény által létrehozott olyan intézmény az országban, melynek „kizárólagos küldetése, hogy a rasszizmus ellen harcoljon.”¹⁴ Az Alapítvány igazgatótanácsa 2005-ben egyhangúan elfogadta azt az irányelvet, hogy olyan politikát folytat a jövőben, mely¹⁵

„hátrányos megkülönböztetésben részesített közösségeknek elismeri a jogát arra, hogy jogorvoslatot (redress) követeljenek – beleértve a kárpótlást... olyan igazságtalanságokért, melyek csoportjaik tagjaival történtek meg.”

1914 és 1920 között az országban nagyjából nyolcvanezer személyt nyilváníttak „elleneséges ország polgárainak” (enemy alien) – közülük több mint ötezer ukránt zártak munkatáborba és fosztottak meg javaitól és állampolgári jogaitól.¹⁶

A kanadai ukrán kisebbség évtizedekig harcolt azért, hogy az ellenükre kibontakoztató igazságtalanságot az ottawai kormány ismerje el, mígnem egy 2005-ben elfogadott törvény¹⁷ (Internment of Persons of Ukrainian Origin Act) felvillantotta a kárpótlás lehetőségét, de az Ukrán Kanadai Kongresszus (Ukrainian Canadian Congress) által 21,6 és 32,5 millió dollár között megállapított¹⁸ ukrán veszteséggel kapcsolatban sem kárpótlás, sem bocsánatkérés nem történt mind a mai napig.¹⁹

A Kanadában kisebbségek hátrányára elkövetett kormánypolitikai gyakorlatból három, bevándorló csoportra vonatkozó esetet példaképpen kiválasztva azt igyekeztem érzékeltetni, nem kell(ett) ahhoz bennszülöttné lenni, hogy velük szemben érvényesített jogtiprás megvalósuljon.

Ami az őslakosokat illeti, a kolonizáció folyamata Kanadában is nagyjából hasonlóképpen ment végbe, mint a világon sok más helyen (lásd a második fejezet) – méghozzá foratókönyv szerint.

A gyarmatosítás első szakaszában a kolonizátorok *értéktelennek* nyilvánítják a bennszülött kultúrát, sőt a létét is tagadják. Ezután a hódítók dühe a bennszülött kultúra minden kézzelfogható szimbóluma, szent helye és kultusz tárgya ellen irányul, a gyarmatosítók intézményei – az egyházak, a betegellátó szolgálat és a jogrendszer – kezdik ki és roncsolják módszeresen az őshonos kultúra megnyilatkozási formáit, hitrendszerüket értéktelennek kiáltják ki, vallás gyakorlatuk elemeit *törvényen kívül helyezik*, gyógyítóikat kuruzslónak nevezik. Következőleg a bennszülött kultúrához tartozó bizonyos

tárgyakat, mint a néphagyomány elemeit az *elfogadható* rangjára emelik, végül pedig a bennszülött kultúra néhány elemét – melyek csak nem akarnak eltűnni – *beépítik* a gyarmatos kultúrába,²⁰ végképpen összezavarva ezzel a törzsi tudatot és emlékezetet.²¹

Attól a pillanattól kezdve, hogy a meghódított népek – esetünkben a kanadai bennszülöttek – őseik kultúrájára és történelmére vonatkozólag gyarmatosítók olvasatát kezdték érvényesíteni, saját szerepüket pedig a többségi társadalom rájuk vonatkozó elvárásai alapján lettek hajlandók értelmezni, az önmaguk felé esedékes adósság kezdett lassan felhalmozódni a pszichében. Ennek egy része látható formában – betegségekben és öngyilkosságból eredő halál, a nyelv és a hagyományok sorvadása és kipusztulása, földjeik elvesztése, gyermekeik elfordulása –, másik része bűvópatakszerűen, sokszor láthatatlan formában – belső bizonytalanság és belsővé tett gyűlölet (internalized hate) mindennel szemben, ami bennszülött múltjukra emlékezteti őket – él(t) tovább. Mára mindez nyilvánvalóvá lett.

A gyarmatosítást lebontó folyamat az elnyomott nyelv(ek), kultúra és identitás újra felfedezését és értékelését kell, hogy célba vegye, méghozzá reményre és nem elkésredésre alapozva.²² A 2007. szeptember 13-án kiadott ENSZ-határozat (nyolcadik cikkelye) kimondja, hogy:²³

- „1. a Bennszülött Népeknek és egyéneknek joguk van arra, hogy ne legyenek kitéve (subjected) sem erőszakos asszimilációnak, sem kultúrájuk megsértésének;
2. az Államok kötelessége, hogy hathatós intézkedéseket foganatosítsanak (shall provide effective mechanism) minden olyan cselekmény megelőzésére illetve orvoslására,
 - a. melynek célja vagy következménye illetve hatása az, hogy megfosztják őket egyértelműen megkülönböztethető népeknek járó sértetlenségüktől, kulturális értékeiktől vagy kisebbségi identitásuktól;
 - b. melynek célja vagy következménye, illetve hatása az, hogy megfosztják őket földjeiktől, életterüktől (territory) vagy erőforrásaiktól;
 - c. mely erőszakos népesség-áttelepítésnek olyan formája, melynek célja, következménye vagy hatása bármely joguk csorbitása;
 - d. mely erőszakos asszimilációhoz vagy integrációhoz vezet;
 - e. mely ellenük irányuló hátrányos faji vagy etnikai megkülönböztetésre irányuló propaganda-tevékenység része.”

Ennek alapján az őslakosokra vonatkozó jóvátétel nem választás kérdése, hanem a (volt) gyarmatosítóknak kötelessége, a bennszülötteknek elidegeníthetetlen joga.²⁴

Azt, hogy mennyire kiszámítható eredménye van annak, ha egy népcsoport hittételeit és értékeit egy másik csoport tételeire és értékeire cserélik, éppen az Indián Bentlakásos Iskolák telepítésének egyik leginkább tevékeny időszakában (1897) foglalták össze először tematikusan és tudományos igénygel. A szerző felhívta a figyelmet arra, hogy ha a kísérlet sikertelen marad, az elkerülhetetlen eredmény a reményvesztettség és a leigázottakon eluralkodó elidegenedés érzése (anomie), melynek várható következménye az öngyilkossági arányszámok magasra emelkedése.²⁵

Mire a kanadai Indián Bentlakásos Iskolákban nemzedékeken keresztül folyó visszaélések ténye és bizonyos részletei először (1989) Kanada és a világ közvéleménye elé kerültek,²⁶ a poszttraumás stressz szindrómát²⁷ (Post Traumatic Stress Disorder – PTSD) – mint megnyomorító pszichikai tényezőt – vietnami veterán amerikai katonáknál már diagnosztizálták (1980). Bár a kanadai bentlakásos iskolákban elkövetett visszaélésekről már az 1980-as évek végétől kezdve lehetett hallani, a különböző, az iskolákat üzemeltető egyházakkal és a szövetségi kormánnyal szemben beadott bírósági keresetek száma csak az 1990-es években kezdett igazán megsokasodni. Ekkorra (1992) kimutatták,²⁸ hogy a családon belüli erőszak, illetve a gyermekkorban elszenvedett fizikai és szexuális abúzus, továbbá a háborúban megtapasztalt terror között (pszichológiai és viselkedési) hasonlóságok léteznek. Mire az összes keresztény egyház bocsánatot kért²⁹ (1998), a bennszülött népekkel dolgozó tanácsadók és pszichológusok a bentlakásos iskolában megélt borzalmak hatásáról, mint poszttraumás stressz tünetcsoportról kezdtek értekezni.

A poszttraumás stressz szindróma, egy a gyarmatosítás lebontásával foglalkozó napjainkban jelentős észak-amerikai pszichológus szerzőpáros³⁰ véleménye szerint öt fokon keresztül bontakozik ki.³¹

Először, a gyarmatosító rendszernek az elszenvedő egyén szellemi látóhatárán való megtelepedése döbbenetet vált ki, állandó belső feszültség kezdetét okozva ezzel – az egyén környezetétől és magától is elidegenedik, öntudatának addigi keretei összeesnek.

Az önfelejtés következő szakaszában az egyén érzelmi pont-pozíciót vesz fel, energiái a külvilág felől visszafordulnak, lényé – hogy azt a fájdalmat képes legyen elviselni,

hogy ősei módján nem tud gondoskodni családjáról és őket megvédeni a világtól és attól a számára is idegen személytől, akivé ő maga lett – bábállapotba zsugorodik. (A ma gyógyulni vágyók déd- és nagyszülei, anyja-apja (és néha maga is) – tehát a bentlakásos iskolákat megjárta nemzedékek – nagyon gyakran ezt az önvédelmi modellt választották, élték meg és adták tovább – lásd az ötödik fejezetet.)

A harmadik szakaszt a letagadás jellemzi: az egyén azt gondolja, hogy hatalmában áll a körülményeket megváltoztatni, hogy valami varázslatos, azonnal ható gyógy mód ír lesz sebeire és ő csodálatosképpen meggyógyul.

A negyedik fázisban a számára ellenőrizhetetlen eredetű dühe családja és származási közössége tagjai ellen irányul és közülük veszi célba azokat, akik az övétől különböző hit- és erkölcs gyakorlóit vagy letéteményeseit, különösképp eredeti kultúrájára vonatkozólag. Ekkorra a valaha egységben élő, utóbb gyarmatosított kultúra végtelen egymást és magát gyűlölő és mindentől iszonyodó mikrosejtre esik.³²

Az ötödik periódus az eszmélődés és a gyógyulás szakasza – akkor kezdődhet, mikor az egyén fölfedezi, értelmezi és tudatosítja, hogy ő és közössége a gyarmatosított népek örökségét nyögi. Az egyént emésztő düh megfelelő értelmezési keretben hajtóerővé nemesülhet, és megkezdődhet a kolonizáció lebontása először egyéni, azután közösségi szinten. Az egyén oldaláról a kulturális hovatartozás kifejezése és a bennszülött kultúra erőterében való érzelmi és szellemi lehorgonyzás; a közösség oldaláról pedig a bennszülött kultúra újbóli elméleti megalapozása és intézményi kereteinek kiépítése elsőrendű fontosságú szempontok ebben a fázisban, tehát a kulturális eszmélődés szakaszában.

A kanadai kormány ellen pert indított volt bentlakásos iskolai diákok első pszichológiai vizsgálatára 2003-ban került sor.³³

A kutatók százhuszonhét nyugat-kanadai őslakost vizsgáltak meg, akik közül szexuális bántalmazást minden egyes személy, fizikai bántalmazást kilencven százalékuk volt kénytelen elviselni; több mint háromnegyedük alkohol-függésben szenvedett az iskolából való távozása után életének bizonyos szakaszában; harmincegy százalékuk támadott rendőrré; kettő híján mind a százhuszonhét személynél megállapítottak valamilyen fokú elmezavar, és a vizsgált személyek felének volt rendőrségi priusza.

A megdöbbentő eredményre jutott kutatók azt a következtetést vonták le vizsgálódásaikból, hogy a Bentlakásos Iskola Szindróma (Residential School Syndrome – RSS) a

PTSD egy fajtája (subtype), „melyet erőteljes félelem- és dühérzet, továbbá az alkohol- és drogfogyasztásra való fokozott hajlam jellemez.”³⁴

Az osztályozás későbbi fázisában az RSS fogalmat kiterjesztették olyan személyekre is, akik nem feltétlenül voltak jelen az iskolákban³⁵ – a kutatók „második és harmadik nemzedékbeli” érintettekről kezdtek beszélni.³⁶

„Ennek a megrázkódtatásnak elrejtett közös emlékei, vagy az együttes nem- emlékezés gyakorlata az egyik nemzedékről a következőre hagyományozódik – ugyanúgy, mint a rosszul alkalmazott (maladaptive) társadalmi és viselkedési minták, melyek szintén a történelmi trauma által okozott társadalmi zavarok.”

A kilencvenes években kikristályosodó, a bentlakásos iskolák múltjának feldolgozását és értelmezését befolyásoló másik modell (Történelmi Trauma – Historic(al) Trauma – HT) képviselői szerint a fehérek gyarmati terjeszkedésének során a mindenkori bennszülött népek katonai, gazdasági és kulturális leigázást voltak kénytelenek elviselni – a meghódítottak leszármazottai ennek traumatikus hatásait kénytelenek elszenvedni ma.³⁷

„A bennszülött népek jelenlegi gyenge társadalmi és kulturális helyzete annak az egyéni és társadalmi szinten szakadatlanul megtapasztalt személyes és kollektív traumának az eredménye, melyek először influenza- és himlőjárványok és más ragályos kórok, később hódítás, háborúság, rabszolgatartás, gyarmatosítás, térítés (proselytization), éhség-járványok, 1892-től az 1960-as évek végéig pedig rájuk (a bennszülött népekre) rótt Indián Bentlakásos Iskolai gyakorlat és erőszakos asszimiláció formájában jelentek meg.”

A bennszülöttek gyakran mondják, hogy a vér emlékezik (blood memory). Azt értik ezen, hogy az előttük járó nemzedékek traumatikus tapasztalatai fizikai és pszichológiai lényükbe ágyazottan föllelhetők.³⁸ Amivel ma szembesülnek, az a holokauszt-túlélők³⁹ leszármazottainak tapasztalataiéhoz igen hasonló.⁴⁰

„A történelmi trauma olyan az egyéni élet során és nemzedékeken át halmozódó (cumulative) érzelmi és pszichológiai sebesülés, mely széleskörű és erőteljes (massive) csoportos tapasztalatból származik; a történelmi traumára való válasz (historic trauma response – HTR) erre a traumára való válaszképp kitermelt sajátos jellemzők (features) együttállása. A HTR-t gyakran jellemzi a depresszió, ön-sebesítő viselkedés, öngyilkossági gondolatok és cselekedetek, az önbecsülés alacsony foka, düh és az érzelmek azonosítására és kifejezésére való képtelenség. Valószínűleg társul ehhez pszichoaktív szerekkel való visszaélés, fájdalmas érzések-emlékek elkerülésének gyakran narkotikumok önhatalmú

szedése (self-medication) révén való biztosítása. A HTR-hez kapcsolódó következmény egyfajta történelmileg fel-nem dolgozott fájdalom (historical unresolved grief).”

A Történelmi Trauma-elmélet képviselőinek⁴¹ állítása szerint az egyén olyan események hatása alatt is állhat, melyek akkor történtek, mikor ő még meg sem született, illetve hogy közvetlen összefüggés van a történelmi események, a társadalmi-gazdasági és politikai környezet és az egyéni tapasztalatok között.⁴² A történelmi traumából való (részleges) gyógyulás megvalósítható, de az sohasem lehet teljes.⁴³

„A traumatikus esemény hatása érezhető lesz a túlélő egész életén. Olyan ügyek, melyek a gyógyulás egy-egy (akár hosszabb) szakaszában elrendezettnek tűnnek, amikor a túlélő fejlődése során új, fontos eseményekhez érkezik, megint, mint megoldásra váró feladatok állhatnak előtte.”

Az iskolák örökségét feldolgozó két elképzelés közül a Bentlakásos Iskola-modell az egyéni gyógyítás mellett érvel – bár nem zárja ki bizonyos csoporthoz és kultúrához köthető gyógymódok felhasználásának lehetőségét sem; a Történelmi Trauma-elképzelés pedig a gyógyítandó célcsoportot alapvetően bennszülött voltában határozza meg.⁴⁴

„Két eltérő értelmezés ténye nyilvánvaló. Az egyik az egyénre és annak személyes bajára összpontosít, a másik az össznépeségre teszi a hangsúlyt és egész közösségeket, sőt egész kultúrákat tekint betegnek.”

Kanadában a Bennszülötteket Gyógyító Alapítványt (Aboriginal Healing Foundation – AHF) 1998-ban hozták létre Gyűjtsünk erőt: Kanada Bennszülöttekre Vonatkozó Akciótervének (Gathering Strength: Canada's Aboriginal Action Plan) részeként. A hét évre tervezett közösségi gyógyulást (community-based healing) elősegítő feladatai ellátására háromszázötven millió (kanadai) dolláros egyszeri támogatásban részesült, 2005-ben a kormány újabb negyven milliót, 2007-ben pedig további százhuszonöt milliót⁴⁵ bocsátott rendelkezésre jelentős feladatok további ellátása érdekében, abból a célból kifolyólag, hogy:⁴⁶

„a Bentlakásos Iskolákban az Első Népek által elszenvedett fizikai és szexuális abúzus örökségeként felmerülő gyógyulási szükségleteket – beleértve ennek

több nemzedéket érintő hatását – orvosoljuk, úgy, hogy támogatjuk a holisztikus és a közösségben történő gyógyulást a családok és közösségek szükségleteit figyelembe véve.”

A Benuszülötteket Gyógyító Alapítvány nem körvonalazta pontosan az általa anyagi támogatásban részesítendő, közösségeket gyógyító programokkal kapcsolatos alapkövetelményeit – mindössze annyit írt elő, hogy a pénzügyi támogatást elnyerő pályamunkák a bentlakásos iskolákban elszenvedett fizikai bántalmazásokból és szexuális abúzusból származó sérülések (több nemzedékre ható) következményeit kell, hogy orvosolják, illetve azt, hogy közösségi támogatást élvező és megfelelően képzett munkatársak csapatmunkája keretében kell, hogy megfogalmazódjanak. A 2006 és 2008 között benyújtott négyezer-hatszáztizenkettő pályázatból hétszázhuszonöt különböző szervezettel és közösséggel való együttműködés keretében megfogalmazott ezerháromszáznegyvenhat program-csomag részesült anyagi támogatásban.⁴⁷

Az őslakos közösségekről, melyeket a kanadai közvélemény teljesen erőtlennek gondolt,⁴⁸ kiderült, milyen mértékben is képesek mozgósítani erőforrásait. A támogatott közösségépítő projektek munkatársainak kilencvenegy százaléka benuszülött származású, közülük szinte az egyharmad (harminckett százalék) Indián Bentlakásos Iskolák hajdani diákja.⁴⁹

Minden egyes közösségben végzett emlékezés rendkívül fontos.⁵⁰

„Ez valószínűbbé teszi az egyén számára, hogy összeszedje emlékeit és elmondja saját történetét... Annak oka, hogy az egyén képtelen arra, hogy túllépjen az őt megnyomorító traumatikus emlékképein és a gyógyulás útjára lépjen, nem az ő emberi gyengeségében forr az, hanem az általa elszenvedett gonoszsnak nem emberi (inhuman) erejében.”

Gyógyító programok, melyek bizonyos kontextusban sikeresen működnek, különböző társadalmi, kulturális vagy politikai légkörben nem biztos, hogy hasonlóképpen lesznek hatékonyak; noha pán-benuszülött gyógyító módszerek megosztása egyre gyakoribb, sőt mára ünnepeik is – melyek hagyományosan csak egyik vagy másik régióban voltak jellemzőek – indián-közivé váltak, egyre radikálisabban lépnek fel ők maguk is, minden köztük lévő határokat összeroszó és túlzottan leegyszerűsítő tendencia ellen.⁵¹

Kulturálisan megfelelő (culturally appropriate) gyógyító beavatkozások akkor a leginkább hatékonyak, ha helyi gyakorlatok, nyelvek és hagyományok segítik. A városiaso-

dás és az asszimilációs politikák hatására sok bennszülött földjétől, nyelvétől, kultúrájától, családjától is elidegenedett mára, az ő gyógyításukhoz különleges stratégiák használata szükséges. Több gyógyító program magába olvasztott vagy igénybevett nyugati gyógyulást elősegítő gyakorlatot, de mindannyiszor bennszülött értékek adják ezeknek az elméleti keretet – ezek közül legjellemzőbbek az egészlegesség (holism) keresése, az egyensúly fenntartása, a családhoz és a közösséghez való ragaszkodás és a környezet védelme (lásd a hatodik fejezetet).

Az állam által elismert és a hivatalos kormánypolitika szintjére emelt, öslakosokkal az ő gyógyításukra kötött szerződések a bennszülöttek által megtervezett, kibontakoztatott és felügyelt gyógyító programok megszületését segíthetik elő. Azokban az országokban, ahol a kormány nem ismeri el felelősségét a bennszülöttek jogainak múltbeli megcsorbitása tekintetében, az a gyógyulási folyamat megindulásának gátja – jelképes gesztusértékén túl azért is, mert nem kezdődnek el az egyéni és közösségi gyógyulást célzó folyamatok.

Amikor az erőszak olyan nagy méreteket ölt és olyan hosszú időn keresztül gyakorlat egy országban, mint az Indián Bentlakásos Iskolákban a bennszülött gyermekekkel szemben Kanadában volt,⁵² a bíróságok sokszor képtelenek kezelni a panaszok özönvízzerű áradatát – az ítélőszékeket egyébként sem azzal a céllal szabták működni, hogy a társadalomban megromlott és megsértett kapcsolatokat gyógyítsák. Ha azokat a társadalomlélektani erőket, melyek a konfliktusok gyökérterületein erednek, nem kezelik, a viszály társadalmi ellentétté fajulhat.⁵³

A kanadai kormányra a kilencvenes évektől nehezedő nyomás – például a vele szemben beadott peres ügyek ugrásszerűen növekvő száma – nagy volumenű megoldást sürgett, méghozzá nem csak azért, mert a bentlakásos iskolákat a kormánnyal közösen üzemeltető egyházak egyre inkább az anyagi csőd szélére kerültek,⁵⁴ hanem mert a jogi döntés szinte soha nem kínált kielégítő megoldást. Ami a nyomában fakadt, még ha kárpótlást is nyert a felperes, az évtizedekig bújtatott és tagadott fájdalom, a darabokra tört kapcsolatok fájó emléke, a düh, az önvád újbóli felbukkanása volt. A túlélők és azok leszármazottainak kölcsönös segítségnyújtási erőfeszítései eredményeként szervezetek jöttek létre,⁵⁵ melyeknek a társadalmi színen való megjelenése további érv volt egy széleskörű megoldás felé vezető út kijelölésének irányába.

Ahol súlyos egyenlőtlenségek múltbeli elnyomásból forrásznak, ott a kiengesztelődést nem lehetséges pusztán érzelmi folyamatként tekinteni, a megbékélést elősegítő és előkészítő folyamat során a múltat – a megtörtént események őszinte feltárásában – és a jövőt – a kölcsönös függőség és egymásrautaltság felismerésében – egyaránt számba kell venni. A döntési folyamatokban való hatalom-megosztás nélkül az elnyomott helyzetben fixált vagy abba kényszerített fél újbóli kitörési pontot keres. A kiengesztelődés folyamata annyira hatásos és eredménye annyira hasznos, amilyen mértékben a jövőben lehetővé teszi majd a kapcsolatok működését a felek között.

A bennszülöttekkel való kiengesztelődéshez anyagi okok miatt is nagy szüksége van az országnak: becslések szerint az 1996-ban tizenhárom milliárd dolláros bennszülöttekre fordított éves állami kiadás előreláthatólag jelentősen nőni fog – ha a demográfiai növekedés jelenlegi üteme tartós lesz, 2016-ra évi tizenhét milliárd dollárra emelkedik, úgyhogy Kanada állam⁵⁶

„nem engedheti meg magának, hogy továbbra is oly módon kezelgeti a régtől fogva tartó kapcsolati válságát (az őslakókkal), hogy lehetséges konfliktusterületek megoldásán mereng, miközben azt az alapot, melyből az ellentét nyilvánvalóan ered, nem is érinti.”

Mikor az ország népe szembenéz a múltjával (Appendix 6.) és figyelmét a jövőre irányítja, alapvetően fontos, hogy a múlt valóságát hivatalosan értékeljék. Lehetetlen kiengesztelődést valós alapon remélni, ha a társadalom jelentős része nem ismeri el, hogy rossz dolgok is történtek, egy másik jelentős része pedig nem kapta meg azt az elismerést, hogy szenvedéseit méltányolták.⁵⁷ A társadalom nyilvánossága előtt ki kell mondani, hogy mi és miért történt, valamint szavatolni kell, hogy mindez nem fog megismétlődni többé.

Az Indián Bentlakásos Iskolákról szóló Megállapodási Szerződést (Indian Residential School Settlement Agreement), mely a valaha volt legnagyobb hasonló helyzetűek csoportos pere (class action) a kanadai történelemben, 2006-ban fogadták el a nemzeti bennszülött szervezetek, az iskolákat üzemeltető egyházak, Kanada kormánya és kilenc, az iskolák üzemeltetésében részt vevő szövetségi állam bírósága közös megegyezésként⁵⁸ – még hozzá nem azonnal kötelező érvénnyel. Ha a nagyjából nyolcvanhat ezer iskolát túlélt személy közül a háromnegyed év türelmi idő lejártá előtt ötezer kilépett volna a megállapodásból, a szerződés magától megszűnt volna létezni,

de minthogy négyszáznál is kevesebben léptek ki,⁵⁹ a szerződés 2007. szeptember 19-én hatályba lépett, és a következő évben – 2008. június elsején⁶⁰ – megalakult a kanadai Társadalmi Kiengesztelődést Elősegítő Bizottság (Truth and Reconciliation Commission – TRC).

Az elmúlt években növekvő nemzetközi érdeklődés mutatkozott a kormány által irányított erőszakos cselekedetek hagyatékát társadalmi megbékélést elősegítő bizottságok irányításával feldolgozni.⁶¹ E bizottságok létrehozásának alapötlete azon a bölcséleti előfeltevésen alapszik, hogy a múltbeli bűnökről és erőszakról folytatott társadalmi dialógus enyhítheti a túlélők fájdalmát, és elősegítheti a hajdani elnyomók és elnyomottak közötti kapcsolat fejlődését.

A kiengesztelődést elősegítő bizottságok⁶² eddigi története során háromféle történelmi helyzet diktálta körülményrendszer szolgáltatott okot és szabott határt a bizottságok felállítására és működésére vonatkozólag.⁶³

Bizottságok felállításáról döntöttek már totalitárius diktatúrák bukása után az emberi jogok durva megsértése következményeként – mint például Argentínában vagy Chilében katonai junták bukása után; a közelmúltban elkövetett népirtás után – mint például Boszniában, ahol (Srebrenicában) hétezer bosnyák muzulmánnt mészároltak le 1995-ben; illetve telespek gyarmatokból kinőtt-szervezett országokban, ahol népeket fosztottak meg földjeiktől – mint például Kanadában.⁶⁴

Az ENSZ kapcsolatfelmérő biztosa, Rodolfo Stavenhagen 2006-os Jelentésében Kanada államnak bennszülött népeivel folytatott viszonyát elemezve továbbra is folyó súlyos jogsértéseket állapított meg és felszólította a kormányt, hogy alkalmazzon rendszerszerű (systemic) változásokat velük való kapcsolataiban.⁶⁵

A TRC-k szerteágazó feladatköre az eddigi gyakorlat alapján öt fő szempont köré rendeződött: a múltban történt visszaéléseket egyértelműen feltárni és nyilvánosan elismerni; a túlélők sajátos szükségleteire válaszolni; az igazságosság és elszámoltathatóság kialakításához hozzájárulni; az intézmények felelősségét megállapítani és reformokat javasolni; a társadalmi megbékélést előmozdítani és a történelmi múltból való ellenséges nézeteket egymáshoz közelíteni.⁶⁶

A kanadai TRC (mely, mint neve is mutatja, a dél-afrikai TRC szellemiségét örökölte)⁶⁷ az első bírósági közvetítés által megalapított (és nem törvényi vagy rendeleti úton megszabott) bizottság. Az első olyan, mely gyermekek és bennszülött népek sérelmére

elkövetett bűnökkel foglalkozik és többszörösen összetett megbízással bír. Feladata, hogy elismerje és méltányolja az Indián Bentlakásos Iskolák túlélőinek tapasztalatait; hogy a kanadai társadalom egészében tudatosítsa a túlélők szenvedéseit; hogy biztonságos és kulturálisan megfelelő helyet biztosítson a bennszülöttek meghallgatására; hogy segítse és előmozdítsa az igazságról és megbékélésről szóló események országos és közösségi szinten való megszervezését és hogy megbízatásának lejártakor (2013-ban) jelentést készítsen munkájáról illetve javaslatokat fogalmazzon meg.⁶⁸

A nemzetépítés folyamatában szükség van egységesítő közös történelemképre, mely a különböző népeket és közösségeket egységként értelmezi; azért, hogy az egység képze-
te megerősödjön, bizonyos fokú közös felejtésre is szükség van.⁶⁹

„Felejteni, sőt meg merem kockáztatni, valósnak látni valótlan történeteket, ezek alapvetően fontos tényezők a nemzetalakítás (making of a nation) során; a történettudomány fejlődése gyakran az épp időszerű nemzet-értelmezés letűnését segíti elő.”

Kanada most azonban emlékezni akar. Az, hogy mire emlékezünk, és mit felejtünk el, nagymértékben függ attól, hogy mit mondunk ki.⁷⁰

„Ha egy család vagy egy közösség megegyezésre jut abban a tekintetben, hogy egy bizonyos trauma mégsem történt meg, akkor az eltűnik (vanish) a közös emlékezetből és az egyéni emlékezés lehetősége erősen csökken.”

A kanadai TRC – ennek megfelelően – rendkívül fontos szerepet játszik tehát a társadalmilag elfogadott múlt-felfogás jövőbeli kialakításában. Bár a hajlandóság a bocsánatkérésre, úgy tűnik, társadalmi szinten megvan, azt beárnyékolja az a (régől fogva fennálló) preconcepció, hogy a dolgok nem mennek majd jól a bennszülötteknek, hiszen a bajaik megoldhatatlanok.⁷¹ Bár a hatvanas évektől kezdve rendkívül gyorsan eszmélődött kisebbség írókat, bírakat, egyetemi kutatók százait termelte ki magából mára, mindez nem tudja még feledtetni a régtől berögződött előítéleteket: a bennszülöttek másodrendű állampolgárok.⁷²

Az óslakosok régóta mondják – például Kanadában a szóbeliség súlyának az országot a többi nyugati demokráciától elválasztó jellegére utalva, hogy az ország olyan brit birodalmi utódállam, mely legalább annyit, ha nem többet kapott a bennszülöttek világát értelmező gondolataiból, mint az európai szemléletből. A közgondolkodásban azonban

még mindig tartja magát az eszme, hogy minden társadalmi szempontból hasznos elmélet Franciaországból, Nagy Britanniából, az Egyesült Államokból érkezett hozzájuk.⁷³

A lassú paradigmaváltás azonban már megfigyelhető – néhány államban a bennszülöttek történelmét, vallásfilozófiájuk elemeit a tankönyvekben⁷⁴ fel-feltaláljuk – bennszülött szerzők tollából. Kanada, ha tétovázva is, de kezdi befogadni őslakosait.

A bennszülöttekkel szemben – legalábbis az elmúlt évtizedekben – alkalmazott politikát, hogy ugyanis ők az *állam* szempontjából nehezen kezelhető népesség, a *nemzet* szempontjából viszont központi szerepük van, a TRC nyilván vizsgálat tárgyává teszi majd és biztos, hogy eloszlatja azt a hiedelmet, miszerint Kanada toleráns és gondoskodó állam volt, azt nem tudni azonban, föl fogja-e építeni azt a képet, hogy ma viszont az.⁷⁵

Az országban, elemzők szerint,⁷⁶ három tényező segítheti vagy lehetetlenítheti el az őslakosok és hajdani kifosztottak közötti megbékélést és kiengesztelődést.

A gyarmatosítás öröksége – mely továbbra is alapvetően fontos hatással van a bennszülöttek politikai, társadalmi és gazdasági életkörülményeire; a kanadai társadalomban régtől fogva és még ma is élő toposzok – melyek ideológiai alapjai (voltak) a bennszülöttekkel szemben alkalmazott kormánypolitikának, elméleti és gyakorlati szempontból egyaránt; valamint a gyarmatosítás (illetve kifejezetten a bentlakásos iskola-politika) öröksége – melynek hatása nagy részben magyarázatul szolgálhat a bennszülöttek mai egészségi állapotára vonatkozólag.

Mindezen tényezők befolyásolják a kiengesztelés kényszerűen betartandó módszereit: Kanadában, a súlyos igazságtalanság közepette, melynek továbbra is álló oszlopai a meg nem oldott földjogi viták, illetve a szegénység és a szociális védőháló elrongyolódása – a társadalom különböző szegmenseinek tisztán pszichológiai alapon való egymáshoz közelítése hiú ábránd.

Társadalmi és vallási vezetők, továbbá egyéb kulcsszemélyek nyilvános felelősségvállalása és alázatos bocsánatkérése nélkül az *alárendelt bennszülött*-képet társadalmi szinten igen nehéz lenne eloszlatni, tiszteletre méltó vezetők bocsánatkérése és kisemizetteket-megalázottakat megkövető magatartása azonban új közös társadalmi narratívát fogalmaz meg és tesz szemlélhetővé.

A TRC feladata nem egyszerűen az, hogy bennszülött gyógyulni vágyók számára megfelelő és hatékony módszereket dolgozzon ki és tegyen hozzáférhetővé – méghozzá

nem pusztán fehérek által az iskolában megalázott vagy bántalmazott gyerekek gyógyítására, de például ott tanuló indián gyerekek,⁷⁷ vagy a tanulmányi idő leteltével az otthon hagyott felnőttek által (is) bántalmazottak és megnyomorítottak segítésére, hanem az is, hogy a bennszülött és nem-bennszülött népesség közötti magasabb szintű kommunikációt segítse elő.

Nemcsak a bezárt gyermekek,⁷⁸ de a kizárt felnőttek is gyógyulásra szorulnak.⁷⁹

„Az áldozat és az elkövető is megsebződik... Másképpen, persze... Bár más-képpen sebzettek, a sérelmeiket-fájdalmaikat ugyanúgy átadják a következő nemzedéknek. A sértést osztónak nehéz elismernie, hogy ő maga is sebesült.”

Még az a jó, hogy a kanadai TRC-nek nem kell messzire mennie, hogy hatékony közösségépítő gyakorlatot találjon – Kanadában több olyan őslakosok által föllállított és üzemeltetett egészség-központ létezik, mely modellül szolgálhat (és szolgál is). A TRC voltaképpeni feladata ezzel kapcsolatban tehát nem az, hogy működő modellt dolgozzon ki, hanem, hogy meggyőzze a kormányt, ne akadályozza tovább azok működését és hagyja, hogy (továbbra is) sugárzó szellemi központok legyenek.⁸⁰ A kanadai szociológusok, mentálhigiénés szakemberek és pszichológusok nagyon is tisztában vannak az-
al, hogy vannak olyan helyek, ahol egyének, családok, közösségek épülnek. Az igazi kérdés az, akarják-e hagyni.⁸¹

Bennszülött gyógyítási gyakorlatoknak a TRC eszközrendszerébe emelése társadalmi szinten is érvényt szerezne az őslakosok gazdag kulturális örökségének, és segítené, a kiengesztel(őd)ést.⁸²

„Két különböző filozófiáról van itt szó, melyek mentén radikálisan elkülönült egymástól a föld népe és azok az idegenek, akik Európából jöttek ide. Az egyik eszmerendszer a materializmus ideológiáján szerveződött: a föld tulajdonjogán és tárgyak birtoklásán... Az ősidőktől fogva itt élő népek bölcséletét az időnélküliség, az összhang, a Teremtés ereje alakították, valamint az emberiség helye és célja mindebben.”

A társadalmi megbékélést és kiengesztelődést elősegítő bizottságok eszmeisége az észak-amerikai őslakosok bölcséletében is alapvetően fontos erkölcsi alappatra épít, melyben a helyreállító igazságszolgáltatás⁸³ (restorative justice) a megsebzett kapcsolatok újraépítését jelenti.⁸⁴

Mivel a világot az őslakosok filozófiája kapcsolati rendszerek rendszereként értelmezi, etikájuk az emberek közötti egymástól függés és összekapcsoltság (interconnectedness) filozófiai síkján közelít a rossz-okozáshoz.⁸⁵ Amikor a rosszat elkövetik, az abból fakadó sérülés a kapcsolatok rendszerén végighullámszik⁸⁶ és az áldozat(ok)on kívül a sérülés okozóját, mindőjük családjait, kapcsolatait és közösségeit is érinti, végül tehát az egész társadalomra hat. A sértésből származó rossz-okozás alapvetően a kapcsolatokat sérti, ez nem jelenti azonban azt, hogy az egyének által elszenvedett bántalom lényegtelen lenne – azokat pontosan meg kell nevezni, fel kell tárni és meg kell érteni.

A helyreállító igazságszolgáltatás újraépítő jellege nem azt jelenti,⁸⁷ hogy a dolgokat olyaná kell újateremtenünk, mint amilyenek a sértés elkövetése előtt voltak; nem a múltra irányul, hanem egy olyan, a mostanítól különböző jövőt igyekszik felépíteni, mely a felek közti kölcsönös tiszteletre és egymás méltóságának elfogadására épít.⁸⁸

Elsődleges célja nem a személyes kapcsolatok újjáépítése – bár ez egyáltalán nem idegen tőle és ezen keresztül valósul meg –, hanem a társadalmi kapcsolatok megjavítása; azon igyekszik, hogy olyan körülményeket teremtsen, melyek közepette minden fél értelmes, igazságos és békés együttélést valósíthat meg – végső célja tehát a kapcsolati mezők újraépítése.

A megbékélést előkészítő és segítő bizottság azzal, hogy a régi rossz-okozások tényét, okait és kapcsolati hálókra vonatkozó következményeit megpróbálja feltárni, a lehetőségét teremti meg annak, hogy a felek egy közös folyamatban együtt elköteleződjenek és az eddigtilt különbözőképpen akarjanak együtt élni a jövőben.

A TRC az igazmondást az újraépítendő kapcsolatok alapvető követelményeként értelmezi. Ez megköveteli, hogy minden érintett fél önszántából vegyen részt a folyamatban, azzal az elköteleződéssel, hogy igazat fog mondani, mikor elősorolja mindazokat a sérüléseket, melyeket elszenvedett; gyógyulási szükségleteiről számot ad és a kapcsolat-építésben elköteleződik.

Noha a folyamatban az igazság alapvetően fontos, ahhoz, hogy a megbékülést elérjük, az igazság akadályozhatja a kapcsolatok újjáépítését. A különböző szemléletmódok és tapasztalatok sokszor bajossá teszik az egyetlen, egyértelmű és teljes igazság kapcsolat-építésben betöltött segítő szerepét. A megbékéléshez csak *egy olyan* igazság lesz hatékony, mely képes magára öltetni a kölcsönös függésünkből és egymásrautaltságunkból fakadó összetettséget; a megbékélést a viszonylagos igazság (relational truth)

segíti legjobban – ez nyilvánvalóan nem jelenti azt persze, hogy minden igazság viszonylagos. A bíró, mikor a hagyományos büntetőjogi gyakorlat során ítéletet hoz, az igazság valamelyik összetevő szegmensét fontosság szempontjából a többi részszerzőpont elé helyezi; a kiengesztelődést elősegítő bizottság nincs bírói joggal felruházva, és egy egészséges társadalom építésének irányába mutató közös megbékélés-keresés során nem is teheti meg, hogy az igazság többszörösen összetett és sokszor bonyolult szerkezetét figyelmen kívül hagyja.⁸⁹

A dél-afrikai TRC az igazság-fajták között megkülönböztette a kriminológiai, személyes vagy narratív, társadalmi és gyógyító-helyreállító (healing and restorative) igazság-fajtákat. Az utóbbi⁹⁰

„Segít elfogadtatni (establish) azt az igazságot, mely képessé teszi jóvátenni a múltban okozott kárt és megelőzni súlyos túlkapások jövőben való megismétlődését. Nem (volt) elégséges pusztán azt megállapítani, hogy mi az, ami történt. A tényyszerű, tárgyilagos tájékoztatás sem attól a módszertől nem elválasztható, mely annak megszerzésére vezetett, sem attól a céltől, aminek elérésére szolgál.”

A helyreállító igazságszolgáltatás, a múltban elkövetett harmónia-rontás tényén kívül annak körülményeit és okait is számba veszi, minél több érintett bevonásával – egyénekekkel, csoportokkal, közösségekkel, melyek/akik sérülést szenvedtek és akik/melyek érdeke a megbomlott egyensúly-helyzet orvoslása.

Az őslakos közösségekben régóta alkalmazott közösségépítés során a gyógyulást támogató felek találkozási – melyeknek megszervezése alapvető követelmény a folyamat során – lehetőséget teremtenek mindnyájuknak, hogy (kontextusba helyező és értelmező felkészítés után megszervezett találkozókon) megismerjék egymás narratíváit.⁹¹

A találkozók messze nem pusztán az áldozatokról szólnak, alapvető szerepük, hogy újraalkossák a közösséget és a bajt okozót támogassák ehhez való hozzájárulásában. A hangsúly a megtorlás helyett az újjáépítésen, az elkülönítés helyett az újraegyesítésen van – a sértést okozó, a károsult, a közösség együttes javára. A gyógyító igazság-építés tény- és okfeltáró szakasza mindig a közösség bevonásával és jelenlétében folyik, hiszen az egyén sérülése a közösség szövetét is roncsolja, végső soron pedig a társadalomra hat bomlasztóan; nem csak igazságot kell tenni, az is fontos, hogy az

igazságszolgáltatás nyilvános legyen, és a felek elköteleződése a közösség színe előtt, visszavonhatatlan formában történjen.

Az Indián Bentlakásos Iskolákban szerzett sebekből való gyógyuláshoz és a megbékélés felé vezető úton való előrehaladásra – a helyreállító igazságszolgáltatás szellemében – minél több érintett szabad, akaratlagos, részt vevő közreműködésére van szükség.⁹² A sérülés-okozók közül sokan már nem tudnak részt venni a közös építkező folyamatban. Akik nem akarnak, megtehetik, hogy távol maradnak, a részvétel – a gyógyító igazság szellemében – önkéntes. Az „intézményes összhang-zavarók” (a kormány és az egyházak), melyek az Indián Bentlakásos Iskolákról szóló Megállapodási Szerződés⁹³ szellemében mentességet élveznek a polgári és büntetőjogi felelősségre vonás alól – legalábbis a részt vevő túlélőkkel kapcsolatosan – nem kötelezhetőek tehát arra, hogy részt vegyenek a folyamatban; ugyanezen szerződésben elkötelezték azonban magukat a részvétel mellett.

A bentlakásos iskola-politika háromfázisú gyakorlata – elválasztani a bennszülött gyermeket szüleinek és közösségének hatásaitól; a gyarmati társadalom értékei, hit- és szokásrendszere mentén reszocializálni; majd mikor az új értékrendre szoktatás véget ért, beolvasztani őket az új világba⁹⁴ – nyolcvanhat esztendeig (lásd az első fejezetet) kormányprogram volt Kanadában. Az Indián Bentlakásos Iskolák múltját feldolgozó Társadalmi Kiengesztelődést Elősegítő Bizottság (többek között) azzal a küldetéssel ruháztatott fel, hogy a társadalmi közvéleményt a levéltárak feldolgozását végző kutatók és a média bevonásával széleskörűen tájékoztassa minden működésével kapcsolatos eredményéről. A gyarmatosítás történetének tanulmányozása, a veszteségek elsiratása, a hagyományos értékekhez és kultúrához való visszafordulás mára a gyógyítási folyamat elfogadott állomásai lettek. A bentlakásos iskolákban megélt tapasztalatok feltárása nem egyszerűen a múlt történéseit tagadó fázis meghaladása,⁹⁵ de az egyéneknek a gyógyulásban való elköteleződésének katalizátora is.⁹⁶

„Minél többet tudok meg erről az egészlől (az Indián Bentlakásos Iskolákról – NT), annál inkább látom, hogy milyen hatást tett ez az én életem alakulására. Minél inkább előrehaladok a gyógyulás útján, minél többet tudok meg magamról, annál inkább látom, hogy milyen hatással lesz mindez a még meg nem született unokáim sorsára is...

Azzal, hogy gyógyultam, képes lettem elfogadni a származásomat, azt, hogy honnan jövök (embrace my heritage and my culture), a népemet, elkezdett érdekelni a gyerekeim sorsa és remélem, azon keresztül, hogy tanulok, képes le-

szek segíteni másoknak... és minden tölem telhetőt meg fogok tenni, hogy ezt megtanítsam a gyerekeimnek.”

Az igazság feltárása és a kiengesztelődés előkészítése különböző, mégis egyaránt fontos feladatkörök a TRC munkájában. Az Indián Bentlakásos Iskolákban történt események feltárása nagy erővel folyik, a bizottság – egyrészt, hogy politikai függetlenségét megőrizze, másrészt, hogy közelebb legyen célcsoportjához – 2010 őszén költöztette át a fővárosból Winnipegbe logisztikai bázisát. A nagyobb probléma, úgy tűnik, a megbékélés-előkészítéssel van. A nehézségek egyike abból ered, hogy a bizottság megbízó alapokiratában nincs pontosan körvonalazva, hogy a „kiengesztelődés” mit is jelent. A legszorosabb meghatározás erre vonatkozólag a bevezető részben áll – e szerint:⁹⁷

„közös tapasztalataink igazsága segít majd bennünket abban, hogy egymás iránti lojalitásunk megnövekedjék és megkezdjük közös utunkat a kiengesztelődés felé.”

A Benniszülötteket Gyógyító Alapítvány vezetésével 1998 óta folyó kutatás az egyéni gyógyulás útján négy fázist különböztet meg⁹⁸ – az egyes ember gyógyulása azonban nem feltétlenül a szabott sorrendben bontakozik ki. A fájdalmas vagy elfojtott emlékek fojtó öleléséből való szabadulás az érzelmi bilincs felismerésével kezdődik – az egyén rájön, hogy valami fogva tartja gondolatait, blokkolja érzelmeit. A probléma tudatosítása utáni emlékezés és gyász állapotában meghatározó a kultúra óvőereje, a tiszteletre méltó öregek (Elder) vezetésével. A harmadik periódus – az új vagy megújított kapcsolatok építésének és az egészséges életmód kialakításának szakasza – után a gyógyuló egyén gyakran szükségét érzi annak, hogy növekvő életerejét és érzelmi frissességét megossza családtagjaival, ismerőseivel. Néhányan – akik képesek megbocsátani az őket megnyomorítóknak – ekkor élik át az igazi felszabadulást.

A közösségi gyógyulás, mint a kutatásokból mára kiderült, ugyanúgy négy szakaszban bontakozik ki, mint az egyéni.

Az elsőben a válság és kábultság-ernyedtség szakaszában van a közösség, az emberek legnagyobb része bomlasztó-romboló viselkedésformát mutat, a közösségben ez általában teljesen elfogadott magatartás. A jobb jövő lehetőségét egy egymást segítő – és a gyógyulás útján járó – egyénekből álló közösség mutatja föl. A második szakaszban a gyógyulási folyamat felgyorsul, a lelkesedés ragályos, közösség-központú gyógyítási

gyakorlatok állandósulnak. A harmadik fejlődési lépcsőfokon a fejlődés meglassul, a vér megsűrűsödik, a buzgalom elhal, a szervezők kiégtek. A korábban titokban tartott szenvedélyekre, (fiatalkori) bűnökre fény derül, az elégtelen infrastruktúra, a szűkös anyagi források megakasztják a kibontakozást. Ahhoz, hogy a közösség újrakezdeni legyen képes, rendszerszerű támogatás szükséges. Az utolsó szakasz, ahol egészséges emberek erőteljes társadalmakban tevékenykednek, csak akkor megközelíthető, ha a csoportos gyógyítást a közösség fejlesztésének rendelik alá – oktatásfejlesztés, munkahelyteremtés, gazdasági talpra állás és megerősödés szükséges. Az egyéni, közösségi és társadalmi gyógyulás színterén hasonlóan érvényes szabály, hogy a fejlődés sosem lineáris, a vissza-visszacúszás a folyamat természetszerű velejárója.

A társadalmi gyógyulás első szakaszában – épp, mint az előző két körben – az egyéni és kulturális otthonosság/biztonság-érzés elengedhetetlen érzelmi segítség a fejlődéshez. Az össznépszerűség színe előtt megvalósult bocsánatkérés csökkenti az újabb sértés kockázatát és társadalmi kohéziós erőként működik. Alapszinten ez a kormány és az egyházak részéről a túlélők felé mutatott gesztus, de ennek nemzedékeken átívelő hatása is jelentős, hiszen a változtatás igénye és új kapcsolatok kiépítésének lehetősége mindenkin és minden szinten végighullámszik – egy-egy pontból kifelé, megannyi kört alkotva. A második szakaszt – mely az egyéni gyógyulás szintjén a felejtéssel elnyomott fájdalomtól való megszabadulással kezdődik, közösségben pedig gyógyulásra hívást jelent – társadalmi szinten a kárpótlás, jóvátétel, a problémaérzékenység és -tudatosság növelése kíséri. A bentlakásos iskolák diákjai közül mára a legtöbben elköltöttek már Egységes Tapasztalati Juttatásukat (Common Experience Payment – CEP) – a dollár-ezrek nem feltétlenül segítették a gyógyulást.⁹⁹ A harmadik szakaszban – az elkötelezett kevesek kifulladásának, kimerülésének idején – a kis közösség, a társadalom intézményszerű külső segítséget igényel. Közösségi-társadalmi kezdeményezések – melyeknek célja az egyensúly és az életerő helyreállítása – olyan közösségfejlesztő programok mentén működnek, melyeket azért hoztak létre, hogy támogassák az egészséggügyet, az oktatást, a fiatalok munkaerő-piaci esélyeit és a közbiztonságot.¹⁰⁰

Az elmúlt tizenöt évben az egészségügyi fejlesztések alakulását figyelemmel kísérő jelentések¹⁰¹ egyértelműen arról számoltak be, hogy az őslakosok marginalizációja, önbizalomhiánya és szegénysége fölszámolásának irányába ható legfontosabb módszer

a közösségi kezdeményezések eredményeinek kiemelése, illetve azok anyagi támogatása.

Kétségtelen, ma Kanadában bizonyos közösségek bizonyos csoportjai eljutottak a közösségi fejlődésnek arra a fokára, ahol elkötelezett vezetők – főleg tiszteletreméltó öregek (Elder) – irányításával fejlesztés-gyógyítás folyik.¹⁰²

Egyes túlélők eljutottak a megbocsátásig, mások békét találtak magukban, közösség-fejlesztők építő programokat terveztek és ültettek gyakorlatba, sokan anyanyelvüket tanulják újra,¹⁰³ nők kezdik újra megtalálni megbecsült helyüket közösségeikben,¹⁰⁴ férfiak szülőszerepre felkészítő foglalkozásokon vesznek részt.¹⁰⁵ Nők és férfiak számára szerte az országban nyíladozik a tér – családi kapcsolatok elevenednek meg, szelídül a világ. Mások érzelmei fagyottak, mint gyerekkoruk óta mindig, sokan félnek, nem mernek hinni. A megbocsátás nehéz feladat, bizonytalan jövőbe vezet, hiszen felszabadítja a harmónia-rontót, lelőki válláról a szégyen és a bűn terhét, viszont „felszabadulást hoz annak is, aki megbocsát – félelemben és gyengeségtudatban gyökerező haragja és neheztelése semmivé lesz.”¹⁰⁶

Hogy a társadalmi kiengesztel(öd)ést előkészítő bizottság – mely a TRC-kkel szemben eddig alkalmazott általános gyakorlattól eltérően nem maximum egy, hanem öt éves szolgálati időszakra kapott felhatalmazást – képes lesz-e majd a kanadai társadalom nem-bennszülött tagjait is megérteni,¹⁰⁷ annak esélyét szolgáltatja majd vagy lehetetleníti el, hogy a kibékülés elkezdődhessen Kanadában – és annak példájára alapozva egyebütt a világban. A jelenkori és a jövőendő hét nemzedék javára.

Jegyzetek a hetedik fejezethez

1 Minow, Martha: *Between Vengeance and Forgiveness*. Boston: Beacon Press. 1998. p. 14.

2 <http://www.laa.gov.nl.ca/laa/naws/pdf/nwac-unpfii.pdf> (letöltve az internetről 2011 januárjában)

3 Ennek oktatási aspektusaival kapcsolatban lásd: Wotherspoon, Terry és Schissel, Bernard: *Marginalization, Decolonization and Voice: Prospects for Aboriginal Education in Canada*, Discussion Paper, Pan-Canadian Education Research Agenda, Council of Ministers of Education, 1998.

4 Ezzel kapcsolatban lásd: Menzies, Peter: *Homeless Aboriginal Men: Effects of Intergenerational Trauma*. In: Hulchanski, J. David; Campsie, Philippa; Chau, Shirley; Hwang, Stephen; Paradis, Emily (szerk.): *Finding Home: Policy Options for Addressing Homelessness in Canada* (e-book), Chapter 6.2. Toronto: Cities Centre, University of Toronto.

<http://www.homelessshub.ca/ResourceFiles/Documents/6.2%20Menzies%20-%20Homeless%20Aboriginal%20Men.pdf> (letöltve az internetről 2011 januárjában)

5 Az 1940-es években nagyjából kilencezer bennszülött gyerek járt bentlakásos iskolába, ma a közösségeiken kívül gondozottak száma huszonhétezer.

Blackstock, Cindy: *Reconciliation Means Not Saying Sorry Twice: Lessons from Child Welfare in Canada*, p. 168. In: Castellano, Marlene Brant; Archibald, Linda és DeGagné, Mike: *From Truth to Reconciliation – Transforming the Legacy of Residential Schools*, Aboriginal Healing Foundation Research Series, 2008.

6 Ibid. 165.

7 Ibid. 168.

8 Blackstock, Cindy és Trocmé, Nico: *Community-based Child Welfare for Aboriginal Children: Supporting Resilience through Structural Change*, Social Policy Journal of New Zealand, 24, 2005. márciusi szám, pp. 12-33.

Az előadás olvasható online: http://www.mcgill.ca/files/crcf/2005-Community-Based_Welfare_Aboriginals.pdf (letöltve az internetről 2011 januárjában)

9 Ross, Rupert: *Telling Truths and Seeking Reconciliation: Exploring Challenges*, p. 170. In: Castellano, Marlene Brant; Archibald, Linda és DeGagné, Mike: *From Truth to Reconciliation – Transforming the Legacy of Residential Schools*, Aboriginal Healing Foundation Research Series, 2008.

10 <http://www.thecanadianencyclopedia.com/index.cfm?PgNm=TCE&Params=A1ARTA0001322> (letöltve az internetről 2011 januárjában)

11 Morse, Bradford W.: Reconciliation possible? Reparations essential. p. 237. In: Castellano, Marlene Brant; Archibald, Linda és DeGagné, Mike: From Truth to Reconciliation – Transforming the Legacy of Residential Schools, Aboriginal Healing Foundation Research Series, 2008.

12 www.ahf.ca/downloads/truth-to-reconciliation.pdf. p. 237. (letöltve az internetről 2011 januárjában)

13 <http://www.canlii.org/en/ca/laws/stat/sc-1991-c-8/latest/sc-1991-c-8.html> (letöltve az internetről 2011 januárjában)

14 Morse, Bradford W.: Reconciliation possible? Reparations essential. p. 238. In: Castellano, Marlene Brant; Archibald, Linda és DeGagné, Mike: From Truth to Reconciliation – Transforming the Legacy of Residential Schools, Aboriginal Healing Foundation Research Series, 2008.

15 Ibid.

16 Ibid. 239-240.

17 <http://www.canlii.org/en/ca/laws/stat/sc-2005-c-52/latest/sc-2005-c-52.html> (letöltve az internetről 2011 januárjában)

18 Morse, Bradford W.: Reconciliation possible? Reparations essential. p. 240. In: Castellano, Marlene Brant; Archibald, Linda és DeGagné, Mike: From Truth to Reconciliation – Transforming the Legacy of Residential Schools, Aboriginal Healing Foundation Research Series, 2008.

19 Ibid. 241.

20 Archibald, Linda: Decolonization and Healing: Indigenous Experiences in the United States, New Zealand, Australia and Greenland, The Aboriginal Healing Foundation Research Series, 2006. p. iv.

21 Rice, Brian és Snyder, Anna: Reconciliation in the Context of a Settler Society: Healing the Legacy of Colonialism in Canada, p. 55. In: Castellano, Marlene Brant; Archibald, Linda és DeGagné, Mike: From Truth to Reconciliation – Transforming the Legacy of Residential Schools, Aboriginal Healing Foundation Research Series, 2008.

22 Ibid. 58.

23 http://www.un.org/esa/socdev/unpfii/documents/DRIPS_en.pdf (letöltve az internetről 2011 januárjában)

24 Waziyatawin: You Can't Un-Ring a Bell: Demonstrating Contrition through Action, pp. 197-198. In: Younging, Gregory; Dewar, Jonathan és DeGagné, Mike (szerk.): Response,

Responsibility, and Renewal – Canada's Truth and Reconciliation Journey, Aboriginal Healing Foundation, 2009.

25 Émile Durkheim francia szociológus értekezett először erről tudományos szempontból. Lásd: Durkheim, Émile: *Le suicide. Etude de sociologie*, Paris, 1897.

http://classiques.uqac.ca/classiques/Durkheim_emile/suicide/suicide.html (letöltve az internetről 2011 januárjában)

Ezzel kapcsolatban lásd: Hodgson, Maggie: *Reconciliation: A Spiritual Process*, p. 366. In: Castellano, Marlene Brant; Archibald, Linda és DeGagné, Mike: *From Truth to Reconciliation – Transforming the Legacy of Residential Schools*, Aboriginal Healing Foundation Research Series, 2008.

26 A Mount Cashel árvaházban történt eset világszerte nagy port vert fel; ennek (angol nyelvű) televíziós összefoglalását lásd: <http://www.equalparenting-bc.ca/testimonials/carle-shane-mount-cashel.htm> (letöltve az internetről 2011 januárjában)

27 A PTSD-t leírt formában először az Amerikai Pszichológiai Egyesület Diagnosztikai és Statisztikai Kézikönyvében diagnosztizálták 1980-ban.

<http://www.healing-arts.org/tir/n-r-rothschild.htm> (letöltve az internetről 2011 januárjában)

Ezzel kapcsolatban magyarul lásd például: Hupucz, Petronella: A poszttraumás stressz szindróma jelentősége a perinatalis időszakban, In: *Nőgyógyászati és Szülészeti Továbbképző Szemle*, 2009. 2. szám pp. 44-48.

28 Herman, Judith: *Trauma and Recovery, The aftermath of violence from domestic abuse to political terror*, New York: Basic Books, 1992.

29 1986: a United Church of Canada; 1991: a Szeplőtelen Szűz Missziós Oblátusai (OMI) katolikus szerzetesrend kanadai elöljárója; 1993: az Anglikán Egyház; 1994: a Presbiteriánus Egyház; 1998: a United Church újra.

Ezzel kapcsolatban lásd: <http://www.cbc.ca/canada/story/2008/05/16/f-timeline-residential-schools.html> (letöltve az internetről 2011 januárjában)

30 Duran, Eduardo és Duran, Bonnie: *Native American Postcolonial Psychology*, State University of New York, 1995.

31 Rice, Brian és Snyder, Anna: *Reconciliation in the Context of a Settler Society: Healing the Legacy of Colonialism in Canada*, p. 55. In: Castellano, Marlene Brant; Archibald, Linda és DeGagné, Mike: *From Truth to Reconciliation – Transforming the Legacy of Residential Schools*, Aboriginal Healing Foundation Research Series, 2008.

32 Lásd ezzel kapcsolatban: Ross, Rupert: *Telling Truths and Seeking Reconciliation: Exploring Challenges*, p. 150. In: Castellano, Marlene Brant; Archibald, Linda és DeGagné,

Mike: From Truth to Reconciliation – Transforming the Legacy of Residential Schools, Aboriginal Healing Foundation Research Series, 2008.

33 Hawkeye Robertson, Lloyd: The Residential School Experience: Syndrome or Historic Trauma, Pimatisiwin: A Journal of Indigenous and Aboriginal Community Health, 4, 1, 2006. pp. 8-9.

34 Corrado, R. R. és Cohen, I. I.: Mental Health Profiles for a Sample of British Columbia's Survivors of the Canadian Residential School System, Ottawa, Aboriginal Healing Foundation, 2003.

35 Robertson, Lloyd Hawkeye: The Residential School Experience: Syndrome or Historic Trauma, Pimatisiwin 4, 1, 2006. p. 12.

36 Wesley- Cynthia C. és Esquimaux, Magdalena Smolewski: Historic Trauma and Aboriginal Healing, Aboriginal Healing Foundation, 2004. p. iv.

37 Ibid. 1.

38 Younging, Gregory: Inherited History, International Law and the UN Declaration, p. 327. In: Castellano, Marlene Brant; Archibald, Linda és DeGagné, Mike: From Truth to Reconciliation – Transforming the Legacy of Residential Schools, Aboriginal Healing Foundation Research Series, 2008.

39 Kellermann, egy jeruzsálemi pszichiáter így írja le egyik páciense álmát:

„A pincékben katonák elöl bújkálok – keresnek. Teljesen előtt a kétségbeesés, tudom, ha megtalálnak, itt helyben lelőnek... Aztán sorban állok, válogatnak közülünk; az égő hús szaga a levegőben, lövéseket hallok. Arc nélküli és éhező emberek csíkos egyenruhában menetelnek a krematórium felé. Majd egy gödörben vagyok, mely tele van csonttá fogyott tetemekkel. Kétségbeesetten próbálom eltemetni a holttesteket, bele a sárba, de egy-egy végtag újra és újra kitüremkedik a nyirkos földből, és mindannyiszor a felszínre jön. Bűnösnek érzem magam, azért ami történt, bár nem tudom, miért. Csuromvizesen ébredek, és hirtelen eszembe jut, hogy ilyen álmaim mindig is voltak, kicsi korom óta. Egy élethosszig tartó gyász-úton egyre csak visszajárok a holtak közé; a második világháborús temetőkbe a halottakhoz egy levethetetlen gyászba öltözve mindazokért, akik jeletlen sírokba tértek.”

A beteg nem volt holokauszt túlélő. Anyja Auschwitz-Birkenauban volt a viláégés alatt, ő maga jóval a háború után született és Közép-Európától messze nőtt föl.

Wesley-Esquiaux Cynthia C. és Smolewski, Magdalena (Historic Trauma and Aboriginal Healing, The Aboriginal Healing Foundation Research Series, Aboriginal Healing Foundation, 2004. p. 72.

40 Yellow Horse Brave Heart, Maria: The Historical Trauma Response among Natives and its Relationship with Substance Abuse: a Lakota illustration, *Journal of Psychoactive Drugs*, 2003. 35, 1, p. 7.

41 Ezzel kapcsolatban lásd: Duran, Eduardo és Duran, Bonnie: *Native American Postcolonial Psychology*, State University of New York Press, 1995. és

Wesley-Esquiaux, Cynthia C. és Smolewski, Magdalena: *Historic Trauma and Aboriginal Healing*, The Aboriginal Healing Foundation Research Series, Aboriginal Healing Foundation, 2004.) és

Yellow Horse Braveheart, Maria: <http://opi.mt.gov/PUB/PDF/IndianEd/Ottenbacher.pdf> (letöltve az internetről 2011 januárjában) és

Nebelkopf, Ethan és Phillips Marie (szerk.): *Healing and Mental Health for Native Americans – Speaking in Red*, AltaMira Press, Walnut Creek, 2003. pp. 7-18.

42 Wesley-Esquiaux, Cynthia C. és Magdalena Smolewski: *Historic Trauma and Aboriginal Healing*, Aboriginal Healing Foundation, 2004. p. iv.

43 Castellano, Marlene Brant: *Final Report of the Aboriginal Healing Foundation, Volume I. A Healing Journey: Reclaiming Wellness*, 2006. p. 202.

44 Robertson, Lloyd Hawkeye: *The Residential School Experience: Syndrome or Historic Trauma*, Pimatisiwin 4, 1, 2006. p. 16.

45 Castellano, Marlene Brant: *A Holistic Approach to Reconciliation: Insights from Research of the Aboriginal Healing Foundation*. p. 388. In: *From Truth to Reconciliation – Transforming the Legacy of Residential Schools*, Aboriginal Healing Foundation Research Series, 2008.

46 National Archives of Canada, Indian Affairs file: RG 10, Volume 6001, File 1-1-1, part 4. Idézi: Castellano, Marlene Brant: *Final Report of the Aboriginal Healing Foundation, Volume I. A Healing Journey: Reclaiming Wellness*, 2006. p. 1.

47 *A Holistic Approach to Reconciliation: Insights from Research of the Aboriginal Healing Foundation*, p. 389. In: Castellano, Marlene Brant; Archibald, Linda és DeGagné, Mike: *From Truth to Reconciliation – Transforming the Legacy of Residential Schools*, Aboriginal Healing Foundation Research Series, 2008.

48 A ma nyocvanezerre becsült létszámú Indián Bentlakásos Iskolákat megjárt túlélő közül naponta öt-hat hal meg – az idő eljárt felettük.

Ezzel kapcsolatban lásd: <http://www.cpsa-acsp.ca/papers-2009/Changfoot.pdf> (letöltve az internetről 2011 januárjában)

49 A Holistic Approach to Reconciliation: Insights from Research of the Aboriginal Healing Foundation, p. 389. In: Castellano, Marlene Brant; Archibald, Linda és DeGagné, Mike: From Truth to Reconciliation – Transforming the Legacy of Residential Schools, Aboriginal Healing Foundation Research Series, 2008.

50 Kirmayer, Laurence J.: Landscapes of Memory: Trauma, Narrative, and Dissociation. In Antze, P. és Lambek, M. (szerk.): Tense Past: Cultural Essays in Trauma and Memory. London, UK: Routledge, 1996. p. 190. Idézi: Castellano, Marlene Brant; Archibald, Linda és DeGagné, Mike: From Truth to Reconciliation – Transforming the Legacy of Residential Schools, Aboriginal Healing Foundation Research Series, 2008. p. 406.

51 Ezzel kapcsolatban lásd például a Healing Word című AHF-kiadású internetes újságot. www.ahf.ca/downloads/healing-words-v6n2.pdf (letöltve az internetről 2011 januárjában)

52 Lásd az első fejezetet.

53 Rice, Brian és Snyder, Anna: Reconciliation in the Context of a Settler Society: Healing the Legacy of Colonialism in Canada, p. 45. In: Castellano, Marlene Brant; Archibald, Linda és DeGagné, Mike: From Truth to Reconciliation – Transforming the Legacy of Residential Schools, Aboriginal Healing Foundation Research Series, 2008.

54 Canada's Truth and Reconciliation Commission for Indian Residential Schools: Whose Truth? Whose Reconciliation? Presented at the Annual Meeting of the Canadian Political Science Association, 2009.

Az előadás megtekinthető online: <http://www.cpsa-acsp.ca/papers-2009/Changfoot.pdf>. p. 5. (letöltve az internetről 2011 januárjában)

Ezzel kapcsolatban lásd még: http://www.anglican.ca/rs/history/news/poll_1.htm (letöltve az internetről 2011 januárjában)

55 Lásd ezzel kapcsolatban például: <http://turtleisland.org/healing/infopack5a.htm> (letöltve az internetről 2011 januárjában) és

Castellano, Marlene Brant: Final Report of the Aboriginal Healing Foundation, Volume I. A Healing Journey: Reclaiming Wellness, 2006. p. 1.

56 Royal Commission on Aboriginal Peoples. Report of the Royal Commission on Aboriginal Peoples. Volume 1: Looking Forward, Looking Back, Ottawa, ON: Minister of Supply and Services Canada, 1996. p. 603. Idézi: Dussault, René: Reconciliation: The Only Way forward to Fair and Enduring Coexistence, p. 32. In: Younging, Gregory; Dewar, Jonathan és DeGagné,

Mike (szerk.): Response, Responsibility, and Renewal – Canada's Truth and Reconciliation Journey, Aboriginal Healing Foundation, 2009.

57 Rice, Brian és Snyder, Anna: Reconciliation in the Context of a Settler Society: Healing the Legacy of Colonialism in Canada, p. 47. In: Castellano, Marlene Brant; Archibald, Linda és DeGagné, Mike: From Truth to Reconciliation – Transforming the Legacy of Residential Schools, Aboriginal Healing Foundation Research Series, 2008.

58 http://www.ictj.org/static/Factsheets/ICTJ_CanadaTRCChallenges_fs2008.pdf (letöltve az internetről 2011 januárjában)

59 Harrison, Peter: Dispelling Ignorance of Residential Schools, p. 152. In: Younging, Gregory; Dewar, Jonathan és DeGagné, Mike (szerk.): Response, Responsibility, and Renewal – Canada's Truth and Reconciliation Journey, Aboriginal Healing Foundation, 2009.

60 <http://www.residentialschoolsettlement.ca/settlement.html> (letöltve az internetről 2011 januárjában)

61 A TRC-k történetének rövid (angol nyelvű) összefoglalását lásd: Commissioning Justice: Truth Commissions and Criminal Justice, Amnesty International, 2010.

<http://www.amnesty.org/en/library/asset/POL30/004/2010/en/1f74d7de-f82d-4942-8b3a-a5f8f7858d77/pol300042010en.pdf> (letöltve az internetről 2011 januárjában)

62 Európában – főleg német nyelvterületen – használt a TRC-k filozófiájához közelítő fogalom a „Vergangenheitsbewältigung.” A német fogalom értelmezési tartományába tartozó gyakorlat már az észak-amerikai földrészen is megjelent és párhuzamosan él az igazság és megbékélés tanácsok praxisával.

<http://www.philosophy.northwestern.edu/people/facDocuments/McCarthy/McCarthy%20Politics%20of%20the%20Memory%20of%20Slavery.htm> (letöltve az internetről 2011 januárjában)

63 Rice, Brian és Snyder, Anna: Reconciliation in the Context of a Settler Society: Healing the Legacy of Colonialism in Canada, p. 48. In: Castellano, Marlene Brant; Archibald, Linda és DeGagné, Mike: From Truth to Reconciliation – Transforming the Legacy of Residential Schools, Aboriginal Healing Foundation Research Series, 2008.

64 Az ENSZ kapcsolatfelmérő biztosa, Rodolfo Stavenhagen 2006-os jelentésében Kanada államnak bennszülött népeivel folytatott viszonyát elemezve továbbra is folyó súlyos jogszétséket állapított meg és felszólította a kormányt, hogy alkalmazzon rendszerszerű (systemic) változásokat velük való kapcsolataiban.

Lásd: Rodolfo Stavenhagen: Report of the Special Rapporteur on the Situation of Human Rights and Fundamental Freedoms of Indigenous People: Mission to Canada, UN OHCHR, 61. ülés, UN Doc. E/CN.4/2005/88/Add.3.

http://lib.ohchr.org/HRBodies/UPR/Documents/Session4/CA/FNS_CAN_UPR_S4_2009_TheFirstNationsSummit_etal_JOINT.pdf (letöltve az internetről 2011 januárjában)

65 Ibid.

66 Rice, Brian és Snyder, Anna: Reconciliation in the Context of a Settler Society: Healing the Legacy of Colonialism in Canada, p. 46. In: Castellano, Marlene Brant; Archibald, Linda és DeGagné, Mike: From Truth to Reconciliation – Transforming the Legacy of Residential Schools, Aboriginal Healing Foundation Research Series, 2008.

67 A dél-afrikai TRC (1995) neve: Igazság. Út a megbékélés felé. (Truth: Road to Reconciliation)

Llewellyn, Jennifer: Bridging the Gap between Truth and Reconciliation: Restorative Justice and the Indian Residential Schools Truth and Reconciliation Commission, p. 187. In: From Truth to Reconciliation – Transforming the Legacy of Residential Schools, Aboriginal Healing Foundation Research Series, 2008.

68 http://www.ictj.org/static/Factsheets/ICTJ_CanadaTRCChallenges_fs2008.pdf (letöltve az internetről 2011 januárjában)

69 Renan, Ernest: What is a Nation? p. 145. In: Angel, Naomi: Reframing the Tolerant Nation: Truth and Reconciliation in Canada, 2009. p. 5.

A dolgozat elérhető angol nyelven a következő honlapon: http://www.irmgard-coninx-stiftung.de/fileadmin/user_upload/pdf/Memory_Politics/Workshop_2/Angel_Essay.pdf (letöltve az internetről 2011 januárjában)

70 Kirmayer, Laurence J.: Landscapes of Memory: Trauma, Narrative, and Dissociation. In: Antze, P. – Lambek, M. (szerk.), Tense Past: Cultural Essays in Trauma and Memory. London, UK: Routledge, 1996. p. 190. Idézi: Castellano, Marlene Brant; Archibald, Linda és DeGagné, Mike: From Truth to Reconciliation – Transforming the Legacy of Residential Schools, Aboriginal Healing Foundation Research Series, 2008. p. 406.

71 Az például, hogy 1991-ben százötvenezer bennszülött származású kanadai járt egyetemre – 1969-ben mindössze nyolcszáz – inkább sajnálkozás hangnemében megfogalmazott lekicsinylést vált ki az országban ma is – ez az arányszám az országos átlag alatt van.

Hodgson, Maggie: Reconciliation: A Spiritual Process, p. 378. In: Castellano, Marlene Brant; Archibald, Linda és DeGagné, Mike: From Truth to Reconciliation – Transforming the Legacy of Residential Schools, Aboriginal Healing Foundation Research Series, 2008.

72 Ezzel kapcsolatban lásd: Ralston, Saul John: Four Barriers to Paradigm Shifting, p. 312. In: Younging, Gregory; Dewar, Jonathan és DeGagné, Mike (szerk.): Response, Responsibility,

and Renewal – Canada's Truth and Reconciliation Journey, Aboriginal Healing Foundation, 2009.

73 Ralston, Saul John: Four Barriers to Paradigm Shifting, p. 315. In: Younging, Gregory; Dewar, Jonathan és DeGagné, Mike (szerk.): Response, Responsibility, and Renewal – Canada's Truth and Reconciliation Journey, Aboriginal Healing Foundation, 2009.

74 Lásd: Pryke, Kenneth G. és Soderlund, Walter C.: Profiles of Canada, Toronto, 2004. és Kainai Board of Education (et al.) Aboriginal Perspectives. Duval House Publishing, 2004. és Friesen, John W. és Friesen, Virginia Lyons: First Nations in the Twenty-First Century – Conemporary Educational Frontiers, Deitselig Enterprises, 2005.

75 Ezzel kapcsolatban lásd: Angel, Naomi: Reframing the Tolerant Nation: Truth and Reconciliation in Canada, 2009.

A dolgozat elérhető online a következő honlapon: http://www.irmgard-coninx-stiftung.de/fileadmin/user_upload/pdf/Memory_Politics/Workshop_2/Angel_Essay.pdf (letöltve az internetről 2011 januárjában)

76 Rice, Brian és Snyder, Anna: Reconciliation in the Context of a Settler Society: Healing the Legacy of Colonialism in Canada, p. 58. In: Castellano, Marlene Brant; Archibald, Linda és DeGagné, Mike: From Truth to Reconciliation – Transforming the Legacy of Residential Schools, Aboriginal Healing Foundation Research Series, 2008.

77 Sok közülük tavaly bántalmazott, idén agresszor vagy bántalmazott és bántalmazó egyszerre. Ezzel kapcsolatban lásd: Haig-Brown, Celia: Resistance and Renewal: Surviving the Indian Residential School, The Secwepemc Cultural Education Society, Vancouver, 1988.

78 Rice, Brian és Snyder, Anna: Reconciliation in the Context of a Settler Society: Healing the Legacy of Colonialism in Canada, p. 149. In: Castellano, Marlene Brant; Archibald, Linda és DeGagné, Mike: From Truth to Reconciliation – Transforming the Legacy of Residential Schools, Aboriginal Healing Foundation Research Series, 2008.

79 Chambers, Natalie A.: Reconciliation: A „Dangereous” Opportunity to Unsettle Ourselves, p. 294. In: Younging, Gregory; Dewar, Jonathan és DeGagné, Mike (szerk.): Response, Responsibility, and Renewal – Canada's Truth and Reconciliation Journey, Aboriginal Healing Foundation, 2009.

80 Rice, Brian és Snyder, Anna: Reconciliation in the Context of a Settler Society: Healing the Legacy of Colonialism in Canada, p. 152. In: Castellano, Marlene Brant; Archibald, Linda és DeGagné, Mike: From Truth to Reconciliation – Transforming the Legacy of Residential Schools, Aboriginal Healing Foundation Research Series, 2008.

81 Ross, Rupert: Telling Truths and Seeking Reconciliation: Exploring Challenges, p. 170. In: Castellano, Marlene Brant; Archibald, Linda és DeGagné, Mike: From Truth to Reconciliation – Transforming the Legacy of Residential Schools, Aboriginal Healing Foundation Research Series, 2008.

82. McKay, Stan: Expanding the Dialogue on Truth and Reconciliation – in a good Way, p. 104. In: In: Castellano, Marlene Brant; Archibald, Linda és DeGagné, Mike: From Truth to Reconciliation – Transforming the Legacy of Residential Schools, Aboriginal Healing Foundation Research Series, 2008.

83 Lásd ezzel kapcsolatban: Marshall, F. Tony: Restorative justice: An Overview, A report by the Home Office Research Development and Statistics Directorate, London, 1999.

A dolgozat elérhető online: <http://rds.homeoffice.gov.uk/rds/pdfs/occ-resjus.pdf> (letöltve az internetről 2011 januárjában),

magyarul röviden: <http://pszicho.btk.ppke.hu/diakelet/segedanyagok/szoczavar/tj.doc> (letöltve az internetről 2011 januárjában),

magyarul tudományos kötetben: A helyreállító igazságszolgáltatás európai jó gyakorlatai a büntetőeljárásban, Konferenciakötet, Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium. A kötet elérhető online: http://bunmegelozes.easyhosting.hu/dok/RJ_HUN.pdf (letöltve az internetről 2011 januárjában)

84 A fogalom Magyarországon is kezd ismertté lenni.

Ezzel kapcsolatban lásd például a következő honlapot a világhálón: <http://www.ndi-szip.hu/kefweb/Controls/Download.aspx?attld=7a18413e-14ee-4973-987d-4f9e883c9d9b> (letöltve az internetről 2011 januárjában) és

http://www.conversio.org.hu/index.php?option=com_content&task=view&id=29&Itemid=28#1.BEVEZET%C5%90%7Coutline (letöltve az internetről 2011 januárjában) és

http://bunmegelozes.easyhosting.hu/dok/b_ugyek_mediacio.pdf (letöltve az internetről 2011 januárjában)

85 Bár a „rossz-okozás” magyarul ez egy kicsit furcsán-idegenül hangzik, az összetett szót az angol (wrongdoing) és a magyar terminus hasonlóan filozófikus hangzása miatt választottam.

86 Silver, Jim; Ghorayshi, Parvin és Hay, Joan: In a Voice of their Own: Urban Aboriginal Community Development, Ottawa, 2006. p. 25.

87 A 'restorative' melléknév a 'restore' igéből származik, ennek gyökérjelentése „újraalkot”, „helyreállít”, tehát a feltételezés teljesen helyénvaló.

Vesd össze: Ország László: Angol-magyar nagyszótár, Akadémiai Kiadó.

88 Ezzel kapcsolatban lásd: Llewellyn, Jennifer: Bridging the Gap between Truth and Reconciliation: Restorative Justice and the Indian Residential Schools Truth and Reconciliation Commission, pp. 185-201. In: Castellano, Marlene Brant; Archibald, Linda és DeGagné, Mike: From Truth to Reconciliation – Transforming the Legacy of Residential Schools, Aboriginal Healing Foundation Research Series, 2008.

89 Ibid. 191.

90 Truth and Reconciliation Commission of South Africa: Volume 1: Truth and Reconciliation Commission of South Africa Report. Cape Town, SA: Juta & Co. Press. 1998.

Idézi Ibid. 192.

91 Ross, Rupert: Telling Truths and Seeking Reconciliation: Exploring Challenges, p. 151. In: Castellano, Marlene Brant; Archibald, Linda és DeGagné, Mike: From Truth to Reconciliation – Transforming the Legacy of Residential Schools, Aboriginal Healing Foundation Research Series, 2008.

92 Lásd ezzel kapcsolatban: Alfred Taiaiake előszavát p. ix-xii. In: Regan, Paulette: Unsettling the Settler Within – Indian Residential Schools, Truth Telling, and Reconciliation in Canada, UBC Press, Vancouver, 2010.

93 <http://www.residentialschoolsettlement.ca/Settlement.pdf> (letöltve az internetről 2011 januárjában)

94 National Archives of Canada, Indian Affairs file: RG 10, Volume 6001, File 1-1-1, part 4. Idézi: Castellano, Marlene Brant: Final Report of the Aboriginal Healing Foundation, Volume I. A Healing Journey: Reclaiming Wellness, 2006. p. 6. 13-as lábjegyzet

95 Ezzel kapcsolatban lásd: Gwen Reimer (principal investigator): The Indian Residential School Settlement Agreement's Common Experience Payment and Healing: A Qualitative Study Exploring Impacts on Recipients, 2010. pp. 77-99.

Olvasható: <http://www.trc-cvr.ca/overview.html#eight> (letöltve az internetről 2011 januárjában)

96 A szerző személyes interjúja Juanita Lindley-vel, Merritt, Brit Kolumbia, Kanada, 2011. március 9-én.

97 Idézi Flisfeder, Marc A.: A Bridge to Reconciliation: A Critique of the Indian Residential School Truth Commission, The International Indigenous Policy Journal, Volume 1, Issue 1, May 1, 2010. pp. 9-10.

Ez iránytűnek lehet, hogy elégséges, térképnek biztosan kevés az úton való előrehaladásra. Az ojibway teremtéstörténetben Égboltasszony (Sky Woman) átkot szór a földre és Oneida is meghal. Amikor Oneida megérkezik a szellemek világának határáig, azt látja, hogy nagy szakadék választja el a szellemek birodalmát a földtől – így a halott lelkek képtelenek végső nyug-

helyükre térni. Bátorsága leleményességgel párosul és faágakból készített hídon sikerül legyőznie a mélységet, ezért jutalmul újra élővé lehet. Annak azonban, hogy visszatérjen a földi létbe, ára van – azt a megbízást kapja, hogy visszatérve ossza meg bölcsességét az emberekkel. Az igazság feltárása – az odaút teljesítése – nélkül nincs meg a visszatérés lehetősége; a bölcsesség megosztása azonban nem kevésbé fontos: ez a vállalt küldetés.

Lásd ezzel kapcsolatban: Ibid. 1-25.

98 Castellano, Marlene Brant: A Holistic Approach to Reconciliation: Insights from Research of the Aboriginal Healing Foundation pp. 383-400. In: Castellano, Marlene Brant; Archibald, Linda és DeGagné, Mike: From Truth to Reconciliation – Transforming the Legacy of Residential Schools, Aboriginal Healing Foundation Research Series, 2008.

99 Gwen Reimer (Principal Investigator): The Indian Residential Schools Settlement Agreement's Common Experience Payment and Healing: A Qualitative Study Exploring Impacts on Recipients, Aboriginal Healing Foundation, 2010. Különösképp lásd: pp. 88-96.

100 Castellano, Marlene Brant: A Holistic Approach to Reconciliation: Insights from Research of the Aboriginal Healing Foundation. 396. In: From Truth to Reconciliation – Transforming the Legacy of Residential Schools, Aboriginal Healing Foundation Research Series, 2008.

101 Ezzel kapcsolatban főképp lásd: Report of the Royal Commission on Aboriginal Peoples (1996) és Castellano, Marlene Brant: Final Report of the Aboriginal Healing Foundation, Volume I. A Healing Journey: Reclaiming Wellness, 2006.

102 Lásd például Alkali Lake (Hazlehurst, Kayleen M.: Popular Justice and Community Regeneration, Library of Congress, 1995. p. 195.) vagy Hollow Water (http://www.iirp.org/article_detail.php?article_id=NDc0 – letöltve az internetről 2011 januárjában) példáját.

103 Chambers, Natalie A.: Reconciliation: A „dangerous opportunity” to unsettle ourselves, p. 302. In: Younging, Gregory; Dewar, Jonathan és DeGagné, Mike (szerk.): Response, Responsibility, and Renewal – Canada's Truth and Reconciliation Journey, Aboriginal Healing Foundation, 2009.

104 Rodríguez de France, María del Carmen: Restoring the Balance: First Nations Women, Community, and Culture, The International Indigenous Policy Journal, Volume 1, Issue 2, Article 4.

<http://ir.lib.uwo.ca/cgi/viewcontent.cgi?article=1011&context=iipj> (letöltve az internetről 2011 januárjában)

105 Castellano, Marlene Brant: A Holistic Approach to Reconciliation: Insights from Research of the Aboriginal Healing Foundation. 398. In: Castellano, Marlene Brant; Archibald, Linda és

DeGagné, Mike: From Truth to Reconciliation – Transforming the Legacy of Residential Schools, Aboriginal Healing Foundation Research Series, 2008.

106 Ibid.

107 Dimpson, Leanne: Aboriginal Peoples and Knowledge: Decolonizing our Processes, The Canadian Journal of Native Studies XXI, 1, 2001. p. 145.

Összefoglalás

A mai Kanada területén élő őslakosokra vonatkozó állami oktatáspolitikai változásait feltérképező *első* fejezetben azt tekintettük át, hogy Kanadában miért és hogyan hozták létre, illetve tartották fenn az Indián Bentlakásos Iskolákat (Indian Residential Schools). Láttuk, hogy az intézmények megalapításának és fenntartásának célja az volt, hogy e létesítményekben az őslakosok eredeti kultúrájától a gyerekeket elszakítsák és euro-kanadai értékek alapján őket újra szocializálják.

A *második* fejezetben azt elemeztük, hogy a Brit Birodalom utódállamaiként megalakult Egyesült Államokban és Ausztráliában a fehér elithez tartozók szemében szintén a gyermekek oktatása tűnt a leginkább célravezető módjaként annak, hogy az őslakosok a kereszténnyé, civilizálttá és azt állampolgárságra méltóvá váljanak. Kanada kormánya az Egyesült Államokkal és Ausztráliával szemben hangot adott (2008) annak a meggyőződésének, hogy a társadalom harmonikus fejlődése függ a múltban elkövetett hibákért való állami felelősségvállalás tényétől.

A *harmadik* fejezetben azt írtuk le, hogy milyen volt a bentlakók élete Kanadában, ezekben az iskolákban. A volt diákok idézett tanúvallomásai alapján leszögeztük, hogy Kanadában az állam által fenntartott és az egyházak által működtetett létesítményekben a tanulók túlnyomó többsége életre szóló sérüléseket szenvedett.

A *negyedik* fejezetben jogi kérdéseket vizsgálva arra a következtetésre jutottunk, hogy népirtási szándék jellemezte az iskolák alapításának ötletét és működtetését is. Annak, hogy egy nép kulturális önazonosságát aláássák, az egyik leghatékonyabb módja a népcsoport kultúrájának tönkretétele – szülők és gyermekek szétszakítása, mint ahogy a kanadai őslakosok számára felállított bentlakásos iskolákban is történt.

A volt diákoknak az iskolából való távozásuk utáni sorsát feldolgozó *ötödik* fejezet alapján – túlélők beszámolóira támaszkodva – megállapítottuk, hogy az ott felnőtt gyermekek-fiatalok az oktatásukra rendelt időszak leteltével nehezen illeszkedtek be mind a fehér-kanadai társadalmába, mind eredeti közösségeikbe. Az iskolák hagyatéka a mai napig feldolgozatlan, gyászos örökségének lebontása csak társadalmi összefogással elképzelhető.

A kanadai őslakosok saját hagyományaik alapján történő gyógyulását elemző **hatodik** fejezetben feltártuk, hogy a bennszülöttek szerint az egészség alapja a fizikai, az értelmi, a lelki és az érzelmi személyiségtényezők sértetlen egysége. Mivel a gyarmatosítás megsebzette az emberek lelki egészségét, felborult az egyensúly, megbomlott a teljesség tudata-érzése. Az őslakosok egykori gyarmatosítóik értékei helyett újra őseik tanítására akarnak támaszkodni.

A gyarmatosítás lebontását gyógyulási és társadalmi kiengesztelődési keretben értelmező **hetedik** fejezetben megmutattuk, hogy a hagyományos értékekhez és kultúrához való visszafordulás mára az egészséget újraépítő folyamat elfogadott állomásai lettek. A bentlakásos iskolákban megélt tapasztalatok feltárása nem egyszerűen a múlt történéseit tagadó fázis meghaladása, de az egyéneknek a gyógyulásban való elköteleződésének katalizátora is.

Az egykori Brit Birodalom területén létrejövő utódállamokban ideológiai fegyvernek használt, mindenütt a bennszülött gyermekek asszimilációját célzó, Kanadában a nagyjából száz évig egyházi segítséggel kibontakoztatott bentlakásos iskolai oktatás célja az volt, hogy könnyen kezelhető és odaadó alattvalóvá tegyék az őslakosokat.

Az oktatási létesítményekben megvalósított, nemzedékek, családok, közösségek, törzsek, nemzetségek, egy egész nép életére ható pusztító hatású gyakorlat gyászos öröksége a nemzetközi közvélemény előtt ma már letagadhatatlan tény, a fennhangon multikulturális alapértékekre építő Kanadában a többségi fehér társadalom mára kénytelen lett értékelni az országban még élő bennszülöttek eddig meg nem semmisített kultúráját.

Az egykor iskolákba terelt, szellemi és érzelmi szinten ott gyarmatosított nemzedékek mai leszármazottai a társadalmi kiengesztelődési keretbe emelt egészség-építő gyakorlatok során saját hagyományaikra alapozva akarnak gyógyulni.

Ebben a szellemi látótérben jelenik meg az Indián Bentlakásos Iskolák hagyatéka – nem eltagadva, hanem értelmezve az ott szerzett, törzseken átívelő tapasztalataikat; azokat épülésre használva, az egyéni, közösségi és társadalmi szintű megújulás elősegítésére a gyógyítás körébe emelve. Nem, mint lehetséges bosszú oka, hanem mint az önnevelés eszköze.

A hódító fehérék a kanadai őslakos közösségekre végtelen szenvedést róttak – a "vadak" anyagi természetű javakban való gazdagsága volt a rablásvágy forrása. Annak ellenére, hogy szinte teljes vereséget szenvedtek, a bennszülöttek mégsem zárkóztak el a betelepülőktől, akik a leigáztak egyéb értékeit jellemzően még mindig nem vették észre. Ha az egykori gyarmatosítók utódai a kanadai társadalom éppen folyamatban lévő, megbékélést kibontakoztató programja során hajlandóak elfogadni a kisemmizettek leányaitól és fiaitól, amit ajándékba mindezek után nekik adni akarnak – ha felismerik az alázat és a megbocsátás értékeit –, mindnyájan gazdagabbak lesznek.

Appendix 1.

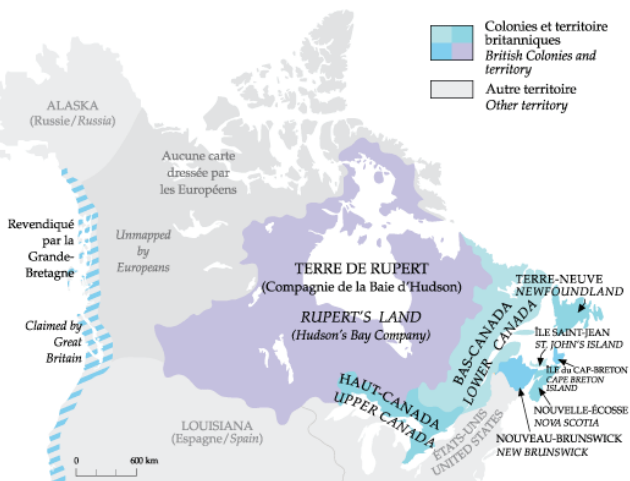
1700

1775

1791

1825

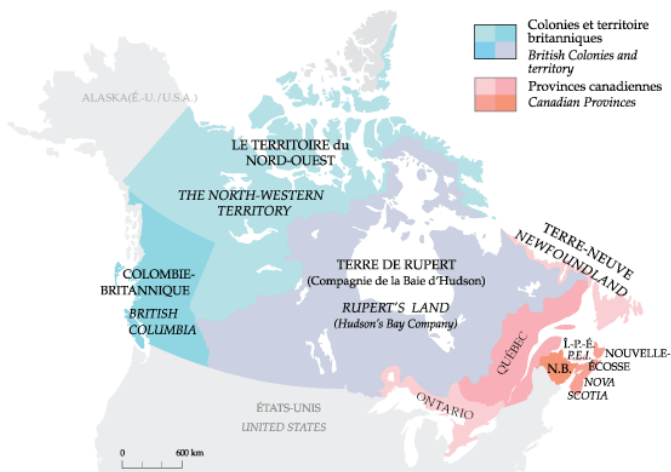
1849

1862

1867

1873

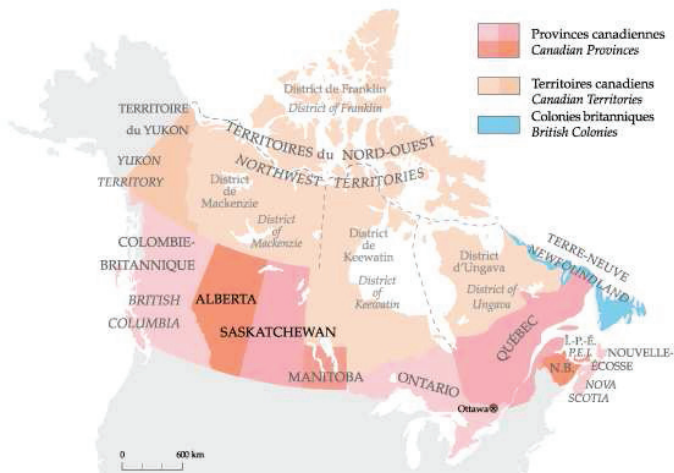
1882

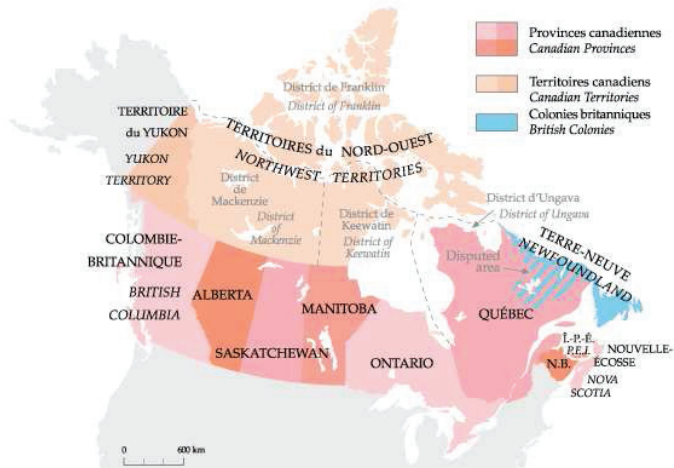
1895

1905

1912

1977

1999

forrás: http://www.canadiangeographic.ca/mapping/historical_maps/1700.asp
(letöltve az internetről 2010 februárjában)

Appendix 2.

Carlisle-i diákok (1900 körül).

<http://pyruos.co.cc/american-indian-boarding-schools.html>

Tom Torlino Carlisle-ba érkezésekor (1882 körül) és három évvel később.

<http://pyruos.co.cc/american-indian-boarding-schools.html>

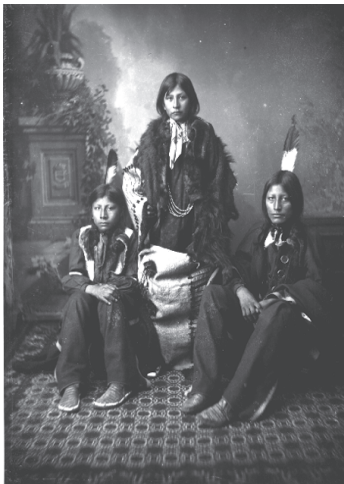
Apacs gyerekek Carlisle-ba érkezésükkor (1886-ban).

<http://aam.wcu.edu/projects/beck/imagetable.htm>

Ugyanazok a gyerekek négy hónappal később (1886-ban).

<http://aam.wcu.edu/projects/beck/imagetable.htm>

Három bennszülött diák Carlisle-ba érkezésekor (1880 és 1900 között valamikor).
<http://aam.wcu.edu/projects/beck/imagetable.htm>

Ugyanazok a gyermekek később (1880 és 1900 között valamikor).
<http://aam.wcu.edu/projects/beck/imagetable.htm>

Omaha fiúk carlisle-i iskolai egyenruhában (1880 körül).
<http://www.learner.org/amerpass/unit08/authors-10.html>

Appendix 3.

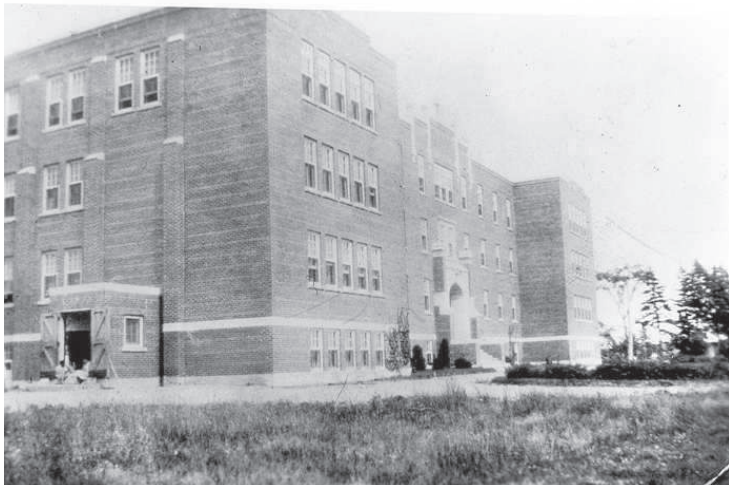
Kamloops Indián Bentlakásos Iskola (dátum ismeretlen).

<http://www.royalbcmuseum.bc.ca/exhibits/tbird-park/html/present/expand.htm>

A Lejac Indián Bentlakásos Iskola (az 1920-as években).

http://www.enotes.com/topic/Nicolas_Coccola

A Shubenacadie Indián Bentlakásos Iskola (1930-ban).

http://www.shannonthunderbird.com/residential_schools.htm

A Shubenacadie Indián Bentlakásos Iskola (dátum ismeretlen).

<http://sirsa.ca/pictures.html>

A Cross Lake Indián Bentlakásos Iskola (1925 körül).

http://www.mhs.mb.ca/docs/mb_history/30/methodistdayschools.shtml

A Camperville-i Indián Bentlakásos Iskola (dátum ismeretlen).

<http://www.mhs.mb.ca/docs/pageant/18/campervilleduckbay1.shtml>

Appendix 4.

Residential Schools Research Project

The following information is provided to you in order that you may be informed as much as possible about this study. If you have any questions about the study or the information in this consent form, please ask for clarification. The interviewer will go over the form and sign it with *you* at the time of the interview.

A. Purpose:

A researcher, named *Németh Tibor*, helped and sponsored by the *Eötvös Loránd University, Faculty of Education and Psychology, Doctoral Programme in Education* (Budapest, Hungary, Europe), is collecting information to better understand the effects of Canadian residential schools on Individuals who attended, on their families and communities.

You will be asked to share information about your experiences in/about residential schools and give your opinions about what should be done for those whose lives have been affected by these experiences.

B. Consent:

1. I, _____ consent to being a participant in this study. I understand that my participation is voluntary and that I have the right to withdraw from participation at anytime during the interview.
2. I understand that confidentiality is to be respected by all those in the interview, and that information collected is to be recorded only in order to document the opinions of all participants about their experiences and thereby represent these fairly and accurately.
3. I understand that no names or other information which could identify particular people will be used in reporting the general results of these interviews, and any future use of information which could identify me will not occur without my informed consent.
4. I give my permission to have my comments and opinions recorded.
5. I have read the above information, have had the opportunity to ask questions about it and hereby agree to participate voluntarily in this study.

Participant

Interviewer

Date: ___ March, 2011.

Place: _____, British Columbia, Canada

General Background Information

Name*

Sex: Male _____ Female _____

Age:

What was (were) the residential school(s) you attended and your age during attendance?

a. School

Attended from age ____ to age ____

Attended from year ____ to year ____

Religious denomination of school _____

b. School

Attended from age ____ to age ____

Attended from year ____ to year ____

Religious denomination of school _____

c. School

Attended from age ____ to age ____

Attended from year ____ to year ____

Religious denomination of school _____

What was your community (where your family lived) during the time you attended residential school?

*If you do not want to be personally identified, you may use a fictitious name.

Interview guide

Part A Introduction and Background Information

I complete the Background Information Form with the Participant then ask (some of) the following questions:

- Tell me what you remember about your life before you attended residential school.

Supplementary questions:

- Did you have brothers and sisters at home?
- Did your brothers and sisters go to the same residential school as you did?
- What else do you remember about your immediate and extended family?

Part B Residential School Experiences

- Describe what an ordinary day was like in residential school. What did you do and with whom? (If you attended more than one school, select one to describe.

Supplementary questions:

- If you attended more than one residential school, how were others different from the first one you attended?
- Are there any particular events about your experience in residential schools that remain in your mind today?
- What do you remember about the food in the school?
- Was there a dress code in the school?
- Were you required to participate in religious services? Were you given any choice in religious or spiritual activities?
- What medical care was provided?

- What do you remember about the education and training you received?

Supplementary questions:

- Do you know if reports on your progress were sent home to your parents or guardians?
- Was any counseling available or provided?
- What do you remember about the people responsible for teaching and supervising you in the school?

- Describe the types of discipline which were used in the residential school.

Supplementary questions:

- When would different types of discipline be used?
- What types were most frequent?

- Did you experience anything at residential school that you consider to be a form of physical, sexual or emotional abuse? If you experienced any of these forms of abuse, please tell me as much about the abuse as you feel comfortable sharing. In your explanation, tell me:

- How frequently each type of abuse occurred?
- Over what period of time each type of abuse occurred (e.g. once, a month, years, etc.)?
- In general who committed each type of abuse (no names but whether it was an adult male, adult female, another child etc.)?

Supplementary note:

Provide sufficient opportunity for each type of abuse to be covered and the general details of these incidents to be described.

- What was said about your culture, traditions or family background when you were in residential school? Who said these things?

Supplementary questions:

- Were you allowed to speak your own language?
- Were you allowed to practice your own traditions?
- Were you taught anything about your own culture and traditions?
- *Was* your culture or traditions criticized in any way?

- What do you remember about contact with your family while you were attending residential school?

Supplementary questions:

- Did your parents visit you? If not, why not? If yes, how often?
- When did you go home to visit your family? How often during the year did this happen?
- Who was responsible for sending you or taking you to the residential school? Do you know why this occurred?
- Did you run away from school? If so, why? What happened to you when you ran away?

Part C**After Residential Schools**

- What did you do after leaving residential school? When did you leave and where did you go?

Supplementary questions:

- Did your experience in residential school help prepare you for life after school?

If yes, explain how. If not, explain why not.

- Thinking back on your residential school experience and your life, how do you think residential school affected your life, the life of your family and the life of your community?

Supplementary questions:

- What do you feel were some of the good effects of your experience in residential school?
- What do you feel were some of the bad effects of your experience in residential school?

Part D**Future Directions**

- What healing processes now exist in your community which can deal with the problems which are related to the residential school experience?
- Do you think additional efforts at healing for you, others or your community, are required? If so, what are some of the things that need to happen?

Supplementary questions:

- What healing approaches, services or programs should be available?
 - Who should be involved in making sure the se things happen?
- Is there anything we have not discussed or asked about residential schools that you would like to add?
- Comment on your feelings about this interview. Would you like future opportunities to talk about your experiences?

Part E Impacts

- Did your mother or father attend a residential school? (Criteria for selection: 1 or 2 parents attended).
- Did your mother or father ever discuss his or her experiences at residential school with you? (Probe: Impacts on parents and child relationships by sharing/not sharing).
- What education do you have?
- Did part of your education ever include studying about residential schools? (Probe: Was this topic/subject ever part of any curriculum).
- What education do your parents have?
- What did you learn about residential schools? (Probe: What are the effects of residential schools?)
- Even though you did not attend residential, you may have been (directly or indirectly) affected by your parents' experiences. Can you discuss or share some of your childhood and adult experiences? (Probe: Residential schools and the intergenerational impacts).
- How do you deal with some of the outcomes of this residential school education on:
individual
family
community,
the Canadian society, in general?
(Probe: What are the strengths/weaknesses of the individual and others in so-

ciety that help/not help to cope with the effects).

- What have you personally done to counter the effects? And, if *you* have children, in your family?

(Probe: How are they changing their children's lives).

Azt az interjú-vázlatot, melynek általam rövidített-konkretizált változata alapján Merritt-ben (Brit Kolumbia, Kanada) 2011 márciusában interjúkat készítettem Indián Bentlakásos Iskolák volt tanulóival és azok leszármazottaival, a winniepei Manitoba University-n dolgozták ki és Barbara Dalseg 2003-ban interjúk készítésére alkalmazta. Ezzel kapcsolatban lásd: Dalseg, Barbara A.: In their Own Words: Manitoba's Native Residentail Schools Remembered, Winnipeg, 2003. pp. 121-129.

Appendix 5.

Bennszülött diáknak a haját vágják a Pukatawagan Reservátumon lévő Indián Bentlakásos Iskolában (1960-ban).

http://www.wherethechildren.ca/en/exhibit/scenes_liliane2.html

Írásóra a Fort Resolution Iskolában (dátum ismeretlen).

http://news.bbc.co.uk/2/shared/spl/hi/pop_ups/08/americas_canada0s_residential_schools/html/1.stm

Ebédülő a Moose Factory Bentlakásos Iskolában (1938-ban).

http://www.shingwauk.auc.ca/photogallery/AnglicanChurchArchives/BishopHordenIRS_MooseFactory/BishopHordenIRS_MooseFactory_p14.html

„Jézus felé tekintve.” Írásóra (class in penmanship) a Red Deer Indián Bentlakásos Iskolában (1914-ben vagy 1919-ben).

http://www.wherearethekids.ca/en/exhibit/class_scenes5.html

Foglalkozás az ácsműhelyben a Brandon Indián Bentlakásos Iskolában (1910 körül).

http://www.wherearethekids.ca/en/exhibit/class_scenes7.html

Esti ima a St. Mary Mission School-ban (dátum ismeretlen)

<http://www.consciousape.com/news/canadas-holocaust-genocide-in-church-run-schools/>

Diákok esti imát mondanak a Spanish Indián Bentlakásos Iskolában (valamikor az 1950-es években). Háttérben az ágyak.

http://www.shingwauk.auc.ca/photogallery/MauriceCollection_SpanishIRS/MauriceCollection_Index.html

Appendix 6.

Thomas Moore before and after his entrance into the Regina Indian Residential School in Saskatchewan in 1874.
Library and Archives Canada / NL-022474

Thomas Moore a Regina Indián Bentlakásos Iskolába való érkezésekor és hamarosan utána (1874-ben).

<https://urocyon.wordpress.com/2010/06/07/hair-and-metaphors/>

Az Old Sun Indián Bentlakásos iskola kisdíákja (1900 körül).

http://www.wherearethethechildren.ca/en/exhibit/senes_blackfoot2.html

Baby George a Carcross Indián Bentlakásos Iskola kisdíákja volt. A tüdőbajban szenvedő gyermeket kórházba szállították, ott halt meg (dátum ismeretlen).

<http://www.wherearethethechildren.ca/en/exhibit/remembering2.html>

Apácák bennszülött gyermekekkel kezükben a manitobai Pukatawagan rezervátumon működő iskolában (1960 körül).

http://www.wherethechildren.ca/en/exhibit/scenes_liliane.html

Diákok a Kamloops Indián Bentlakásos Iskolában (dátum ismeretlen).

http://www.fallenfeatherproductions.com/photo_gallery/v/fallen_feather_historical_photos/Kamloops+Indian+Residential+School+small+church+2+km+from+school+fallenfeatherproductions_com.jpg.html

Indián Bentlakásos Iskolai diákok az iskolájuk előtti gyakorlótéren (dátum ismeretlen)
Brant-Castellano, Marlene; Archibald, Linda; DeGagné Mike: From Truth to Reconciliation
– Transforming the Legacy of Residential Schools, Aboriginal Healing Foundation
Research Series, 2008. p. 9.

Diáklányok a St. John Indián Bentlakásos Iskola előtt (dátum ismeretlen).
<http://archive.anglican.ca/rs/history/schools/st-johns-chapleau.htm>

Bibliográfia

Felhasznált könyvek és tudományos folyóiratok

Aboriginal Healing Foundation: Evaluation of Community-Based Healing Initiatives Supported Through the Aboriginal Healing Foundation, 2009.

Adams, Wallace: Education for Extinction – American Indians and the Boarding School Experience 1875-1928, University Press of Kansas, 1995.

Addis, Michael és Krasnow, Aaron: A National Survey of Practising Psychologists' Attitudes towards Psychotherapy Treatment Manuals, Journal of Consulting and Clinical Psychology Vol. 68, Numero 2, 2000.

Antze, P. és Lambek, M. (szerk.): Tense Past: Cultural Essays in Trauma and Memory, New York: Routledge, 1996.

Archibald, Linda: Decolonization and Healing: Indigenous Experiences in the United States, New Zealand, Australia and Greenland, The Aboriginal Healing Foundation Research Series, 2006.

Armitage, Andrew: Comparing the Policy of Aboriginal Assimilation: Australia, Canada and New Zealand, UBC Press, University of British Columbia, 1995.

Arrigo, Bruce A. és Bullock, Jennifer Leslie: The Psychological Effects of Solitary Confinement on Prisoners in Supermax Units : Reviewing What We Know and Recommending What Should Change, International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology, Volume 52, Number 6, December 2008.

Assembly of First Nations, Breaking the Silence: An Interpretive Study of Residential School Impact and Healing as Illustrated by the Stories of First Nations Individuals. Ottawa: Assembly of First Nations, 1994.

Assembly of First Nations: National First Nations Language Strategy: A Time to Listen and the Time to Act, Ottawa, ON: Assembly of First Nations, 2000.

Aughton, Peter: Voyages that Changed the World, Quercus Publishing, London, 2007.

Ball, Eve: An Apache Odyssey: Inde Norman, University of Oklahoma Press, 1980.

Battiste M. (szerk.): Reclaiming Indigenous Voice and Vision, UBC Press, Vancouver, 2000.

Battiste, Marie és Barman, Jean: First Nations Education in Canada – The Circle Unfolds, UBC Press, 1995.

Battiste, Marie és Youngblood Henderson, James: Protecting Indigenous Knowledge and Heritage: A Global Challenge. Saskatoon, Saskatchewan, Purich Publishing Ltd., 2000.

Bauer, Yehuda: A Holokausztról és más genocídiumokról, Beszélő, 2007. július – augusztus, 12. évfolyam, 7. szám

Bauer, Yehuda: Whose Holocaust, Midstream, Vol. 26. no. 9. 1980.

Bednasek, Drew C.: Aboriginal and Colonial Geographies of the File Hills Farm Colony, Kingston, Ontario, 2009.

Behrendt, Larissa: The abolition of ATSIC, Democratic Audit of Australia, November, 2005.

Benabed, Fella: An Indigenous Holistic Approach to Colonial Trauma and its Healing, Literary Paritantra (Systems) Vol 1 Nos 1 & 2 Basant, 2009/Spring.

Beresford, Q. és Omaji, P.: Our State of Mind: Racial Planning and the Stolen Generations, Fremantle Arts Centre Press, Fremantle, 1998.

Blackstock, Cindy és Trocmé, Nico: Community-based Child Welfare for Aboriginal Children: Supporting Resilience through Structural Change, Social Policy Journal of New Zealand, (24), 2004.

Blackstock, Cindy; Cross Terry; George, John; Brown Ivan és Formsma, Jocelyn: Reconciliation in Child Welfare: Touchstones of Hope for Indigenous Children, Youth and Families, Library and Archives Canada Cataloguing Publication, 2006.

Blackstock, Michael D.: The Aborigenes Report (1837): A Case Study in the Slow Change of Colonial Social Relations, The Canadian Journal of Native Studies XX, 1, 2000.

Bopp, Michael; Bopp, Judie és Lane, Phil: Aboriginal Domestic Violence in Canada, 2003.

Borsányi László: Hontalanok a hazájukban, Helikon, 2001.

Brant-Castellano, Marlene: Final Report of the Aboriginal Healing Foundation, Volume I. A Healing Journey: Reclaiming Wellness, 2006.

Brant-Castellano, Marlene: Healing Narratives: Recovery from Residential School Trauma, The Vanier Institute of the Family, Transition, 2006-2007. Winter, Volume 36., No. 4.

Brant-Castellano, Marlene; Archibald, Linda; DeGagné Mike: From Truth to Reconciliation – Transforming the Legacy of Residential Schools, Aboriginal Healing Foundation Research Series, 2008.

Buti, Tony: The Systematic Removal of Indigenous Children from their Families in Australia and Canada: The History – Similarities and Differences, Australian Indigenous Law Reporter, 1998.

Cairns, Alan: The Potlatch Papers: A Colonial Case History, Journal of Interdisciplinary History - Volume 30, Number 2, Autumn 1999.

Calabrese, Joseph D.: Clinical Paradigm Clashes: Ethnocentric and Political Barriers to Native American Efforts at Self-Healing, Ethos, Volume 36., Issue 3.

Calabrese, Joseph D.: Spiritual Healing and Human Development in the Native American Church: Toward a Cultural Psychiatry of Peyote, The Psychoanalytic Review, 84, no. 2.

Carleton, Sean Foster Patrick: Colonizing Minds: Public Education, the Textbook Indian, and the Struggle for Settler Hegemony in British Columbia 1920-1970., Simon Frazer University, 2008.

Carlson R. és Shield, B.: Healers on Healing, Rider, 1990.

Carney, Robert: Aboriginal Residential Schools Before Confederation: The Early Experience, CCHA, Historical Studies, 61, 1995.

Carstens, Peter: An Essay on Suicide and Disease in Canadian Indian Reserves: Bringing Durkheim Back in, The Canadian Journal of Native Studies XX, 2, 2000.

Cassidy, Julie: The Canadian Response to Residential Schools: Lessons for Australia and the United States, Murdoch University Electronic Journal of Law, Vol 16, No 2, 2009.

Cassidy, Julie: The Stolen Generations – Canada and Australia: The Legacy of Assimilation, DeakinLawRw 6; 11(1) Deakin Law Review, 2006.

Castellano, Marlene Brant; Archibald, Linda; DeGagné Mike: From Truth to Reconciliation – Transforming the Legacy of Residential Schools, Aboriginal Healing Foundation Research Series, 2008.

Cave, Alfred A.: The French and Indian war, Westport, Connecticut, USA, Greenwood Press, 2004.

Chansonneuve, Deborah: In Reclaiming Connections: Understanding Residential School Trauma among Aboriginal People, 2005.

Chesterman, J. és Gallian, B.: Citizens without Rights: Aborigines and Australian Citizenship, Cambridge University Press, 1997.

Chiang, Elisabeth és Beck, Robert L.: The Effects of Therapist Turnover in a Training Clinic: The Core Group Phenomenon, Group, Volume 12, No. 3, 1988/Ősz.

ChiefCalf, April Rosenau: Victorian Ideologies of Gender and the Curriculum of the Regina Industrial School, 1891-1910, University of Saskatchewan, 2002.

Chrisjohn, Roland; Young, Sherri L. et al.: The Circle Game: Shadows and Substance in the Indian Residential School Experience in Canada, Penticton, Theytus Books Ltd., 1997.

Churchill, Ward és Wall, Vander Jim: The Cointelpro Papers, South End Press, Cambridge, MA, 2002.

Churchill, Ward: Kill the Indian, Save the Man, City Lights, San Francisco, 2005.

Claes, Rhonda és Clifton, Deborah: Needs and Expectations for Redress of Victims of Abuse, SAGE, 1998.

Coleman, Michael L.: American Indian Children at School, University Press of Mississippi, 1995.

Commission royale sur les peuples autochtones: Points saillants du rapport de la Commission royale sur les peuples autochtones, Ottawa, 1994.

Connell-Szasz, Margaret: Between Indian and White Worlds: The Cultural Broker, University of Oklahoma Press, 1994.

Connor, John: The Australian Frontier Wars: 1788-1838, UNSW Press, 2002.

Corrado, R.R. és Cohen, I.I.: Mental Health Profiles for a Sample of British Columbia's Survivors of the Canadian Residential School System, Ottawa, O.N.: Aboriginal Healing Foundation, 2003.

Culleen, C., és Libesman, T.: Indigenous People and the Law in Australia, Butterworths, Sydney, 1995.

D'Souza, N: The Stolen Generation: From Removal to Reconciliation, University of New South Wales Law Journal, 21(1), 1998.

Dalseg, Barbara A.: In their Own Words: Manitoba's Native Residential Schools Remembered, Winnipeg, 2003.

Davies, Alan T.: A Tale of Two Trials: Antisemitism in Canada, Holocaust and Genocide Studies, Vol. 4, 1989.

Davis, Robert és Zannis, Marc: Genocide Machine in Canada, Black Rose, Montréal, 1973..

Debo, Angie: A History of the Indians of the United States, University of Oklahoma Press, 1970.

Deer, F.: Research Perspective in Indigenous Education: The Legitimacy of Indigenous Knowledge. World Indigenous Nations Higher Education Consortium Journal, 2. 2006.

Dei, George, Budd L.Hall és Rosenberg, Dorothy (szerk.): Indigenous Knowledges In Global Contexts, Toronto, University of Toronto Press, 2000.

Dei, Sefa; Hall, Budd; és Rosenberg, Dorothy (szerk.), Indigenous Knowledge in Global Contexts: Multiple Readings of our World, Toronto, University of Toronto Press. 2000.

Diane Kirkby (szerk.): Sex, Power and Justice: historical perspectives of law in Australia, Oxford University Press, Melbourne, 1995.

Dimpson, Leanne: Aboriginal Peoples and Knowledge: Decolonizing our Processes, The Canadian Journal of Native Studies XXI, 1, 2001.

Dion Stout, Madeleine és Kipling, Gregory: Aboriginal People, Resilience and the Residential School Legacy, Aboriginal Healing Foundation, 2003.

Di Stefano, Vincent: Holism and Complementary Medicine. Origins and Principles. Allen and Unwin, Sydney, 2006.

Dowker, Fay and Good, Glenn: The Proliferation of Control Unit Prisons in the United States, Journal of Prisoners on Prisons Vol. 4 No. 2, 1993.

Duran, Eduardo és Duran, Bonnie: Native American Postcolonial Psychology, Albany, NY, State University of New York (SUNY) Press, 1995.

Durkheim, Émile: Le suicide. Etude de sociologie, Paris, 1897.

Egedy Gergely: Ausztrália története. Budapest, 2000. Aula Kiadó.

Falus, Iván (szerk.): Bevezetés a pedagógiai kutatás módszereibe. Budapest, Műszaki Könyvkiadó, 2000.

Fanon, Frantz: A föld rabjai, Gondolat Kiadó, Budapest, 1985.

Farmer, Paul: Pathologies of Power: Health, Human Rights, and the New War on the Poor, Berkeley, University of California Press. 2000.

First Nation Research Project on Healing in Canadian Aboriginal Communities – Final Report: Mapping the Healing Journey, 2002.

First Nations Control of First Nations Education – It's our Vision, it's our Time, July, 2010.

Fisher, A.D.: A Colonial Education System; Historical Changes and Schooling in Fort Chipewyan, Canadian Journal of Anthropology, Vol. 2. 1981/Spring.

Flavin, Francis E.: A pox on Amherst: Smallpox, Sir Jeffery and a town called Amherst, Historical Journal of Massachusetts, Winter, 2002.

Flisfeder, Marc A.: A Bridge to Reconciliation: A Critique of the Indian Residential School Truth Commission, The International Indigenous Policy Journal, Volume 1, Issue 1, May 1, 2010.

Foucault, Michel: *Discipline and Punish: The Birth of the Prison*, New York, Vintage, 1979.

Fournier, Suzanne és Cray, Ernie: *Stolen From Our Embrace. The Abduction of First Nations Children and the Restoration of Aboriginal Communities*, Douglas & McIntyre, 1997.

Fresco, Nadine: *Denial of the Dead: On the Faurisson Affair, Dissent*, 1981/Fall.

Frideres, James S. és Gadacz, René R.: *Aboriginal Peoples in Canada*, Pearson Prentice Hall, Toronto, ON, 2008.

Friesen, John W. és Friesen, Virginia Lyons: *First Nations in the Twenty-First Century – Contemporary Educational Frontiers*, Detselig Enterprises, Calgary, 2005.

Galeano, Eduardo: *Latin-Amerika nyitott erei*, Magvető, 1976.

Gastélum, Carlos: *Las Escuelas residenciales para aborígenes desde una perspectiva sociológica*, Revista mexicana de estudios canadienses, número 011, 2006.

Goffman, Erving: *Asylums*, New York, Doubleday, 1961.

Gone, Joseph P.: *A Community-Based Treatment for Native American Historical Trauma: Prospects for Evidence-Based Practice*, Journal of Consulting and Clinical Psychology, 2009. Vol. 77, No. 4.

Gone, Joseph P.: Alcantara, Carmela: *Practice makes Perfect? Identifying Effective Psychological Treatments for Mental Health Problems in Indian Country*, Portland, Oregon, 2005.

Gone, Joseph P.: *Dialogue 2008 – Introduction: Mental Health Discourse as Western Cultural Proseytization*, Ethos, Vol. 36, Issue 3.

Gone, Joseph P.: *Mental Health, Wellness, and the Quest for an Authentic American Indian Identity*, American Psychological Association, Washington, 2006.

Gone, Joseph P.: *The Red Road to Wellness: Cultural Reclamation in Native First Nation Community Treatment Center*, in press, American Journal of Community Psychology, 2010.

Gone, Joseph P.: *We never was happy living like a Whiteman: Mental health disparities and the postcolonial predicament in American Indian communities*. American Journal of Community Psychology, 2007.

Grant, Agnes: *No End of Grief: Indian Residential Schools in Canada*, Winnipeg, Pemmican Publications, Inc., 1996.

Greene, J.P. (szerk.), *Encyclopedia of American Political History*, Vol. 2., New York, Scribner, 1984.

Gwen Reimer (Principal Investigator): The Indian Residential Schools Settlement Agreement's Common Experience Payment and Healing: A Qualitative Study Exploring Impacts on Recipients, Aboriginal Healing Foundation, 2010.

Haig-Brown, Celia: Resistance and Renewal, The Secwepemc Cultural Education Society, 1988.

Hawkeye Robertson, Lloyd: The Residential School Experience: Syndrome or Historic Trauma, Pimatisiwin: A Journal of Indigenous and Aboriginal Community Health, 4(1), 2006.

Hazlehurst, Kayleen M.: Popular Justice and Community Regeneration, Library of Congress, 1995.

Herman, Judith: Trauma and Recovery, The aftermath of violence from domestic abuse to political terror, New York, Basic Books, 1992.

Higgins, Joan: States of Welfare, Oxford, Basil Blackwell, 1981.

Hill, Dawn Martin: Protecting and Respecting Indigenous Knowledge and Medicine, National Aboriginal Health Organization, 2003.

Hodgins Bruce W.; Lischke, Ute és McNab, David T. (szerk.): Blockades and Resistance, Wilfrid Laurier University Press, 2003.

Holm, Tom: The Great Confusion in Indian Affairs, University of Texas Press, 2005.

Hulchanski, David J.; Campsie, Philippa; Chau, Shirley; Hwang, Stephen és Paradis, Emily (szerk.): Finding Home: Policy Options for Addressing Homelessness in Canada, 2009.

Hulchanski, J. David; Campsie, Philippa; Chau, Shirley; Hwang, Stephen; Paradis, Emily (szerk.) Finding Home: Policy Options for Addressing Homelessness in Canada (e-book), Cities Centre, University of Toronto, dátum nélkül

Human Rights and Equal Opportunity Commission: Bringing them Home: Report of the Natioanl Inquiry into the Separation of Aboriginal and Torres Strait Islanders from their Families, Commonwealth of Australia, Canberra, 1997.

Hupucz, Petronella: A poszttraumás stressz szindróma jelentősége a perinatalis időszakban, Nőgyógyászati és Szülészeti Továbbképző Szemle, 2009. 2. szám.

Ing, Rosalyn: Dealing with Shame and Unresolved Trauma: Residential School and its Impact on the 2nd and 3rd generation adults, The University of British Columbia, 2000.

Ing, Rosalyn: The Effects of Residential schooling on Native Child-Rearing Practices, Canadian Journal of Native Education, Vol. 18. 1991.

Jaenen, Cornelius, Church-State Relations in Canada (1604-1685), CCHA Study Sessions, 34,1967.

Jaenen, Cornelius: French Expansion in North America, *The History Teacher*, Vol. 34. 2. szám, 2001.

Jaenen, Cornelius: The Frenchification and Evangelization of the Amerindians in the Seventeenth Century New France, *CCHA Study Sessions*, 35, 1968.

Joane Nagel, *American Indian Ethnic Renewal*, Oxford University Press, 1996.

Johnston, Basil: *Indian School Days*, Norman: University of Oklahoma Press, 1988.

Johnston, Darlene: *The Taking of Indian Lands in Canada: Consent or Coercion?* Saskatoon, University of Saskatchewan, Native Law Centre, 1989.

Johnston, Patrick: *Native Children and the Child Welfare System*, Toronto, Canadian Council on Social Development in association with J. Lorimer, 1983.

Jones, Adam: *Genocide – A Comparative Introduction*, Routledge, 2006.

Kainai Board of Education – Métis Nation of Alberta – Northland School Division – Tribal Chiefs Institute of Treaty Six: *Peoples and Cultural Change – Aboriginal Studies* 20, Duval House Publishing, 2005.

Kainai Board of Education (et al.): *Aboriginal Perspectives*. Duval House Publishing, 2004.

Katz, Stephen T.: *The Holocaust in Historical Context*, Vol. 1.: *The Holocaust and Mass Death Before the Modern Age*, New York, Oxford University Press, 1994.

Kellermann, Peter és Hudgins, Kate (szerk.) *Psychodrama with Trauma Survivors: Acting Out Your Pain*, London, UK, Jessica Kingsley Publishers, Ltd, 2000.

Kessel, W. és Wooster, R. (szerk.): *Encyclopedia of Native American Wars and Warfare*, Book Builders Incorporated. New York, 2005.

King, David: *A Brief Report of The Federal Government of Canada's Residential School System for Inuit*, Aboriginal Healing Foundation, 2006.

Kirkness, Verna J.: *Aboriginal Education in Canada: A Retrospective and a Prospective*, *Journal of American Education*, Volume 39, number 1, Fall 1999, Special Issue 2.

Kirmayer, Laurence; Simpson, Cori és Cargo, Margaret: *Healing traditions: Culture, Community and Mental Health Promotion with Canadian Aboriginal peoples*, Volume 11. Supplement, *Australian Psychiatry*, 2003.

Knockwood, Isabelle: *Out of the Depths - The Experiences of Mi'kmaw Children at the Indian Residential School at Shubenacadie*, New Extended Edition, Roseway, 2001.

Koptie, Stephen: *Methaphorical Reflections on the Colonial Circus of the Drunken Indian and the Kidney Machine*, *First Peoples Child and Family Review*, 2009. Vol. 4.

Korn, R. The Effects of Confinement in the High Security Unit at Lexington, *Social Justice*, 15, 1, 1988.

Kovach, Margaret, Elisabeth: *Indigenous Methodologies: Characteristics, Conversations, and Contexts*, University of Toronto Press, 2009.

LaDuke, Winona: *Recovering the Sacred – the Power of Naming and Claiming*, South End Press, Cambridge, 2005.

Lavallée, Lynn F. és Poole, Jennifer M.: *Beyond Recovery: Colonization, Health and Healing for Indigenous People in Canada*, *Int J Mental Health Addiction*, 2010.

Lavallée, Lynn F.: *Physical Activity and Healing through the Medicine Wheel*, *Social Work Publications and Research*. Paper 2., 2007.

LeBlanc, Lawrence: *The United States and the Genocide Convention*, Durham, NC, Duke University Press, 1991.

Lipmann, L.: *Generations of Resistance: Aboriginal Demand Justice*, 2nd Ed., Longman Cheshire, Melbourne, 1992.

Lippert, Dorothy és Spignesi, Stephen: *Native American History for Dummies*, Wiley Publishing Inc, Indianapolis, USA, 2008.

Lippman, Matthew R.: *The Drafting Of The 1948 Convention On The Prevention And Punishment Of The Crime Of Genocide*”, *Boston University International Law Journal* Vol 3, 1984.

Lippman, Matthew: *The 1948 Convention of the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide: Forty-five years later*, *Temple International and Comparative Law Journal*, Spring, 1994.

Lowman, Emma Battell: *Insurgent Educators: Decolonization and the Teaching of Indigenous-Settler Relations*, *Journal of the Indigenous Policy Network*, Volume XVIII, No. 2. Summer, 2007.

Maaka, Roger, C.A. és Andersen, Chris (szerk.): *The Indigenous Experience – Global Perspectives*, Canadian Scholars' Press Inc., 2006.

MacLean, Hope: *A Positive Experiment in Aboriginal Education: The Methodist Ojibwa Day Schools in Upper Canada, 1824-33.*, *Canadian Journal of Native Studies* XXII, 1, 2002.

MacLean, Hope: *Ojibwa Participation in Methodist Residential Schools in Upper Canada, 1828-1860.*, *Canadian Journal of Native Studies* XXV, 1, 2005.

Marientras, Élise: *Problèmes d'historiographie américaine: le champ amérindien*, *Annales: Économies, Sociétés, Civilisations*, 1978, Volume 33, numéro 2.

Marshall, F. Tony: Restorative justice: An Overview, A report by the Home Office Research Development and Statistics Directorate, London, 1999.

McKegney, Sam: Magic Weapons – Aboriginal Writers Remaking Community after Residential School, University of Manitoba Press, 2007.

Melville, Joy: Lost Children of the Empire: The Untold Story of Britain's Child Migrants, Unwin Hyman, 1989.

Mendelson, Michael: Improving Education on Reserves: A First Nations Education Authority Act, The Caledon Institute of Social Policy, 2008.

Miller, J.: Skyscrapers Hide the Heavens: A History of Indian-White Relations in Canada, Revised Edition, University of Toronto Press, Toronto, 1994.

Miller, James: Shingwauk's Vision, History of Native Residential Schools, University of Toronto Press, 1996.

Miller, Jim: Sweet Promises: A Reader on Indian-White Relations in Canada, University of Toronto Press, 1991.

Milloy, John S.: A National Crime – The Canadian Government and the Residential School System – 1879-1986. The University of Manitoba Press, 1999.

Minister of Supply and Services Canada: Report of the Royal Commission on Aboriginal Peoples, Ottawa, 1996.

Minow, Martha: Between Vengeance and Forgiveness. Boston, Beacon Press. 1998.

Mohammed, Sara: Historicizing Health Inequities: Healing the vestiges of residential schooling, Indigenous Policy Journal, Vol. XXI, No. 3, 2010/Fall.

Moses, Dirk: Genocide and Settler Society: Frontier Violence and Stolen Indigenous Children in Australian History, New York, Berghahn, 2004.

Nagel, Joane: American Indian Ethnic Renewal, Oxford University Press, 1996.

Nebelkopf, Ethan és Phillips, Marie (szerk.): Healing and Mental Health for Native Americans – Speaking in Red, AltaMira Press, Walnut Creek, 2003.

Németh, Tibor: Indiánnak iskolát, Iskolakultúra, 2009. 11.

Németh, Tibor: Mikor az öregek szava nem jut át, Taní-tani, 2010/3.

Neville, Alisoun: Cubillo v. Commonwealth: Classifying Test and the Violence of Exclusion, Macquarie Law Journal, Vol 5., 2005.

Nies, Judith: Native American History: A Chronology of a Culture's Vast Achievements and their Links to World Events, New York, Ballantine Books, 1996.

Nock, David A.: A Victorian missionary and Canadian Indian Policy: Cultural Synthesis versus Cultural Replacement, Waterloo, Wilfred Laurier University Press for the Canadian Corporation for Studies in Religion, Waterloo, 1988.

Ormiston, Alice: Educating "Indians": Practices of Becoming Canadian, *The Canadian Journal of Native Studies*, XXII, 1, 2002.

Pauktuutit Inuit Women of Canada: National Inuit Residential Schools Healing Strategy, Ottawa, 2006.

Perin, Roberto és Harold, Troper: Immigration Policy, Multicultural Canada, Vancouver, Simon Fraser University, 1975.

Perrone, Bobette; Stockel, Henrietta és Krueger, Victoria: Medicine Women, Curanderas, and Women Doctors, Norman, University of Oklahoma Press, 1993.

Peterson, Nicolas és Sanders, Will (szerk.): Citizenship and Indigenous Australians – Changing Conceptions and Possibilities, Cambridge University Press, 1995.

Power, Samantha: A Problem from Hell: America and the Age of Genocide, New York, Basic Books, 2002.

Prucha, Paul. The Great Father: The United States Government and the American Indians, University of Nebraska Press, 1984.

Pryke, Kenneth G. és Soderlund, Walter C.: Profiles of Canada, Toronto, 2004.

Radmacher, Michael Boldt: Squaring the Circle Game: A Critical Look at Canada's 2008 Apology to Former Students of Indian Residential Schools, University of Victoria, 2010.

Rajotte, F.: First Nations Faith and Ecology. London, 1998.

Regan, Paulette: Unsettling the Settler Within – Indian Residential Schools, Truth Telling, and Reconciliation in Canada, UBC Press, Vancouver, 2010.

Reyhner, Jon: Indian Education in Global Context, *International Studies in Education*, 10, 2009.

Robertson, Lloyd Hawkeye: The Residential School Experience: Syndrome or Historic Trauma, *Pimatisiwin* 4,1, 2006.

Rodríguez de France, María del Carmen: Restoring the Balance: First Nations Women, Community, and Culture, *The International Indigenous Policy Journal*, Volume 1, Issue 2. 2010.

Rosenbaum, Alan S. (szerk.): Is the Holocaust Unique? Perspectives in Comparative Genocide, Boulder, Co., Westview Press, 1996.

Ross, Rupert. Dancing with a Ghost: Exploring Indian Reality. Reed Books Canada. 1992.

Ross, Rupert: *Hearthsong: Exploring Emotional Suppression and Disconnection in Aboriginal Canada*, 2009.

Royal Commission on Aboriginal Peoples (RCAP): *Looking Forward, Looking Back*, Canada Communication Group, Ottawa, 1996.

Royal Commission on Aboriginal Peoples: *Looking forward, looking back*, 1996.

Schabas, William A.: *Genocide in International Law*, Cambridge University Press, 2000.

Schissel, Bernard és Wotherspoon, Terry: *The Legacy of School for Aboriginal People*, Oxford University Press Canada, 2003.

Schissel, Bernard: *Ill Health and Discrimination: the Double Jeopardy for Youth in Punitive Justice Systems*, *International Journal of Child, Youth and Family Studies*, Volume 1, Number 2, 2010.

Schmerz, István és Varga, Lajos: *Kutatás-módszertan II. Bevezetés a pedagógia deduktív és szociálpszichológiai kutatási módszereibe*. BME, Budapest, 2008.

Secwepemc Cultural Education Society: *Behind Closed Doors – Stories from the Kamloops Indian Residential School*, Kamloops, 2000.

Silver, Jim; Ghorayshi, Parvin; Hay, Joan; *In a Voice of their Own: Urban Aboriginal Community Development*, Ottawa, 2006.

Simpson, Christopher: *The Splendid Blond Beast*, Common Courage Press, 1995.

Smith, A.: *For All Those Who Were Indians in a Former Life – Inner Space*, MS Magazine, New York, NY, Lang Communications, 1991.

Smith, Andrea: *Boarding School Abuses, Human Rights, and Reparations*, *Social Justice*, 31.4. 2004/Winter.

Smith, Maureen: *Forever Changed: Boarding School Narratives of American Indian Identity in the U.S. and Canada*, *Indigenous Nations Studies Journal*, Vol. 2., No. 2., 2001/Fall.

Snyder, Gary: *Turtle Island – with four Changes*, New Directions Publishing Corporation, 1969.

Sproule-Jones, Megan: *Crusading for the Forgotten: Dr. Peter Bryce, Public Health, and Prairie Native Residential Schools*, *CBMH/BCHM*, Volume 13, 1996.

Stavenhagen, Rodolfo: *Duelo transgeneracional*, Ediciones Impresas Milenio, 2010. 06. 04.

Swain, Tony és Bird, Rose Deborah (szerk.): *Aboriginal Australians and Christian Missions: Ethnographic and Historical Studies*, Australian Association for the Study of Religions, Adelaide, 1988.

Szabolcs, Éva: *Kvalitatív kutatási módszerek*. Műszaki Könyvkiadó, Budapest, 2001.

Szasz, Margaret Connell: *Education and the American Indian*, University of New Mexico Press, 2003.

Tait, Caroline: *Ethical Programming: Towards a Community-centred Approach to Mental Health and Addiction Programming in Aboriginal Communities*, Pimatisiwin: A Journal of Aboriginal and Indigenous Community Health 6,1 2008.

Tait, Caroline: *Fetal Alcohol Syndrome Among Aboriginal People in Canada: Review and Analysis of the Intergenerational Links to Residential Schools*, 2003.

Teo, Thomas: *The Critique of Psychology – From Kant to Postcolonial Theory*, Springer Science+Business Media Inc., 2005.

The Alberta Teachers' Association: *Education is our Buffalo – A Teachers' Resource for First Nations, Métis and Inuit Education in Alberta*, 2006.

Thornton, Russell (szerk.): *Studying Native America*, The University of Wisconsin Press, 1998.

Trask, Haunani-Kay: *From a Native Daughter: Colonialism and Sovereignty in Hawai'i*, Honolulu, University of Hawai'i Press, 1999.

Troy R. Johnson: *The American Indian Occupation of Alcatraz Island*, University of Illinois Press, 1996.

Twigg, Robert C.: *Going back to the Roots: Using the Medicine Wheel in the Healing Process*, First Peoples Child and Family Review, Volume 4., Number 1., 2009.

Valaskakis, Gail Guthrie; Dieon-Stout, Madeleine és Guimond, Eric: *Restoring the Balance, First Nations Women, Community and Culture*, Library and Archives, Canada Cataloguing in Publication, 2009.

Vecsekölő József. *A csillagsávós lobogó nyomában*. Budapest, Magvető. 1985.

Voyageur, Cora J.: *Various Shades of Red: Diversity within Canada's Indigenous Community*, London Journal of Canadian Studies, 16, 2000-2001.

Waldram, J. B.: *Revenge of the Windigo: The construction of the mind and mental health of North American Aboriginal peoples*, University of Toronto, 2004.

Waldram, James: *Aboriginal Healing in Canada: Studies in Therapeutic Meaning and Practice*, Aboriginal Healing Foundation, 2008.

Walker, Julian: Division des affaires juridiques et législatives, Bibliothèque du Parlement, 2009.

Wary, W. *Unfinished Dreams: Community Healing and the Reality of Aboriginal Self-Government*, 1998.

Washburn, Wilcomb (szerk.): *History of Indian-White Relations*,. Vol. 4. of *Handbook of North American Indians*. Washington, D.C., Smithsonian Institution, 1988.

Wesley-Esquimaux, Cynthia C. és Smolewski, Magdalena (*Historic Trauma and Aboriginal Healing, The Aboriginal Healing Foundation Research Series*, Aboriginal Healing Foundation, 2004.

Wheeler, Winona: *Thoughts on the Responsibilities for Indigenous Studies*, *The Canadian Journal of Native Studies* XXI, 1, 2001.

Wiggers, R.D. és Griffiths, A. L. (szerk.), *Canada and International Humanitarian Law: Peacekeeping and War Crimes in the Modern Era*. Halifax, Dalhousie University Press, 2002.

Woolford, Andrew és Ratner, R. S.: *A Measured Sovereignty: The Politics in Nation Making in British Columbia*, *The Canadian Journal of Native Studies*, 24,2, 2004.

Wotherspoon, Terry (szerk.): *The Political Economy of Canadian Schooling*. Toronto, Methuen, 1987.

Wotherspoon, Terry és Schissel, Bernard: *Marginalization, Decolonization and Voice: Prospects for Aboriginal Education in Canada*, Discussion Paper, Pan-Canadian Education Research Agenda, Council of Ministers of Education, 1998.

Wright, Ronald: *Stolen Generations*, Viking, Toronto. 1992.

Yellow Horse Brave Heart, Maria: *From Intergenerational Trauma to Intergenerational Healing*, *Welbriety Online Magazine*, Volume 6, 2005.

Yellow Horse Brave Heart, Maria: *The Historical Trauma Response among Natives and its Relationship with Substance Abuse: a Lakota illustration*, *Journal of Psychoactive Drugs*, 35, 1, 2003.

Yellow Horse Braveheart; Maria; Nebelkopf, Ethan és Phillips, Marie (szerk.): *Healing and Mental Health for Native Americans – Speaking in Red*, AltaMira Press, 2004.

Younging, Gregory Dewar, Jonathan és DeGagné, Mike (szerk.): *Response, Responsibility, and Renewal – Canada's Truth and Reconciliation Journey*, Aboriginal Healing Foundation, 2009.

Felhasznált internetes honlapok

http://1000conversations.ca/?page_id=48 (letöltve az internetről 2009 októberében)

<http://64.26.129.156/calltoaction/Documents/ICOIE.pdf> (letöltve az internetről 2010 októberében)

<http://aam.wcu.edu/projects/beck/imagetable.htm> (letöltve az internetről 2010 októberében)

<http://americanheart.org/presenter.jhtml?identifier=3033999> (letöltve az internetről 2009 októberében)

<http://archive.anglican.ca/rs/history/schools/st-johns-chapleau.htm> (letöltve az internetről 2010 októberében)

<http://archives.cbc.ca/society/education/topics/692/> (letöltve az internetről 2010 májusában)

<http://archives.radio-canada.ca/societe/education/clips/4188/> (letöltve az internetről 2010 októberében)

<http://archives.radio-canada.ca/societe/education/dossiers/711/> (letöltve az internetről 2010 októberében)

<http://australianmuseum.net.au/Indigenous-Australia-Timeline-1500-to-1900> (letöltve az internetről 2009 októberében)

http://avalon.law.yale.edu/18th_century/proc1763.asp (letöltve az internetről 2009 októberében)

<http://beszelo.c3.hu/cikkek/a-holokausztrol-es-mas-genocidiumokrol> (letöltve az internetről 2009 szeptemberében)

<http://blogs.crikey.com.au/northern/2010/07/13/my-unsung-heroes-marion-scrymgour-naidoc-speech/> (letöltve az internetről 2010 októberében)

<http://blogs.crikey.com.au/northern/2010/07/13/my-unsung-heroes-marion-scrymgour-naidoc-speech/> (letöltve az internetről 2010 októberében)

http://books.google.hu/books?id=a9JLAAAAYAAJ&printsec=frontcover&dq=ryerson+report++1847&source=bl&ots=AsKbbBeokR&sig=LnFhzOiK19Ztf5ncpRcKbvyl3N4&hl=hu&ei=rLisTKKbMs2Rswbl-qDCBA&sa=X&oi=book_result&ct=result&resnum=6&ved=0CCwQ6AEwBQ#v=onepage&q&f=false (letöltve az internetről 2010 szeptemberében)

http://bunmegelozes.easyhosting.hu/dok/b_ugyek_mediacio.pdf (letöltve az internetről 2009 októberében)

Bibliográfia

http://bunmegelőzes.easyhosting.hu/dok/RJ_HUN.pdf (letöltve az internetről 2009 októberében)

http://canadaonline.about.com/gi/o.htm?zi=1/XJ&zTi=1&sdn=canadaonline&cdn=newsissues&tm=123&f=00&tt=14&bt=1&bts=1&zu=http://www.canadiangeographic.ca/mapping/historical_maps/default.asp (letöltve az internetről 2010 szeptemberében)

http://canadiangenocide.nativeweb.org/mort_rate_index.html (letöltve az internetről 2010 szeptemberében)

<http://cbpp-pcpe.phac-aspc.gc.ca/about/portal-eng.html> (letöltve az internetről 2010 szeptemberében)

http://cc.kzoo.edu/~k03hk01/melting_pot_or_salad_bowl.html (letöltve az internetről 2010 szeptemberében)

http://citizenshift.org/egerton-ryerson-and-residential-schools?dossier_nid=28633 (letöltve az internetről 2010 májusában)

http://clfn.com/images/people/documents/history_of_indian_residential_schools.pdf (letöltve az internetről 2010 májusában)

<http://content.lib.washington.edu/cdm4/document.php?CISOROOT=/lctext&CISOPTR=1540&CISOSHOW=7021> (letöltve az internetről 2010 októberében)

<http://content.wisconsinhistory.org/cdm4/document.php?CISOROOT=/tp&CISOPTR=44986&CISOSHOW=44952>. p. 31 (letöltve az internetről 2010 októberében)

<http://culturalbroker.blogspot.com/2008/03/what-is-cultural-broker.html> (letöltve az internetről 2010 szeptemberében)

<http://digital.library.okstate.edu/icc/index.html> (letöltve az internetről 2009 októberében)

<http://doratheexplorer.blog.hu/2009/4> <http://pm.gc.ca/eng/media.asp?id=2149> (letöltve az internetről 2010 októberében)

<http://dsp-psd.pwgsc.gc.ca/Collection-R/LoPBdP/BP/bp175-e.htm> (letöltve az internetről 2010 szeptemberében)

<http://edocs.lib.sfu.ca/projects/chodarr/documents/chodarr0255.pdf> (letöltve az internetről 2010 szeptemberében)

<http://eh.net/encyclopedia/article/boyer.poor.laws.england> (letöltve az internetről 2010 szeptemberében)

<http://epa.oszk.hu/00000/00030/00218/datum05937/cim205948/cim305949.htm> (letöltve az internetről 2010 szeptemberében)

<http://faculty.marianopolis.edu/c.belanger/quebechistory/encyclopedia/HistoryofCanadianIndians-1763-1840.htm> (letöltve az internetről 2010 szeptemberében)

http://filmekrol.blog.hu/2009/06/07/phillip_noyce_rabbit_proof_fence_nyulkerites (letöltve az internetről 2010 októberében)

http://findarticles.com/p/articles/mi_qa3683/is_199904/ai_n8843392/pg_9/ (letöltve az internetről 2010 májusában)

<http://forums.sakapfet.com/WBSakapfet/default.asp?action=12&BoardID=8&fid=37&read=12545&Reply=71375&Thread=12545> (letöltve az internetről 2010 szeptemberében)

http://helsinki.hu/Egyeb/Jelentesek_nemzetkozi_szervezetekhez/htmls/532 (letöltve az internetről 2010 szeptemberében)

<http://home.epix.net/~landis/main.html> (letöltve az internetről 2010 októberében)

<http://ineedhealing.wordpress.com/> (letöltve az internetről 2010 októberében)

<http://jaie.asu.edu/v21/V21S1opp.html> (letöltve az internetről 2010 októberében)

http://jan.ucc.nau.edu/~jar/AIE/Ind_Ed.html (letöltve az internetről 2010 szeptember)

<http://kirra.austlii.edu.au/au/journals/UWSLRev/2004/6.html> (letöltve az internetről 2010 októberében)

<http://law.justia.com/us/cfr/title25/25-1.0.1.6.32.html#25:1.0.1.6.32.3.49.1> (letöltve az internetről 2010 szeptember)

<http://laws.justice.gc.ca/en/Const/1.html> (letöltve az internetről 2010 szeptemberében)

<http://laws.justice.gc.ca/eng/c-18.7/page-1.html> (letöltve az internetről 2010 szeptemberében)

<http://lawschool.unm.edu/faculty/lavelle/allotment-act.pdf> (letöltve az internetről 2009 októberében)

<http://lesenfantsdevenus.ca/en/blackboard/page-19.html> (letöltve az internetről 2010 májusában)

http://lib.ohchr.org/HRBodies/UPR/Documents/Session4/CA/FNS_CAN_UPR_S4_2009_TheFirstNationsSummit_etal_JOINT.pdf (letöltve az internetről 2010 szeptemberében)

<http://memory.loc.gov/ammem/award98/ienhtml/special.html> (letöltve az internetről 2010 szeptemberében)

<http://mendotadakota.com/mn/tag/life-and-conditions-on-the-pine-ridge-ogala-lakota/> (letöltve az internetről 2009 októberében)

http://muse.jhu.edu/journals/american_indian_quarterly/v024/24.3lawrence.html (letöltve az internetről 2009 szeptemberében)

<http://mynous.org/pdf/Waldmueller--E766.pdf> (letöltve az internetről 2009 októberében)

<http://narcosphere.narconews.com/notebook/brenda-norrell/2008/04/mass-graves-revealed-indian-children-canadian-schools> (letöltve az internetről 2010 szeptemberében)

http://news.bbc.co.uk/2/shared/spl/hi/pop_ups/08/americas_canada0s_residential_schools/html/1.stm (letöltve az internetről 2010 októberében)

<http://nyfgtfk.atw.hu/felev1/kgt/angolszasz%20mertekegysegek.pdf> (letöltve az internetről 2010 szeptemberében)

<http://opi.mt.gov/PUB/PDF/IndianEd/Ottenbacher.pdf> (letöltve az internetről 2010 szeptemberében)

<http://plato.stanford.edu/entries/descartes-epistemology/> (letöltve az internetről 2010 szeptemberében)

<http://pm.gc.ca/eng/media.asp?id=2149> (letöltve az internetről 2010 októberében)

<http://pszicho.btk.ppke.hu/diakelet/segedanyagok/szoczavar/rj.doc> (letöltve az internetről 2010 szeptemberében)

<http://publications.cpa-apc.org/browse/documents/140> (letöltve az internetről 2010 májusában)

<http://pyruos.co.cc/american-indian-boarding-schools.html> (letöltve az internetről 2010 októberében)

<http://ronniebeaver.myknet.org/> (letöltve az internetről 2010 májusában)

<http://shop.kagi.com/shop/6FDGW/solution/16> (letöltve az internetről 2010 szeptemberében)

<http://signatoryindian.tripod.com/routingusedtoenslavethesovereignindigenousspeoples/id10.html> (letöltve az internetről 2010 szeptemberében)

<http://sim.law.uu.nl/SIM/Library/books.nsf/2dad22a3ff416a4dc125668200337d47/4a2e8b2e13683ce0c12572740040b00c?OpenDocument> (letöltve az internetről 2010 szeptemberében)

<http://siouxme.com/siege.html> (letöltve az internetről 2010 októberében)

<http://sirsa.ca/pictures.html> (letöltve az internetről 2010 októberében)

<http://sisis.nativeweb.org/resschool/chrisjohn.html> (letöltve az internetről 2010 szeptemberében)

Bibliográfia

http://sitemaker.umich.edu/joseph.p.gone/files/ai_religion.pdf (letöltve az internetről 2010 májusában)

<http://sniff.numachi.com/pages/tiGAVECAIN.html> (letöltve az internetről 2010 szeptemberében)

<http://societyberty.com/subcultures/pine-ridge-reservation-americas-own-third-world-country/> (letöltve az internetről 2010 szeptemberében)

<http://staging.united-church.ca/aboriginal/schools/faq/agreement#1> (letöltve az internetről 2010 szeptemberében)

<http://tesol.org.au/esl/docs/O%27Brien.pdf> (letöltve az internetről 2010 szeptemberében)

<http://thecanadianencyclopedia.com/index.cfm?PgNm=TCE&Params=A1ARTA0011547> (letöltve az internetről 2010 májusában)

<http://thecanadianencyclopedia.com/index.cfm?PgNm=TCE&Params=A1ARTA0010015> (letöltve az internetről 2010 szeptemberében)

<http://theologytoday.ptsem.edu/oct1976/v33-3-article4.htm> (letöltve az internetről 2010 szeptemberében)

<http://thorpe.ou.edu/cohen.html> (letöltve az internetről 2010 októberében)

<http://trentu.ca/academic/nativestudies/History.html> (letöltve az internetről 2010 szeptemberében)

<http://turtleisland.org/healing/infopack5a.htm> (letöltve az internetről 2010 szeptemberében)

<http://web.archive.org/web/20070901011032/www.austlii.edu.au/au/special/rsjproject/rsjlibrary/hreoc/stolen/prelim.html> (letöltve az internetről 2010 októberében)

<http://web.uvic.ca/~lalonde/manuscripts/1998TransCultural.pdf>. (letöltve az internetről 2010 májusában)

http://works.bepress.com/cgi/viewcontent.cgi?article=1000&context=julie_cassidy (letöltve az internetről 2009 októberében)

http://works.bepress.com/cgi/viewcontent.cgi?article=1024&context=matthew_fletcher (letöltve az internetről 2010 szeptemberében)

<http://www.11-55.org/issues3/issue.php?iss=46&art=46.2> (letöltve az internetről 2010 szeptemberében)

<http://www.aboriginalartonline.com/culture/population.php>. (letöltve az internetről 2010 októberében)

Bibliográfia

<http://www.abs.gov.au/AUSSTATS/abs@.nsf/lookup/4704.0Chapter100Oct+2010> (letöltve az internetről 2010 októberében)

<http://www.afn.ca/calltoaction/Documents/FNCFNE.pdf> honlapon. (letöltve az internetről 2010 szeptemberében)

<http://www.afn.ca/calltoaction/Documents/ICOIE.pdf> (letöltve az internetről 2010 szeptemberében)

http://www.africawithin.com/rashidi/destruction_aborigines.htm (letöltve az internetről 2010 októberében)

<http://www.ahf.ca/> (letöltve az internetről 2010 szeptemberében)

<http://www.ahf.ca/downloads/healing-words-v6n2.pdf> (letöltve az internetről 2010 szeptemberében)

<http://www.ahf.ca/downloads/inac-evaluation.pdf> (letöltve az internetről 2010 májusában)

<http://www.ahf.ca/downloads/truth-to-reconciliation.pdf> (letöltve az internetről 2010 szeptemberében)

<http://www.aifs.gov.au/institute/pubs/fm1/fm35yw.html> (letöltve az internetről 2010 októberében)

<http://www.ainc-inac.gc.ca/ai/arp/ls/pubs/a69c6/a69c6-eng.pdf> (letöltve az internetről 2010 szeptemberében)

<http://www.ainc-inac.gc.ca/ai/mr/nr/m-a2009/bk000000338-eng.asp> (letöltve az internetről 2010 szeptemberében)

<http://www.ainc-inac.gc.ca/ai/rqpi/faq-eng.asp> (letöltve az internetről 2010 szeptember)

<http://www.ainc-inac.gc.ca/ai/rqpi/faq-eng.asp#HEALTH-1> (letöltve az internetről 2010 szeptemberében)

<http://www.ainc-inac.gc.ca/ai/rqpi/index-eng.asp> (letöltve az internetről 2010 szeptemberében)

<http://www.ainc-inac.gc.ca/al/hts/tgu/pubs/Trob/trerob-eng.asp> (letöltve az internetről 2010 szeptemberében)

<http://www.ainc-inac.gc.ca/ap/ia/pubs/ddr/ddr-eng.asp> (letöltve az internetről 2010 szeptemberében)

<http://www.ainc-inac.gc.ca/ap/rrc-eng.asp> (letöltve az internetről 2010 szeptemberében)

http://www.ainc-inac.gc.ca/pr/pub/srvy/sci3_e.pdf (letöltve az internetről 2010 szeptemberében)

Bibliográfia

<http://www.ajic.mb.ca/volumel/chapter14.html#6> (letöltve az internetről 2010 szeptemberében)

http://www.alaskool.org/native_ed/research_reports/IndianAdmin/Chapter1.html#chap1 (letöltve az internetről 2009 októberében)

<http://www.amnesty.org/en/library/asset/POL30/004/2010/en/1f74d7de-f82d-4942-8b3a-a5f8f7858d77/pol300042010en.pdf> (letöltve az internetről 2010 szeptemberében)

<http://www.angelfire.com/realms/shades/nativeamericans/indianactcanada.htm> (letöltve az internetről 2010 szeptemberében)

<http://www.anglican.ca/rs/history/news/miller.htm> (letöltve az internetről 2010 szeptemberében)

http://www.anglican.ca/rs/history/news/poll_1.htm (letöltve az internetről 2010 szeptemberében)

<http://www.anglicanjournal.com/canada/residential-schools/004/article/the-indian-problem/?cHash=651e7cdc35> (letöltve az internetről 2010 májusában)

<http://www.answers.com/topic/education-indian> ((letöltve az internetről 2010 januárjában)

<http://www.answers.com/topic/indian-self-determination-and-education-assistance-act> (letöltve az internetről 2009 októberében)

http://www.aph.gov.au/house/rudd_speech.pdf (letöltve az internetről 2010 októberében)

<http://www.aph.gov.au/library/pubs/rn/2000-01/01RN18.htm> (letöltve az internetről 2010 szeptemberében)

http://www.aph.gov.au/senate/Committee/mentalhealth_ctte/submissions/sub368_attach1.pdf (letöltve az internetről 2010 októberében)

http://www.archive.org/details/cihm_03651 (letöltve az internetről 2010 májusában)

<http://www.archive.org/texts/flipbook/flippy.php?id=reportparliamen00britgoog> (letöltve az internetről 2009 októberében)

<http://www.archives.gov/research/guide-fed-records/groups/279.html> (letöltve az internetről 2009 októberében)

<http://www.austlii.edu.au/au/.../aatsicaa2005558/> (letöltve az internetről 2010 májusában)

<http://www.austlii.edu.au/au/journals/MurUEJL/2005/6.html> (letöltve az internetről 2009 októberében)

Bibliográfia

http://www.austlii.edu.au/au/legis/tas/consol_act/sgoaca2006378/ (letöltve az internetről 2010 októberében)

<http://www.austlii.edu.au/au/other/IndigLRes/rciadic/> (letöltve az internetről 2010 októberében)

<http://www.behavior.net/gestalt.html> (letöltve az internetről 2010 szeptemberében)

<http://www.bences.hu/static/oblatusok/szabaly.html> (letöltve az internetről 2011 februárjában)

http://www.bifhsgo.ca/home_children_origins.htm (letöltve az internetről 2010 szeptemberében)

http://www.bluequills.ca/Documents/BQ-30th_Anniversary_Book.pdf (letöltve az internetről 2010 szeptemberében)

http://www.blueskywaters.com/page_43.htm (letöltve az internetről 2010 szeptemberében)

<http://www.britannia.com/rulebrit.html> (letöltve az internetről 2009 októberében)

<http://www.brussellstribunal.org/GenocideSartre.htm> (letöltve az internetről 2011 februárjában)

http://www.cahootsmagazine.com/index.php?option=com_content&task=view&id=182 (letöltve az internetről 2010 szeptemberében)

<http://www.canadaimmigrants.com/statistics.asp> (letöltve az internetről 2010 szeptemberében)

<http://www.canadiana.org/view/91942/0268> (letöltve az internetről 2010 szeptemberében)

<http://www.canadianencyclopedia.ca/index.cfm?PgNm=TCE&Params=A1ARTA0003983> (letöltve az internetről 2010 szeptemberében)

http://www.canadiangeographic.ca/mapping/historical_maps/1700.asp (letöltve az internetről 2010 februárjában)

<http://www.canlii.org/en/ca/const/const1867.html> (letöltve az internetről 2010 szeptemberében)

<http://www.canlii.org/en/ca/laws/stat/sc-1991-c-8/latest/sc-1991-c-8.html> (letöltve az internetről 2010 szeptemberében)

<http://www.carnegiecouncil.org/resources/transcripts/132.html> (letöltve az internetről 2010 szeptemberében)

<http://www.casinogamblingweb.com/main/other-gambling-news/indian-tribe-casino-news.jsp> (letöltve az internetről 2010 októberében)

Bibliográfia

<http://www.catholicleague.org/research/blacklegend.htm><http://www.preventgenocide.org/lemkin/AxisRule1944-1.htm> (letöltve az internetről 2010 szeptemberében)

<http://www.cbc.ca/canada/edmonton/story/2009/04/29/pope-first-nations042909.html> (letöltve az internetről 2010 szeptemberében)

<http://www.cbc.ca/canada/north/story/2010/03/31/north-aboriginal-healing-foundation.html> (letöltve az internetről 2010 szeptemberében)

<http://www.cbc.ca/canada/story/2008/05/16/f-timeline-residential-schools.html> (letöltve az internetről 2010 szeptemberében)

<http://www.cbc.ca/canada/story/2008/06/11/pm-statement.html> (letöltve az internetről 2010 szeptemberében)

<http://www.cbc.ca/news/canada/story/2010/03/02/residential-school-deaths.html> (letöltve az internetről 2010 márciusában)

<http://www.cbmh.ca/index.php/cbmh/article/view/365/364> (letöltve az internetről 2010 szeptemberében)

<http://www.ccl-cca.ca/CCL/AboutCCL/KnowledgeCentres/AboriginalLearning/OurWork/promisingpractices.html> (letöltve az internetről 2010 szeptemberében)

http://www.ccl-cca.ca/pdfs/ablkc/ResponsiveEduSys_en.pdf (letöltve az internetről 2010 szeptemberében)

<http://www.ccl-cca.ca/pdfs/CLI/2007/HighSchoolDropoutRateEN.pdf> (letöltve az internetről 2010 szeptemberében)

<http://www.cdc.gov/media/pressrel/2009/r090819.htm> (letöltve az internetről 2009 októberében)

<http://www.census.gov/population/www/socdemo/race/indian.html> (letöltve az internetről 2009 októberében)

<http://www.cic.gc.ca/english/multiculturalism/citizenship.asp> (letöltve az internetről 2010 szeptemberében)

<http://www.circleofgreatmystery.com/bcconference.htm> (letöltve az internetről 2010 májusában)

<http://www.cirp.org/library/ethics/UN-covenant/> (letöltve az internetről 2010 szeptemberében)

<http://www.cirp.org/library/ethics/UN-declaration/> (letöltve az internetről 2010 októberében)

<http://www.cis.org/articles/2002/back1302.html> (letöltve az internetről 2009 októberében)

Bibliográfia

<http://www.citytv.com/toronto/citynews/news/local/article/19814--canada-s-native-population-tops-million-mark-census-finds> (letöltve az internetről 2010 szeptemberében)

<http://www.cmp-cpm.forces.gc.ca/pub/rc/rel/ns-sa-fra.asp> (letöltve az internetről 2010 szeptemberében)

<http://www.cnn.com/2008/WORLD/europe/11/13/sbm.lemkin.profile/index.html> (letöltve az internetről 2009 szeptemberében)

<http://www.collectionscanada.gc.ca/aboriginal/020008-3000.3-e.html> (letöltve az internetről 2010 szeptemberében)

<http://www.collectionscanada.gc.ca/webarchives/20071126042509/> (letöltve az internetről 2010 szeptemberében)

<http://www.commondreams.org/archive/2007/12/21/5946> (letöltve az internetről 2009 októberében)

<http://www.consciousape.com/news/canadas-holocaust-genocide-in-church-run-schools/> (letöltve az internetről 2010 februárjában)

http://www.conversio.org.hu/index.php?option=com_content&task=view&id=29&Itemid=28#1.BEVEZET%C5%90%7Coutline (letöltve az internetről 2010 szeptemberében)

<http://www.cpsa-acsp.ca/papers-2009/Changfoot.pdf> (letöltve az internetről 2010 szeptemberében)

<http://www.creativespirits.info/aboriginalculture/politics/stolen-generations.html> (letöltve az internetről 2010 októberében)

<http://www.creum.umontreal.ca/spip.php?article900> (letöltve az internetről 2010 szeptemberében)

<http://www.cskt.org/documents/reorganizationact.pdf> (letöltve az internetről 2009 októberében)

<http://www.dialoguebetweenations.com/documents/N0749830Eng.pdf> (letöltve az internetről 2010 szeptemberében)

<http://www.dickshovel.com/AIMIntro.html> (letöltve az internetről 2009 októberében)

<http://www.dictionaryofsydney.org/entry/education> (letöltve az internetről 2009 októberében)

<http://www.edu.gov.on.ca/eng/research/eFaries.pdf> (letöltve az internetről 2010 szeptemberében)

<http://www.elteft.hu/f/File/kultbrker.pdf> (letöltve az internetről 2010 szeptemberében)

<http://www.eniar.org/pdf/Rabbit-proofFence.pdf> (letöltve az internetről 2010 októberében)

<http://www.enotes.com/genocide-encyclopedia/residential-schools> (letöltve az internetről 2010 májusában)

http://www.enotes.com/topic/Nicolas_Coccola (letöltve az internetről 2010 októberében)

<http://www.equalparenting-bc.ca/testimonials/earle-shane-mount-cashel.htm> (letöltve az internetről 2010 szeptemberében)

<http://www.erudit.org/revue/haf/1950/v4/n2/801634ar.pdf> (letöltve az internetről 2010 szeptemberében)

<http://www.essaysexperts.com/essays/Education/Canadian-Residential-Schools.html> (letöltve az internetről 2010 májusában)

<http://www.fadg.ca/downloads/rapport-final-eng.pdf> (letöltve az internetről 2010 szeptemberében)

http://www.fallenfeatherproductions.com/photo_gallery/v/fallen_feather_historial_photos/Kamloops+Indian+Residential+School+small+church+2+km+from+school+fallenfeatherproduction_s_com.jpg.html (letöltve az internetről 2010 októberében)

http://www.fncfcs.com/docs/Touchstones_of_Hope.pdf (letöltve az internetről 2010 májusában)

http://www.fns.bc.ca/pdf/Backgrounder_ResidentialSchoolHistory.pdf (letöltve az internetről 2010 májusában)

<http://www.fns.bc.ca/pdf/TextofApology.pdf> (letöltve az internetről 2010 szeptemberében)

<http://www.fotw.net/flags/ca-fnat.html#First> (letöltve az internetről 2011 márciusában)

<http://www.foundingdocs.gov.au/item.asp?dID=11> (letöltve az internetről 2009 októberében)

<http://www.foundingdocs.gov.au/item.asp?dID=26> (letöltve az internetről 2010 májusában)

http://www.foundingdocs.gov.au/resources/transcripts/vic7i_doc_1869.pdf (letöltve az internetről 2009 októberében)

<http://www.frumforum.com/the-real-anti-racism-conference> (letöltve az internetről 2010 szeptemberében)

<http://www.gather.com/viewArticle.action?articleId=281474977800306> (letöltve az internetről 2009 októberében)

Bibliográfia

<http://www.gcc.ca/pdf/INT000000012.pdf>. (letöltve az internetről 2010 decemberében)

<http://www.gcdisclosure-divulgationsc.sc.gc.ca/dpfad/gcdisc.nsf/WEBbydetails/FE08DF0960AC89808525748D0067E56D?OpenDocument&lang=fra&> (letöltve az internetről 2010 szeptemberében)

<http://www.gennet.org/facts/metro15.html> (letöltve az internetről 2009 októberében)

<http://www.geographic.hu/index.php?act=napi&id=11513> (letöltve az internetről 2010 szeptemberében)

<http://www.healing-arts.org/tir/n-r-rothschild.htm> (letöltve az internetről 2010 szeptemberében)

<http://www.healthinfonet.ecu.edu.au/health-resources/programs-projects?pid=98> (letöltve az internetről 2010 októberében)

http://www.historyofrights.com/events/white_paper.html (letöltve az internetről 2010 májusában)

<http://www.historyworks.co.nz/papers/OMalley-LookingForwardLookingBack.pdf>. (letöltve az internetről 2010 szeptemberében)

<http://www.homelesshub.ca/ResourceFiles/Documents/6.2%20Menzies%20-%20Homeless%20Aboriginal%20Men.pdf> (letöltve az internetről 2010 szeptemberében)

http://www.hreoc.gov.au/social_justice/info_sheet.html (letöltve az internetről 2010 októberében)

<http://www.icrc.org/ihl.nsf/FULL/357?OpenDocument> (letöltve az internetről 2009 szeptemberében)

http://www.ictj.org/static/Factsheets/ICTJ_CanadaTRCChallenges_fs2008.pdf (letöltve az internetről 2010 szeptemberében)

http://www.iirp.org/article_detail.php?article_id=NDc0 (letöltve az internetről 2010 szeptemberében)

http://www.iisd.org/7thgen/healing_circle.htm (letöltve az internetről 2010 májusában)

<http://www.inac.gc.ca> (letöltve az internetről 2010 szeptemberében)

<http://www.independent.co.uk/news/world/australasia/australias-stolen-generation-to-the-mothers-and-the-fathers-the-brothers-and-the-sisters-we-say-sorry-781543.html> (letöltve az internetről 2010 októberében)

<http://www.indigenousrights.net.au/document.asp?iID=628>. (letöltve az internetről 2010 májusában)

Bibliográfia

<http://www.instituteforgenocide.ca/canadian-parliament-unanimously-adopts-the-srebrenica-genocide-resolution/> (letöltve az internetről 2010 szeptemberében)

http://www.irmgard-coninx-stiftung.de/fileadmin/user_upload/pdf/Memory_Politics/Workshop_2/Angel_Essay.pdf (letöltve az internetről 2010 szeptemberében)

<http://www.jezsuita.hu/main.php?folderID=1868&articleID=4241&ctag=articlelist&iid=1> (letöltve az internetről 2010 szeptemberében)

http://www.johnco.com/nativel/bill_c31.html (letöltve az internetről 2010 szeptemberében)

<http://www.jrank.org/history/pages/7415/immigration-policy.html> (letöltve az internetről 2010 szeptemberében)

<http://www.kporterfield.com/aictw/articles/boardingschool.html> (letöltve az internetről 2010 szeptemberében)

<http://www.laa.gov.nl.ca/laa/naws/pdf/nwac-unpfii.pdf> (letöltve az internetről 2010 szeptemberében)

<http://www.learner.org/amerpass/unit08/authors-10.html> (letöltve az internetről 2010 februárjában)

<http://www.legacyofhope.ca/WhereAreTheChildren.aspx> (letöltve az internetről 2010 szeptemberében)

<http://www.lsa.umich.edu/psych/people/directory/downloads/JPG%20Hist%20Trauma%20Tx.pdf> (letöltve az internetről 2010 májusában)

http://www.lyricsfreak.com/m/men+at+work/down+under_20091747.html (letöltve az internetről 2010 októberében)

<http://www.maqex.com/eas/AboriginalHealingFoundation.pdf> (letöltve az internetről 2010 szeptemberében)

<http://www.maquah.net/Historical/Mohonk.html> (letöltve az internetről 2010 szeptemberében)

http://www.mcgill.ca/files/crcf/2005-Communiy-Based_Welfare_Aboriginals.pdf (letöltve az internetről 2010 szeptemberében)

http://www.medarus.org/NM/NMTextes/nm_01_01_ta.htm (letöltve az internetről 2010 szeptemberében)

<http://www.mentalhealthresearch.ca/KeyInitiatives/Showcase/Documents/Showcase2007/Showcase2007> (letöltve az internetről 2010 májusában)

<http://www.metisnation.ca/> (letöltve az internetről 2010 októberében)

Bibliográfia

http://www.mhs.mb.ca/docs/mb_history/30/methodistdayschools.shtml (letöltve az internetről 2010 februárjában)

<http://www.mhs.mb.ca/docs/pageant/18/campervilleduckbay1.shtml> (letöltve az internetről 2010 februárjában)

<http://www.milucha.org/download/historia/leyenda.pdf> (letöltve az internetről 2010 szeptemberében)

<http://www.mno.hu/portal/540468> (letöltve az internetről 2009 októberében).

http://www.mta.ca/about_canada/multi/ (letöltve az internetről 2010 szeptemberében)

<http://www.multiculturalcanada.ca/Encyclopedia/A-Z/h3> (letöltve az internetről 2010 szeptemberében)

http://www.musqueam.bc.ca/Guerin%20v_%20The%20Queen.htm (letöltve az internetről 2010 szeptemberében)

<http://www.naho.ca/conference/presentations/B3-HHR-O-Sanders.pdf> (letöltve az internetről 2010 decemberében)

<http://www.nald.ca/library/research/position/position.pdf> (letöltve az internetről 2010 szeptemberében)

<http://www.nationalpost.com/news/canada/story.html?id=1206724> (letöltve az internetről 2010 szeptemberében)

http://www.nativestudies.org/native_pdf/canadascolonialmission.pdf (letöltve az internetről 2010 szeptemberében)

http://www.nativeweb.org/pages/legal/amherst/lord_jeff.html (letöltve az internetről 2010 szeptemberében)

http://www.nccah-ccnsa.ca/docs/fact%20sheets/setting%20the%20context/NCCAH_fs_context_EN.pdf (letöltve az internetről 2010 szeptemberében)

<http://www.ndi-szip.hu/kefweb/Controls/Download.aspx?attId=7a18413e-14ee-4973-987d-4f9e883c9d9b> (letöltve az internetről 2010 szeptemberében)

<http://www.newcastle.edu.au/centre/cispr/conferences/land/butipaper.pdf> (letöltve az internetről 2010 májusában)

<http://www.newcastle.edu.au/centre/cispr/conferences/land/butipaper.pdf> (letöltve az internetről 2010 októberében)

http://www.newfederation.org/Native_Leaders/Bios/Nicholas.htm (letöltve az internetről 2010 szeptemberében)

http://www.nfb.ca/film/acts_of_defiance/ (letöltve az internetről 2010 szeptemberében)

Bibliográfia

<http://www.nrogers.com/carlrogersevents.html> (letöltve az internetről 2010 szeptemberében)

<http://www.othervoices.org/2.1/churchill/denial.html> (letöltve az internetről 2009 szeptemberében)

<http://www.papalencyclicals.net/Paul03/p3subli.htm> (letöltve az internetről 2010 szeptemberében)

<http://www.parl.gc.ca/information/library/PRBpubs/856-e.htm> (letöltve az internetről 2009 szeptemberében)

http://www.pbs.org/weta/thewest/events/1870_1880.htm (letöltve az internetről 2010 októberében)

<http://www.philosophy.northwestern.edu/people/facDocuments/McCarthy/McCarthy%20Politics%20of%20the%20Memory%20of%20Slavery.htm> (letöltve az internetről 2010 szeptemberében)

<http://www.popoliminacciati.org/download?docid=55>. (letöltve az internetről 2009 októberében)

<http://www.preventgenocide.org/hu/egyezmény.htm> (letöltve az internetről 2009 szeptemberében)

<http://www.preventgenocide.org/law/convention/drafts/> (letöltve az internetről 2009 szeptemberében)

<http://www.preventgenocide.org/lemkin/AxisRule1944-1.htm> (letöltve az internetről 2009 szeptemberében)

<http://www.questia.com/googleScholar.qst;jsessionid=KtJhKT4hd7GPKYkMFCvn7y0WvYGYXTFLFHVpSgQpTXmsQr08rG8Jk!-593290394!-1058699480?docId=95212625> (letöltve az internetről 2009 októberében)

<http://www.raoulwallenberg.net/?es/holocausto/genocidio/raphael-lemkin-padre.3334.htm> (letöltve az internetről 2009 szeptemberében)

<http://www.reconciliation.org.au/home/reconciliation-resources/significant-events---anniversaries/apology-resources/apology-timeline> (letöltve az internetről 2010 októberében)

<http://www.rememberingthechildren.ca/2009-02.htm> (letöltve az internetről 2010 szeptemberében)

<http://www.residentialschoolsettlement.ca/Settlement.pdf> (letöltve az internetről 2009 októberében)

<http://www.ripplefx.ca/pdf/apega3.pdf> (letöltve az internetről 2010 szeptemberében)

Bibliográfia

<http://www.royalbcmuseum.bc.ca/exhibits/tbird-park/html/present/expand.htm> (letöltve az internetről 2010 februárjában)

<http://www.sasked.gov.sk.ca/docs/francais/fransk/saskfrancais/vol4/iv-97-118.pdf> (letöltve az internetről 2010 szeptemberében)

<http://www.saskschools.ca/~gregory/firstnations/bison.html> (letöltve az internetről 2010 októberében)

<http://www.scc-csc.gc.ca/court-cour/ju/spe-dis/bm05-02-17-eng.asp> (letöltve az internetről 2010 szeptemberében)

http://www.sexualabuseclaimsblog.com/2007/05/indian_residential_schools_a_b.html (letöltve az internetről 2010 szeptemberében)

http://www.shannonthunderbird.com/residential_schools.htm (letöltve az internetről 2010 februárjában)

http://www.shingwauk.auc.ca/photogallery/AnglicanChurchArchives/BishopHordenIRS_MooseFactory_p14.html (letöltve az internetről 2010 februárjában)

http://www.shingwauk.auc.ca/photogallery/MauriceCollection_SpanishIRS/MauriceCollection_Index.html (letöltve az internetről 2010 februárjában)

<http://www.sicc.sk.ca/saskindian/a78mar04.htm> (letöltve az internetről 2010 szeptemberében)

http://www.solon.org/Constitutions/Canada/English/ca_1982.html (letöltve az internetről 2010 szeptemberében)

<http://www.springerlink.com/content/w25693732t857k45/fulltext.pdf>. (letöltve az internetről 2010 májusában)

<http://www.statcan.gc.ca/pub/81-582-x/2007001/4148950-eng.htm#D> (letöltve az internetről 2010 szeptemberében)

<http://www.straight.com/article-216494/phil-fontaine%3F%3Fs-statement-pope-benedict-residential-schools-apology> (letöltve az internetről 2010 szeptemberében)

<http://www.taringa.net/posts/ebooks-tutoriales/2459797/El-boom-del-libro-de-Galeano-tras-el-regalo-de-Chavez-a-Oba.html> (letöltve az internetről 2010 szeptemberében)

<http://www.tedna.org/pubs/Kennedy/title.pdf> (letöltve az internetről 2010 októberében)

<http://www.telusplanet.net/dgarneau/alberta15.htm> (letöltve az internetről 2010 szeptemberében)

http://www.tengri.hu/hun/index.php?option=com_content&view=article&id=309:az-izzaszto-kunyho-lakota-indian-toertenet&catid=6:egyebirasok&Itemid=9 (letöltve az internetről 2010 májusában)

Bibliográfia

<http://www.theage.com.au/articles/2002/10/17/1034561266360.html> (letöltve az internetről 2010 októberében)

<http://www.thecanadianencyclopedia.com/index.cfm?PgNm=TCE&Params=A1ARTA0002347> (letöltve az internetről 2010 szeptemberében)

<http://www.thecanadianencyclopedia.com/index.cfm?PgNm=TCE&Params=a1ARTA0011169> (letöltve az internetről 2010 szeptemberében)

http://www.therealnews.com/t2/index.php?option=com_content&task=view&id=31&Itemid=74&jumival=5754 (letöltve az internetről 2009 októberében)

<http://www.tolerance.cz/courses/papers/hutchin.htm>

<http://www.torontosun.com/travel/canada/2010/04/23/13694896-qmi.html> (letöltve az internetről 2010 májusában)

<http://www.track0.com/lukiv/masterteacher/aboriginaleducation.html> (letöltve az internetről 2010 szeptemberében)

<http://www.trc-cvr.ca/overview.html> (letöltve az internetről 2010 szeptemberében)

<http://www.trc-cvr.ca/overview.html#eight> (letöltve az internetről 2010 szeptemberében)

http://www.trc-cvr.ca/pdf/TRC_UN_NR_April_23_2010_Final.pdf (letöltve az internetről 2010 májusában)

http://www.trentarthur.ca/index.php?option=com_content&view=article&id=1895%3A%20truth-and-reconciliation-an-interview-with-&Itemid=100002 (letöltve az internetről 2010 októberében)

<http://www.trentu.ca/admin/library/archives/78-005.htm> (letöltve az internetről 2010 szeptemberében)

<http://www.turtleisland.org/resources/rezskool.pdf> (letöltve az internetről 2010 szeptemberében)

<http://www.twofrog.com/rezsch.html> (letöltve az internetről 2010 októberében)

<http://www.ubcic.bc.ca/files/PDF/RILQ2005/Stolen%20Lands,%20Broken%20Promises.pdf> (letöltve az internetről 2010 szeptemberében)

<http://www.un.org/apps/news/story.asp?NewsID=36751&Cr=indigenous&Cr1> (letöltve az internetről 2010 szeptemberében)

<http://www.un.org/en/documents/udhr/index.shtml> (letöltve az internetről 2010 szeptemberében)

<http://www.un.org/esa/socdev/unpfii/en/declaration.html> (letöltve az internetről 2010 szeptemberében)

<http://www.un.org/popin/popis/journals/poptoday/today1196.html> (letöltve az internetről 2009 októberében)

<http://www.un-documents.net/alma-ata.htm> (letöltve az internetről 2010 szeptemberében)

http://www.uni.ca/initiatives/spicer_part1.html (letöltve az internetről 2010 szeptemberében)

http://www.uoguelph.ca/shakespeare/multimedia/pdf/davin_report.pdf (letöltve az internetről 2010 májusában)

http://www.vatican.va/resources/resources_canada-first-nations-apr2009_en.html (letöltve az internetről 2010 szeptemberében)

<http://www.viu.ca/homeroom/content/topics/programs/Curriclm/dial896.htm> (letöltve az internetről 2010 októberében)

http://www.wherearethekids.ca/en/exhibit/class_scenes5.html (letöltve az internetről 2010 februárjában)

http://www.wherearethekids.ca/en/exhibit/class_scenes7.html (letöltve az internetről 2010 februárjában)

<http://www.wherearethekids.ca/en/exhibit/remembering2.html> (letöltve az internetről 2010 februárjában)

http://www.wherearethekids.ca/en/exhibit/scenes_blackfoot2.html (letöltve az internetről 2010 februárjában)

http://www.wherearethekids.ca/en/exhibit/scenes_liliane.html (letöltve az internetről 2010 februárjában)

http://www.wherearethekids.ca/en/exhibit/scenes_liliane2.html (letöltve az internetről 2010 februárjában)

<http://www.whewarethekids.ca> (letöltve az internetről 2010 szeptemberében)

http://www.wordiq.com/definition/Australian_Aboriginal (letöltve az internetről 2010 októberében)

http://www.wordiq.com/definition/Australian_referendum,_1967_%28Aboriginals%29 (letöltve az internetről 2010 októberében)

http://www.worldlingo.com/ma/enwiki/es/Sexual_Sterilization_Act_of_Alberta (letöltve az internetről 2010 szeptemberében)

<http://www.youtube.com/watch?v=8ZfGAqdIJmE> (letöltve az internetről 2010 májusában)

<http://www.youtube.com/watch?v=dVf2NCGkgTU> (letöltve az internetről 2010 októberében)

<http://www.youtube.com/watch?v=ZmRizIrx8ww> (letöltve az internetről 2010 szeptemberében)

http://www.zsf.jcu.cz/struktura/.../holism_and_evolution_malta_06.doc/ (letöltve az internetről 2010 szeptemberében)

http://www1.canadiana.org/citm/specifique/numtreatyoverview_e.html (letöltve az internetről 2010 szeptemberében)

http://www1.canadiana.org/citm/themes/pioneers/pioneers3_e.html (letöltve az internetről 2010 szeptemberében)

<http://www1.umn.edu/humanrts/undocs/session36/6-24.htm> (letöltve az internetről 2010 szeptemberében)

<http://www12.statcan.ca/census-recensement/2006/dp-pd/hlt/97-558/index.cfm?Lang=E> (letöltve az internetről 2010 szeptemberében)

<http://www2.brandonu.ca/Library/cjns/16.2/frideres.pdf> (letöltve az internetről 2010 májusában)

<http://www2.ohchr.org/english/issues/remedy/principles.htm> (letöltve az internetről 2010 októberében)

<http://www2.parl.gc.ca/Content/LOP/ResearchPublications/prb0848-e.htm> (letöltve az internetről 2010 májusában)

<http://www40.statcan.gc.ca/101/cst01/demo03-eng.htm?sdi=immigration> (letöltve az internetről 2010 szeptemberében)

<https://urocyon.wordpress.com/2010/06/07/hair-and-metaphors/> (letöltve az internetről 2010 februárjában)